MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KARŞILAŞTIRMALI MÜZİKOLOJİDEN ETNOMÜZİKOLOJİYE DEĞİŞİMİN TEMSİLİ OLARAK KURT REINHARD

DOKTORA TEZİ

Nihan TAHTAİŞLEYEN

Müzikoloji Anabilim Dalı

Genel Müzikoloji Doktora Programı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Elif Damla YAVUZ

TEMMUZ 2021

Anneme,

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tez yazım kılavuzuna uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;

- tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel etik kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi,
- kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- ücret karşılığı başka kişilere yazdırmadığımı (dikte etme dışında), uygulamalarımı yaptırmadığımı,
- ve bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversite veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı

beyan ederim.

KARŞILAŞTIRMALI MÜZİKOLOJİDEN ETNOMÜZİKOLOJİE DEĞİŞİMİN TEMSİLİ OLARAK KURT REINHARD

ÖZET

Bu çalışmada öncelikle müzikoloji disiplininde bir paradigma değişimine işaret eden karşılaştırmalı müzikolojiden etnomüzikolojiye geçiş sürecinde yaptığı çalışmalarla kurumsal bir (etno)müzikolog olan Kurt Reinhard'ın metodolojisini ve yaklaşımını kurduğu tüm (b)ağlarla göstermeye çalışarak, müzikoloji alanındaki bu geçişi bir (etno)müzikoloğun laboratuvarından anlamlandırmayı amaçladım. Bu çözümlemeyi yaparken Kurt Reinhard (1914-1979) ve Ursula Reinhard'ın (1915-2005) Türkiye'de 1955-1978 yılları arasında birlikte yaptıkları müzik araştırmalarının ve araştırma dökümanlarının iki disiplin arasındaki dönüşümün temsili olduğunu düşünerek; Reinhard'ların Berlin Fonogram Arşivi'nde muhafaza edilen müzik alan kayıtlarını ve araştırmalarına dair evrak-ı metrukeyi inceleyerek Türkiye müzikolojisinde tümüyle çalışılmamış bu arşivi literatüre katmayı ve akademimizde bir boşluğu doldurmayı hedefledim. Bu doğrultuda yaptığım çalışma Berlin Fonogram Arşivi'nde bulunan ilgili alan kayıtları, fotoğraf, film ve evrak-ı metrukeye dayanan yaklaşık altı aylık bir arşiv çalışmasını içerir. Eşzamanlı olarak mevcut veriyi sorgulama aşamasında Berlin'deki arşiv yetkilileri, Kurt Reinhard ve Ursula Reinhard'ın öğrencileri, aile fertleri ve çalıştıkları müzisyenlerle yüz yüze görüşmeler gerçekleştirdim. Arşiv malzemesini çözümlerken çalışmamı yönlendiren yaklaşım Bruno Latour'un Aktör Ağ Teorisi (Metodu) ve Ebru Yetişkin'in (B)ağsal Düşünce kuramı çerçevesinde geliştirdiği (b)ağ kavramı; çalışma sorum ise Howard S. Becker'in sosyolojik araştırmada ön plana çıkardığı "nasıl?" sorusu oldu. Bu metod, kavram ve sorunun izinde arşiv malzemesindeki tüm veriyi, malzemeyi çevreleyen tarihsel, kurumsal ve bireysel ilişkiler, Kurt Reinhard'ın aldığı müzikoloji eğitimi ile onun çalışmaları boyunca müzikolojinin ve etnomüzikolojinin kendi içinde dönüşen dinamiklerini, Reinhard'ların Türkiye çalışmalarını karar aşamasından çıktıya dönüşene dek çevreleyen insan (*aktör*) ve insan-dışı (*aktant*) tüm eyleyenler ile ağları indirgemeden anlamaya çalıştım. Alan çalışmalarını eşi Ursula Reinhard'la ve zaman zaman oğulları Volker Reinhard'ın katılımıyla yaptıkları için çalışmayı bazı açılardan Reinhardlar'ın çalışması olarak görmek gerekti. Diğer yandan 1955-1975 yılları arasındaki tüm çalışmaların müzikolojik yönlendiriciliği Kurt Reinhard'a aitti. Bu nedenle çalışmamda incelediğim verileri, Kurt Reinhard gibi Berlin karşılaştırmalı müzikoloji ekolünden yetişen bir müzikoloğun kendi kariyerindeki ve Avrupa müzikoljisindeki dönüşümüne örneklem oluşturacak şekilde ele aldım. Bu veriler aynı zamanda Türkiye müzikolojisinin müzik kültürü ve gelenekleri üzerine yürüttüğü alan araştırmalarının belirli bir dönemini, yabancı bir araştırmacının gözünden ve metodolojisi üzerinden anlamamı sağladı.

ANAHTAR KELİMELER: Kurt Reinhard, Ursula Reinhard, Berlin Fonogram Arşivi, karşılaştırmalı müzikoloji, alan kayıtları.

KURT REINHARD AS REPRESENTATION OF THE TRANSITION FROM COMPARATIVE MUSICOLOGY TO ETHNOMUSOCOLOGY

ABSTRACT

This study aims to provide a deeper understanding of the transition from comparative musicology to ethnomusicology that marks a paradigm shift in the field of musicology, through analyzing the methodology and approach of Kurt Reinhard, an institutional (ethno)musicologist who conducted studies during the aforementioned transition period, by demonstrating all the (net)tachments he establishes in his work. As I regard the music fieldwork conducted together by Kurt Reinhard (1914-1979) and Ursula Reinhard (1915-2005) in Turkey between 1955 and 1978 as a representation of the transition between the two disciplines, by analyzing the music field recordings of the Reinhards' and the documentation regarding their research preserved in the Berlin Phonogramm-Archiv, I aim to fill a gap in the literature through introducing this archive that has never been studied thoroughly in Turkish musicology. In that regard, I have conducted archival research for about six months by collecting the relevant field recordings, photographs, films, and documents in the Berlin Phonogramm-Archiv. In the meantime, during the interrogation of data, I have conducted semi-structured interviews with the officials of the Archive in Berlin, as well as Kurt Reinhard and Ursula Reinhard's students and family members, and the musicians with whom they have worked. While analyzing the archival material, I have adopted the theoretical framework put forth by Bruno Latour in his Actor–Network Theory (Method) along with the concept of (net)tachment developed by Ebru Yetişkin within the framework of her theory of Nettachmental Thought; and my research question has been the one Howard S. Becker brought to the fore in sociological research: "How?" In light of the indicated theory, concept, and question, I sought to understand all the data in the archival material; the historical, institutional and individual networks surrounding the material; the musicology training to which Kurt Reinhard was exposed and the transforming dynamics of musicology and ethnomusicology throughout his studies; and, the networks among all the human (actor) and non-human (actant) agents surrounding Reinhards' studies on Turkey from the initial decision stage to the final output, avoiding any reductionism. Since Kurt Reinhard and Ursula Reinhard conducted all the field studies together, and sometimes with the contribution of their son Volker Reinhard, it has become essential to consider these studies as Reinhards'. Nevertheless, Kurt Reinhard was the one that directed the musicological course of the entire studies from 1955 to 1975. Therefore, I approached the data I analyze in this study in a way to constitute a sample for the transformation of a musicologist of the school of comparative musicology like Kurt Reinhard both in his own career and in European musicology. This data also provided an opportunity for developing an understanding of a period of the music fieldwork in the musicology of Turkey through the eyes and methodology of a foreign researcher.

KEYWORDS: Kurt Reinhard, Ursula Reinhard, Berlin Phonogramm-Archiv, comparative musicology, field recording.

ÖNSÖZ ve TEŞEKKÜR

Etnomüzikoloji disiplininde müzik ve ses arşivlerinde muhafaza edilen eski alan kayıtları üzerine yapılan çalışmalar ve yayımlar -disiplinin gelişimine paralel olarak dünyanın farklı yerlerinde, farklı zaman dilimlerinde başlasa da- yaklaşık son on beş, yirmi yılda yoğunlaşır. Alan kayıtlarının yapılmaya başlandığı yirminci yüzyıl dönümünden bugüne dek geçen sürede bu kayıtlara dönük tarihsel, analitik ve metodolojik analizlerin yapılamamasının pek çok farklı sebebi vardır. Çalışmanın içinde okuyacağınız üzere müzikoloji disiplini, alandan kaydedilen müzik malzemesini karşılaştırma metoduyla özellikle müziksel malzeme üzerinden incelemişti. Fakat yirminci yüzyıl ortasından itibaren müzikolojinin kendisi tarafından bu ham kayıtlar içindeki müziklerin incelenmesi işi, ilk dönem etnomüzikoloji disiplininin geleneksel müzikleri kapsayan ilgi alanlarına girdiği düşünülerek terk edildi. Etnomüzikoloji disiplini ise kıta Avrupa'sının 1930'lardan İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna dek içinde bulunduğu bilimsel ortam ve bu ortamın "karşılaştırma" yönteminin ölümcül sonuçları sebebiyle bu mirası reddederek antropoloji menşeili Amerikan etnomüzikolojisi kaynaklarını referans almayı tercih etmiş ve arşivlerdeki ham alan kayıtlarını -biraz da zaten karşılaştırmalı müzikolojiye hizmet etmek amacıyla kaydedildikleri için- marazlı malzemeler olarak düşünerek odağına almamıştı. Sömürgecilik sonrası ideolojilerin üretim merkezinde birkaç on yıl geçiren etnomüzikoloji disiplininin Uluslararası Halk Müziği Konseyi[1] (IFMC) bünyesindeki Erken Dönem Halk Müziği Kaynakları Araştırma ve Edisyonu Çalışma Grubu'nun[2] 1967'deki ilk toplantısından 2000'lerin sonuna dek disiplinin ana konuları, disiplinin üyelerinin mesleki formasyonları ve ilgi alanları değişti. 1988 yılı itibariyle Uluslararası Geleneksel Müzik Konseyi[3] (ICTM) bünyesindeki Geleneksel Müziğin Tarihsel Kaynakları Çalışma Grubu'nun çalışma ve tartışma alanlarındaki malzemeyi 1997'ye dek seyahatnâmeler ve başkaca tarihsel belgeler gibi yazılı olanlar teşkil ederken, 1997 yılı itibariyle tarihsel kaynaklar içinde ses ve görüntü

[1] International Folk Music Council.
[2] Studien gruppe zur Erforshung und Edition älterer Volksmusicquellen.
[3] International Council for Traditional Music.

kayıtlarının araştırma malzemesi olarak görülerek tartışılması etnomüzikoloji disiplininin 2000'lerin sonuna doğru arşivlere yönelmesine sebep oldu (Ziegler, 2010, s. 17, 28-29).[4] Bu durum 2010'lar itibariyle Türkiye etnomüzikolojisinin akademi dünyasına da yavaş yavaş tesir etmeye başladı. Gerek dünyada ve gerekse Türkiye'deki ses arşivlerinin alan kayıtlarını hâlen beklenen boyutta olmasa dahi dijitalleştirmeye başlaması, ham kayıtları dinleme olanaklarını iyileştirmesi ve bunları dinlemeye elverişli ortamları yaratması gerekliliğine dair adımlar atması; ilgili projelere açık bir politika sergilemesi ve yeni ses arşivleri kurma girişimleriyle akademi dünyasında alan kayıtlarına dair ilgi uyanmış bulunuyor.

Çalışmanın başlıca aktörü olan Kurt Reinhard'ın bünyesinde çalıştığı ve Türkiye alan kayıtları ile ilgili evrak-ı metrukeyi barındıran Berlin Fonogram Arşivi (BFA) dünyanın en kapsamlı ve en eski alan kayıtlarını ihtiva eden müzik arşivlerinin başında gelir. Varlıkları arasında Türkiye'den çok sayıda, farklı zaman dilimlerinde başka başka araştırmacılar tarafından yapılmış olan tarihsel alan kayıtlarının yer alması sebebiyle BFA, son yıllarda disiplinin uluslararası ve ulusal araştırmacılarının ilgi odağı olmaya başladı. 1950 öncesi karşılaştırmalı müzikoloji ve 1950 itibariyle etnomüzikoloji disiplini arasında, akademik üretimiyle köprü işlevi gören bir aktör olan Kurt Reinhard'ın Türkiye'de yaptığı alan araştırmaları, onun akademik üretiminin her iki disiplin arasındaki dönüşümünün milâdını teşkil eder. BFA bünyesinde bulunan Kurt Reinhard Türkiye Koleksiyonu'ndaki müzik kayıtları ve evrak-ı metruke bu dönüşümü okumamı sağlayan temel kaynak oldu. Bu tez çalışması arşiv kaynaklarına ilginin arttığı güncel akademik ortamın bir gereliliği olarak görülüp bir etnomüzikoloğun arşivinin incelenmesi suretiyle alana katkı sağlamak ümidiyle yapıldı.

Çalışma konumu bana öneren, etnomüzikolojinin redd-i mirası tarihsel kaynakları disiplinin perspektifinden inceleyebileceğime inandıran ve böylece müzikoloji ve etnomüzikoloji disiplinleri arasında daha geçişken bir zihinsel akademik duruşa sahip olmama ön ayak olan, çalışmamın her aşamasında bana olan inancını, bilgisini, desteğini esirgemeyen değerli danışmanım Doç. Dr. Elif Damla Yavuz'a teşekkür ederim. Araştırma malzememin görünmeyen tüm detaylarını görmemi ve bunların

[4] Tarihsel kaynakların etnomüzikoloji disiplininin akademi çevresindeki tartışma alanlarına dair ayrıntılı bilgi edinmek üzere Susanne Ziegler'in ilgili makalesinin Türkçe çevirisi için bkz. Ziegler (2021). "Etnomüzikolojide Tarihsel Kaynaklar – Eleştirel Bir İnceleme", *Fonograf Alanda – Erken Dönem Karşılaştırmalı Müzikoloji Çalışmaları ve Türkiye.* Çev. Divin Gençoğlan & İdil Özcan. s. 1-18. İstanbul: Berceste Yayınevi.

sosyal bilimler açısından önemini kavramamı sağlayan, her daim olumlu ve zihin açıcı yönlendirmeler yapan değerli sosyolog Prof. Dr. Yıldırım Şentürk'e; lisans eğitimimden bugüne dek kurum içi ve dışındaki akademik çalışmalarımda beni gönülden destekleyen hocam Doç. Dr. İlke Boran'a; savunma jürimdeki katkılarından dolayı değerli hocalarım Prof. Songül Karahasanoğlu ve Prof. Dr. Abdullah Akat'a; çalışmamın son aşamasındaki, teorik çerçeveye sunduğu katkılarından dolayı sosyolog Doç. Dr. Ebru Yetişkin'e teşekkürü borç bilirim. Almanya'da araştırmamı yaptığım süreçteki desteklerinden dolayı başta Berlin Fonogram Arşivi yönetimine, ses teknisyeni ve etnomüzikolog Albrecht Wiedmann'a, arşivin eski küratörlerinden ve Kurt Reinhard'ın FU'da asistanlığını yapmış olan etnomüzikolog Dr. Susanne Ziegler'e, arşiv araştırmacılarından etnomüzikolog Dr. Linda Amooti Cimardi'ye; beni arşivin daimi bir üyesi gibi görerek düzenli akademik etkinliklerine dahil eden Humboldt Universität öğretim üyeleri Dr. Stefanie Alisch ve Prof. Dr. Sydney Hatchinson'a; Berlin Fonogram Arşivi'nin yeni müdürü Maurice Mengel'e ve Berlin American Academy ve Andrew W. Mellon Foundation misafir öğretim üyesi Prof. Dr. Ronald Radano'ya; Erasmus öğrenci değişim programı kapsamında Münster Westfälische Universität Müzikoloji Bölümü'nde bir dönem öğrencisi olduğum Prof. Dr. Ralf Martin Jäger'e, özverili asistanı Zeynep Helvacı'ya ve Berlin'deki arşiv çalışmama başlarken beni yüreklendiren etnomüzikolog Dr. Martin Greve'ye teşekkür ederim. Berlin'deki ilgili kontakları kurmamı sağlayan, bilgilerini paylaşan ve hiçbir zaman ağabeyliğini esirgemeyen Ursula Reinhard'ın manevi evladı, asistanı Hasan Kuzu ve eşi Manuela Kuzu'ya; bana evlerini açıp bilgilerini paylaşan Reinhard'ların oğlu Volker Reinhard ve eşi Leana Reinhard'a, Âşık Şahturna ve eşi Ozan Şiar'a, Âşık Kemteri'ye sonsuz teşekkürler. Berlin'de yedi ay boyunca yuvasını, sevgisini, lokmasını bir anne şefkatiyle benimle paylaşan sevgili İdil Laçin ve ailesine; bana kız kardeş olan sevgili Ayşegül Dinççağ'a ve Berlin'deki tüm dostlarıma; danışmanımızla yaptığımız haftalık tez çalışmalarındaki hararetli tartışmalarımızdan keyif aldığım ve desteklerini her daim hissettiğim yol arkadaşlarım Dr. Ayşegül Dinç ve Emrah Ergene'ye; çalışmamın son okumasını yaparak görüşlerini sunan sevgili çalışma arkadaşım sosyolog Hatice Özer'e; çalışmamdaki harikulade harita çizimlerini yapan grafiker İpek Okyar'a; sevgisiyle ve tecrübesiyle beni her zaman yüreklendiren, huzurum sevgili Serkan Sevilgen'e ve elbette son olarak hayattaki en büyük örneğim,

desteğim, beni okutan, büyüten ve seven anneciğim ile yokluğuyla kalbimdeki sızım babama teşekkürlerin en büyüğünü sunarım.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET ..... **ix**
ABSTRACT ..... **xi**
ÖNSÖZ ve TEŞEKKÜR ..... **xiii**
İÇİNDEKİLER ..... **xvii**
KISALTMALAR ..... **xix**
HARİTALAR LİSTESİ ..... **xxi**
GÖRSELLER LİSTESİ ..... **xxiii**
TABLOLAR LİSTESİ ..... **xxv**
1. GİRİŞ **1**
1.1 In Situ: Bir Ses Arşivi Araştırması 1
1.2 Çalışmanın Amacı ve Kapsamı 10
1.3 Çalışmanın Yöntemi 13
2. TARİHİ VE PARADİGMALARIYLA TÜRKİYE'DE ALAN KAYITLARI **19**
2.1 Yabancı Araştırmacıların Alan Kayıtları, 1880-1905 19
2.2 Yerli Araştırmacıların Alan Kayıtları, 1922-1955 33
2.3 Yirminci Yüzyılın Başında Avdupa-dışı Müziklerin Araştırılmasında Oluşan Paradigmalar ve Berlin Fonogram Arşivi 53
2.4 Yirminci Yüzyılın İkinci Yarısında Uluslararası Kültür Politikaları ve Politika Kurumlarının Avrupa-dışı Müziklerin Araştırılmasındaki Paradigma Değişimlerine Etkisi 61
3. KURT REINHARD'IN TÜRKİYE ÇALIŞMASI **69**
3.1 Eski Paradigmaların Temsilcisi Olarak Kurt Reinhard 69
3.2 Berlin Fonogram Arşivi, Türkiye Koleksiyonu ve Kurt Reinhard 74
3.3 Yeni Paradigmalara Geçiş ve Kurt Reinhard'ın Türkiye'deki Alan Çalışmaları 78
3.3.1 Kurt Reinhard'ın Türkiye'deki Alan Araştırmaları, 1955-1978 78
3.3.2 Kurt Reinhard'ın 1955-1956 Yılları Türkiye Alan Araştırmalarını Aktör Ağ Teorisi ve (B)ağ Kavramı ile Kavramak 100
3.3.2.1 Yazışmalar ve Ön Çalışmalarla Hazırlık Süreçleri 102
3.3.2.2 Günlükler, Not Defterleri ve Alan Kayıt Formlarıyla Uygulama 124
3.3.2.3 Raporlar ve Araştırma Çıktıları 138
4. SONUÇ **143**
KAYNAKLAR **156**
ÖZGEÇMİŞ **165**

KISALTMALAR

AÜ	**:** Ankara Üniversitesi
BFA	**:** Berlin Fonogram Arşivi (Berliner Phonogramm-Archiv
CHP	**:** Cumhuriyet Halk Partisi
DOG	**:** Deutsche Orient-Gesellschaft
DP	**:** Demokrat Parti
DTCF	**:** Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi
FU	**:** Freie Universität
ICTM	**:** International Council of Traditional Music
IFMC	**:** International Folk Music Council
IMC	**:** International Music Council
NATO	**:** The North Atlantic Treaty Organization
UNESCO	**:** The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

HARİTALAR LİSTESİ

Sayfa

Harita 2.1: Yabancı Araştırmacıların Türkiye'de Yaptıkları Alan Kayıtları, 1880-1905. 32
Harita 2.2: Yerli Araştırmacıların Türkiye'de Yaptıkları Alan Kayıtları, 1922-1955. 51
Harita 3.1: Reinhard'ların Türkiye'de Alan Araştırması Yaptıkları Yerler 1955-1978 97
Harita 3.2: Büyük İskender'in Makedonya-Anadolu Güzergâhı (M.Ö. 4. yy.) 104
Harita 3.3: Büyük İskender'in Anadolu Güzergâhı (M.Ö. 4. yy.)..... 104
Harita 3.4: Büyük İskender'in Güneydoğu Anadolu-Mısır-Mezopotamya Güzergâhı (M.Ö. 4. yy.)..... 105
Harita 3.5: Büyük İskender'in Mezopotamya Güzergâhı (M.Ö. 4. yy.)..... 105

GÖRSELLER LİSTESİ

Sayfa

Görsel 2.1: S.F. Nadel'in Kayıtlarının İkinci Dünya Savaşı'nda Londra'daki Bombalamalar Neticesinde Yok Olduğuna Dair Kurt Reinhard'a Cevap Mektubu (27.10.1953, BFA). 76
Görsel 3.1: Kurt Reinhard'ın El Yazısıyla Oluşturduğu Türkiye Alan Araştırmaları Kayıt Kataloğu Taslağı (BFA). 79
Görsel 3.2: Sağda Feyzi Halıcı'nın Reinhard'ları 1971 Mevlâna Anma Töreni Davet Yazısı, Solda Reinhard'ların 1971 Yılı Konya Araştırmalarında Konakladıkları Otelin Kartı (BFA). 90
Görsel 3.3: "Sieben Berliner fahren nach Afghanistan", *Neue Zeitung*, 23.10.1953 (BFA). 103
Görsel 3.4: Kurt Reinhard'ın Ankara Konservatuvarı Folklor Arşivi'ne Mektubu (4 Ocak 1955, BFA)..... 111
Görsel 3.5: Berlin Başkonsolosluğunun 1955 Alan Araştırması Kabul Mektubu (18 Şubat 1955, BFA). 113
Görsel 3.6: Seyhan İli Karataş Bucağı Müdür Vekili M. Yoğurtçu'nun Köy Muhtarlıklarına Mektubu (10 Mart 1955, BFA). 120
Görsel 3.7: Maarif Vekilinin İlgili Valiliklere Gönderdiği Mektup (17 Mart 1956, BFA). 123
Görsel 3.8: Kurt Reinhard'ın 1955 Türkiye Araştırma Günlüğünün 13.03.1955 Tarihli Sayfası (BFA). 125
Görsel 3.9: Kurt Reinhard'ın 1955 Türkiye Araştırma Günlüğünün 15.03.1955 Tarihli Sayfası (BFA). 125
Görsel 3.10: Kurt Reinhard'ın 1955 Yılı Türkiye Alan Araştırmasında Kullandığı Form Örneğinin Ön Yüzü (BFA). 132
Görsel 3.11: Kurt Reinhard'ın 1955 Yılı Türkiye Alan Araştırmasında Kullandığı Form Örneğinin Arka Yüzü (BFA). 133
Görsel 3.12: Kurt Reinhard'ın Kullanılan Sazın Perde Hesaplarının Yapıldığı Eskizi (BFA)..... 135
Görsel 3.13: Reinhard'ın El Yazısıyla Doldurduğu Form Örneği (BFA). 136
Görsel 3.14: Alanda Türkçe Bilen Biri Tarafından Yazılan ve Bir Başkası Tarafından Düzeltilen Şarkı Metni (BFA). 137
Görsel 3.15: Kurt Reinhard'ın Alanda Yaptığı Transkripsiyon Örneği (BFA). 138

TABLOLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 3.1: 1955 Öncesi Kurt Reinhard'ın Çalışmaları. 70
Tablo 3.2: Reinhard Türkei I Kayıt Kataloğu (1955)..... 80
Tablo 3.3: Reinhard Türkei II Kayıt Kataloğu (1956) 81
Tablo 3.4: Reinhard Türkei III Kayıt Kataloğu (1963)..... 82
Tablo 3.5: Reinhard Türkei VII Kayıt Kataloğu (1968) 87
Tablo 3.6: Reinhard Türkei VIII Kayıt Kataloğu (1970)..... 89
Tablo 3.7: Reinhard Türkei IX Kayıt Kataloğu (1972)..... 92
Tablo 3.8: Reinhard Türkei X Kayıt Kataloğu (1973)..... 94
Tablo 3.9: Reinhard Türkei XI Kayıt Kataloğu (1975)..... 95

1. GİRİŞ

1.1 In Situ: Bir Ses Arşivi Araştırması

"Karşılaştırmalı Müzikolojiden Etnomüzikolojiye Değişimin Temsili Olarak Kurt Reinhard" başlıklı doktora tez çalışmama başlarken Howard S. Becker'ın "[B]ir mülakat stratejisi dâhilinde işe yarar olabilen bir incelik" (2015, s. 108) olarak sunduğu "nasıl?" sorusu, tez çalışmam boyunca literatürle, arşiv malzemeleriyle, kişilerle yaptıklarım dışında bir sosyal bilim alanı faili olarak kendimle yaptığım "görüşmelerde" üstünü bilimsel olma adına örtüp durduğum başlangıç hikâyesini de çalışmama dâhil etme gücünü kendimde bulmamı sağladı.

Bir kısmına müzikoloji lisans öğrencisi, bir kısmına etnomüzikoloji yüksek lisans öğrencisi olarak katıldığım 2006-2012 yılları arasındaki alan araştırmalarında edindiğimiz her türlü birincil kaynak, çalışmanın yürütücüsüne teslim edilirdi.[5] Tarihsel çalışmaların, himayesi altına sıkıştırıldığı müzikoloji alanının taraflılığından sıyrılmış, disiplinler arasındaki konumunu belirlemeye çalışan, buna akademinin kendisi tarafından zorunlu bırakılan ve bu nedenle de disiplinler arasına sıkışmış genç bir *homo academicus* [6] olarak şahsıma kalan ise gurur olurdu. Bu gururun temel kaynağı en basit -hatta klişe- ifadeyle folklor terminolojisinde derleme, sosyal bilim terminolojisinde alan araştırması aracılığıyla kültürü bizzat üreten, mümkünse -eleştirel perspektifte- kırsaldaki insanlara "inerek" (etno)müzikolojik[7] çalışmanın

[5] "Bulgaristan Bektaşî ve Babaileri Müzik Gelenekleri" konulu alan araştırması, TFK, 2006, 2007; "Bursa Dağ Köyleri Türkmen Kültüründe Müzik" konulu alan araştırması, T.C.Kültür Bakanlığı, 2009; "Teke Yöresi'nin Türk Halk Müziği Kültürü" konulu alan araştırması, Melih Duygulu yönetimindeki bağımsız proje ekibi, 2010; "Mersin'in Mut İlçesi Tahtacı Alevilerinde Mimari, Giyim, Edebiyat ve Müzik Gelenekleri" konulu alan araştırması, TFK, 2011; "Bursa Ahıska Türklerinin Kültürel Yapısı, Göç ve Müzik" konulu alan araştırması, Ayşe Tül Demirbaş'ın yüksek lisans tez çalışması kapsamındaki bağımsız araştırma, 2012; "Zonguldak Müzik Kültürü" konulu alan araştırması, Melih Duygulu yönetimindeki bağımsız proje ekibi, 2012.

[6] Pierre Bourdieu'nün 1984'de Les Edition de Minuit'ten Fransızca ve 1988'de Polity Press'ten İngilizce olarak yayınlanan aynı adlı kitabının ardından sosyoloji dünyasına düşen bu kavram, Bourdieu'nun *Bilimin Toplumsal Kullanımları: Bilimsel Alanın Klinik Bir Sosyolojisi* adlı kitabının takdim kısmında çevirmen ve sosyolog Levent Ünsaldı tarafından bağlamıyla birlikte sunulmuştur (Bourdieu, 2015, s. 9-48).

[7] Tezde, kurum isimleri dışında etnomüzikoloji ve müzikoloji alanlarının her ikisini de kapsayan ve alanların birbirine geçişini temsil eden (etno)müzikoloji yazımı tercih edildi. Sadece etnomüzikoloji disiplinin ilk dönemlerinden bahsedilen kısımlarda doğrudan etnomüzikoloji kullanımı tercih edildi.

gereğini yapıyor olmamdı. Özerkliklerini hâlâ sağlayamamış ve faillerine bakarak sınırlarını belirleyememiş, daha doğru bir ifadeyle sınırlarının birbirlerine açıldığı noktaları itiraf etmekten geri duran bir akademizm içinde "müzikolog muyum, yoksa etnomüzikolog muyum?" gibi varoluşsal sorularla çalışmalarımı sürdürdüm; hem tarihsel bilgiyi hem de alan çalışmasından edindiğim bilgiyi çeşitli yöntemlerle kullandım. İnsana metinler yoluyla ve birebir temasla ulaşmanın türlü sancılarını deneyimledim. Fakat doktora çalışma konuma karar vermek üzere bulunduğum noktada bir eksiklik fark ettim. Hiç arşiv çalışması yapmamıştım! Bu iki açıdan önemliydi: Karşılaştırmalı müzikolojinin ve yarım yüzyıl sonra etnomüzikolojinin doğum sancılarında başat rol oynayan bir ses arşivinde (Berlin Fonogram Arşiv/Berlin Phonogramm-Archiv) çalışmak, müzikoloji ve etnomüzikoloji alanlarının gri bölgelerini sorgulamak için veri sağlayacaktı; aynı zamanda uzun yıllar etnomüzikologlar tarafından kısmen haklı endişelerle karşılaştırmalı müzikolojinin kültürel evrimcilik tezine teğet geçmemek için göz ardı ettiği, arşivdeki alandan kaydedilmiş verilerin tarihî, siyasî, kültürel, ekonomik ve akademik bağlamını da içine katarak arşivin kendisinin de bir alan olmasıyla tarihsel (etno)müzikoloji dolayımına girecektim. Son kertede danışmanımla yaptığımız görüşmelerde tezimin konusundan önce çalışma alanını ve yöntemini belirlemiş olduk. İlk kapsamlı ses kayıt arşivi olan Berlin Fonogram Arşivi'nde çalışacak ve tarihsel çalışmalar kapsamına giren alan kayıtlarını (etno)müzikolojinin içinden incelemeyi deneyimleyecektim. Bu arşivde çalışmayı tercih ettiğim koleksiyon ise Berlin karşılaştırmalı müzikoloji ekolünde yetişmiş ve fakat yaşamının büyük bölümünde etnomüzikoloji disiplininin içinde üretmiş bir araştırmacı olan Kurt Reinhard'ın 1955-1978 yılları arasına yayılan Türkiye koleksiyonu olacaktı.

Kurt Reinhard (1914-1979) çalışmalarıyla Avrupa ve Türkiye müzikolojisi ile etnomüzikoloji disiplinleri için önemli bir aktördür. Avrupa müzikolojisindeki önemi büyük ölçüde onun Berlin Fonogram Arşivi'ndeki (BFA) İkinci Dünya Savaşı'nın yarattığı yıkımın ardından sürdürdüğü özverili çalışmalara dayanır. Arşivin yöneticiliğini devraldığı bu süreç etnomüzikoloji disiplininin müzikoloji disiplininden filizlendiği döneme rastlar ve Kurt Reinhard bunun bilinciyle Avrupa dışında müzik araştırmaları yapmak üzere alana çıkan ilk BFA müzikoloğu olur. 1950'lerden ölümüne dek kariyerini eşi Ursula Reinhard (1915-2005) ile birlikte Türkiye'nin müziklerini araştırmaya adar. Kurt Reinhard'ın vefatından sonra Ursula

Reinhard aynı alanda çalışmalarını sürdürür. Bu aşamadan itibaren Reinhard'ların disiplin içindeki önemine bir de Türkiye ayağı eklenir. Türkiye'deki alan araştırmalarıyla BFA bünyesinde ilk kez kapsamlı bir Türkiye geleneksel müzikleri alan kayıtları koleksiyonunu oluştururlar; bilimsel yayınlarla disiplin içinde Türkiye geleneksel müzikleri uzmanı olarak anılmaya başlarlar. Nitekim disiplinin temel referans kaynaklarından *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*'ın "Turkey" maddeleri (1980/2001)[8] ile *MGG: Die Musik in Geschichte und Gegenwart: Allgemeine Enzyklopädie der Musik*'in "Türkische Musik" maddesi (1966/1998)[9] ve aynı kaynağın "Zurna" maddelerini[10] Reinhard'lar yazar. Bunların dışında Kurt Reinhard'ın Türkiye'deki geleneksel müziklere dair ellinin üzerinde, Ursula Reinhard'ın büyük kısmı Kurt Reinhard'la yaptığı çalışmalardan bağımsız düşünülmemesi gereken yine aynı oranda kitap, makale ve plak/CD koleksiyon çalışmaları mevcuttur.[11] Gerek bu çalışmalar gerekse Kurt Reinhard'ın Freie Universität'de (FU) verdiği Türkiye geleneksel müziklerine dair dersler ve yönettiği tez çalışmaları sayesinde Almanya'da Türkiye üzerine bir müzikoloji ve etnomüzikoloji alt alanı oluşur, böylece Kurt Reinhard alana dair varsayılabilecek ekolün fitilini yakan ilk müzikolog olur.

Kurt Reinhard'ın, FU'da Karşılaştırmalı Müzikoloji Departmanı'nda verdiği Türklerin Müziği (1959/60 kış sömestri), Türk Sanat Müziği (1968 yaz sömestri), Buhurîzade Itrî'nin Eserleri (1970 yaz sömestri), Türkiye'deki Vokal Halk Müziği (1970/71 kış sömestri), 1970 Türkiye'deki Alan Araştırması Kayıtları Üzerine

[8] Kurt Reinhard (1980). "Turkey", *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*. 6. edition, Stanley Sadie (ed.), Vol. 19, 268–278. London: Macmillan Publishers Limited; Kurt & Ursula Reinhard, Martin Stokes (2001). "Turkey", *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*. Stanley Sadie (ed.), 2nd edition, Vol. 25, 909–921. London: Macmillan Publishers Limited.

[9] Ursula Reinhard (1998). "Türkei [Abschnitt I–VIII und X]", *MGG: Die Musik in Geschichte und Gegenwart: Allgemeine Enzyklopädie der Musik.* 2. neubearb. Ausg., Ludwig Finscher (hrsg. von.). Sachteil, Bd. 9, Sp. 1049–1070 u. 1076–1079. Kassel: Bärenreiter-Verlag; Stuttgart: Metzler.

[10] Ursula Reinhard (1998). "Zurna", *MGG: Die Musik in Geschichte und Gegenwart: Allgemeine Enzyklopädie der Musik.* 2. neubearb. Ausg., Ludwig Finscher (hrsg. von). Sachteil, Bd. 9, Sp. 2483–2493. Kassel: Bärenreiter-Verlag; Stuttgart: Metzler; (1999). "Akses, Necil Kâzım", *MGG: Die Musik in Geschichte und Gegenwart: Allgemeine Enzyklopädie der Musik.* 2. neubearb. Ausg., Ludwig Finscher (hrsg. von). Personenteil, Bd. 1, Sp. 283–284. Kassel: Bä- renreiter-Verlag; Stuttgart: Metzler; (2001). "Erkin, Ulvi Cemal", *MGG: Die Musik in Geschichte und Gegenwart: Allgemeine Enzyklopädie der Musik.* 2. neubearb. Ausg., Ludwig Finscher (hrsg. von). Personenteil, Bd. 6, Sp. 435–437. Kassel: Bä- renreiter-Verlag; Stuttgart: Metzler.

[11] Reinhard'ların yaptığı yayınlara dair ayrıntılı bibliyografya incelemesi için bkz. Max Peter Baumann & Nevzat Çiftçi (2021). *"Ein Leben für die türkische Musik" Lebenslauf und Bibliographien zu Kurt und ursula Reinhard – "Türk Müziğine Adanmış Bir Ömür" Kurt ve Ursula Reinhard'ın Biyografleri ve Bibliyografyaları.* Çev.: Elif Damla Yavuz. Berlin: VWB-Verlag für Wissenschaft und Bildung.

Değerlendirmeler (1971 yaz sömestri), Türk Sanat Müziğinde Ritim Kurgusu Teorisi ve Uygulaması (1971/72 kış sömestri), Lemi Atlı'nın Seçilmiş Eserleri (1972/73 kış sömestri), Türk Halk Şarkısının İşlevi ve Yapısı (1973/74 kış sömestri) ve Türkiye'nin Halk Müziği (1976/77 kış sömestri) başlıklı dersleri ekolleşmenin belirgin göstergeleridir. Diğer yandan Kurt Reinhard'la doktora ve yüksek lisans tez çalışmalarını FU'da tamamlamış olan Jens Peter Reiche, Christian Ahrens, Heinz-Peter Seidel ve Angelika Sieglin, Alman (etno)müzikolojisinde Kurt Reinhard'ın ardından Türkiye müziklerinde uzmanlak üzere bayrağı devralan isimler olur.[12] Keza FU'daki son doktora öğrencisi olan besteci Erdoğan Okyay[13] ile çalışmalarına katkı sunduğu besteci Hayrettin Akdemir[14] ve Türkiye'de müzikoloji bölümünü kuran ilk müzikolog Gültekin Oransay[15], kâh Almanya kâh Türkiye akademisinde Kurt Reinhard ile yolları kesişerek ekolün Türkiye kanalını temsil eden önemli isimlerdir. Kurt Reinhard'ın doğrudan öğrencisi olan Dieter Christensen[16], Susanne Ziegler[17] ve

[12] Jens Peter Reiche'nin *Stilelemente süd-türkischer Davul-Zurna-Stücke. Ein Beitrag zur Untersuchung der mediterranen Spielpraxis von Trommel und Oboe* (*Güney Türkiye'deki Davul-Zurna Parçalarının Stil Unsurları. Davul ve Zurnanın Akdeniz Bölgesi'ndeki Çalma Pratiklerinin Araştırılmasına Dair Bir Yazı*) başlıklı tezi (1968); Christian Ahrens'in *Instrumentale Musikstile an der osttürkischen Schwarzmeerküste. Eine vergleichende Untersuchung der Spielpraxis von davul-zurna, kemençe und tulum (Türkiye'nin Doğu Karadeniz Bölgesi'ndeki Çalgı Müziği Stilleri. Davul-Zurna, Kemençe ve Tulum Çalma Pratiklerinin Karşılaştırmalı Bir Analizi)* başlıklı doktora tezi (1970); Heinz Peter Seidel'in "Studien zum Usul, Devri Kebir in den Peşrev der Mevlevi" ("Mevlevi Peşrevlerindeki, Devri Kebir Usulü Üzerine Çalışmalar") başlıklı yüksek lisans tezi (1972); Angelika Sieglin'in *Untersuchungen zur Kompositionstechnik in den Peşrev des Tanburî Cemil Bey (Tanburî Cemil Bey'in Peşrevlerinde Kompozisyon Tekniği Analizleri)* başlıklı yüksek lisans tezi (1975) Kurt Reinhard'ın danışmanlığında tamamlanır. Angelika Sieglin'in 1984 yılında tamamladığı *Instrumentalkompositionen der türkischen Kunstmusik in ihrer Beziehung zum Makam. Peşrev und Saz semai in den Makamen Rast, Uşşak und Hiçaz* (*Makam İlişkileri Bağlamında Türk Sanat Müziğinde Çalgısal Kompozisyonlar. Rast, Uşşak ve Hicaz Makamlarındaki Peşrev ve Saz Semaileri)* başlıklı doktora tezinde Kurt Reinhard'la yaptığı önceki çalışmalarının etkisini göz ardı etmemek gerekir (Baumann & Çiftçi, 2021, s. 157-163).

[13] Erdoğan Okyay (1975). *Melodische Gestaltelemente in den türkischen "Kırık Hava"(Türk "Kırık Havaları"nda Ezgisel Biçim Unsurları*). Berlin: Freie Universität Berlin, Fach- bereich 18 – Kunstwissenschaft, Diss. vom 7. Apr. 1975 Hochschulschrift. (Baumann & Çiftçi, 2021, s. 159).

[14] Hayrettin Akdemir'in *Die Nueu Turkische Musik* (*Yeni Türk Müziği*. 1991. Berlin: Hitit) başlıklı kitabı bestecinin Kurt Reinhard ile başladığı, fakat ölümünün ardından Josef Kuckertz ile tamamladığı doktora tezinden türetilir.

[15] Kurt Reinhard'ın 1955 yılı alan araştırması yazışmaları ile ileriki yıllardaki muhtelif yazışmalarında Gültekin Oransay ismine rastlanır. 1950'lerin sonunda Münih Üniversitesi'nde *15. Ve 19. Yüzyıllar Arasındaki Geleneksel Türk Sanat Müziğinde Melodik Çizgi ve Makam Kavramı* başlıklı teziyle müzikoloji alanındaki doktora eğitimini tamamladıktan sonra Türkiye'de Ankara Devlet Konservatuvarı, Ankara Şehir Radyosu, Milli Eğitim Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü'ndeki idari görevleri ile derleme gezileri yaptığı 1970'lerde Reinhard'larla yollarının kesiştiği muhakkaktır.

[16] Dieter Christensen (1961). "Kurdische Brautlieder aus dem Vilayet Hakkari, Südost-Türkei", *Journal of the International Folk Music Council 13*, S. 70-72. Cambridge University Press.

[17] Susanne Ziegler, hocası Kurt Reinhard'ın ölümünden sonra, FU'daki müzik etnolojisi dersleri kapsamında 1985 yılında Ursula Reinhard ve bir grup öğrencisiyle birlikte Türkiye'nin güney bölgesinde alan araştırması yapar. Bu çalışma kendisi ve öğrencileri tarafından raporlanarak FU'ya sunulur. Ziegler daha sonraki yıllarda çalışmalarını Balkan müzikleri üzerine yoğunlaştırır.

Dorit Klebe[18] ile öğrencilerinin öğrencisi olmuş ve günümüzde Münster Üniversitesi CMO (Corpus Musicae Ottomanicae) bünyesinde Osmanlı dönemi müzik el yazmaları hakkındaki çalışmalarına aktif olarak devam eden Ralf Martin Jäger'i[19] de ekolün devamı olarak görmek yanlış olmaz.

Reinhard'ların BFA'daki Türkiye alan kayıtları koleksiyonu ve evrak-ı metrukesi ile Türkiye alan araştırmalarına dair gözlemlerini sundukları yayımları aynı zamanda 1950'lerden 2000'lere dek Türkiye'de icra edilen mevcut geleneksel müziklere dair de dışarıdan bir gözle sunulan önemli birer veri niteliğindedir. Koleksiyonun bu açıdan irdelenmesi, hem Türkiye'nin belli bir döneminin repertuvarına ışık tutacak hem de müzikoloji disiplininde 1950'lerden itibaren başat bir aktör olan Kurt Reinhard ve Ursula Reinhard'ın çalışma yöntemleri ışığında disiplinin metodolojik dönüşümünü, çalışma alanlarının yayılımını kavramada örneklem işlevi görür.

Doktora çalışmama başlamadan önce Kurt Reinhard ismiyle ilk kez *Anadolu Ağıt Geleneğinin Özellikleri ve Kültürel Süreklilikteki Rolü*[20] (2009) başlıklı yüksek lisans çalışmam için literatür taraması yaparken Kurt Reinhard tarafından sunulan "Güney Türk Ağıtlarının Biçimleri"[21] başlıklı bildiri metninde karşılaştım. Bu bildirilerin yer aldığı Uluslararası (sonra Milletlerarası) Türk Folklor Kongresi bildiri kitaplarının bir diğerinde de Kurt ve Ursula Reinhard'ın "Volksmusikelemente in der Türkischen Kunstmusik"[22] ("Türk Sanat Müziğinde Halk Müziği Unsurları") başlıklı bildiri

[18] Dorit Klebe (1985). *Löffeltanze aus Silifke* (*Silifke Kaşık Oyunları*). Berlin: Zentrum; "Effeminate Professional Musicians in Sources of Ottoman-Turkish Court Poetry and Music of the Eighteenth and Nineteenth Centuries." ("Onsekizinci ve Ondokuzuncu Yüzyıl Osmanlı-Türk Saray Şiiri ve Müziği Kaynaklarında Profesyonel Müzisyenler") Music in Art: International Journal for Music Iconography 30, no. 1-2 (2005): 97-116; "Das überleben eines osmanisch-türkischen städtischen Liebesliedes seit seiner Frühen Dokumentation von 1902 – Metamorphosen eines makam". Marianne Bröcker (Hrsg.): *Das 20. Jahrhundert im Spiegel seiner Lieder*. In: Schriften der Universitätsbibliothek Bamberg, Band 12 (2004), S: 85–116.

[19] "Turkish Art Music and its Manuscript Sources from the 19. Century" başlıklı doktora tezi (1993) ve "Europe and the Ottoman Empire in Music, ca. 1500 to 1800" başlıklı post-doktora çalışmaları (1999) ile 1995 yılında Ursula Reinhard ile birlikte yaptığı İstanbul araştırmalarıyla Ralf Martin Jäger, Kurt Reinhard'ın Almanya etnomüzikolojisinde başlattığı Türkiye geleneksel müzikleri alt alanının ve aynı zamanda tarihsel kaynaklara yönelen Berlin karşılaştırmalı müzikoloji ard alanının günümüze ulaşan bir temsilcisidir.

[20] Nihan Tahtaişleyen (2013). *Anadolu Ağıt Geleneğinin Özellikleri ve Kültürel Süreklilikteki Rolü.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Danışman: Prof. Gülper Refiğ. MSGSÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Müzikoloji Anabilim Dalı Etnomüzikoloji ve Folklor Yüksek Lisans Programı.

[21] Kurt Reinhard. (1974). "Güney Türk Ağıtlarının Biçimleri", *I. Uluslararası Tük Folklor Semineri Bildirileri*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, s. 201.

[22] Kurt & Ursula Reinhard (1983). "Volksmusikelemente in der Türkischen Kunstmusik", *II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, s. 225-241. Bu bildiri metni Kurt Reinhard'ın ölümünün ardından yayınlanmış olsa da Ursula Reinhard'ın eşiyle çıktığı alan araştırmalarından edindikleri verileri kullandığı tüm yayınlarında olduğu gibi Kurt Reinhard'ın da ismi yazar olarak verilmiştir.

metinleri mevcuttu. Fakat o zaman Almanca bilmediğim için bu makaleyi okuyamamıştım. Doktora ders sürecimi tamamlayıp tez konusuna karar verme aşamasına gelene dek henüz Reinhard'ların Türkiye (etno)müzikolojisindeki yukarıda bahsettiğim öneminin farkında değildim.

Türkiye'de çalıştıkları 1955-1978 yılları boyunca Reinhard'lar Türkiye akademisinde tanınan, yerel gazetelerde araştırmalarından övgüyle bahsedilen bilim insanlarıydı. Buna rağmen Türkiye müzikolojisinin Reinhard'lar ve onların Türkiye'deki müzik araştırmalarına dair literatürü oldukça sınırlıdır. Kurt ve Ursula Reinhard'ın biri sanat müziği, diğeri halk müziğine odaklanmak üzere iki ciltten oluşan *Musik der Türkei* başlıklı çalışmaları, 2007'de Türkiye (etno)müzikoloji akademisinin dışından Sinemus Sun tarafından *Türkiye'nin Müziği* başlığıyla Türkçeye çevrilmiş olan ilk kitaplarıdır.[23] 2010'lar, Türkiye (etno)müzikolojisinde alan kayıtlarının bulunduğu arşivlere akademik çalışmalardaki rağbetin arttığı yıllardır. Bu rağbetin nedenlerini (etno)müzikolojinin son yirmi yıl içindeki tarihsel (etno)müzikoloji alt alanı bağlamında görmek gerekir. Nitekim çalışmalarında (etno)müzikolojinin tarihsel kaynaklarından ses arşivlerine odaklanan ve bir dönem BFA'nın tarihi koleksiyonlardan sorumlu küratörlüğünü yapan Dr. Susanne Ziegler, son zamanlarda arşive Türkiye'den giden araştırmacılar olduğundan bahseder (Ziegler, 2019, s. 72). Etnomüzikolog Prof. Dr. Abdullah Akat'ın 2013'te BFA'da *Analyzing the Eastern Black Sea Region Local Culture Products in German Archives and Creating a Database* başlıklı final raporuyla tamamladığı doktora sonrası çalışması[24] ve 2015'te yayımladığı "An Overview of the Eastern Black Sea Region Local Culture Products in Berlin Phonogramm-Archiv"[25] başlıklı makalesi başkaca koleksiyonların yanı sıra Reinhard Türkiye Koleksiyonu'ndaki Doğu Karadeniz kayıtlarına dair veriler içermektedir. Bu kayıtların kopyaları Akat'ın 2011'de KTÜ Bilimsel Araştırmalar Projesi ile temelini attığı ve 2014'te resmî olarak açılan Karadeniz Müzik Arşivi'nde (KARMA) muhafaza edilir.

Doktora çalışmamın konusuna karar verdiğim aşamada, 2015 yılında danışmanım

[23] Kurt & Ursula Reinhard (2007). *Türkiye'nin Müziği.* Cilt 1-2. Çev. Sinemis Sun. Ankara: Sun Yayınevi.
[24] Abdullah Akat (2013). *Analyzing the Eastern Black Sea Region Local Culture Products in German Archives and Creating a Database*. International Post-Doctoral Research Fellowship Programme-Final Report. Trabzon (yayımlanmamış rapor).
[25] Abdullah Akat (2015). "An Overview of the Eastern Black Sea Region Local Culture Products in Berlin Phonogramm-Archiv", *The Issues of Performance Folk and Church Music.* Managadze, Katun Ed., Batumi: Batumi Art State University, s. 80-110.

Doç. Dr. Elif Damla Yavuz, Ursula Reinhard ve Tiago de Oliviera Pinto'nun *Sänger und Poeten mit der Laute*[26] başlıklı kitabının çevirisiyle meşguldü. Bu sebeple Reinhard'ların bibliyografyasına hâkimdi ve Türkçe kaynaklar içindeki ilgili boşluğun ziyadesiyle farkındaydı. Arşiv çalışması yapma ihtiyacı ve isteğime binaen BFA'daki Reinhard Türkiye Koleksiyonu'nu çalışmamı bana işte bu bağlamda önerdi. Yavuz'un bu çeviri kitabı da 2019'da basıldı; 2021'de ise Prof. Dr. Max Peter Baumann ve Nevzat Çiftçi'nin, Kurt ve Ursula Reinhard'ın biyografi, çalışma alanları, eğitim etkinlikleri ve bibliyografyalarını içeren *Türk Müziğine Adanmış Ömür-Kurt ve Ursula Reinhard'ın Biyografileri ve Bibliyografyaları* adlı kitap çalışması Yavuz'un çevirisiyle Almanca-Türkçe iki dilde Almanya'da yayımlandı. Tüm bu çalışmalarla BFA'daki Reinhard Türkiye Koleksiyonu ve dolayısıyla Türkiye'de alanda kaydedilmiş ses kayıtları ile evrak-ı metrukesi, hem Türkiye'de hem de uluslararası alanda yeniden gündeme gelmiş görünüyor. Yine de Reinhard'ların Ursula Reinhard'ılarınkiler de dâhil olmak üzere Türkiye'de 1955 ve 2001 yılları arasına yayılan uzun çalışma mesaileri düşünüldüğünde Türkiye (etno)müzikolojisinde ve Türkçe çeviri yayımlarda epey az yer tuttukları dikkatten kaçmıyor. Nitekim aynı zamanda bu boşluğa katkı sağlamak amacıyla yapılan bu çalışma BFA'daki Reinhard Türkiye Koleksiyonu üzerine yapılmış ilk doktora tezidir.

Tez çalışma sürecinde Türkiye alan kayıtları literatürü taramasını tamamladıktan sonra çalışmamın arşiv taraması kısmını 15 Mart-1 Ekim 2019 tarihleri arasında BFA'da gerçekleştirdim. Erasmus Öğrenci Değişim Programı kapsamında Münster Westfälische Universität Müzikoloji Bölümü doktora öğrencisi olarak Berlin'de bulunduğum altı buçuk aylık süreçte BFA Reinhard Türkiye Koleksiyonu'nun neredeyse tamamını inceleme, tezimle ilgili önemli olabileceğini öngördüğüm malzemenin büyük kısmını detaylı olarak çalışma, çeşitli kişilerle Kurt Reinhard'ın bilim insanı yönü, BFA yöneticiliği ve Türkiye çalışmaları üzerine görüşmeler yapma şansına eriştim. Tez çalışmamın ana malzemesini teşkil eden bu birincil kaynakları inceledikten sonra, yerel akademik araştırmalardaki bir boşluğu doldurma ve Avrupa akademisi içindeki karşılaştırmalı müzikolojiden (etno)müzikolojiye geçiş sürecinde belirleyici bir aktörün metodolojisini ve yaklaşımını onun Türkiye alan araştırmaları malzemesi üzerinden anlama isteğim arttı.

[26] Ursula Reinhard ve Tiago de Oliviera Pinto (2019). *Türk Âşık ve Ozanları.* Çev. Elif Damla Yavuz. İstanbul: YKY.

BFA,[27] bugünkü tam adıyla Abteilung Musikethnologie, Ethnologisches Museum Staatliche Museen zu Berlin (Berlin Devlet Müzeleri Etnoloji Müzesi Müzik Etnolojisi Departmanı) Reinhard Türkiye Koleksiyonu, Kurt ve eşi Ursula Reinhard'a ait şu tip malzemelerden oluşur: Türkiye gezilerine ait defterler, yazışmalar, günlükler, ön ve son çalışma notları, Türk müziği bibliyografyaları, alanda tutulan not defterleri, alan kayıt formları, şarkı metinlerinin Türkçe transkripsiyonları ile Almanca çevirileri, masa başı çalışma eskizleri, kataloglar, yayın eskizleri, yayınlanan çalışmalar ve Kurt Reinhard'ın besteleri ile Freie Universität'deki (FU) ders notları; Kurt Reinhard'ın kişisel yazışmaları ile BFA yöneticiliği dönemine ait kurumsal yazışmaları, Türkiye çalışmalarına ait fotoğraf negatifleri, dialar ile bir kısmı basılmış fotoğraflar, Türkiye gezilerinde yapılan müzik kayıtları (makara band ve kasetler), BFA içinde ayrıca dosyalanmış alan ses kayıtlarına ait formlar; Ethnologische Museum bünyesindeki Kurt Reinhard Türk Çalgıları Koleksiyonu.

Müzik Etnoloji Müzesi'nin resmî internet sitesinde bugün 140.000 adet ses kaydı, 285.000 adet fotoğraf, 20.000 adet film ve 200.000 sayfalık yazılı doküman olduğu belirtilmişse de yaptığım arşiv çalışması boyunca sadece Kurt Reinhar'ın evrak-ı metrukesine bakarak dahi müzik malzemesinin belirtilenden çok daha fazla olduğunu söyleyebilirim.[28] Aradaki fark -dünyadaki çoğu arşivin problemlerinden biri olan- BFA'daki kataloglama işleminin henüz tamamlanmamış olmasından kaynaklanmaktadır. BFA'daki *Reinhard Heritage Boxes* (Ethnologisches Museum Datenblatt, 2019) başlığıyla kayıtlı olan Reinhard Koleksiyonu, Kurt ve Ursula Reinhard'ın çalışmalarına dair her türlü yazılı materyali içeren 58 adet 30x50 cm büyüklüğündeki kutudan oluşur. Aynı başlıklı listelerde kutuların içindeki malzemeye dair BFA yönetimi tarafından hazırlanmış olan bir doküman mevcuttur. Fakat kutuların içindekiler incelendiğinde bu dokümanda yazılanlardan fazla ve farklı malzemeler olduğu hemen göze çarpar. Dolayısıyla bu koleksiyonu çalışan bir araştırmacının sadece bu gibi doküman ve listelerden hareketle doğru bilgileri aktarması mümkün değildir; mutlaka kutulardaki malzemeleri ayrıntılı bir şekilde incelemesi; hatta mevcut hataları BFA yetkililerine bildirmesi gerekecektir.

[27] BFA'nın hem sözlü hem de yazılı literatürde bu isimle yer alıyor olması, Kurt Reinhard'ın kurumda çalıştığı dönemin büyük oranda bu isim altında gerçekleşmesi sebebiyle tez boyunca Berlin Fonogram Arşivi ve onun kısaltması olan BFA tabirleri kullanıldı.

[28] https://www.smb.museum/en/museums-institutions/ethnologisches-museum/collection-research/about-the-collection/. Erişim tarihi: 10.06.2020.

BFA'daki çalışmam üçer aylık iki periyodda ilerledi. Çalışmamın ilk üç aylık periyodunda incelediğim ilk on kutuda, 1954-2001 yıllarına ait Kurt ve Ursula Reinhard'ın Türkiye araştırmalarına dair alan defterleri, günlükler, Türkiye ile ilgili kurumsal ve kişisel yazışmalar, elle yazılmış notalar, ön ve son çalışma eskizleri, alan notları, her türlü parasal destek/girdi/çıktı dökümleri, gidilen yerlerin envanterleri, bibliyografya çalışmaları vb. gibi veriler kronolojik olarak mevcuttur. Bu verilerin içinde bulunduğu ve tamamını incelediğim BFA'nın Reinhard Türkiye Koleksiyonu Kataloğu'nda kayıtlı olan 10 kutuda 35 mm ve 6.6. cm 8000 adet film ve negatif film mevcuttur; bunların beşi 20x50x10 cm, diğerleri 30x50x30 cm büyüklüğünde kutulardır.

Temmuz ayında başlayan ikinci çalışma periyodumun ana odağı Reinhard Koleksiyonu'nda bulunan ses kayıtlarıydı. Reinhard'ların Türkiye alan kayıtlarından 1955, 1956, 1963, 1964, 1968-69, 1983, 1985, 1990, 1995 yıllarına ait olanlarının bir kısmı, BFA'nın ses teknisyeni Albrecht Wiedmann tarafından dijitalleştirilmiş, fakat 1966, 1967, 1970, 1972, 1984, 1985, 1986, 1988, 1993 yıllarına ait ses kayıtları dijitalleştirilmemişti. Bu yıllara ait 200 makara band ve öncekilerle birlikte Kurt Reinhard'ın hayatta olduğu süre içinde Türkiye gezilerinde kaydedilen müziklerin tamamı ile Ursula Reinhard'ın 1979 yılında eşinin vefatının ardından devam ettiği Türkiye gezilerinde kaydettiği müziklerin büyük bölümünü, tez çalışmamda ve ileriki çalışmalarımda kullanmak üzere analiz ettim. Bu kayıtların tamamının ses kayıt dosyalarını, dosyaların içindeki döneme ait alan kayıt formlarını inceledim.

Müze bünyesindeki çalgı koleksiyonu içinde Reinhard Türk Çalgıları Koleksiyonu oldukça geniş bir yer tutar. Bu koleksiyona dair kapsamlı bir katalog BFA tarafından hazırlanmış ve ulaşılabilir durumda olsa da Kurt Reinhard'ın çalgı kataloglama sistemini anlamak için müzenin çalgı bölümünden detaylı fotoğraflar alarak çalışmamın ikinci periyodunu tamamladım. Yaptığım yüz yüze görüşmeler çalışma takvimimin iki periyoduna da yayıldı. Her iki periyotta görüştüğüm, Kurt ve Ursula Reinhard ile çeşitli şekillerde tanışıklığı olan bu kişiler şöyle sıralanır: Ralf Martin Jäger,[29] Albrecht Wiedmann,[30] Hasan Kuzu,[31] Âşık Şahturna,[32] Dr. Susanne Ziegler,[33] Volker Reinhard,[34] Âşık Kemteri[35] ve Dorit Klebe.[36]

[29] Görüşme yeri ve tarihi: Münster Westfalische Universität Corpus Musicae Ottomanicae (CMO), 13 Mart 2019. Münster Westfalische Wilhelms Universität Müzikoloji Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Jäger, 1995 yılında Ursula Reinhard'la Klasik Türk Müziği araştırması yapmak üzere İstanbul'a gitti. Bu seyahate dair verilerde Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi'nden Klasik Türk Müziği

1.2 Çalışmanın Amacı ve Kapsamı

Kurt Reinhard'ın bugün Berlin Fonogram Arşivi'nde (BFA) bulunan Türkiye'de kaydettiği alan malzemesi, hem kendi bütünlüğü içinde hem de Türkiye'deki geleneksel müzikleri derleme çalışmalarının tarihsel sürekliliği bağlamında çalışılmamış bir alandır. Tez çalışmamla literatürün öncelikli ihtiyacı olarak Kurt Reinhard'ın BFA'daki Türkiye alan araştırmalarına dair evrak-ı metrukesi ile alan kayıtlarını inceleyerek akademik araştırmalarda bir boşluğu doldurmayı amaçlamam beklenir. Bu çalışmada bunu yapıyor olmakla birlikte, bir sosyal bilimci olarak öncelikle müzikoloji disiplininde bir paradigma değişimine işaret eden karşılaştırmalı müzikolojiden (etno)müzikolojiye geçiş sürecinde BFA'daki yöneticiliği ve FU'deki akademisyenliği sırasında yaptığı çalışmalarla belirleyici bir *aktör (eyleyen)* olan Kurt Reinhard'ın metodolojisini, yaklaşımını ve yönelimlerini çözümleyerek, müzikoloji alanındaki bu geçişi bir (etno)müzikoloğun laboratuvarından, onun kurduğu *(b)ağlar* aracılığıyla anlamlandırmayı amaçlıyorum. Dolayısıyla makro düzeyde BFA ve mikro düzeyde Kurt Reinhard'ın orada mevcut bulunan arşivine, Latourcu bir perspektiften, bilimsel araştırmaların yapıldığı ve çıktıların oluştuğu bir laboratuvar olarak bakıyorum. Bu laboratuvar incelemesi bir araştırmacının

---

notaları kopyaları, çeşitli kayıtlar ve 8 Haziran 1995'te Aya İrini'de gerçekleşen Ruhi Ayangil Orkestra ve Korosu konser kitapçığı mevcuttur.

[30] Görüşme yeri ve tarihi: Berlin Ethnologische Museum Musikethnologie-Archiv (Berlin Phonogramm-Archiv), 18 Mart 2019. BFA'da çalıştığım süre boyunca başlıca muhatabım, BFA'nın ses teknisyeni olan etnomüzikolog Albrecht Wiedmann oldu.

[31] Görüşme yeri ve tarihi: Hasan Kuzu'nun evi, 15 Nisan 2019. Hasan Kuzu ile muhtelif zamanlarda tekrar görüştük. Kuzu uzun yıllar Kurt Reinhard'ın yaşamının son döneminde ve Kurt Reinhard'ın ölümünün ardından Ursula Reinhard'a gönüllü asistanlık yapmış, özellikle Türkçe çevirilerinde yardımcı olmuş, Kuzu'nun deyimiyle ilişkileri zamanla manevi anne-oğul ilişkisine dönüşmüştür. Bu yakın ilişki vesilesiyle Ursula Reinhard'ın mezarını ziyaret etme ve Reinhard'ların küçük oğlu Volker Reinhard'la yüz yüze görüşme imkânı buldum.

[32] Görüşme yeri ve tarihi: Şah Turna'nın evi, 19 Haziran 2019. Şah Turna, Ursula Reinhard'ın âşıklar üzerine yaptığı çalışmalardaki kaynak kişilerin başında gelir. Berlin'de bu çalışmalar kapsamında yaptıkları görüşmeler Şah Turna'nın aktardığı üzere zamanla dostluğa dönüşmüştür.

[33] Görüşme yeri ve tarihi: Berlin Ethnologische Museum Musikethnologie-Archiv (BFA), 17 Temmuz, 07 Ağustos 2019. Dr. Ziegler, Freie Universität'in Karşılaştırmalı Müzikoloji Bölümü'nde Kurt Reinhard'ın öğrencisi olmuştur, 1983-88 yılları arasında aynı bölümde asistan olarak çalışır, Yugoslavya, Türkiye ve Gürcistan'da alan araştırmaları yapar ve BFA'nın tarihi kayıtlardan sorumlu küratörlerindendir.

[34] Görüşme yeri ve tarihi: Volker Reinhard'ın Hamburg'taki evi, 29 Temmuz 2019. Kurt ve Ursula Reinhard'ın küçük oğlu, Türkiye'deki alan çalışmalarında anne ve babasına asistanlık yapmıştır.

[35] Görüşme yeri ve tarihi: Âşık Kemteri'nin evi, 5 Eylül 2019. Ursula Reinhard'ın âşıklar üzerine yaptığı çalışmalardaki kaynak kişilerin başında gelir.

[36] Görüşme yeri ve tarihi: E-posta üzerinden görüşüldü, Eylül 2019. Klebe, Berlin ICTM başkanı, Freie Universität'in Karşılaştırmalı Müzikoloji Bölümü'nde Kurt Reinhard'ın öğrencisi olmuştur. *Türkische Volksmusik* (*Türk Halk Müziği*) ve *Löffeltänze aus Silifke* (*Silifke Kaşık Oyunları*) kitabının yazarıdır. Bkz: Dorit Klebe (1983). *Türkische Volksmusik.* Berlin: Pädagogisches Zentrum; Dorit Klebe (1985). *Löffeltänze aus Silifke.* Berlin: Pädagogisches Zentrum.

tercihlerini yönlendiren pek çok *(b)ağsal* unsuru göstererek bir araştırmanın çıktı haline gelene dek ne gibi ilişkilere tabî olduğunu anlamamızı sağlar. Böylece bir arşivin ve beraberindeki literatürün nasıl oluştuğunu gösterir.

Kurt Reinhard değişimi temsil eden bir *eyleyen* olarak merkeze yerleşse de bu çalışma boyunca klasik felsefe ve aydınlanma döneminden günümüze ulaşan yaygın toplum bilim anlayışının *özne-nesne* diyalektiğindeki *özne* ve bu çalışmaya Kurt Reinhard'la birlikte konu olan diğer *şeyler* de ondan etkilenerek var olabilen, tâbi *nesneler* olarak görülmez. Tam da bu sebeple çalışma, özne-nesne arasındaki *a priori* tanımlamaları, sınıflandırmaları ve yargılamayı bir kenara bırakıp, doğrusal olmayan ve fakat çeşitli biçimdeki ve içerikteki doğrudan ve dolaylı ilişkilere odaklanarak Kurt Reinhard'ın tekilliğinde oluşan çoğulluklardaki *(b)ağlar*ı arar. Bu amaçla çalışmanın kapsamı geniş tutulmuştur.

Kurt Reinhard'ın 1955 yılında Türkiye'de gerçekleştirdiği ilk alan araştırması karşılaştırmalı müzikoloji ile etnomüzikoloji disiplinleri arasında, müzikoloji disiplininin kendi içindeki paradigma değişimini temsilen bir milattır. Paradigma değişiminin nasıl olduğunu kavramak üzere 1955 öncesi *(b)ağlar*ı irdelemek önemlidir. Bu sebeple 2. Bölümde Kurt Reinhard'dan önce Osmanlı ve Cumhuriyet Türkiye'si sınırları içinde müziğe dair alan kayıtları yapan yerli ve yabancı araştırmacılar, araştırmaların içeriği ve aracı kurumlar ile bunlar arasındaki metodolojik tekrara bağlı süreklilikler ve dönüşümler sunulur. Karşılaştırmalı müzikolojinin yirminci yüzyılın başında müzikoloji disiplini içinde oluşturduğu paradigma değişimine işaret eden ses arşivleri ve etrafında oluşan ekoller ile onların işleyiş biçimleri kronolojik bir şekilde aktarılır. İkinci dünya savaşının ardından oluşan paradigma değişimi, taşıyıcı ve değiştirici *(b)ağlar* arasındaki siyasî ve akademik etkinlikler çerçevesinde anlatılır. Böylece paradigma değişiminin gerçekleştiği kırılma olan Kurt Reinhard'ın Türkiye çalışmalarının incelendiği 3. Bölümü hazırlayan ve *eyleyenler* ile bu aşamadaki *(b)ağlar*ı anlamamızı sağlayan hazırlayıcı koşullar sunulmuş olur. Çalışmanın 3. Bölümünü kendi içinde bütünlüklü iki bölüm olarak görmek gerekir. Bu bölüm değişimi kendi tekilliğinde temsil eden *eyleyen*in yani Kurt Reinhard'ın geçmişten devraldığı, eski paradigmaları içeren *çoğullukları:* onun çalıştığı konuları, bu konuları çalışırken kullandığı metodolojiyi, önceki paradigmalarla kurduğu en güçlü *(b)ağ* olan "karşılaştırma" metodunun temsil ettiklerini içerir; böylece milat olarak tayin ettiğim, onun Türkiye çalışmasına

nasıl karar verdiğini anlamamız mümkün hâle gelir. Diğer yandan Türkiye çalışmalarının fitilini ateşleyen alan araştırmalarını gerçekleştirdiği yerler ve odakların kendi içindeki sürekliliği ve değişimi de bu başlık altında kategorize edilir. Arşivdeki değişimlerin 1950'lerde yeni oluşan etnomüzikoloji disiplinine *(b)ağlı* eyleyeni olarak Kurt Reinhard'ın, BFA'da yapıp ettikleri ile Arşiv'in Kurt ve Ursula Reinhard tarafından oluşturulan ve fakat Kurt Reinhard'ın *eyleyen* olarak doğrudan ve dolaylı belirleyici olduğu 1955-1978 yılları arasındaki alan araştırmalarının tarihleri, araştırma yerleri ve içerikleri ile her bir araştırmanın *eyleyenler*i arasındaki *(b)ağlar* BFA'daki evrak-ı metruke ve alan kayıtları incelenerek kavranmaya çalışılır. Dışarıdan kendi içinde bütünlüklü olarak görülebilecek her araştırmanın kendi içinde tekrar eden *güçlü ve zayıf (b)ağları*na dair ön yargılar süreklilik okumasına imkan sağlarken, diğer yandan araştırmalarda değişime temel oluşturan mikro *taktik*leri sezmemize mani olma tehlikesi arz eder.. Bunlar Kurt Reinhard'ın yıllara dağılan ve gelişerek tekrar eden benzer odaklı yayımları ile bunların arasından sıyrılan, yeni ilişkilere, olaylara ve konjonktüre tâbi yeni odaklara dair yayımlarını ayrıştırmamızı sağlar. 3. Bölümün buraya kadar anlatılan kısmı Kurt Reinhard'ın bir araştırmacı olarak eski ve kendi dönemindeki yeni konjonktürlere *(b)ağlı* olan tekilliği içindeki çoğullukları tüm hatlarıyla kavramayı kolaylaştırır. 3. Bölümün bundan sonraki kısmından itibaren milat olarak belirlediğim ve pek çok değiştirici potansiyeli temsil eden 1955 ve 1956 yıllarındaki alan araştırmalarının BFA'da mevcut olan tüm evrak-ı metrukesindeki bilgiler, *(b)ağsal* düşünce ekseninde *insan (aktör) ve insan dışı (aktant) eyleyenler* arasında kurulmuş *güçlü ve zayıf (b)ağlar*ın tartışılması için Almanca ilk el verilerden Türkçeye çevrilerek ve yorumlanarak sunulur. Burada amaç her iki araştırmadaki "eş-zamanlı" ilişkileri literatüre kazandırmak ve gözlemlemektir. 1955-1956 yılı alan araştırmalarının verileri Türkiye'de o tarihe kadar yürütülen geleneksel müzik alan çalışmalarının mevcut verileriyle karşılaştırıldığında, alan kayıtlarına dair tarihsel malzemelerdeki sürekliliği, araştırmalar arasındaki *taklit* unsurları özelinde okumak mümkün olur.

Sonuç bölümünde bir *eyleyen* olarak Kurt Reinhard ve onun çalışmalarının (b)ağsal düşünce çerçevesinde müzikoloji disiplininde değişimi nasıl temsil ettiğine dair çalışma boyunca aktarılan veriler doğrultusunda elde edilen sonuçlar sunulur. Çalışma boyunca elde edilen sonuçlar ışığında alanda kaydedilen geleneksel müziklerin ve bunlarla ilgili yazılı verilerin muhafaza edildiği ses arşivlerinin, alan

çalışmasına odaklanan (etno)müzikologlarca disiplinlerin aidiyet çıkmazlarına saplanarak göz ardı edilmemesi gereken tarihsel kaynaklar olduğu; bir ses arşivinin işleyiş biçimi bakımından bilimsel bir laboratuvar olarak görülebilmesinin yanında, muhafaza ettiği varlıklar ve onların oluşturduğu kültürel *(b)ağlar* sebebiyle "alan/saha" olarak da görülebileceği ve arşivin aynı bir toplum gibi kendi tekilliğinde çoğullukları barındıran kültürel bir organizma olarak görüldüğünde başka tartışma alanlarının doğduğu anlaşılır. Böylece alan olarak tayin edilen arşivde sosyal bilimlerin alan çalışma yöntemlerinin işletilebileceğine dair öneriler sunulur.

1.3 Çalışmanın Yöntemi

Çalışmamda takip ettiğim arşiv incelemesini, arşiv çalışması öncesi, arşiv çalışması süreci ve sonrası olmak üzere üç aşamada açıklamam gerekir. İlk iki aşamayı ortaya çıkarabilmek için literatür taraması, arşiv taraması ve yüz yüze görüşme yöntemlerini kullandım. Bu süreçte elde ettiğim verileri nicel verilere dönüştürülebilmek için istatistik ve haritalama çalışmaları yaptım. Böylece Kurt Reinhard'ın alan araştırmaları neticesinde oluşturduğu kataloglardaki veriler ile Türkiye'de ondan önce yapılmış olan geleneksel müzik derleme katalogları arasında karşılaştırma yöntemini kullanabildim.

Arşiv taraması sırasında ve sonrasında, yani çalışmanın ikinci ve üçüncü aşamalarında "nasıl?" sorusunun yarattığı çok merkezlilik sebebiyle çalışmamın teorik çerçevesini oluşturmak üzere ilk olarak Bruno Latour'un Aktör Ağ Teorisi'ne; oradan da Ebru Yetişkin'in (B)ağ kavramına yöneldim. BFA'da, Reinhard Türkiye Koleksiyonu'nu incelediğim süreç içinde yakaladığım arşivin işleyişini gözlemleme fırsatı, bu işleyişin Kurt Reinhard'ın araştırmacı kimliğinde ve çalışmalarındaki ve hatta benim bu arşivi çalışma biçimimdeki etkisini görmemi sağladı. Latour'un Woolgar ile birlikte bilimsel bir laboratuvar ortamını, kendilerine antropolojik bir alan tayin ettikleri *Laboratory Life-The Constraction of Scientific Facts* (Laboratuar Yaşamı-Bilimsel Olguların İnşası)[37] başlıklı çalışmaları arşive yaklaşımımı belirledi. Çalışma "bilim sosyolojisi"ne alternatif olarak "bilim antroplojisi"nin bakış açısını ve işleyişini önerir; bilimsel aktivitenin küçük ayrıntılarda gizlendiği, laboratuvar ortamının incelenmesindeki amacın "bilimin yumuşak karnının" doğasına ışık tutmak

[37] Bruno Latour & Steve Woolgar (1986). *Laboratory Life: The Construction of Scientific Facts*. Princeton: Princeton University Press.

olduğu ve bu nedenle de laboratuvar masasında oturan bilim adamının yaptığı işe odaklanılması gereği öncelenir (Latour ve Woolgar, 1986, s. 27). Latour'un ve Woolgar'ın yapmaya çalıştıkları şey labortavur içinde biriken bilimsel malzemenin etnografik araştırma malzemesi olarak incelenebileceğine dair bir önerme sunmaktır. Nitekim bu önerme benim bir ses arşivine, BFA'ya bilimsel üretimin gerçekleştiği bir laboratuvar olarak bakmamı ve ona kendine has bir dili olan, iç dinamikleri görsel işitsel kayıt sistemine ve aktarıma dayanan etnografik bir "alan/saha" gözüyle yaklaşmamı sağladı.

Arşiv malzemesinin klasifikasyonunu yaptığım her iki süreçte de zaman zaman malzemeye önem sırası atfettiğimi ve Kurt Reinhard'ın tekilliğinde toplanan karmaşık ilişkileri hiyerarşik bir düzlemde çözmeye çalıştığımı fark ettim. Burada bir problematik olduğunun farkındaydım. Latour'un 1980'lerin sonundan itibaren Michel Callon ve John Law ile birlikte bir önerme olarak sundukları çoğulcu ve post-yapısalcı temele dayanan Aktör Ağ Teorisi -kendi deyimiyle daha ziyade metot/yöntem-[38] arşivde çalıştığım süreçte ve sonrasında malzemeyi okuduğum aşamada malzemeye hiyerarşik düzlemde önem sırası atfetmemi, verileri özne-nesne arasındaki simetriye indirgememi önledi. Latour'un zamanla geliştirdiği bu yaklaşım *aktör* (insan) ya da *aktant* (insan-dışı) şeklinde kavramsallaştırılan tüm varlıklar ve oluşumların[39] eşit derecede eylemde bulunabilme kapasitesine sahip olduğunu söyleyerek analiz öznesi ve nesnesi arasındaki simetrik ilişkiye karşın insan ve insan-dışı varlıklar (Demir, 2014, s. 161) yani insan, nesne, olgu, olay, durum vb, her "şey"in *(aktör-aktant) eyleyen* olabileceğini ve diğer eyleyenlerle ilişki ağları oluşturarak eylemlerini gerçekleştirdiğini ifade eder (Seçilmişler ve Yenen, 2011, s. 381).

Latour'un Aktör Ağ Teorisi temelde Gabriel de Tarde'ın her "şey"e "biriciklik" atfettiği, tekilliklere dayalı sosyal bilim yaklaşımıdır ki bu yaklaşım "herkes bir toplumdur" önermesini sunar; "kökenin, varlık nedeninin…sonsuzun, küçüğün

[38] Her ne kadar literatürde *Actor Network Theory* (Aktör Ağ Teorisi) olarak geçse de Latour'un *Reassembling the Social: An Introduction to Actor-Network-Theory* adlı kitabının "On the Difficulty of Being an ANT: An Interlude in the Form of a Dialog" bölümünde, *The Social Study of Information and Communication Technology* adlı başka bir kaynaktan aktardığı bir öğrenci ve profesör arasında geçen diyalogta "metod" ifadesi kullanılmıştır: "You are simply confusing the object with the method. ANT is a method, and mostly a negative one at that; it says nothing about the shape of what is being described with it." (Latour, 2005, s. 142). Ezgi Hamzaçebi de "Edebiyat çalışmalarını Latour'un Ağ Modeli'ne göre yeniden konumlandırabilir miyiz?" başlıklı yazısında Aktör Ağ teorisini bir ağ modeli olarak ifade eder (Hamzaçebi, 2019).

[39] Eylemde bulunan sosyal veya sosyal olmayan nesneler (Latour, 2005, s. 5-108).

görünmezin içinde" olduğunu iddia eder. Bu sebeple Latour'un bir adım ileriye götürdüğü ifade biçimiyle artık gözlükleri çıkarmak ve topluma miyop bakmak gerekir (Yetişkin, 2008, s. 118, 123). Sosyal bilimlerim işleyiş biçimi ve bakış açısına dair kendini tümden eleştirdiği ve değişime zorladığı bu yaklaşım çalışma alanları gittikçe iç içe geçen müzikoloji ve etnomüzikoloji disiplinlerinin ayrıksılığına dair "1. 1 In Situ: Bir Ses Arşivi Araştırması" bölümünde sunduğum yaraya da merhem olur. Bu da her iki disiplinin içinden üreten Kurt Reinhard'a daha gerçekçi bir perspektiften bakmamı sağlar. Latour'un Aktör Ağ Teorisi "mikro düzey (yani yüz yüze etkileşimler, yerel alanlar, üyeler, katılımcılar, fail, birey vb.) ve makro düzey (yani toplum, normlar, değerler, kültür, yapı vb.) arasında hep bir şey kaçırdığı sonucuna ulaşan ve bir türlü tatmin olamayan toplumbilimcinin müteakip bakış açılarındaki değişim hareketine odaklanmaktadır" (Latour 1999'dan aktaran Yetişkin, 2008, s. 124). Aktör Ağ Teorisi genel olarak değişim hareketine sebep olan "şeyler"i açıklamak yerine aralarında kurdukları ilişkileri ve dönüşümleri aramak, eyleyenlerin ne yaptıklarından ziyade nasıl yaptıklarına odaklanmak, eyleyenlerin etkinliklerini neden yaptıklarını açıklamak yerine etkinliklerin usulleri ve işlemleri arayarak eyleyenlerden "öğrenme"ye dayalı bir yöntemdir (Yetişkin, 2008, s. 125). Tam da bu noktada bu yöntem Kurt Reinhard gibi bir *eyleyen*in tekilliğindeki çokluğu anlamak (ve hatta toplumsallığı) ve bir (etno)müzikoloğun etkinliklerini "nasıl?" yaptığını anlamak üzere en küçük veriyi dahi çalışmam için önemli kılar. Aktör Ağ Teorisi aynı zamanda arşiv çalışmam boyunca bir sosyal bilimci olarak konumlanmam gereken yeri belirlememe yardımcı olan bir yaklaşımdır.

Yöntem, araştırmamın belli bir noktasına kadar Kurt Reinhard'ta tekilleşen değiştirici potansiyele sahip *eyleyenler* ve dönüştürücü potansiyele sahip *ağları* eş zamanlı anlamamı sağladı. Diğer yandan çalışma sürecinde edindiğim miyop bakışla *eyleyen* ve *ağlar*ın birbirine dönüşebildiğini, böylece Kurt Reinhard'ın kendi tekilliğinde kimi durumlarda *eyleyen/lerin* kimi durumlarda *ağ/lar*ın kendisi olduğunu gözlemledim. Yetişkin'in bir sosyal bilimci tarafından sarf edilmesi gerektiğini belirttiği bu nafile çaba beni, *eyleyen* ve *ağ* arasındaki ilişkileri anlama çabasına götürerek *eyleyenin* ve *eylem*in yerine, *olay* olmasını sağlayan (*let / make happen*) bağlara odaklanmamı öneren, yine Yetişkin'in *(ba)ğ* kavramına götürdü. Bu kavram, Kurt Reinhard ve onu çevreleyen tüm bu çalışma içindeki verileri gerçek anlamda eş zamanlı olarak kavramamı ve Kurt Reinhard ile onun çalışmalarını

anlama çabası içerisindeyken *uzak* veya *yakın* ilişki kurulabilecek (b)ağları irdelememi kavramsal bir zemine taşıdı. Diğer yandan çalışmamda *eyleyen* ve *ağ*ın tekilleştiği her "şey"i temsil etmede pratik bir yol gösterici oldu.

(B)ağ eş zamanlı olarak bir/çok ağa dahil olan ve/ya kendisi bir ağ oluşturan, hatta devingen yapısından ötürü başka yeni ağlar da oluşturan; bağ ve ağ kavramlarının birbiri olabildiği dönüştürücü durumlar için önerilen bir kavramdır. Toplumsalı oluşturan "unsurlar" ve "koşullar" yani *bağ*lar ile toplumsalın yerine getirdiği "işlev" yani *ağ* birbirinden bağımsız değildir; zira toplumsalı meydana getiren unsur ve koşullar değiştiği oranda toplumsalın yerine getirdiği işlevlerde de bir dönüşüm oluşur. Bu sebeple (b)ağ kavramı, tekilliklere bağlı olarak değişen dinamik işleyişlere odaklanarak, disimetrik birliktelikler, birleşmeler, ortaklıklar ve paylaşımları içkinleştirir. Nitekim Kurt Reinhard tekilliğinde aradığım değişimin dinamikleri çalışmada (b)ağ kavramında bütünleşir (Yetişkin, 2008, s. 127-130).

Çalışma içerisinde ilgili yerlerde hatırlamamız gerekecek (b)ağların çeşitli özelliklerine ve ilişkilendiği başkaca kavramların tanımlarına değinmekte yarar vardır. (B)ağlar gücü kullanmak ve mevcudu kendisine uygun hale getirmek üzere kendine dayatılanları ve kendini düzenleyenleri sahiplenip içkinleştirerek dönüşür, sömürür ve dönüştürür (Yetişkin, 2008, s. 129). Kurt Reinhard da karşılaştırmalı müzikoloji disiplininin, Almanya akademisinin, BFA'nın, hatta FU'nun dayattıklarına karşın onların içinde yetişen bir araştırmacı olarak benzer şekilde, (b)ağsal bir davranış göstererek paradigma değişimindeki yerini alır. (B)ağların *taktiksel* olması ve yeni ilişkiler kurarak çalışması, onun güçsüzken güçlü olmasına, manevra kabiliyetiyle paçayı kurtarmasına, savaşı andıran keşifleri gerçekleştirmesine sebep olurken onu konjonktürlere ve durumlara bağlı, çoklu ve homojen olmayan öğelerden oluşan bir "şey" yapar. (B)ağlar "Neyin, nasıl ve neden yapılması gerektiği hususunda verili olan unsurları içselleştirerek 'kendi' geçmişine, koşullarına, durumuna temellük etmek, (appropriate) aynı zamanda eylemin niteliğini ve içeriğini de değiştirmekte, sürekli yapılanın aynılığını kırmakta ve dönüşüm(cükler) yaratmaktadır" (Yetişkin, 2008, s. 130-131). Reinhard'ın Alman akademisinin, "karşılaştırma" yöntemine dayanan Aryan Irk Teorisi kapsamındaki çalışmalarından aldığı mirasla, ilk alan araştırması rotasını önce Hindistan'a yöneltmesi ve hızlı bir manevrayla oradan Türkiye'ye doğru değiştirmesinin temelinde (b)ağların bu özelliği detaylarıyla okunabilirdir. Sosyal bilimlerin

eleştirilen genel yönelimi *ağ*ları çözme yöntemi olarak onların sahip oldukları *güçlü* ya da *zayıf* bağların normlarını belirlemek, bunları tanımlamek ve sınıflandırmek şeklindedir. Çalışma boyunca benim de sıklıkla *eyleyen* ve *ağ* arasındaki güçlü ya da zayıf bağları çözme konusundaki beyhude çabam da bunun bir benzeridir. Fakat çalışma sonunda fark ettiğim üzere bu indirgemeci, zorlama ve yapay bir bakış açısının sonucudur. Asıl mesele bağları koparma ya da çözmeden ziyade onların hangi cemaat, din, birey, teknoloji, kurumsal yaklaşım, kurum, millet vb. gibi farklı büyüklük ve nitelikteki unsular ile "eşzamanlı" ilişkiler deneyimlediğini anlamaya çalışmaktır (Yetişkin, 2008, s. 133). Anlama aşamasında bağları koparmak ve çözmek yerine aynı anda değişik unsurlarla güçlü ya da zayıf bağlara sahip olunabileceği ve (b)ağsal düşünce ile dönüşüm yaratılabileceği daha gerçekçi bir bakış açıcı olur. Nitekim Kurt Reinhard'ın araştırmalarında kendinden önceki araştırmacılarla aynı yeri, Adana çevresini çalışma alanı olarak tercih etmesinin ve hatta yıllarca üst üste buraya gitmesinin altında onun o yerle, oradaki kurumlarla, kişilerle veya oradaki mevcut müzik stilleriyle güçlü bağlar kurmasını aramaktansa - biraz daha ihtiyatlı gidecek olursak bununla birlikte- gündelik "şeyler"in belirleyiciliğini, dönüştürücülüğünü, rastlantıyı da hesaba katmak gerekir. Güçlü bağlar yerine bu sürekliliğin ve görece aynılığın içinde *tekrar* ve *taklid* kavramları işletilebilir. Zira bu da ilişkiseldir: "çünkü bağ ve ağın, mikro ve makronun yahut birey ve toplumun birbirinden ayrı unsurlar olmayabileceğinin somut ispatı, aynı zamanda model ve kopya arasındaki ilişkinin niteliğinde bulunmaktadır" (Yetişkin, 2008, s. 138). Diğer taraftan karşıtlık ve uyum ilişkisi içinde gerçekleşen taklit, mevcutun tekrar yoluyla korunmasına ve mevcuda sahip olunmasına imkân sağlar. Kurt Reinhard Türkiye'nin "otantik" müziğini anlama ve ona sahip olma yolu olarak taklit ve tekrar yöntemlerini kullanır. Bu ve benzeri tekrarlar içindeki yenilikler kimi zaman değişim yanılsamasına kimi zaman da gerçek değişimlere olanak sağlar.

Tüm bu yöntem ve kavramlar çerçevesinde tez boyunca aktardığım tüm ilişkisel veriler eşliğinde, tez boyunca alttan alta Kurt Reinhard'ın *eyleyen*den *(aktör) eyleyen-ağ* arasındaki ilişkinin kendisine yani *(b)ağ*a dönüşmesinin hikâyesini duyacağız.

2. TARİHİ VE PARADİGMALARIYLA TÜRKİYE'DE ALAN KAYITLARI

2.1 Yabancı Araştırmacıların Alan Kayıtları, 1880-1905

Alanda fonografla ses kaydı yapan ilk araştırmacılar çoğunlukla müzik eğitimi olmayan farklı meslek alanlarına mensup kişilerdi. Fonografın 1876'daki icadıyla öncelikle dilbilim alanında hızlıca kullanıma giren fonograf, akabinde fizik antropologlar ve arkeologlar tarafından da kolay ve pratik bir araç olarak benimsenir. Toplumların evrim kuramı çerçevesinde ve Avrupa-merkezci bir perspektifle ve karşılaştırma yöntemiyle incelendiği, dikey bir gelişmişlik sırasına tabi tutulduğu yirminci yüzyıl dönümü bilimsel araştırmalarında müzik, bu üç temel bilim alanının yan malzemesi işlevini üstlenir. Bu yan malzeme, toplumların konuştuğu dil ile yaptıkları müziklerin teknik ve estetik durumunu, Avrupa toplumlarındakine kıyasla gelişmişliğini belirlemede kullanılıyordu. Nitekim dilbilim ve fizik antropoloji alanlarında bu minvalde çalışmaları olan iki isim, Hubert Octave Pernot (1870-1946) ve Felix von Luschan (1854-1924) aynı zamanda Osmanlı Türkiye'si topraklarında alanda fonografla kayıt yapmış olan ilk kişilerdi.

Türkiye müzikolojisinde Pernot ve Luschan'ın isimleri ilk kez, Darülelhan'ın 1925'te Anadolu'nun muhtelif şehirlerine "türkü" toplamak üzere gönderdiği anketlerle birlikte ellerine ulaşan transkripsiyonların bir kısmının bir araya getirilmesiyle ilk birkaç sayıda yayımlanan, *Anadolu Halk Şarkıları* defterlerinin ikincisi (1926b) için Rauf Yektâ'nın yazdığı "Mukaddime" kısmında geçer. Rauf Yektâ mukaddimesinde bu Avrupalı araştırmacıların yaptıkları kayıtların nota transkripsiyonlarındaki "Türk müziği üslubuna aykırı yazım hataları"nı tespit ederek bu zor işin Türk müziğini bilmeyen kişiler tarafından yapılamayacağını ve bu zeminde yapılacak araştırmalara Türkiye'den Türk müziğini bilen kişilerce devam edilmesinin gereğini vurgular (Yekta, 1926b, s. 7). Darülelhan derleme çalışmaları da 1926 yılında işte bu saikle başlatılır.

Darülelhan derlemelerinden önce Osmanlı Türkiye'sinde Pernot ve Luschan tarafından yapılan geleneksel müzik kayıtlarına dair Türkçe literatürde yakın zamana

kadar ya hiç ya da nitelikli bir çalışma mevcut değildi. Fakat bu tezin yazılma aşamasında bu çalışmanın danışmanı ve yazarı tarafından *Fonograf Alanda-Erken Dönem Karşılaştırmalı Müzikoloji Çalışmaları ve Türkiye* başlıklı kitapta ilgili konular ilk kez yayımlandı.[40] Bu çalışmanın Pernot ve Luschan'la ilgili kısımları kitap çalışmamız esnasında elde ettiğimiz bilgilerden müteşekkildir.

Hubert Octave Pernot, Sorbone Üniversitesi'ne bağlı Şark Dilleri ve Uygarlıkları Enstitüsü'nde[41] doktora öğrencisiyken Fransa Eğitim ve Güzel Sanatlar Bakanlığı'ndan aldığı maddi destekle "Bilimsel ve Edebî Görevler"[42] başlıklı lisansüstü araştırma programı ile Yunanca dil çalışmaları yapmak üzere 1898 ve 1899 yıllarında iki kez, o zamanlar hâlâ Osmanlı Devleti toprağı olan Sakız Adası'na gider (bkz. Harita 2.1). Bu araştırma Pernot'nun Yeni-Helen dilbilimi alanındaki çalışmalarını, Sorbone'daki Sakız Adalı hocası Psiharis'in[43] bir parçası olduğu Yunan "Halk Dili Hareketi"nin[44] önermeleri doğrultusunda ve Megali İdea'nın[45] fikrî temellerinden hareketle gerçekleştirdiği ve aynı zamanda kendi tarihi içerisinde de Doğu Avrupa'da yaptığı fonograf kayıtlarının ilkidir. On dokuzuncu yüzyılda modern Yunanistan devletinin resmî dil arayışının yayıldığı yüz yıllık süreçte varılan fikir birliği, Yunan toplumunun ve hatta Avrupa'nın köklerini dayandırdığı Helen uygarlığına dair en eski dil örneklerinin bu kültürün yaşatıldığı ücra köylerde olduğuna dairdir. Araştırmalara bu ücra köyler içerisinden hangisiyle başlanacağı sorusunun cevabını Sakız Adası'nın Homeros'un da doğum yeri olmasıyla ilgisi olsa gerektir. Sakız Adası Avrupa'nın kendi tarihinin ve Yunanistan'ın hem kendi tarihi

[40] Tahtaişleyen & Alpman (2020). "Hubert Pernot'nun Türk Diyârı: Sakız Adası Fonograf Kayıtları", *Fonograf Alanda-Erken Dönem Karşılaştırmalı Müzikoloji Çalışmaları ve Türkiye*. İstanbul: Berceste Yayınevi, s. 19-79; Yavuz (2020). "Felix von Luschan ve 1902 Zincirli Kayıtları", *Fonograf Alanda-Erken Dönem Karşılaştırmalı Müzikoloji Çalışmaları ve Türkiye*. İstanbul: Berceste Yayınevi, s. 81-97.

[41] Institut Nationale des Langues et Civilizations Orientales.

[42] Missions Scientifiques et Littéraires.

[43] "Yunanistan'daki Halk Dili Hareketi'nin aktörlerinden olan Psiharis, 1795'te Paris'te kurulan ve Fransa'da Şark dilleri üzerine eğitim veren ilk okullardan olan Özel Şark Dilleri Okulu'nda (École Spéciale des Langues Orientales) eğitim görmüş ve bu kurumda profesör olarak çalışmıştı. Psiharis, antik Helen dilinin yaşayan halk diliyle aynı olduğunu düşünerek hem Yunan ulusunun köklerini Helen uygarlığına bağlıyor, hem de halk dilinin yazı dili olmasını sağlayarak okur-yazar halk oranını yükseltmeyi hedefliyordu. Literatürde Yunan asıllı Fransız dilbilimci olarak tanınan Psiharis aynı zamanda Hubert Pernot'nun da hocasıydı." (Tahtaişleyen & Alpman, 2020, s. 22).

[44] Megali İdea (Büyük Fikir) görüşüyle oluşturulan Halk Dili Hareketi'nde kırsalda yaşayan Yunanlıların dilleri ve kültürleri, Antik Helen uygarlığının "doğal" ve "çağdaş" bir uzantısı olarak kabul edilir (Çete, 2009, s. 92).

[45] 1821 Yunan bağımsızlık hareketiyle birlikte doğan Megali İdea (Büyük Fikir) Ege Denizi'ni çevreleyen yeni bir Helen İmparatorluğu idealidir (Finefrock, 1980, s. D1049). İlk kez 1843 yılında anayasa görüşmeleri sırasında Yunanistan'ın ilk başbakanı Ioannis Kolletis (1774-1847) tarafından dile getirilir (Çete, 2019, s. 92); hedef, Yakın Doğu'daki bütün Yunan yerleşim bölgelerini, başkenti İstanbul olan tek bir devletin sınırları içinde toplamaktır (Finefrock, 1980, s. D1049).

ve hem de yazı dilinin başlangıç noktası kabul edilir. Fransa devleti ve üniversitelerinin dil alanındaki bu çalışmaları desteklemesinin ardında Avrupa Birliği topluluğuna da zemin hazırlayan bu ortak kültür birliği ideali yatar.

Pernot bu yönelimlerle Sakız Adası'nda yaptığı araştırmasının sonunda üç çalışma kaleme alır. Birincisi, Pernot'nun adaya dil çalışmaları yapmak üzere gittiğine dair hiçbir veri içermeyen, etnografik anlatımı zayıf, kendisi tarafından da bir seyahat günlüğü olarak tanımlanan ve ilginç bir şekilde daha sonra yayımladığı hiç bir kitabında bahsetmeyi tercih etmediği *Türk Diyârında: Sakız Adası*'dır.[46] İkincisi, Pernot'nun çalışma yönteminin detaylarını sunarak (etno)müzikolojik bakımdan en verimli bilgiyi elde ettiğimiz "Türkiye'de Bilimsel Bir Görev Üzerine Rapor"udur.[47] Sonuncusu ise tümüyle Sakız Adası'ndaki dil çalışmalarını aktardığı "Sakız Diyalektlerinin Fonetiği" başlıklı doktora tezidir.[48] Pernot'nun Sorbone Üniversitesi'ne teslim ettiği fonograf kayıtları bugün dinlenebilir durumda değildir; fakat o yıllarda konservatuvar doktora öğrencisi Paul Le Flem (1881-1984) tarafından yapılan nota transkripsiyonlarının 114'ünü birden bakanlığa sunduğu raporda, bunların içinden gelişi güzel seçildiğini tahmin ettiğimiz 17 tanesi ise *Türk Diyârında: Sakız Adası* adlı kitabında yer alır.[49] Raporda ve kitapta yayınlanan bu şarkıların tamamı Yunanca sözlere sahiptir.

Pernot, Kurt Reinhard gibi dünyanın önde gelen sayılı arşivlerinden olan Paris Ses Arşivi'nde[50] yöneticilik görevi üstlenir. 1924-1930 yılları arasına yayılan bu görevi boyunca Türkiye'den doğrudan veya Yunanistan üzerinden Paris'e göç eden mübadillerden dil çalışmaları kapsamında müzik kayıtları alır (Tahtaişleyen & Alpman, 2020, s. 24-26, 45).

Viyana'da tıp ve Paris'te antropoloji eğitimi alan Felix von Luschan'ın arkeoloji çalışmaları kapsamında yolu pek çok kez Anadolu'ya düşer. İlk kez 1881-1882 yıllarında arkeolog Otto Benndorf (1838-1907) ile birlikte bugün Antalya sınırlarındaki Likya bölgesindeki Myra antik kenti, Trysa Anıt mezarı kazı çalışmasında görev alır. Luschan 1883'te bu kez Carl Humman'la birlikte Prusya

[46] Pernot, Hubert (1903a). *En Pays Turc: L'île de Chio*. J.Maisonneuve. Paris.
[47] Pernot, Hubert (1903b). "Rapport Sur Une Mission Scientifiques En Turquie", Nouvelles Archives des Missions Scientifiques et Littéraires. Paris: Imprimerie Nationale.
[48] Pernot, Hubert. (1907). "Phonétique des Parlers de Chio", *Doktora tezi*. La Faculté des Lettre de l'Université de Paris, Paris.
[49] Detaylı bilgi için bkz. Tahtaişleyen & Alpman, 2020, s. 19-79.
[50] Archives de la Parole, Paris.

Bilimler Akademisi[51] bünyesinde yürütülen Nemrut Dağı Kommagene kazı çalışmasına katılır. Daha sonra çalışmaları, sırasıyla 1890, 1891, 1894 ve 1902 yıllarında tek bir bölgede, günümüzde Gaziantep, o yıllarda ise Adana iline bağlı olan Zincirli'ye odaklanır (bkz. Harita 2.1). Alman Şark Topluluğu[52] bünyesinde yürütülen bu kazı çalışmaları Hitit şehri Sam'al'ın kalıntıları olan Zincirli Höyük'te yapılır (Yavuz, 2020, s. 83-85). Luschan bu bölgedeki son çalışmasına giderken "antropolojik araştırmalarda önemli bir yardımcı araç olması gerektiğini" düşündüğü, fakat Kraliyet Halk Bilimi Müzesi'nde çalıştığı 1890'larda araştırmaları için teknik olarak yetersiz olduğuna ikna olduğu için kullanmaya hep çekindiği fonografı da yanında götürür. En iyi ihtimalle bölgedeki nüfuzlu birine hediye edilebileceğini düşünerek yanına aldığı bu 1 kg'lık küçük fonografla bugünkü Türkiye sınırları içinde gerçekleştirilmiş en eski müzik kayıtlarını yapar (Luschan, 2020, s. 143). Böylece BFA'nın 1905'teki resmî kuruluşuna ve 1926 yılında başlanan Darülelhan derlemelerine de bir anlamda vesile olur. 1902 Zincirli kayıtları günümüzde BFA'da dinlenebilir durumdadır. Luschan bu kayıtlar üzerine 1903 yılında yaptığı bir konuşmasının metnini genişleterek 1904 yılında "Einige türkische Volkslieder aus Nordsyrien und die Bedeutung phonographischer Aufnahmen für die Völkerkunde" ("Kuzey Suriye'den Birkaç Türk Halk Şarkısı ve Fonograf Kayıtlarının Halkbilimi Açısından Anlamı")[53] başlıklı bir makale yazar. Aynı yıl Luschan'ın Zincirli kayıtlarının Otto Abraham ve Erich von Hornbostel tarafından notaya alındığı ve analiz edildiği makaleleri "Phonographierte Türkische Melodien" ("Fonografla Kaydedilmiş Türk Ezgileri")[54] dönemin karşılaştırmalı yönteminin arkeoloji ve müzikoloji alanlarından iki paralel ve birbirini besleyen örneğini sunar.

Osmanlı Devleti topraklarında fonograf eşliğinde yapılan alan araştırmalarının dışında, onlardan daha eski tarihli veya eşzamanlı olarak geleneksel müzik malzemesinin notayla kağıda kaydedildiği araştırmalar da mevcuttur. Dom Jean Parisot (1861-1923), Louis Albert Bourgault-Ducoudray (1840-1910), Gomidas Vartabed (1869-1935), Georgios Pachtikos (1869-1916) ve Wilhelm Friedrich Carl Giese'nin (1870-1944) müziğin yan malzeme veya ana malzeme olduğu araştırmalarından Rauf Yekta ve Mahmut Ragıp Gazimihal'in yazılarında zaman

[51] Preußische Akademie der Wissenschaften.
[52] Deutsche Orient-Gesellschaft.
[53] Makalenin Türkçe çevirisi için bkz. Luschan, 2020, 143-167.
[54] Makalenin Türkçe çevirisi için bkz. Abraham & Hornbostel, 2020, 169-191.

zaman araştırma yöntemleri ve/veya taraflı oldukları gerekçesiyle eleştirilerek de olsa bahsedilir (Yekta, 1926b; Gazimihal, 1929).

Rauf Yekta'nın *Anadolu Halk Şarkıları*'nın II. Defteri'nin "Mukaddime" bölümünde adını "Dom Parizo" şeklinde yazdığı Benedikten rahibi Dom Jean Parisot 1899'da[55] Fransa Eğitim Bakanlığı tarafından bilimsel araştırmalar yapmak üzere Türkiye ve o yıllarda Osmanlı Devleti sınırları içindeki Suriye'ye[56] gönderilir (Yekta, 1926b, s. 5) (bkz. Harita 2.1). Yekta, Parisot'nun İstanbul'dan ve dolaştığı diğer yerlerden ezgileri notaya aldığını ve bunları karşılaştırarak sunduğunu belirttiği raporunun ayrıntılı künyesini verir (1926b). Parisot'nun Fransa Eğitim Bakanlığı'nın Bilimsel ve Edebi Görevler Arşivi'ne[57] sunduğu "Türkiye ve Suriye'de Bilimsel Bir Görev Üzerine Raporu"[58] başlıklı çalışması, Hıristiyan ayini ve Arap şarkılarından örneklerle Türk ve Arap makam sistemlerinin analizini içeren, Suriye ve Türkiye'deki Yahudilerin müziğine ilişkin karşılaştırmalı bir araştırmadır (Parisot, 1899). Raporun Paris'teki ilgili arşiv tarafından 1902'de yayımlandığı anlaşılmaktadır (Parisot, 1902). Fransızca okur-yazar bir müzikolog olan Rauf Yekta, içinde 70 adet notanın yer aldığı bu raporu Parisot'nun İstanbul'daki araştırmalarından yazdığı notaların hatalı olduğu ve Türk müziğine dair hiçbir bilgi içermediği gerekçesiyle eleştirir (1926b, s. 6).

Rauf Yekta'nın *Anadolu Halk Şarkıları*'nın II. Defteri'nin "Mukaddime" bölümünde çalışmasından bahsettiği bir diğer isim ise adını "Burgueat Dokodre" şeklinde yazdığı L. A. Bourgault-Ducoudray'dir (1926b, s. 6). Bourgault-Ducoudray, İzmir ve Atina merkezli alan araştırmasını (bkz. Harita 2.1) , Achille de Lauzières'nin (1818-1894) İtalyanca çevirisiyle birlikte *Yunanistan ve Şark'tan Otuz Halk Şarkısı*[59] başlığıyla yayımlar (1897). Yekta, giriş bölümünde aktarılan Şark müziği hakkındaki yararlı bilgiler sebebiyle çalışmayı överken diğer yandan otuz şarkının çoğunun İzmir, birkaçının Atina Rumlarından derlenen Rumca şarkılardan oluştuğunu

[55] Yekta, *Anadolu Halk* Şarkıları'nın *II. Defter*'inde Parisot'nun Türkiye'ye gönderilme tarihini 1900 şeklinde belirtir. Parisot'nun araştırma raporunun künye tarihi Jewish Music Research Center'da 1899 (Parisot, 1899); İsrail Ulusal Kütüphanesi'nin internet sitesinde ise 1902 olarak verilmektedir (Parisot, 1902).
[56] Suriye 1517'den Birinci Dünya Savaşı'na dek Osmanlı Devleti'nin yönetiminde bir bölgeydi. Savaşın ardından 1920'de Fransa'ya yenilen Suriye 1920-1946 yıllarında Fransa yönetiminde kaldı.
[57] Archives des missions scientifiques et littéraires.
[58] "Rapport sur une mission scientifique en Turquie et Syrie".
[59] *Trente mélodies populaires de Grèce & d'Orient*.

vurgulayarak Türkçe şarkılar içermemesi sebebiyle çalışmaya ikincil bir değer atfeder (1926b, s. 6).

Varlığı ve özellikle çalışmalarının içeriği akademi camiasında kulaktan kulağa dolaşan Gomidas Vartabed'in (1869-1935) ve Georgios Pachtikos'un (1869-1916) Türkiye geleneksel müzik çalışmalarının fonograf kayıtlarını içermediği, sadece notayla kayıt altına alınarak aktarıldıklarını Gazimihal'in *Şarkî Anadolu Türküleri ve Oyunları* adlı kitabının ilgili bölümünden biliyoruz.[60] Bu bilgiyi aynı zamanda Melisa Bilal ve Burcu Yıldız'ın *Kalbim O Viran Evlere Benzer-Gomidas Vartabed'in Müzik Mirası* başlıklı yenice yayınlanan kitabında ilk elden kaynaklardan aktarılan bilgilerle de teyit edebiliyoruz (2019). O dönemin başta Rauf Yekta ve Mahmut Ragıp Gazimihal gibi çok dilli müzikologları dönemin yabancı araştırmacılarının Türkiye üzerine yaptıkları çalışmalarını takip ediyor ve bu çalışmaları kendi yazılarında kaynak olarak kullanmanın yanı sıra Cumhuriyet döneminde ulusal Türk müziği kimliğinin inşasında kâh örnek alınacak, kâh eleştirilecek dayanak noktaları addediyorlardı.

Kütahya doğumlu Gomidas Vartabed, Ermenistan'ın Eçmiyadzin şehrinde Kevorkyan Ruhban Okulu'nda eğitim görerek yaşamını el yazmalarındaki eski Ermeni kilise müzikleri ile çeşitli bölgelerden Eçmiyadzin'e gidenlerin söyledikleri dinî ezgileri karşılaştırarak köylüler sayesinde süregeldiğini düşündüğü Ermeni halk ezgileriyle kadim Ermeni kilise müziği arasındaki ortaklıkları tespit ediyor; tespitleri neticesinde "milli müzikal bir estetik" belirleyerek İstanbul'daki Ermeni diasporası içinde bu estetiği yeniden canlandırmayı hedefliyordu (Bilal & Yıldız, 2019, s. 176, 186-189). Halk şarkısı derlemelerine 1885-86 yıllarında Eçmiyadzin'in çevre köylerine yaptığı derleme gezileriyle başlayan Gomidas, Ermenistan çevresi ve Anadolu'dan gelen misafirlerden de şarkılar derleyerek 1891'de 37 halk şarkısı ve dansından oluşan ilk koleksiyon defterini (derleme defteri) yayınlar (Bilal & Yıldız, 2019, s. 190, 255). 1892'de memleketi Kütahya'da Yıldız ve Bilal'e göre Ermenice dinî ve Türkçe halk şarkılarını, Poladian'a göre ise amcası ve diğer akrabalarından dinlediği 66 adet "çağdaş Arap, sözlü ve enstrümantal kent müziği" şeklinde tanımladığı Türkçe şarkıları notaya alır (Poladian, 1972, s.87); 1893'te kilise müziği

[60] Gazimmihal, şöyle yazar: "Rum Pahtikos (1905) ve ermeni P. Komitas Vardapet (1905) bazı Anadolu rum ve ermeni şarkılarını topladılar -ve bunlar ekseriyetle 'türkü üslubu' gösterdikleri için bizleri yakından alakadar ederler- ise de, asrî usuller dahilinde çalışmadıkları, fonograf kullanmadıkları, ve hatta aldıkları şarkıların hangi memleketlere aidiyetini bile göstermeyip […]"(1929, s. 5).

derlemelerini *Ruhani Ezgiler*[61] başlığıyla bir defterde toplar. 1903-1905 yıllarında Gazimihal'in " 'siyasî-kavmî' münferit propaganda malzemesi hazırlamak endişesi ile de çalıştıkları için" kıymetsiz bulduğunu belirttiği (Gazimihal, 1929, s. 5) Anadolu Ermeni şarkılarının yer aldığı *Bin bir Şarkı*[62] başlıklı iki ciltlik 100 halk şarkısının sözünü içeren koleksiyonunu yayınlar (Bilal & Yıldız, 2019, s. 256). 1896-99 yıllarında, bir yıl sonra Phonogramm-Archiv'in psikoloji departmanına bağlı olarak kurulacak Berlin Friedrich Wilhelm Üniversitesi'nde müzikoloji dersleri alır ve böylece Berlin karşılaştırmalı müzikoloji ekolü'nün başlangıcından teğet geçerek Berlin'de mukim "karşılaştırma" yöntemine maruz kalır, ki yöntemin ağırlığı Gomidas'ın çalışma yönteminde de açıkça görülür.

Pernot 1898-99 yıllarında Sakız Adası'nda Rumca halk şarkılarını fonografla kaydederken, Gomidas aynı yıllarda Ermenistan ve Anadolu'da notaya alarak derlediği halk şarkılarıyla dinî ezgilerin çoksesli düzenlemelerini yaparak kadim Ermeni kültürünün hafızasını canlandırmayı ve İstanbul'daki Ermeni diasporasıyla diğer Ermeni toplulukları arasında bir ortaklık kurmayı amaçlıyordu. Aynı yıllarda aynı coğrafyada halk şarkıları toplayan Pernot ve Gomidas'ın yolu iki biçimde dolaylı olarak kesişir: Biri dil ve müzik ilişkisi ile ilgilidir. Pernot, Helen köklerine uzanan eski Yunan dilinin en saf örneklerinin en ücra köylerdeki halk şarkılarının gizli olduğunu (Tahtaişleyen & Alpman, 2020, s. 22); Gomidas da Ermeni köklerine uzanan eski Ermeni müziğinin özgün karakterinin uzak diyarlardaki Ermenice dili ve sözlü edebiyatının içinde şekillendiği ve bu sebeple onlarda gizli olduğunu (Bilal, Yıldız, 2019, s. 194) savunarak Alman dilbilimci Herder'in dil ve "halk ruhu" (*Volksgeist*) diyalektiğinin en saf ve gizli ifadesi olarak görülen halk şarkıları kutsiyetine gönderme yapar. Her ikisinin yollarının kesiştiği diğer nokta ise Ortaçağ filolojisi, arkeolojisi ve müziği uzmanı, Fransız müzikolog ve paleograf Pierre Aubry'dir (1874-1910). Aubry, 1901-03 yıllarında Yunan-Ortodoks kilise müziği ile Ermeni kilise müziğinin aynı Hint-Avrupa kökünden geldiğine dair iddiasına temel oluşturacak veriyi elde etmek amacıyla Eçmiyadzin'de Gomidas'tan Ermeni dinî ve geleneksel müzik eğitimi alır. Bu iddiasını temel alan Paris'teki ilk sunumu için elinde Ermenice epey şarkı örneği birikmiş olsa da Yunanca halk şarkılarından örnekler sunmak üzere meslektaşı Yunan asıllı Fransız müzikolog Calvacoressi'ye danışır. O da Pernot'nun Osmanlı Devleti'ne bağlı Sakız Adası kayıtlarına ait

[61] *Hokevor Yeğanagner.*
[62] *Hazar U Mi Khağ* başlıklı Ermenice adlı bu çalışmayı Manug Apeğyan'la birlikte yayımlamıştır.

notalardan birkaç örneği kendisine getirir. Böylece Aubry, Gomidas ve Pernot'nun Ermenice ve Rumca halk şarkısı koleksiyonlarını aynı sunumda buluşturur.[63]

Gomidas Vartabed uzun süre Eçmiyadzin, İstanbul, Berlin ve Paris arasında Ermeni müziği koro konserleri, sunumları ve eğitimine dair çalışmalarını sürdürür. 1915'te yüzlerce Ermeni'yle birlikte Çankırı'ya sürülür, oradan sağ kurtulan sekiz kişiden biri olarak İstanbul'a dönüp bir süre burada, daha sonra ise Paris'te psikoloji tedavisi görerek vefat ettiği 1935 yılına dek bir daha hiç geleneksel müzik derlemelerine dair çalışmalar yapamaz. Berlin karşılaştırmalı müzikoloji kkolünün kurucu isimleriyle çağdaş bir üretim sürecinde bulunan Gomidas, yaklaşık 4.000 parça Ermeni, Türk ve Kürt halk müziği[64] derler. Bunların bir kısmı Türkiye sınırları içinde İstanbul, Kütahya, Erzincan'ın Eğin ilçesi (Kemaliye)[65] ve Iğdır'da gerçekleştirilir (bkz. Harita 2.1). Bunlar 1916'da hastaneye kaldırıldıktan kısa bir süre sonra, kitapları ve evrak-ı metrukesiyle birlikte İstanbul'daki Ermeni Patrikhanesi'nde depolanır. Bu varlıkların çoğu satılmış, dağıtılmış ve yok olmuştur, ulaşılabilir olanlar Erivan Komitas Arşivi'nde muhafaza edilir (Poladian, 1972, s. 84). Luschan'la Gomidas arasında kurulabilecek tek ortaklık her ikisinin de karşılaştırma yöntemini esas alan Berlin ekolünün içinden geçmiş olmalarıdır. Pernot'nun Yunan, Gomidas'ın Ermeni ulusunu önceleyen ve buna hizmet eden çalışmalarının aksine Luschan'ınkiler ulus kimlik inşası etkileşiminden uzak görünür.

Pachtikos'un Anadolu'da Rum ezgileri topladığı bilgisi Türkiye (etno) müzikolojisinde ilk kez *Anadolu Halk Şarkıları* adlı nota defterlerinin bu kez ilkinde yine Rauf Yekta'nın yazdığı "Mukaddime" bölümünde geçer. Yekta, Pachtikos'un ileride bahsedeceğim *260 Yunan Halk Şarkısı* başlıklı çalışmasını, Doğu memleketlerine ait halk şarkısı mecmualarının en önemli ve değerlisi olarak tanıtır. "Rumların Halk Şarkıları" şeklinde Türkçeye çevirdiği çalışmanın 14.000 Frank tutan baskı masrafının Maraşlı adlı dönemin Rum zenginlerinden biri tarafından karşılanarak mecmuanın 1905'te Atina'da basıldığına dair detaylar verir (Yekta, 1926a, s. 5). Pachtikos'tan ilerleyen yıllarda Gazimihal'in *Şarki Anadolu Türküleri ve Oyunları* adlı kitabında da bahsedilir (Gazimihal, 1929, s. 5). Fakat bu kez

[63] Konuyla ilgili detaylı bilgi için bkz. Tahtaişleyen & Alpman, 2020, s. 36-40.
[64] Gomidas'ın *Yerkaran* başlıklı şarkı defterlerinde yer alan Ermenice ve Kürtçe şarkıların bir kısmı aynı başlıklı CD çalışmasında yayınlandı (*Yerkaran-Gomidas Vartabed'in Ermenice Kürtçe ve Türkçe Derlemelerinden Düzenlemeler*, 2019).
[65] Eğin türküleri derlediği bilgisi haricinde bu türküleri nerelerde derlediğine dair net bir bilgi mevcut değildir (Poladian, 1972).

Yekta'nın aksine Gazimihal, Pachtikos'u Gomidas gibi fonograf kullanmayarak zamana uygun yöntemlerle çalışmadığı gerekçesi başta olmak üzere, derlenen ezgileri ve sözleri notaya farklı aktarmaları, şarkıların menşelerini belirtmemeleri sebebiyle ve çalışmalarını kendi kültürlerinin propaganda aracı hâline getirdiklerini düşünerek eleştirir. Kaynaklarda Bithynia[66] (Kuzey Anadolu) Ortaköy doğumlu olarak anılan (Romanou, 2001, s. 1; Olga, 2002), (etno)müzikolog, müzik eğitimcisi ve besteci Pachtikos, küçük yaştan itibaren Bizans Ortodoks kilise müziği eğitimi alarak çalışmalarını bu alanda sürdürür. Atina Üniversitesi'nde dilbilim ve Atina Ulusal Konservatuvarı'nda müzik eğitimini tamamlar. 1895'te İstanbul'a yerleşen Pachtikos, Yunan Ortodoks cemaatinin önde gelen kültür kurumlarında aktif rol oynar. 1912-15 yıllar arasında *Mousiki* adlı çok-etnisiteli (*polyethnic*) bir yayında editörlük yapar ve burada 180 civarında makale yayımlar. Çalışmalarında güncel Bizans çalışmalarına odaklanan İstanbullu Rum edebiyatçıların aksine Pernot gibi Antik Yunan kültürüne odaklanır (Romanou, 2001, s. 1). Diğer yandan Antik Yunan uygarlığının sürekliliğini mevcut halk gelenekleriyle kanıtlamayı hedeflediği için çalışmaları çağının Avrupa bilim iklimiyle tamamen uyumludur (Olga, 2002). Antik Yunan hakkındaki çalışmaları 1902'de *Sammelbände der Internationalen Musik Gesellschaft*'ta yayınlanır. Türk yazarlarla müzik üzerine mesleki işbirliklerine girer; örneğin "Osmanlı Müzikolojisi"[67] başlıklı makalesinde Rauf Yekta ile Yunan modları ve Osmanlı makamları üzerine söyleşir. 1888-1904 yılları arasında Güney Balkan bölgesi, Küçük Asya (Anadolu) ve Ege adalarından halk ezgilerini derler. Derlediği 260 şarkı ve çalgısal müzikten oluşan nota koleksiyonu 1905'te yayımlanır (Romanou, 2001, s. 1). Gazimihal'in yukarıda bahsi geçen, eleştiri süzgecine tabi olan 1905 tarihli Pachtikos Koleksiyonu işte budur. *260 Yunan Halk Şarkısı* adlı bu koleksiyonda Küçük Asya, Makedonya, Epir ve Arnavutluk, Yunanistan, Girit, Ege Adaları, Kıbrıs ve Propontis çevresinden (bkz. Harita 2.1) toplanan ezgilerin notaları mevcuttur (Pachtikos, 1905).[68] Çalışmanın ayrıca Türkler tarafından söylenen Yunan

[66] Bizans İmparatorluğu özerk bölgesi olan Bithynia Krallığı, Karadeniz, Marmara Denizi, Kocaçay/Atranos Çayı ve Sakarya Irmağı sınırları içinde yer alan Kuzey Batı Anadolu'da bir bölgedir. Helen çağında Yunan kültürü etkisiyle güçlenen bölge krallığı Büyük İskender'in Anadolu'da ele geçiremediği tek bölge olarak kalır (Doğancı, 2003, s. 1). Bursa, Gölyazı, Mudanya, Gemlik, İmralı Adası, İznik, Armutlu, Yalova, Çeltikçi, Karamürsel ve İzmit'i içine alan Kuzey Anadolu ve Marmara bölgesini kapsar; başkenti İznik'tir.

[67] I Mousikologia para tois Othomanois.

[68] Pachtikos (1905). "The Turkish sang Greek songs". 260 demode hellenika asmata apo tou stomatos tou hellenikou laou, tes Mikras Asias, Thrakes, Makedonias, Epeirou kai Albanias, Hellados, Kretes, Nison tou Aigaiou, Kyprou kai ton paralion tes Propontidos. Syllegenta kai papasemanthenta (1888-1904). Almanca adıyla *260 Griechische Volkslieder, Athen, 1905*.

halk şarkılarının notaya alındığı bir de eki bulunmaktadır. Pachtikos bu koleksiyonunda çalışmaları için arkeoloji kazılarıyla ilişkilendirdiği "müzik arkeolojisi" terimini kullanır (Olga, 2002). Diğer yandan aynı Gomidas'ın karşılaştırmak üzere eski Ermeni ilahilerini toplayışı gibi Pachtikos da Anadolu'da halk kültürüyle bağlantı kurmak üzere Bizans Ortodoks Hıristiyan ilahilerini toplar. Kapadokya bu alanda çalıştığı bölgelerden biridir (Hasluck, 1927, s. 160).

260 Yunan Halk Şarkısı başlıklı çalışması üzerinden Pachtikos'u eleştiren bir başka kişi de Pernot'nun Paris *Özel Şark Dilleri Okulu*'ndan[69] hocası, dilbilim profesörü Yiannis Psiharis'tir. Psiharis de bu görüşün savunucularından biri olarak yaşayan kırsal dillerin derlenip tiyatro, edebiyat ve eğitim alanları aracılığıyla yayılımını önerdiği görüşleriyle Alman Yeni Gramercileri (*Junggrammatiker*) takip ediyordu. Bu yaklaşımlar doğrultusunda yetiştirdiği öğrencisi Pernot'nun da aynı fikrilere temel oluşturmak için Sakız Adası'nda Yunanca halk şarkıları kaydettiğini biliyoruz. Fakat Pachtikos'un çalışması ve Psiharis'in ona getirdiği eleştiriler şunu daha da netleştiriyor: Paris merkezli modern Yunan dili, daha doğrusu o zamanın tam ifadesiyle modern Helen dili çalışmalarının amacı Yunanistan ve Antik Yunan arasındaki kültürel bağı dil sürekliliği üzerinden kurmak ve başka bir "Büyük Fikir" olan Avrupa Birliği idealine temel hazırlamaktır. Böylece Yunanistan Bizans'la bağlarını tamamen kopartıp Helen uygarlığıyla kurduğu bağ sayesinde bir Doğu Avrupa ulusu olmaktan çıkarak bir merkez Avrupa ulusu yani Batı Romalı olarak kabul edilecek, merkez Avrupa devletleri de kadim köklerini ve tarihini Antik Yunan üzerine inşa etme girişimini Yunanistan'la meşrulaştıracaktır. İşte bu noktada Pachtikos, Psiharis ve Pernot'un yaklaşımından ayrılır. *Revue des Etudes Grecques*'teki 1907 tarihli kitap inceleme yazısında Psiharis, Pachtikos'u hem Antik Yunan'ı kendi çağına bağladığı noktada ve hem de Gazimihal gibi yöntem ve bilimsellik kriterleri bakımlarından eleştiriye tabi tutar. Pachtikos'a göre yaşayan şarkılarda eskiye ait bir ezgi bulunduğunda, eski şarkıların da onlardan daha eski olan ezgilere sahip oldukları varsayılabilir ve bu yolla geriye doğru Bizans'a kadar gidilebilir. Antik Yunan müziğinin tek mirasçısı Pachtikos'a göre Yunanistan'a gelene kadar Bizanslılar yani Doğu Roma'dır (Psiharis, 1907, s. 289). Psiharis bu görüşü dehşetle karşılar ve Pachtikos'un "eski"liğe atfettiği güç ile bu eskiliğin hizmet ettiğini düşündüğü noktalarda yanıldığını savunur. Pachtikos, gençlerin

[69] École Spéciale des Langues Orientales.

yeniliklere çabuk uyum sağlayarak eskiyi bozduğu gerekçesiyle 70-100 yaşlılarındaki kişilerden şarkı derler. Psiharis ise yaşlıların da bir zamanlar genç olduğunu hatırlatarak değişimin önlenemez bir gerçeklik olduğunu vurgular; keza yaşlıların hafızalarının yanıltıcı olmasına dem vurarak Pachtikos'un derlediği bazı ezgilerin köklerini altıncı-yedinci yüzyıllara yani Bizans İmparatorluğu dönemine dayandırma tezini çürütme yoluna gider (Psiharis, 1907, s. 289). Ayrıca Pachtikos yaşlı kaynak kişi ile ezgi ve dilde eskilik arasında kurduğu doğrusal ilişki neticesinde yaşayan halk şarkılarının eskileriyle olan bağını tamamen kopartır; bu ise ulus-devlet aşamasındaki Yunanistan'ı olduğu gibi görmeyi engeller (Psiharis, 1907, s. 288). Psiharis müzik konusunda uzman olmadığını hatırlatmakla birlikte, Yunan müziğinin köklerinin nereye dayandığı sorusunun ancak bütün Doğu müzikleri metodik olarak "karşılaştırıldığında" çözülebileceğini; bu ezgileri derleyenlerin aynı ezgiyi birçok farklı veya bazen aynı kişilere söyleterek bunların ve sözlerinin ağızdan ağıza nasıl değişebildiğini deneyimleyeceklerini belirtir (Psiharis, 1907, s. 293). Psiharis'in inceleme yazısı boyunca eleştirilerindeki esas dayanak noktası Pachtikos'un modern Yunan dilini iyi bilmemesi ve çalışmasının yazım hatalarıyla dolu olduğu yönündeki eleştirileridir. Diğer yandan Olga, Pachtikos'u birçok meslektaşı gibi derlediği şarkıların sözlerini düzeltme yoluna gitmediği için takdir eder (2002). Pachtikos Psiharis'den tek bir tespiti sebebiyle destek görür, o da Yunanistan'da pek çok farklı diyalektin konuşuluyor olmasına rağmen halk müziklerinde tek bir diyalektiğin kullanıldığına rastlandığına dair tespitidir (Psiharis, 1907 s. 289).

Gazimihal'in *Anadolu Türküleri ve Musıki İstikbalimiz* kitabında dikkatimize sunduğu bir diğer araştırmacı da Wilhelm Friedrich Carl Giese'dir (1870-1944). Giese ile en eski bilgiyi Gazimihal vermektedir. Kowalsky'den aktardığı üzere "F. Kize" (Giese) de Anadolu'da bulunduğu sırada flütle çalınan bazı ezgileri fonografla kaydetmiştir (Gazimihal, 2006, s. 95).

Giese, bugün Polonya sınırları içinde bulunan, fakat 1871-1901 yılları arasında Almanya'nın birleşmesiyle Alman İmparatorluğu'na bağlı olan Stargart şehrinde doğar. Greifswald Üniversitesinde ilahiyat ve Şark dilleri eğitimi alır. Alman Şarkiyatçı ve Türkçe el yazmaları uzmanı Theodor Nöldeke ile çalışarak 1899'da

Anadolu Bektaşiliği üzerine araştırmalar yapan Alman şarkiyatçı Georg Jakob'un[70] yönlendirmesiyle Türkoloji alanında uzmanlaşmaya başlar; 1899-1905 yılları arasında İstanbul Alman Lisesi'nde öğretmenlik yapar (Kahraman, 1996, s. 67). Aynı yıllarda Anadolu'yu gezerek özellikle Konya'nın köylerinde ve Sarıkeçili yörükleriyle (Giese, 1907, s. 81-92) Türkçe ağızlarını araştırmak üzere türkü sözleri ve hikayelerini derleyerek 1907'de *Konya Vilayetinden Hikâyeler ve Şarkılar*[71] başlığıyla bunları yayımlar (Kahraman, 1996, s. 67; Giese, 1907). Giese, 1902 yılı Temmuz ayında Konya hapishanesinden, 1904 yılı Temmuz-Ağustos aylarında ise Sultandağı-Akşehir'deki Kızılışıklı, Çakal, Horzum ve Sarıkeçili Yörüklerinden kayıt alarak derleme yapar (Yavuz, 2020, s. 90; bkz. Harita 2.1) .

1907'de Berlin Friedrich Wilhelm Üniversitesi Şark Dilleri Seminerleri[72] departmanında profesörlüğe getirilir. 1915-1920 yılları arasında tekrar Türkiye'ye gelerek Dârülfünun'un Edebiyat Fakültesi'nde Ural-Altay dilleri hocalığı yapar ve Türk ulus kimliği inşasına temel atan yazıların yayımlandığı, dönemin önde gelen örgütlenmelerinden biri olan Türk Ocağı'nın fikrî temelini atan dergisi *Türk Yurdu'*nda Türk lehçeleri ve Yakut Türkçesine dair yazılar yazar (Kahraman, 1996, s. 67). Diğer yandan son dönem Osmanlı edebiyatı gibi ikinci bir araştırma alanında faaliyet gösterir, tekrar Avrupa'ya döndüğü 1920 yılından itibaren aynı çalışmaları bu kez Avrupa akademisinde yayınlar ve pek çok Türkoloji öğrencisi yetiştirir (Kahraman, 1996, s. 67-68).

Osmanlı Türkiye'si toprakları dışındaki Türkî topluluklarla, özellikle Rusya Türkleriyle aşağı yukarı aynı yıllarda yapılan müzik derlemeleri ve fonograf kayıtları da mevcuttur.[73] Bunlar Türkiye sınırları dışında yapıldıkları için bu tez kapsamı dışında tutulmuştur. Fakat Gazimihal'in *Anadolu Türküleri ve Musikî İstikbalimiz*

[70] Georg Jakob ve Bektaşilik hakkındaki çalışmalarıyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. İlhami Yazgan (2013). *19. Yüzyılda Alman Şarkiyatçıların Bektaşilik Serüveni: Bektaşiler Tahtacılar Kızılbaşlar*. Ankara: La Kitap.

[71] *Erzählungen und Lieder aus dem Vilajet Qonjah.*

[72] Seminar für orientalische Sprachen.

[73] Segey-Gavrilovich Rybakov (1867-1921), Guillaume Gapus (1857-1931), Nikolai Pantusov (?), (Rupen Savag?) Chilingirian (?), Leysek (?), Moschkow (?), Pierre Aubry (1874-1910), Georg Schünemann (1884-1945), Robert Lach (1874-1958), N. Klenowsky (?), A. Kontchewsky (?), Aleksander Satajewitsch (1869-1936), A. Dolivo-Sobotniski (?), Alexander Gretchaninoff (1864-1956) bu gibi çalışmalar yapan etnograf ve bestecilerdir (Gazimihal, 2006/1928, s. 159-165). Georg Schünemann ve Carl Stumpf'un Birinci Dünya Savaşı boyunca Merseburg Esir Kampı'nda fonografla kaydettiği, literatüre Merseburg Esir Kampı Prusya Fonograf Komisyonu Kayıtları adıyla geçen koleksiyonun içerisinde Kazan Tatarlarından alınan 1000'den fazla Türkçe şarkı bulunur. Bu kayıtlar bugüne dek bilinmiyordu; fakat etnomüzikolog Prof. Dr. Abdullah Akat bu kayıtları gün yüzüne çıkartarak son birkaç yıldır bu konuda özel bir çalışma yürütmektedir.

(1928, 2006) adlı kitabında bu çalışmalardan ayrı bir başlık altında bahsediyor olması ve çalışmaların içeriklerinin İstanbul Türkiyat Enstitüsü ve İstanbul Konservatuvarı [Darülelhan] ortaklığıyla gün yüzüne çıkarılmasının gereğini vurgulaması (1928/2006, s. 165), Türkiye'deki geleneksel müzik derleme çalışmalarını dolaylı da olsa teşvik ettiğini gösterir. Keza o dönemde Rusya'daki Türkler arasında başlayan Pan-Turancı ve Pan-Türkçü düşünceler *Türk Yurdu* dergisi ve Türk Ocakları içerisinde de kısmen savunulmuş, Rus folklorcuların çalışmaları dergideki yazılar sayesinde tanınmıştı.

Béla Bartók 1936 ve Wolfram Eberhard 1951-52 yıllarında Türkiye'deki alan araştırmalarını yerel kurumlar aracılığıyla ve Türkiye'deki akademik görevleri üzerinden, bu kimlikleri sayesinde yaptıkları için bu başlık altında değil bir sonraki başlık altında sunmayı uygun görüyorum.

Harita 2.1: Yabancı Araştırmacıların Türkiye'de Yaptıkları Alan Kayıtları, 1880-1905.[74]

[74] Harita grafiker İpek Okyar tarafından bu çalışma için çizildi.

2.2 Yerli Araştırmacıların Alan Kayıtları, 1922-1955

Yerli geleneksel müzik alan araştırmalarının fitilini yakan, Avrupa ve Rusya'daki halk kültürüne ve müziğine dair çalışmalar ile bir önceki başlıkta bahsi geçen yabancı araştırmacıların Türkiye'de yaptığı çalışmalardır. "Halk"ın merkezinde olduğu bu gibi araştırmaları teşvik eden ve geleneksel müzikleri "halk" kavramı odağıyla tanımlayan -ve aynı zamanda parçalayan- derlemelerine dair ilk teşebbüslerin gerçekleştiği kurumlar ise önce Türk Derneği (1908-1911),[75] onun kadrosuyla açılıp bir yıl faaliyet gösterdikten sonra tamamen yayım faaliyetine odaklanan ve aynı adlı dergiyi çıkartan Türk Yurdu Derneği (1911) ve yine aynı kadroyla zaman içinde genişleyip Türkiye geneline yayılarak faaliyet gösteren Türk Ocakları'dır (1912-1931). Nitekim Türk Derneği'nin ilk başkanı olan ve sonra yardımcılık görevlerini yürüten Necip Asım (Yazıksız), daha sonraki yıllarda Türk ulus kimliği inşasının ideoloğu olarak gösterilen Ziya Gökalp ve çağdaşlarından çok daha önce onların fikirlerine kaynaklık eden, yazdığı eserlerin bu dernek ve ocaklardaki Türkçülük cereyanını ivmelendiren kişilerden biridir (Arslan, 2016, s. 48, 51).

Osmanlıcık fikrinin yerleşik olduğu II. Abdülhamit yönetimindeki Osmanlı Devleti'nin fikrî ortamında Türkçü ve Türkçeci olarak dilde sadelikten yana olan Necip Asım aynı dönemin Avrupalı çoğu ulusalcı araştırmacısı gibi dilbilimcidir; buna paralel olarak ulusal dil ve müzik diyalektiğini savunan tezleri savunur. Darülfünun'un Türkoloji bölümünü kurar, Türk Dili Tarihi kürsüsünün ilk profesörü olur ve bir yandan da 1896-97 yıllarında en ateşli dil tartışmalarının yapıldığı *Malumat* dergisindeki yazılarında halk şarkısı araştırmalarının öneminden bahseden ilk kişi olur (Arslan, 2016, s. 52, 54). Yani Osmanlı Türkiye'si topraklarında yabancı araştırmacılar halihazırda geleneksel müzikleri derlerken, eşzamanlı olarak Osmanlı fikir hayatında da henüz pratiğe geçilmemiş olsa da ulusal müzik politikalarını belirleyen cereyanlar artarak görülür. Asım, *Malumat* dergisinin yönetimine bu cereyanı *Malumat*'ta başlatmak üzere bir mektup yazar:

> "Şimdi iş mûsikiyy-i Türkî'nin ihyasına kaldı. Buna en iyi vâsıta *'Ma'lûmât'* olabilir. Türk Makâmları ve Musikîsi hakkında gelecek makâlelere, notalara birsahîfe açar iseniz erbâb-ı eser takdiminde imsâk etmezler. Hattâ Firenklerin 'poez-i pastoral' dedikleri nev'inden bizde

[75] Derneğin resmî kapanış tarihi bilinmemektedir. Füsun Üstel 1913'e kadar derneği canlandırma faaliyetlerinin sonuç vermediğini, dernek üyelerinden büyük bölümünün sırasıyla 1911'de Türk Yurdu, 1912'de Türk Ocağı'na geçtiklerini yazar (2010, s. 34).

> o kadar hoş çoban şarkıları vardır ki bunların cem'i ve neşri âlem-i edebiyatça pek mühim fâideler temin eder. Hülâsâ çoban şarkılarımızı, çöğür şâiri denilen yerli şâirlerimizin eserlerini, eski şarkı ve türkülerimizi, mûsikî-i Türkî'mizi ihyaya hizmet edecekler için bir sahife açmanızı ricâ ederim. Bu babda rastgeleceğim eserleri bendeniz de '*Ma'lûmât*'a gönderirim." (aktaran Arpaguş, 2004, s. 107)

Necip Asım bu talebiyle, 1920'lerin ilk yarısında Türk Ocakları'nın teşviki ve Darülelhan'ın önderliğinde başlatılan halk müziği anket çalışmasını çok önceden 1896 yılında başlatmış olur.

Necip Asım'ın dönemin Avrupalı dilbilimcilerin ve antropologların yaptığı müzik derlemelerindeki fikrî temellerle paralellik gösteren yazıları, 1902 Luschan Zincirli Kayıtları, 1920'lerin Darülelhan derlemeleri güzergahı ile 1936'da derleme ve araştırma yöntemlerini öğretmesi için davet edilen Macar besteci ve folklorcu Bartók'un Adana'ya bağlı Osmaniye derlemesine yirminci yüzyıl dönümünden göz kırpar. Zira *Malumat* dergisi yönetiminden muhtemelen Tahir Bey'in Necip Asım'a olumlu cevabında, Asım'ın müzikle ilgili görüşlerinden şöyle bir çıkarsama yapılır:

> "Necîb Âsım beyefendi hazretleri'nin Türk mûsikîsi dediği ise Anadolu ve Sûriye'de bulunan Türkmen ve Yörüklerin ve kırlarda yaşayan Türkler'in nağamât-ı tabîiyyesidir. Bu usûl mûsikînin fenni dahîlinde tedkîki henüz mesir olmadı. Şimdiki bulunduğu hâl-i ibtidâi bile bunun tab'ımıza pek ziyâde muvâfakatını temin ettiği gibi usule muvafık bir surette terakkisine çalışıldığı surette Avrupa mûsikîsinin îfâ ettiği ahvâli icrâ edebilecek bir hâle geleceğinde şüphe yoktur. Hâl-i tabîîsi mûsikî-i Türkî'den ayırdedilemeyen Macarlar'ın şimdiki mûsikîsi işte o surette bu hâle gelmiştir." (aktaran Arpaguş, 2004, s. 109)

1896'da yazılan yukarıdaki satırlardan birkaç yıl sonra 1899'da Don Parisot'nun Fransa Eğitim Bakanlığı tarafından Suriye ve Türkiye'ye müzik araştırması yapmaya gönderildiğini, Luschan'ın 1902'de Suriye sınırındaki Adana'ya bağlı Zincirli Höyük kazısı sırasında buradan fonografla müzik kaydettiğini, Darülelhan derlemelerinin Yörük ve Türkmenlerden "saf Türk" halk şarkıları derlemek üzere Adana'dan başlatıldığını, yine Bartók'un 1936'da aynı insiyaklarla araştırma yapmak ve bunların Macar müziği ile benzerliklerinin tespitine malzeme toplamak üzere Adana ve Osmaniye'ye götürüldüğünü şimdiden hatırlatmakta fayda var.

Necip Asım *Malumat*'taki "Türk Musikîsi" başlıklı yazısında yeni Türk ve Osmanlı müziğinin ne olacağına dair şöyle der:

> "O nazik, ince, terakkisine bu kadar çalışılmış musikîyi [incesaz] bırakalım da davul, zurna, zilli maşa ile mi vakit geçirelim? Hayır! Fikrimiz o değildir. Avrupa'nın her yerinde

> alafranga dediğimiz mûsikî teammüm etmiştir. Fakat bu mûsikî her yerde başkadır. İtalyan, Fransız, Alman, İngiliz, mûsikîleri ayrı ayrı şeylerdir. Bunları ayırdeden şey millî âhenklerdir. Biz de milli âheng-i millîmizi o iptidâi mûhmel [ihmal edilmiş] musikîmizden tedkîk ederek çıkarmalı, fenn-i musikîye tadbîk ederek terakkîsine çalışmalı, ortaya bir mûsikî-i Türkî ve Osmanî koymalıyız." (aktaran Arpaguş, 2004, s. 112)

Buradaki amaç Avrupalıların araştırma amaçlarıyla örtüşür. Fakat onlar gibi toplanan malzemeyi şehir merkezli klasik müzik müzikle karşılaştırmak için değil, Avrupalılarınki gibi "gelişmiş" bir sanat müziği seviyesine ulaşabilmek için kullanmayı hedeflerler. Müzikte gelişmenin sembollerinden biri olarak görülen opera ve operet türlerinde bu topraklarda ürün verilmemiş olması da Necip Asım'ın incesaz müziği eleştirilerinin temel dayanağı olur (Arslan, 2016, s. 63). Türkiye'deki müzik tarihyazımı literatürü, 1897 yılı *Malumat* dergisinde dile getirdiği bu beklentinin gereğinin, 1934 yılında Adnan Saygun'a sipariş edilen *Özsoy* ile yerine getirildiğini kabul eder. Necip Asım'ın bu görüşleri ilerleyen yıllarda özellikle Ziya Gökalp'in önderliğinde Cumhuriyet kurulana dek ve sonrasında "Osmanlı" ibaresinden tamamen sıyrılmış bir Türk müziği düsturuyla her yerde yazılır ve uygulamaya geçirilir.

Türkiye'de geleneksel müzik araştırmaları ve/veya yeni ulusal kimliğin temsil ettiği müziğin yayılmasına dair girişimlerin gerçekleştiği ilk kurumlar, Türk Ocakları'dır. Türk Ocakları'nı yukarıda bahsi geçen sırayla 1910'larda faaliyetlerine başlayan Türk Derneği ve Türk Yurdu'nun devamı ve 1932'de açılan Halkevlerinin kaynağı olarak görmek ve müzikle ilgili ulusal faaliyetlerin gerçekleştiği bu kurumlara önce siyasi partiden bağımsız, fakat sonra hâliyle bağımlı bütüncül bir yapı olarak yaklaşmak yerinde olur. Türk Derneği, 1911 yılında İstanbul'da kurulur ve imparatorluk dışındaki tek şubesi "Edebiyyât-ı Osmanîyye Cemiyeti" adıyla Macaristan'ın başkenti Budapeşte'de bulunur. Türk Derneği'nin ilk başkanı yukarıda bahsi geçen ulusal dil ve etrafındaki kültürel fikirleri ortaya atan dilbilimci ve tarihçi Necip Asım, Budapeşte'deki şubenin fahri başkanı Arminius Vámbéry (Hermann Wamberger, 1832-1913), resmî başkanı ise Ignácz Kúnos (1862-1945) olur (Üstel, 2010, s. 20). Elbette Türkiye'de ulusal faaliyetlerini dil çalışmalarını önceleyerek sürdürmeyi hedefleyen bu ilk derneğin uluslararası şubesinin Macaristan'da açılması ve üstelik fahri başkanlığına Vámbéry'nin getirilmesi, Türk-Macar ilişkileri bakımından önemlidir. Aynı zamanda izleri sonraki yıllarda Bartók'un çalışmasına da temel oluşturduğu üzere Türkler ile Macarların dil ve soy birliğine dair kabullere

dayanır. Akademi dünyasının ilk Türkoloji kürsüsü olan Macar Türkolojisi'nin kurucusu olan Vámbéry, dönemin Türkoloji ve şarkiyatçı çalışmalarının konusu olan Osmanlı Türklüğünün ötesindeki Asya Türklerini içine alan bir Türk dünyası fikri üzerine inşa ettiği Türkoloji yaklaşımını savunuyordu. *Türk Soyu*[76] ile *Türk Dünyası*[77] adlı çalışmalarıyla Türkçe konuşan tüm halkları kapsayarak bunların içinden özellikle Türkmen kabilelerin yaşamına dair verdiği detaylarla bugün dahi Avrupalı araştırmacılar tarafından kullanılan temel kaynaklar sunmuş; Sibirya, Orta Asya, Volga, Pontus ve Batı Türk halklarını dil ve halk bilimi açısından tasvir ederek sonraki Türkologlar için bir ekolün öncüsü olmuştur (Vásáry, 2017, s. 115-116). Vámbéry Orta Asya merkezli dil çalışmalarında Macarcanın Altay dil ailesinden geldiğini savunarak, bu dilin Türk dili ve Macarların Türk soyu ile eski bağlarını bulmayı hedefler.[78] Böylece ilk kez Türkoloji alanında Osmanlılıktan ayrışan bir Türk soyuna yani Orta Asya'dan gelen Türkmen kanada vurgu yapar. Dolayısıyla Türk Derneği ve devamındaki kurumlar da çalışmalarını bu görüş doğrultusunda önce dil, sonra kültür ve bizim özelimizde müzik alanında sürdürerek bu ideolojiyi savunur. Türkiye'de yapılan yerel müzik araştırmalarında da bu görüş doğrultusunda hep eski Türk soyunun temsilcileri addedilen Türkmen ve Yörük toplulukları ile onların bulunduğu yörelere odaklanılır.

Türk Derneği'nin resmî kuruluşundan önce, 1908'de hazırlanan nizâmnâmesinde amaç şöyle ifade edilir:

> "Türk diye anılan bütün kavimlerin mâzi ve haldeki âsar, ef'âl, ahvâl ve muhitini öğrenmeye ve öğretmeye çalışmak yani Türklerin âsâr-ı atîkasını, târihini, lisânlarını, avam ve havas edebiyatını, etnografya ve etnolojiyasını, ahvâl-i içtimâiyyesini ve medeniyet-i hâzıralarını, Türk memleketlerinin eski ve yeni coğrafyasını araştırıp atarştırıp ortaya çıkararak bütün dünyaya yayıp dağıtmak ve dilimizin geniş ve medeniyete elverişli bir dereceye gelmesine çalışmak ve imlâsını ona göre tedkik etmektir." (aktaran Üstel, 2010, s. 35)

Bu amaca ulaşmak için kullanılacak yöntemlerden biri "[i]ktizâ eden mahallere heyetler gönderip keşfiyyâta, tahkikata giriş[mektir]"; ayrıca "[…m]erkezdeki İdare Heyeti, Cemiyetin her sene nihâyetine kadar ilme eylediği hizmetlere, keşiflerine,

[76] *A Török Faj,* 1885 yılında Budapeşte'de yayımlanıp birçok dile çevrilir.
[77] *Das Türkenvolk,* 1885'te yayınlanır. Kaynağın Türkçe çevirisini yapan Alev Duran yayının başlığını "Türk Dünyası" şeklinde çevirmeyi tercih etmiştir (Vásáry, 2017, s. 116).
[78] Kısaca söylemek gerekirse, Vámbéry, Macar dilinin Orta Avrupa'nın Orta Tuna Havzası'nda geliştiğine ve buraya Macarların atalarının geç Roma döneminde veya daha önce yerleştiklerine inanıyordu. Bu teorinin bir sonucu şöyledir: Dokuzuncu yüzyılın sonunda Karpat Havzası'nı fetheden göçebe kabileler, daha sonra sayıları az olan ve kendi soyundan gelen Macarca konuşan nüfus tarafından asimile edilen Türkçe konuşan topluluklardır (Dreisziger, 2016, s. 2).

ıttılalarına dair rapor kaleme alacaktır." (aktaran Üstel, 2010, s. 35-36) Bu dönemde uygulamaya geçilmemiş olsa da alan araştırmaları fikrinin planlaması ilk kez Türk derneği çatısı altında 1908 yılı itibariyle yapılmış olur.

Türk Yurdu'nun dernek faaliyeti bir yıl sürer ve asıl varlığını yayımcılık üzerinden götürür. Yayımlar sayesinde Rusya ve Orta Asya Türklerine dair epey bilgi Türkçe literatüre katılır. Şiddetle savunulan görüş azınlık ve yabancılara ait okullarda, şirketlerde ve devlet yazışmalarında Fransızca ve eski Osmanlıca yerine sadeleşmiş bir Türkçe kullanımının uygulamaya geçirilmesidir (Üstel, 2020, s. 48, 50). Bu uygulamaya geçilen ilk yer %30 Fransız, kısmen Osmanlı Devleti ve büyük oranda Alman sermayesinin hâkim olduğu, resmî dili Fransızca olan Anadolu Demiryolu Şirketi olur (Beydilli, 1991, s. 444; Üstel, 2010, s. 50). Bu yıllar aynı zamanda siyasi olarak bu demiryolu şirketi vesilesiyle Almanya ile iyi ilişkilerin kurulduğu Fransa ile ilişkilerin bozulmaya başladığı, hâliyle Alman kültürünün ve kurumsal yapısının Türkiye'de örnek alınmaya başlandığı dönemlerdir. Bu etkiler etnografik çalışmalarda da görülecektir.

Askeri Tıbbiye Mektebi'nin Türk öğrencileri tarafından tohumları atılan Türk Ocağı, 1912'de resmî olarak edebiyatçı Hamdullah Suphi (Tanrıöver, 1885-1966) başkanlığında kurulur. Hamdullah Suphi, İkinci Meşrutiyet yıllarında Osmanlı Türkçesinde sadeleşmenin, şiirde aruz vezni yerine hece vezninin, konularda halk sorunları ve yerel hayatın öncelendiği Yeni Dil Hareketiyle başlayan Millî Edebiyat döneminin önde gelen yazar ve savunucularındandır. Türk Ocağı nizâmnâmesinde derneğin amacı "akvâm-ı İslâmiyye'nin bir rükn-ü mühimmi olan Türklerin millî terbiye ve ilmî, içtimaî, iktisadî seviyelerinin terâkki ve ilâsıyla Türk ırk ve dilinin kemâline çalışmaktır"; bu amaca ulaşmak için "Türk Ocağı adlı kulüpler açarak dersler, konferanslar, müsamereler tertip, kitap ve risâleler neşr edecek, mektepler açmaya çalışacaktır. Millî serveti korumak ve çoğaltmak için her türlü meslek ve sanat erbabıyla görüşerek iktisadî ve zirâî teşvik ve irşatlarda bulunacak ve bu gibi müesseselerin doğup yaşamasına elinden geldiği kadar yardım edecektir" (Üstel, 2010, s. 100-101). Ocak çatısı altında kültürel çalışmalar yapmak için 1918'de Hars (Kültür) ve İlim Heyeti kurulur.[79] Ocakların aynı zamanda birer hars merkezi olmaları isteğiyle amelî saha çalışmalarıyla halka ulaşmak her zaman temel hedef

[79] Hars ve İlim Heyeti'nin ilk üyeleri Halide Edip Adıvar, Mehmed Emin, Ziya Gökalp, Hamdullah Suphi, Ağaoğlu Ahmet, Fuad Bey (Turkay), Hüseyinzade Ali'dir (Üstel, 2010, s. 107).

olur; bunun en belirgin tezahürü Anadolu'ya çağdaş uygarlığı götürmek anlayışının bir uzantısı olan ve fakat uygulamada daha ziyade köylülere temel sağlık hizmeti sunan, "Köycüler Cemiyeti"nin Ocak'a bağlı olarak kurulmasıdır (Üstel, 2010, s. 111-112).

Osmanlı Türklüğü, Orta Asya Türklüğü, dilde Türklük, soyda Türklük, pan-Turancılık ve pan-İslamcılık tartışmalarının her yılın kongre konuları arasında yer aldığını ve bunların arasında hiçbir zaman tam bir fikir birliğine varılamadığını söylemek mümkün. Yani Türk Ocakları tüm şubeleri ve heyetleriyle birini savunuyor diyemesek de Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla belli müştereklerde buluşulur. Ocağa, "[B]ütün Türklük" arzusuyla dinî ve etnisitesi ne olursa olsun kendine Türk diyen ve Türkçe konuşan herkes Türk kabul edilmektedir. Ocakların 135 adeti gayri Müslimlerin yoğun olduğu bir bölge olması sebebiyle olacaktır ki Batı Anadolu'da toplanmıştır (Üstel, 2010, s. 168, 173). Yine de Köycüler Cemiyeti üyelerinin kurduğu Adana Türk Ocağı her zaman çok aktif ve belirleyici bir pozisyondadır. Diğer yandan 1925'te Ankara Türk Ocağı binasının tapusu alınarak burada bir Hars Müzesi kurulması tasarlanır (Üstel, 2010, s. 169). Adana ve Ankara ileriki yıllarda ocakların halkevine dönüştüğü dönemde de müzikle ilgili araştırma ve konser etkinliklerinde hep merkez pozisyonunda olacaklardır. 1926 yılı üçüncü kurultay toplantısında ise hars heyetinin başlangıcından itibaren hedeflenen amaca hizmet etmemesinden şikayet edilmesi üzerine heyet üyesi Sami Rıfat küçük bir topluluk olan Hars Encümeni'nin çalışmalarına bilimsel bir yön vermek için Türk kültürüne dair sorulardan oluşan bir anket formu hazırladıklarını ve anket formlarından oluşan raporları heyete sunacağını belirtir (Üstel, 2010, s. 191). Bu anket çalışmasının içinde 1922-25 yılları arasında toplanan Darülelhan anketlerinin yer alıyor olması ihtimali kuvvetlidir.

Aynı yıl (1926) çıkarılan mesai programında bir de İdare Heyeti'ne bağlı bir Müzik Heyeti kurulur (Üstel, 2010, s. 211). Türk Ocakları Mesai Programı altında "Avrupa'ya Talebe İzâmı", "Hars", "Hars Müzeleri" ve "Musıkî" başlıkları bu çalışma kapsamında önemli bilgiler içerir. Avrupa'ya Talebe İzâmı'nın bütçe temini sabitlendikten sonra esnaf ailelerinin yetenekli çocuklarını ulusal müziğin oluşturulmasında yer almaları amacıyla hedeflendiği, yetiştirilen esnaf çocuklarının hem sanatçılarla Ocaklar arasında bir iletişim kanalı açabileceği ve hem de esnafla

yani aslında yeni burjuva sınıfıyla Ocaklar arasında bu yolla kurulacak rabıtanın başka ortaklıklara vesile olması beklendiği anlaşılıyor (Üstel, 2010, s. 217-218).

Darülelhan derlemelerine doğru giden hatta dair veriler "Musıkî" başlığı altında değil, mesai programında "Hars" başlığı altında toplanır. Lehçe çalışmaları, şarkıların, notaların, masal, atasözü ve yerel terimlerin, millî (yerel) dansların tespit edilmesi, Türk büyükleri hakkında bilgilerin toplanıp yayınlanması, tarihî kitabelerin tespiti, fotoğraflanması, mimari ve mimari dışı süslemelerin çizilmesi, mezheplerin belirlenmesi, Türklüğün en köklü geleneklerini koruduğuna inandıkları göçebe Türkler hakkında bilgi edinilmesi, Türklerin sanat geçmişini gösteren her çeşit gündelik veriyi toplamak ve bunlarla bir hars müzesi ile bir "ırk müzesi" oluşturmak, hars heyetinin mesaisi içindedir (Üstel, 2010, s. 218). Şarkı ve notaların toplanması "Hars" başlığı altında yapılan faaliyetler içinde atasözleri, masal ve darb-ı meseller gibi edebiyat malzemeleriyle birlikte, yani yine dil ve edebiyat malzemesinin tamamlayıcı bir yan malzemesi olarak görülmesiyle teşvik edilir; diğer yandan şarkıların sözlerinin sözlü tarihin taşıyıcısı olması da kaydedilmeleri için ayrı bir gerekçedir (Üstel, 2010, s. 218-219). "Hars Müzeleri" içinde "ırk müzeleri" ayrı bir kategoridir ve bununla etnografya veya etnoloji müzeleri kastedilir. Burada bir milletin müzik aletleri de dâhil olmak üzere geleneksel olarak kullandığı her tür somut malzeme sergilenecektir. Medenî ülkelerin ırk müzelerine kendi geleneklerine ait malzemeleri koyamadıkları, bütün kıtalardaki toplulukların, vahşi kavimlerin kullandıkları eşyaları sergiledikleri belirtilir (Üstel, 2010, s. 220).

"Musıkî" başlığı altında kastedilen müzik ise tamamen yerel halk şarkılarından beslenen Avrupa çoksesli stilindeki müziktir. Türk Ocakları'nın Türk halkı arasında yaymakla yükümlü olduğu müzik, tekkelerde veya evlerde incesaz heyetlerince çalınan eski müzik değil, aynı Lehlerin, Macar ve Rusların mahalli çalgılarla çalmayı bıraktıkları, "teknikte ve kaidede müşterek, fakat üslupta, ifadede ayrı olarak beynelmilel bir ehemmiyet ve şümul kazan"mış olan çoksesli Avrupa müziğidir. Her Ocak bir uzman bulur bulmaz keman, piyano ve viyolonsel dersleri açmalı, halkı hep birlikte şarkı söylemeye alıştıracak koro müziğini önemsemelidir. Batı müziği eğitimi almış ve yetişmiş sanatçıları fırsat buldukça Türk halkına dinletmek ve konserler düzenlemek, Ocak'ın en önemli görevlerinden addedilir (Üstel, 2010, s. 224-225). 1928 yılına gelindiğinde ise Türkiye genelindeki 42 Türk Ocağı şubesinde müzik grupları kurulur (Üstel, 2010, s. 290). 1926 yılı verilerinde en çok dikkati

çeken halk müziği çalışmalarının hars faaliyetleri kapsamında, Avrupa müziğine dair çalışmaların ise müzik faaliyetleri kapsamında tutulmuş olmasıdır. Nitekim 23 Nisan 1926 tarihli üçüncü kurultayda sunulan mesai programının akabinde ve bir sonucu olarak, aynı yılın yaz aylarında Darülelhan'ın düzenlediği ilk derleme seyahati gerçekleşir.

Tüm bu yabancı ve yerli teşviklerle Türkiye'de yapılan ilk kurumsal derlemeler 1922-29 yılları arasında Darülelhan şemsiyesi altında gerçekleşir. Bunların ilki 1922'de başlatılan ve 1925'te tamamlanan Türk Halk Müziği Anket çalışmasıdır (Şenel 2011, s. 97), diğerleri ise 1925 yılında Seyfettin ve Sezai Asaf (Asal) Kardeşlerin Batı Anadolu derlemesi ile 1926-29 yılları arasında her yıl Darülelhan bünyesinde gerçekleştirilen dört derleme gezisidir.

Anket Çalışması Süleyman Şenel'in aktardığı üzere Ekim 1922'de[80] Darülelhan müdürü Musa Süreyya (Demircioğlu) ve Maarif Vekâleti Hars Dairesi [Milli Eğitim Bakanlığı Kültür Dairesi] müdürü Hamit Zübeyr Koşay tarafından başlatılır (2011, s. 47). Halk türkülerini bu yolla toplama fikri ile on dört anket sorusu Darülelhan müdür yardımcısı Yusuf Ziya'dan çıkar (Gazimihal, 2006/1928, s. 109). Halk şarkıları ve çalgısal ezgileri tespit etmek için Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde görev yapmakta olan köy öğretmenleri, müzik öğretmenleri, yerel müzisyenler, köy muhtarları, sağlık görevlileri gibi daha ziyade köylerin kıdemlilerine gönderilmek üzere hazırlanan iki bin adet anket fişi, 1922'de kurulan Maarif Vekilliği'ne bağlı Hars Dairesi tarafından gönderilir (Asaf, 2008, s. 3). Anketlerle ele geçen ezgiler "Oldukça Zeptedilebilenler" ve "Fena Yazılanlar" başlıklarıyla tasnif edilir. İlk başlık altındaki ezgilerin içerisinden seçilenler 1926 yılında Darülelhan'ın yayınladığı *Anadolu Halk Şarkıları* nota defterlerinin *I. Defteri* ve *II. Defteri* olarak yayımlanır.

Rauf Yekta *Anadolu Halk Şarkıları*'nın *I. Defter*'indeki 1 Mart 1926 tarihli "Mukaddime"sinde, mukaddimeyi yazdığı yıldan bir sene önce yani 1925'te her ilin maarif müdürleri aracılığıyla müzik öğretmenleri ve yerel müzisyenlere ulaştırılmak üzere anket gönderildiğini ve onlardan temelde halk şarkılarını notaya alarak bu anketle göndermeleri beklendiğini yazar (Yekta, 1926a, s. 6). Farklı şehirlerden benzer sözlü yahut ezgili halk şarkılarının da yer aldığı yüze yakın nota, anketlerle

[80] Ünsal Deniz, *Dârü'l-Elhân Türk Halk Müziği Derleme Faaliyetleri ve Derleme Defteri* adlı kitabında anketlerin 1923'te gönderildiğini ve ancak sonuçların 1926'da toplandığını yazar (2019, s. 51).

birlikte Darülelhan'a ulaştırılır; bunların Konya, Canik, Kayseri, Menteşe, Afyonkarahisar ve Erzurum'dan gönderilen kırk yedisi *I. Defter*'de yayımlanır (Yekta, 1926a). Aynı mukaddimede Yekta, gönderilen notaların bu yayınla tükendiğini, Temmuz 1926 tarihli *II. Defter*'de yayımlanmak üzere daha fazla nota gönderilmesi isteğini dile getirir (Yekta, 1926a, s. 7-8). Yekta, *II. Defter*'in "Mukaddime"sine Türk Ocakları üyelerine ve müzisyenlere halk müziği anketlerinin dağıtımı ve ezgilerin notaya aktarımına yardım ettikleri için teşekkürlerini sunarak başlar; gönderilen otuz sekiz ezginin tümü Muğlalı Amir Efendizade Sabri Bey tarafından açıklamalarıyla notaya alınmış ve *II. Defter*'de yayınlamıştır (Yekta, 1926b). Fakat bu üç yıllık süre içerisinde yayınlanmaya uygun nitelikte veri elde edilemez; ezgilerin ölçü sayılarının ve iç ritmik düzümlerinin notaya "yanlış" aktarıldığı; tempolarının, yerel icra üsluplarının notaya eklenmediği gerekçeleriyle, halk ezgilerinin müzik teorisini etraflıca bilmeyen kişiler tarafından notaya alınmasının doğru olmadığına karar verilerek anket çalışmasına son verilir. Diğer yandan Yekta bir müjde verir:

> "İşte bütün bu nevâkısın istikmali fikridir ki bizi bi'z-zât sevgili yurdumuzu dolaşmağa ve Anadolu'nun muhtelif yerlerinde Türk musikisinin asil Rûhunu teşkil eden nağmelerin letâfet-i asliyyelerini muhafaza ederek zapta sevk etti. Pate fabrikasının son zamanda îcâdına muvaffak olduğu yazıcı ve dinletici bir fonograf makinesini müteaddid plakları hammâlen Konya ve Adana tarîhiyle doğruca Urfa'ya gideceğiz." (Yekta, 1926b, s. 8)

Böylece belediyenin maddî desteğiyle halk müziği derleme gezileri ilk kez bir ses kayıt cihazıyla ve müzik bilen kişilerce Darülelhan tarafından başlatılır. Fakat önce Asaf Kardeşlerin Batı Anadolu derlemesinden bahsetmek yerinde olur.

Geleneksel müziklerin alanda derlenmesine dair ilk girişim Seyfettin (1901-1955) ve Sezai Asaf'ın (1897-1968) 1925 yılında Darülelhan tarafından Batı Anadolu'ya halk müziği araştırması yapmak üzere gönderilmeleridir. İstanbul doğumlu olan her iki kardeş burada dönemin önde gelen müzisyenlerinden dersler alır, Saray Musıki Mektebi'ne devam eder ve ardından 1913'te müzik eğitimlerine devam etmek üzere Viyana'ya gönderilirler (Gazimihal, 2006, s. 167). O yıllarda Darülelhan henüz kurulmuş olmadığı için bu yurtdışı eğitiminde kurumsal olarak Maarif Vekilliği desteği ile Türk Derneği'nin fikrî temellerinin olması muhtemeldir. Yurtdışı eğitiminden yenice dönen Asaf Kardeşler Avrupa'da müzik eğitimi almış yetkin kişiler olarak, literatürde Batı Anadolu olarak geçen, fakat Ege bölgesi ağırlıklı olmakla birlikte Marmara ve Akdeniz'in bazı şehir ve köylerini de kapsayan bir

alana gönderilir. Bu alan çalışmasında ezgiler notayla kağıda kaydedilmiş fakat fonograf veya gramofon gibi herhangi bir kayıt cihazı kullanılmamıştır. Asaf Kardeşler çalışmalarını tamamladıktan sonra 28 Ağustos 1925'te Maarif Vekilliği'ne "Musıkimiz Hakkında Bir Rapor" başlıklı raporlarını ve notaya aldıkları ezgileri sunarlar. Her ne kadar Asaf Kardeşlerin bu derlemeleri Darülelhan tarafından desteklenmiş olsa da (Asaf, 2008, s. 11), Asaf Kardeşlerin rapordaki "[m]akâm-ı vekâletpenâhilerinden telâkkî ettiğimiz emir mucibinde Garbî Anadolu'da icrâ ettiğimiz seyahatte" (Asaf, 2017, s. 24) ifadelerinden bakanlık makamının emri ve dolayısıyla maddi desteğiyle bu araştırmayı yaptıkları anlaşılıyor. Bu rapor ve notalar, dönemin Hars müdürü Hamid Zübeyir'in Béla Bartók'la 1910'larda Macaristan'da başlayan dostluğu süresince kendisiyle yaptığı ulusal müziğin yeniden yapılandırılmasına dair konuşmalarından edindiği bilgileri aktardığı "Başlangıç" bölümüyle 1926 yılında İstanbul Milli Matbaa tarafından *Yurdumuzun Nağmeleri* adlıyla yayımlanır.[81] Hamid Zübeyir'in burada Bartók'tan aktardığı üzere, besteci yabancı kültürlerin tesiri altındaki şehir müziğinden ziyade asıl Türk müziğinin köylerdeki mevcut halk müziğinden oluşturulabileceğini ve bu müziklerin gramofon yahut fonograf gibi bir kayıt cihazıyla kaydedilip ardından notaya alınıp basılabileceğini ve hatta bunun araştırmacı ne kadar iyi müzik biliyor olursa olsun bir zorunluk olduğunu salık verir. Diğer yandan ulusal müzikte kalkınmanın yurt dışına öğrenci göndermekle değil, kendi ülkemizde Avrupa müziği eğitimi vermekle mümkün olacağını, başlangıçta Avrupa'dan hoca getirtilerek öğrenciler yetiştirilebileceğini, ardından buna dahi gerek olmayacağını Macar ulusal müzik inşasında da böyle yaptıklarını da ekleyerek belirtir (Asaf, 2017, s. 23). Rapora eklenen bu giriş yazısıyla aslında bir nevi Asaf Kardeşlerin çalışmasının güvenilirliği de tartışmaya açılmış olacaktır.

Asaf Kardeşlerin araştırması Türkiye'de Ödemiş'ten (İzmir) hareketle, Birgi, Tire, Aydın, Nazilli, Sultanhisar, Ay Köyü, Denizli, tekrar İzmir, Manisa, Kırkağaç, Soma, Kımık, Bergama, tekrar Denizli, Ayvalık, Gömeç, Burhaniye, Edremit, Havran, Balıkesir, Yakup Köy, Memedehora, Bandırma, Karacabey, Bursa, Gemlik, Mudanya üzerinden nihayetinde İstanbul'da tamamlanır (bkz. Harita 2.2). Bu rota boyunca İzmir Maarif müdürü, Tire Türk Ocağı heyeti, Aydın Türk Ocağı,

[81] *Yurdumuzun Nağmeleri*'ndeki "Başlangıç" bölümünün altında sadece Hars müdürü ifadesi yer alır, herhangi bir isim yazılmamıştır (Asaf, 2018). Fakat bu yılların Hars müdürlüğü görevini Hamid Zübeyir Koşay'ın yürütmekte olduğu pek çok kaynakla doğrulanmıştır.

Sultanhisar Türk Ocağı, Ayköyü Türk Ocağı, Denizli Türk Ocağı ve Ayvalık Türk Ocağı gerek yerel müzisyenlere ulaşmaları gerekse Ocak binasında "halkta Batı müziğine karşı heves uyandırmak" üzere konser vermeleri için araştırmacılara destek olurlar (Asaf, 2017, s. 24-27). Yukarıda bahsettiğimiz Türk Ocakları Mesai Programı altındaki "Avrupa'ya Talebe İzâmı", "Hars" ve "Musıkî" başlıklarını burada hatırlayalım. Asaf Kardeşler derlemeleri tümüyle bu programa uygun bir nitelik gösteriyor: "Avrupa'ya Talebe İzâmı" başlığındaki gerekçelerle Ocaklardan daha erken bir tarihte Maarif Vekâleti ve belki de Türk Derneği fikri çerçevesinde Viyana'ya müzik eğitimi almak üzere gönderilen iki genç vatana döner dönmez millî bir görevle görevlendirilir, "Hars" çalışmaları kapsamına girecek halk ezgilerini tespit ve notaya alma işini yapar, "Musikî" başlığı altında belirtilen Avrupa müziği çalgılarıyla Avrupa müziğini köylülere tanıtmak üzere keman ve viyolonsel konserleri verirler. Rapordan ve notalardan anlaşıldığı üzere Asaf Kardeşlerin bu coğrafyadaki gayri Müslim veya farklı etnisitelerden toplulukların müziklerini dikkate almamış oldukları anlaşılıyor. Hatta doğrudan Rumların Türk oyun havalarını birbirine ekleyip sözlerini Rumcaya tercüme ederek kendi havalarını, örneğin zeybeklerini oluşturduklarını ve halk müziğinin Rum, Ermeni ve Kıptîlerin elinde kaldıkları için keşfedilemedikleri, ilerletilemedikleri ve iptidai kaldıklarını belirtirler (Asaf, 2017, s. 27-28).

Anket çalışması ve Asaf Kardeşlerin derleme çıktılarının ardından o güne dek edinilen yabancı ve yerli tüm araştırma tecrübeleri ile varılan araştırma metotları neticesinde, 1926-1929 yılları arasında her yıl ve 1932'de bir kez gerçekleştirilmek üzere Darülelhan tarafından derleme gezileri organize edilir. Darülelhan'ın müdürlüğü görevi, kurucu müdür Musa Süreyya'nın 1926'daki istifasıyla yardımcısı Yusuf Ziya Bey'e devredilir. Yusuf Ziya Bey yönetimindeki Darülelhan bünyesinde kurulan bir folklor heyetinin fonografla Anadolu'nun muhtelif köylerinden halk müzikleri toplamasına karar verilir. Hamid Zübeyir'in 1910'lardan Bartók'tan aktardığı, Gazimihal'ın yazılarında her fırsatta dile getirdiği üzere, Yusuf Ziya Bey de Berlin karşılaştırmalı müzikoloji ekolünden yetişen Alman etnomüzikolog Robert Lachmann ve o yıllarda Paris'te bulunan besteci Cemal Reşit'e (Rey) danışarak en ciddi alan çalışmasının fonografla yapıldığına kani olur (Gazimihal, 2006, s. 177). O zamanki İstanbul Şehremini Muhiddin Bey'in (Üstündağ) 2000 liralık bütçe

desteğine[82] aracı olmasıyla Paris'teki Cemal Reşit'ten yurda dönerken getirmesi için bir ses kayıt cihazı istenir. Pathe marka bir gramofon 30 Temmuz 1926'da Darülelhan'a ulaşır ve hemen ertesi gün 31 Temmuz 1926'da Darülelhan'ın ilk derleme seyahatine çıkılır (Deniz, 2019, s. 58).

Darülelhan'ın ilk halk müziği derlemesi o dönem literatüründe "Birinci Halkiyat Seyahati" başlığıyla yazılır. İlk derleme heyeti Yusuf Ziya, Ekrem Besim (Tektaş), Rauf Yekta ve Dürri (Dürrü Turan) Bey'den oluşur. Bu alan çalışması, önceki tecrübelerden hareketle olacak yine Adana'dan başlar; Antep, Birecik, Urfa,[83] tekrar Adana, Niğde, Kayseri, Sivas, Tokat, Amasya üzerinden Samsun'da tamamlanır (Demircioğlu, 1969a, s. 13; bkz. Harita 2.2). Anlaşıldığı üzere Tokat, Amasya ve Samsun'dan ezgi alınmamış, buralara sadece muhtelif sebeplerle uğranmıştır (Dürrü, 1926, s. 1; Demircioğlu, 1926, s. 4). 21 Eylül 1926'da İstanbul'a dönen heyet 51 gün süren seyahatin sonunda 250 halk şarkısı toplar; fakat bunların büyük kısmı 220 adet plak (Dürrü, 1926, s. 1) yetmediği için elle yazılarak notaya alınır (Gazimihal, 2006, s. 193).

İkinci seyahat Gazimihal ve Yusuf Ziya Bey'in aktardığı üzere 16 Temmuz 1927 (2006, s. 195; 1969b, s. 13); Deniz'in *Cumhuriyet* ve *Vakit* gazetelerindeki ilgili haberlerden aktardığı üzere 16 Ağustos 1927'de başlar (Deniz, 2019, s. 65). Derleme heyeti Yusuf Ziya, Ekrem Besim ile bu kez Muhittin (Sadak/Sadık) Bey ve Ferruh (Arsunar) Bey'den oluşur. Araştırmaya Konya'dan başlanır. Heyet burada iki kola ayrılır; bir kol Karaman'a, diğeri Konya Ereğlisi'ne gider; tekrar Karaman'da birleşen heyet, Afyon'dan Alaşehir'e geçerek Alaşehir, Manisa, İzmir, Ödemiş, Torbalı ve Aydın, Koçarlı, tekrar Aydın ve tekrar İzmir üzerinden 20 Eylül 1927 tarihinde İstanbul'a dönerek seyahati tamamlar (bkz. Harita 2.2). Bu çalışmanın neticesinde 250 ezgi kimi zaman gramofonla ve kimi zaman da notayla kaydedilir. Gramofon daha ziyade icra esnasında eşzamanlı notaya alımı zor olduğundan uzun havaları kaydetmede kullanılır; diğerleri doğrudan icra esnasında notaya alınır (Gazimihal, 2006, s. 198). Bu çalışmada Konya'da daha çok tekke ve şehir

[82] Gazimihal *Anadolu Türküleri ve Musıki İstikbalimiz* başlıklı kitabının ilgili bölümünde Yusuf Ziya'dan doğrudan aktardığı alıntıda meblağı 2000 lira şeklinde belirtir (2006, s. 176). Fakat Ünsal Deniz, *Dârü'l-Elhân Türk Halk Müziği Derleme Faaliyetleri ve Derleme Defteri* başlıklı kitabında 27 Temmuz 1926 tarihli *Vakit* gazetesinin "Anadolu Türküleri" başlıklı haberinden pategraf adlı ses kaydedicinin Almanya'dan 200 liraya alındığını aktarır (2019, s. 58).

[83] Yusuf Ziya Bey, 22 Eylül 1926 tarihli *Cumhuriyet* gazetesine verdiği demeçte Halep'e gittiklerini, fakat o yıllarda Fransız himayesinde olduğu içinde burada çalışamadıklarını, ancak trende halk ağzından bazı şarkıları notaya aldıklarını belirtir (aktaran Deniz, 2019, s. 62).

müziğinin hâkim olduğu düşünülerek Konya hapishanesindeki "yayla sazcıları"ndan ezgi derlenir, Manisa hapishanesinde çalışılır; Alaşehir Kaymakamı, İzmir Belediye Başkanı ve İzmir Türk Ocağı'nın çalışmaya çeşitli şekillerde iştirakinden bahsedilir (Gazimihal, 2006, s. 196, 199-200).

Darülelhan'ın ismi 1927'de İstanbul Belediye Konservatuvarı olarak değiştirildiği için üçüncü seyahatten itibaren kurum ismi kaynaklarda bu şekilde geçer. Heyet Yusuf Ziya, Ekrem Besim ve Ferruh Bey'den oluşur; 9 Temmuz 1928'de başlayan seyahatte İnebolu, Kastamonu, Çankırı, Eskişehir, Kütahya, Bursa'dan ezgiler derlenerek seyahat 20 Temmuz 1928'de Mudanya üzerinden İstanbul'da tamamlanır (Halk Bilgisi Mecmuası, 1928, s. 177-178, akt. Deniz, s. 68-69; bkz. Harita 2.2). Üçüncü derleme gezisinde Avrupa'dan bu çalışma için getirtilen iki gramofonla kayıt yapılır ve 200'den fazla ezgi derlenir (Deniz, 2019, s. 68-69). Dördüncü derleme gezisi 15 Ağustos 1929 tarihinde Yusuf Ziya, Mahmut Ragıp (Gazimihal), Ferruh Bey, Abdülkadir (Başkurt) Bey ve görüntü kaydı operatörü Remzi Bey'den oluşan bir heyetle Zonguldak'ta başlayan çalışma, Sinop, Trabzon, Rize, tekrar Trabzon, Gümüşhane, Bayburt, Erzurum, Hasankale, Erzincan, Cimen'den Eylül 1929'da İstanbul'a dönülerek tamamlanır (Demircioğlu, 1969b, s. 14). Trabzon hapishanesindeki çalışmalar verimli geçer, bu çalışmanın Rize ayağından itibaren ilk kez görüntü kaydı alınır ve bu sayede yöresel oyunlar kaydedilebilir. Bundan birkaç yıl sonra 1932'de gerçekleştirilen beşinci derleme gezisinde Yusuf Ziya, Mehmet Halit (Bayrı) ve Hikmet (Daloğlu) Bey'den oluşan heyet Balıkesir civarında Dursunbey, Sındırgı ve Çağış'ta Çepni-Çetmi oymakları arasında çalışır (Demircioğlu, 1969b, s. 14).

Darülelhan derlemelerinin ilk iki seyahatinden elde edilen verilerin bir kısmı Darülelhan tarafından yayımlanan *Anadolu Halk Şarkıları*'nın 1927 ve 1929 yılları arasında yayımlanan *III. Defter*'inden *VII. Defter*'ine kadar olan notalarla, üçüncü ve dördüncü derleme gezisinin verileri 1931 yılına kadar yayınlanan *VIII.-XIV. Defter*'lerin içindeki notalarda sunulur. 1932'deki beşinci derlemenin çıktıları ise yayınlanmaz (Deniz, 2019, s. 73). 1938'de Ahmed Adnan (Saygun) Bey tarafından yazılan ve İstanbul Belediye Konservatuvarı tarafından yayımlanan *Yedi Karadeniz Türküsü ve Bir Horon*, *Anadolu Halk Şarkıları* derleme defterlerinin devamı olarak düşünülür ve *XV. Defter* olarak yayımlanır.

Béla Bartók'un çalışmalarını, yabancı araştırmacıların Türkiye'de yürüttüğü alan alan çalışmaları arasında anmayıp Türkiye'de yapılmış kurumsal halk müziği derlemeleri bağlamında ele almak daha doğru olacaktır. Çünkü talep kendisine dönemin kültür politikalarının öncüsü Türk Ocakları'nın devamı niteliğindeki Ankara Halkevi idaresinden gider (Şenel, 2000, s. 7). Özellikle belirtmek gerekir ki üzerinde çalışılmış, Türkiye'deki en kapsamlı derleme Bartók'unkidir. Bartók halihazırda Macar tarihinin dolayısıyla "ırkının" köklerine referans teşkil edecek müziksel örnekleri Doğu Avrupa'da derleyen biri iken Türkiye'yi de aynı amaçla çalışmasına alan olarak dâhil eder. Macar ve Türk topluluklarının müziklerinin eski örneklerinin dil ve müziksel benzerliklerinden yola çıkarak kökleri Orta Asya'ya dayanan Fin-Uygur[84] soyu ortaklığı önermesine veri toplamayı amaçlar. Diğer yandan Türkiye müzikolojisi için de bu çalışma iki amaca hizmet edecektir. Bunların ilki, Atatürk'ün Türk Tarih Tezi ve Güneş-Dil Teorisi'ndeki Türklerin kökeninin Orta Asya'ya dayandığına dair görüşlerin müziksel karşılığı olarak belirlenen pentatonizm izlerinin Bartók gibi müzik etnolojisi alanında uzman bir kişi tarafından onaylanması; diğeri ise İstanbul Belediye Konservatuvarı (eski adıyla Darülelhan) derlemelerindeki metodolojik eksikliklerin bilinciyle, yeni kurulan Ankara Devlet Konservatuvarı'nın (ADK) bünyesinde gerçekleştirilmesi planlanan alan araştırmalarına başlamadan önce kendisinden alan araştırmasının nasıl yapılacağına dair uygulamalı bir eğitim alınmasını gerekli görmeleridir. Türkiye müzikolojisi Bartók'un araştırma yöntemlerine dair bilgilere, daha önce de bahsettiğimiz üzere Darülelhan derlemelerinin başlangıcında en büyük destekçi, dönemin hars müdürü Hamit Zübeyir (Koşay) Bey'in 1926'da kaleme aldığı Asaf Kardeşlerin *Yurdumuzun Nağmeleri* kitabındaki "Başlangıç" bölümünden ulaşmıştır (2008). Geçen on yılın ardından Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi profesörü Macar asıllı Laszlo Rásonyi'nin de önerisiyle Bartók davet edilir. 2 Kasım 1936'da İstanbul Belediye Konservatuvarı'nın alan kayıtları arşivini dinlemek üzere İstanbul'a gider. 5-11 Kasım tarihleri arasında Ankara'da bir konser ve üç konferans gerçekleştirir. Ankara-Adana-Çorum hattında gerçekleştirilmesi planlanan alan çalışmasının Çorum ayağı bestecinin hastalanması sebebiyle iptal edilir. 18 Kasım'da Adana'ya gidilerek burada Tarsus, Mersin ve Osmaniye çevresinde 93 ezgi fonografla kaydedilir (bkz. Harita 2.2). Bu çalışmada Ahmed Adnan Bey'in görevi icracılardan bilgi almak ve

[84] Türkçede aynı topluluklar için Ural-Altay tabiri kullanılmaktadır.

şarkı sözlerini yazmak, Ulvi Cemal Erkin ile Necil Kazım Akses'in görevleri ise alan araştırması yöntemlerini yerinde uygulamalı olarak öğrenmektir (Bartók, 1991, s. 15).

Bartók'un davet edilme sebeplerinin başında gelen "nerede pentatonik varsa orası Türk'tür" tezinin fitilini yakan "Türk Halk Musıkisinde Pentatonizm" başlıklı ilk rapor 1934'te Saygun tarafından Türk Tarih Kurumu'na sunulur.[85] Amaç anayurttan çok uzaklardaki Türklerle bir soy ortaklığında birleşerek tarihteki eskiliğin ve yayılımın ispatlanmasıdır. Bu tezdeki kültür daireleri (Kulturkreislehre) kuramı izleri Türkiye, Almanya ve Macaristan müzikolojisi arasında bir yaklaşım ve ekol ortaklığının göstergesidir.[86] Bartók'un Türkiye seyahatinin akabinde 1936 yılını takiben bu çerçevede pentatonizm hakkında pek çok yazı kaleme alınır.[87] Ankara Halkevi'nin yayımladığı *Halk Müziği Hakkında Bela Bartok'un Üç Konferansı* (1936) başlıklı bir nevi etkinlik çıktısının önsözündeki başlıca mesele pentatonizmdir (Şenel, 2000, s. 34). Bartók'un Adana ve çevresinde gerçekleştirdiği bu kısa alan çalışmasına dair uluslararası ilk yayın çıktısı "On Collecting Folk Songs in Turkey" (1949) başlıklı makaledir; asıl kapsamlı yayın çıktısı ancak 40 yıl sonra görülür. Bunlardan ilki kitabının ikinci bölümünde Ahmed Adnan Bey'in araştırmaya ilişkin incelemelerinin yer aldığı *Béla Bartók's Folk Music Research in Turkey*[88]*,* diğeri ise *Turkish Folk Music from Asia Minor*'dır.[89] Bu ikinci kitap, 1991 yılında *Küçük Asya'dan Türk Halk Musıkisi*[90] başlığıyla Türkçe literatüre kazandırılır ve kitabın sonsöz bölümünde Kurt Reinhard'ın bir değerlendirme yazısı yer alır. Reinhard bestecinin Adana ve çevresindeki kayıtlarının kopyalarını Budapeşte Ses Arşivi'nden yöneticiliği döneminde BFA'ya getirtmiş ve 1955-1956 yılları Türkiye alan

[85] Bu rapor 1936'da yayımlanır. Bkz.: Ahmed Adnan Saygun (1936). *Türk Halk Musıkisinde Pentatonizm*. İstanbul: Numune Matbaası.

[86] Bu ortaklığın merkezindeki Berlin karşılaştırmalı müzikoloji ekolü ileriki bölümlerde ele alınacaktır.

[87] Ahmed Adnan Saygun (1936). "Pentatonizm: Türk'ün Musıkideki Damgasıdır"; Mahmut Ragıp Gazimihal (1936). *Türk Halk Musıkilerinin Tonal Hususiyetleri Meselesi*. İstanbul: Numune Matbaası; (1936). *Türk Halk Musıkilerinin Kökeni Meselesi*. İstanbul: Akşam Matbaası; Ferruh Arsunar (1937). *Anadolu'nun Pentatonik Melodileri Hakkında Birkaç Not*; (1937). *Tunceli Dersim Halk Türküleri ve Pentatonik*. İstanbul: Resimli Ay Matbaası; Gazimihal (1947). "Asya Türk Halk Musıkisinde Pentatonizm", *Musıki Ansiklopedisi*; Sadi Yaver Ataman (1947). "Türk Halk Musıkisinin Bir İki Karakteristiği", *Musıki Ansiklopedisi.*

[88] Ahmed Adnan Saygun (1976). *Béla Bartók's Folk Music Research in Turkey***.** Ed. László Vikár. Budapest: Akadémiai Kiadó.

[89] Béla Bartók (1976). *Turkish Folk Music from Asia Minor.* Ed. Benjamin Suchoff. NY: Princeton University. Bu kitap bestecinin ölümünden önce 1940 yılında Columbia Üniversitesi'ne teslim ettiği el yazmalarının genişletilmiş baskısıdır.

[90] Béla Bartók (1991). *Küçük Asya'dan Türk Halk Musıkisi.* Çeviren: Bülent Aksoy. İstanbul: Pan Yayıncılık.

araştırmalarının ardından 1962'de yayımladığı *Türkische Musik* adlı kitabına arşivin Türkiye koleksiyonu olarak ekler.[91] Bu bölüm iki yabancı araştırmacının yaklaşık 30 yıl arayla Türkiye'de yaptıkları alan çalışmalarının metodolojik karşılaştırmasını sunması bakımından ayrıca önemlidir. Béla Bartók'un bu çalışmasında yaptığı halk müziği kayıtlarının bir kısmı 1996 yılında *Béla Bartók-Turkish Folk Music Collection*[92] başlığıyla CD olarak yayınlanır.

Wolfram Eberhard (1909-1989) her ne kadar yabancı bir araştırmacı ve üstelik edebiyat alanında çalışan biri olsa da araştırmaları sırasında geleneksel müzik kayıtları aldığı, Türkiye'de uzun yıllar üniversitede görev yaptığı ve Kurt Reinhard'ın Türkiye araştırmasından önce çalışmalarını takip ettiği, yazıştığı ve fikir almak üzere danıştığı bir karakter olarak bu başlık altında anılmalıdır. Eberhard, Berlin Üniversitesi'nde dönemin pek çok Alman sosyal bilimcisi gibi Çince eğitimi alır; Mançuca, Moğolca, Japonca ve Sanskritçe öğrenir. 1937-48 yılları arasında Ankara Üniversitesi'nde tarih profesörlüğü yapar. Bu süre içinde Çin kültürü ile ilgili çalışmalarını yayımlar. Berkeley California Üniversitesi'ne gittikten sonra 1951-52 yıllarında Türkiye'ye Çukurova yöresine âşık hikâyeleri kaydetmek üzere yeniden gelir (bkz. Harita 2.2). Bu çalışmanın ilk çıktısı Pertev Naili Boratav'la (1907-1998) birlikte yayımladıkları *Türk Halk Masallarının Tipleri*[93] (1953) ve *Türkiye'nin Güneydoğusundan Aşk Hikâyeleri*[94] (1955) ile aynı konularla ilgili başkaca makalelerdir. 1950'lerde Almanca yayımlanan bu çalışmaları Kurt Reinhard okuduğunu Türkiye'de nerede, hangi türde müziklerin çalışılacağına ve koşullara dair bilgi almak için başvurduğunu, Eberhard'la ileride bahsedeceğim (bkz. Bölüm 3.3.2.1) yaptığı yazışmalardan anlayabiliyoruz. Kurt Reinhard *Türkische Musik* (1962) başlıklı kitabına BFA'nın Türkiye koleksiyonu olarak bu kayıtların arşivde bulunan dokümanını da ekler.

Ankara Devlet Konservatuvarı'nın 1936'da kurulmasının akabinde Halkevi'nin halk müziği derleme tecrübelerinden istifade etmek üzere davet ettiği Béla Bartók'un gelişinin ardından 1937-1952 ve 1955 yıllarına yayılan ve Berlin karşılaştırmalı müzikoloji ekolünün çalışmalarında arşive malzeme sağlamak amacıyla sıkça

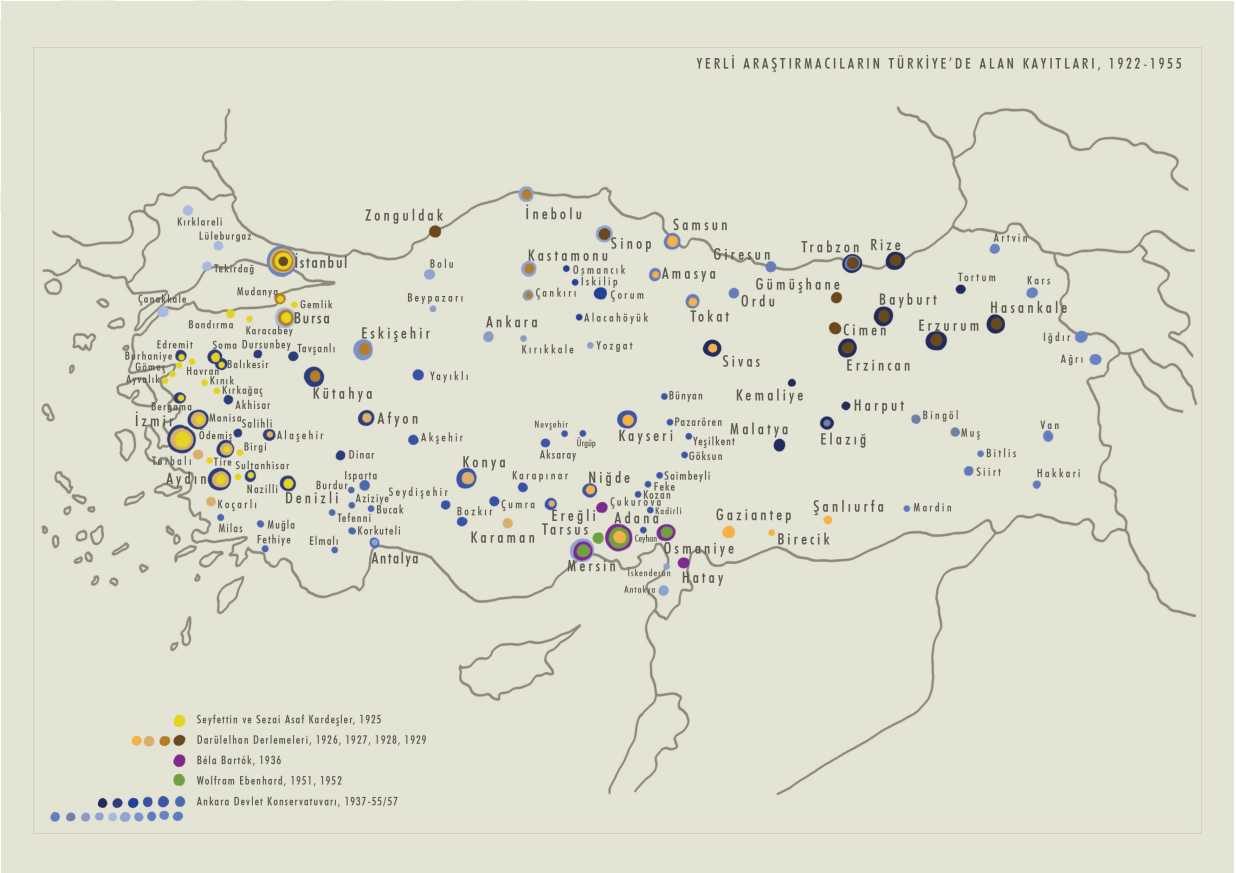
[91] İlgili kurumsal yazışmalar BFA'da tarafımdan incelenmiştir.
[92] *Béla Bartók-Turkish Folk Music Collection [CD] (1996)*. Hungary: Hungaroton Classic.
[93] Eberhard & Boratav (1953). *Typen türkischer Volksmärchen*. Stainer, Wiesbaden: veröffentlichungen der Orientalischen Kommission.
[94] Wolfram Eberhard (1955). *Minstrel Tales from Southeastern Turkey*. Berkeley: University of California.

kullanılmış bir yöntem olan bir çeşit Türk halk müziği haritası çıkarmanın amaçlandığı kurumsal derleme serisi gerçekleştirilir.[95] Bu doğrultuda Türkiye'nin hemen her yöresine gidilerek kayıt alınır. Kurt Reinhard'ın ilk Türkiye gezisi de 1955'te ADK derlemelerinin sönümlendiği döneme rastlar (Kaya, 2014, vii). BFA'daki kayıt koleksiyonunu dinlediğimde, koleksiyonun diğer yazılı materyallerine baktığımda ve yaptığım görüşmelerde Kurt Reinhard'ın amacının da ADK derlemelerindeki gibi Türk halk müziğindeki çeşitliliği sunmayı amaçladığını ve bu minvalde bir Türk halk müziği kataloğu hazırlamaya çalıştığını gözlemledim. Zira "[k]ültürel evrimci bir yaklaşımla müzik kökenlerinin arayışında, küresel müzik kültürü haritaları çıkarmayı hedefleyen karşılaştırmalı çalışmalarda Berlin/Alman Ekolü olarak tanımlanan araştırmacılar odağı oldukça etkilidir." (Yıldız, 2013, s. 11). Kurt Reinhard da pek çok açıdan bu ekolün bir mensubu olduğunu ve sürekliliğinde etken bir aktör olduğunu kimi çalışmalarıyla gösterir.

Tüm bu kurumsal derlemelerle Kurt Reinhard'ın bir diğer ortaklığı da tipik bir karşılaştırmalı müzikoloji yaklaşımı olan "otantik" malzemeyi önceleyen bir çalışma programı içermeleridir. Otantiklik (etno)müzikoloji alanında epey haklı eleştirilere tabi tutulan, diğer taraftan tam da bu sebeple mevcut arşiv malzemesinin (etno)müzikoloji alanında göz ardı edilmesine sebep olan bir olgudur. Yarı kurumsal yarı bireysel yönelimlerle Türkiye'de çalışmaya başlayan Kurt Reinhard'ın alan kayıtları Türkiye'de önceki dönemde yapılmış halk müziği derleme kayıtlarıyla karşılaştırıldığında, malzemeler arasındaki sürekliliği okumak ve değişim noktalarını takip edebilmek mümkün olacaktır. Diğer yandan Kurt Reinhard'ın Bartók ve Eberhard gibi daha önce Türkiye'ye giderek alan araştırması yapmış kişileri referans almış olması, bu isimlerin çalışmalarını Kurt Reinhard'ın ilk derlemelerini anlamak için ayrıca önemli kılar. Araştırmanın fonlanması, çalışmanın odağı, seçilen yöreler, güzergah, tercih edilen müziksel türler, ulaşılabilen kaynak kişiler, Türkiye tarafından destekleyen kurumlar, yazışılan kurumsal kişiler, rehberlik eden kişiler ve son kertede araştırmanın çıktıları gibi pek çok veri burada belirleyicidir. Bu sebeple Reinhard koleksiyonunun yerel (etno)müzikoloji alanındaki süreklilik ve kopuşlarını

[95] Arşiv kapsamında yapılan çalışmalarda kataloglama ve haritalama yöntemlerine dair ayrıntılı bilgileri çalışmanın 2.3 Yirminci Yüzyılın Başında Avdupa-dışı Müziklerin Araştırılmasında Oluşan Paradigmalar ve Berlin Fonogram Arşivi başlıklı bölümünde aktarılacaktır.

incelemek üzere de daha önce Türkiye'de yapılmış çalışmaların detayları ileriki bölümlere veri hizmeti sunacaktır.

Harita 2.2: Yerli Araştırmacıların Türkiye'de Yaptıkları Alan Kayıtları, 1922-1955.[96]

[96] Harita grafiker İpek Okyar tarafından bu çalışma için çizildi.

2.3 Yirminci Yüzyılın Başında Avdupa-dışı Müziklerin Araştırılmasında Oluşan Paradigmalar ve Berlin Fonogram Arşivi

Doğa bilimlerinin bilimler hiyerarşisinde üstünlük sağladığı araştırma yöntemleri, bu hiyerarşide makul bir yer almak amacıyla sosyal bilim disiplinleri tarafından ödünç alınır. Anatominin ardından çeşitli disiplinlerce benimsenen karşılaştırma yöntemi bunların başında gelir. Charles Darwin'in *The Origin of Species*[97] (1859) başlıklı meşhur kitabının ardından Evrim Kuramı tarih, sosyoloji ve dilbilim gibi sosyal bilim alanlarının sekülerleşerek doğa bilimlerine yaklaşmasına imkan sağlayacak bir potansiyel sunar. Kıta Avrupa'sındaki sosyal bilimciler bir önceki yüzyılın misyoner ve devlet görevlilerinin aksine Avrupa-dışı halkları ve onların kültür malzemelerini sistemli bir şekilde sergilemeyi ve halk müzeleri gibi mekânları aynı zamanda bilimsel incelemelerin yapıldığı merkezler haline getirmeyi amaçlar. Avusturya ve Prusya bu bilimsel ortamın en yoğun yaşandığı Almanca konuşulan iki köklü kültür olarak müzikoloji alanında iki öncü isim çıkartır: Guido Adler (1855-1941) ve Carl Stumpf (1848-1936). Adler müzikolojinin bağımsız bir disiplin olduğunu ilân ettiği ve disiplinin alt dallarını sıraladığı "Umfang, Methode und Ziel der Musikwissenschaft"[98] (1885) başlıklı makalesinde yer alan tabloda "Müzikoloji" başlığını "Tarihsel" değil "Sistematik" ana başlığının altında "etnografik amaçlarla inceleme ve karşılaştırma" içeriğiyle sunar (Gençoğlan & Özcan, 2020, s. 105). Böylece doğa bilimlerinden sosyal bilimlere sızan karşılaştırma yöntemi yenice meşrulaşan Kıta Avrupa'sındaki müzikoloji disiplinindeki yerini bulur. Adler ve Stumpf Viyana ve Berlin'de böylesi bir bilimsel ortamda karşılaştırmalı müzikolojinin iki ekolünün temellerini atar. Bu ekollerden ilkinin kurumsal temelleri Viyana Üniversitesi'nde Richard Wallaschek'in karşılaştırmalı müzikoloji dersleriyle atılır (1897). Berlin Ekolü ise üniversite yerine önce BFA'da Hornbostel'in idari yöneticiliği altındaki kurumsal çalışmalarla oluşur ve ardından üniversitedeki müzikoloji birimlerini etkiler.

Erken dönem karşılaştırmalı müzikoloji çalışmalarının Viyana ve Berlin ayağı Avrupa dışı toplulukların müziklerini ses kayıt cihazıyla kaydettikleri alan çalışması esnasında ve bunların masa başında değerlendirilmesi sürecinde bir takım metodolojik ve yaklaşım farklılıkları gösterirler. Farklılıkların ilki *Volk*'a (halk)

[97] *Türlerin Kökeni.*
[98] "Müzikolojinin, Kapsamı, Yöntemi ve Amacı".

yaklaşımdadır. Burada Almanca konuşan bu toplumların sosyal bilim çalışmalarını etkilemiş isimlerin başında gelen düşünür Johann Gottfried Herder'in (1714-1803) *Volkslied'*i (halk şarkısı) dünya halklarını incelerken referans alınması gereken yegane veri kaynağı tayin ettiği dilbilim kuramını hatırlamak yerinde olur. Bu kuramın ondokuzuncu yüzyıldaki halk tanımı, *Naturvölker* (doğa halkları) ve *Kulturvölker* (kültür halkları) şeklinde ikiye ayrılır. Doğaya ve dolayısıyla dış etmenlere tâbi olan *Natürvolker* Berlin ekolünün, doğanın hakimiyetinden çıkıp ona hükmederek yeni bir kültür oluşturan ve bu kültürleri yazılı kaynaklara aktaran *Kulturvölker* Viyana ekolünün tercihi olur (Rehding, 2000, s. 356). Bu yaklaşım farkı Viyana ekolünü, merkez Avrupa toplumlarının dünyayı coğrafi ve bununla bağlantılı olarak kültürel ve siyasi açıdan kendi değerler sistemi üzerinden tanımlaması ve konumlandırmasını gerekli kılan kültürel evrimciliğe; Berlin ekolünü ise Kültür Daireleri Kuramı ile yayılmacılığa yaklaştırır. Viyana ekolünün temsilcileri doğrudan karşılaştırmalı müzikoloğu alana gönderip örneğin yanlarında götürdükleri çalgılarla "ilkel" toplumlara çoksesli Avrupa müziğinin bilindik ezgilerini icrâ ederek tepkilerini not edip, bunları algılayabilme kapasitelerine göre evrim çizgisindeki gelişmişlikleri veya gelişme potansiyellerini yorumlar (Wallaschek 2009, s. 140). Berlin ekolünde alana gönderilenler çoğunlukla müzik dışındaki sosyal bilim disiplinlerinden kişilerdir; kaydedilen müzikler arşivdeki masa başı tabir edilen müzikologlarca tekrar tekrar dinlenip, frekans ölçümlerine tâbi tutulup, notaya alınıp incelenerek detaylı kataloglamaları yapılır. Bu incelemeler neticesinde farklı zamanlarda ve farklı coğrafî bölgelerde ortaya çıkmış kültürel verilerin, ortaya çıktıkları bölgeden diğerlerine bakılarak eskilikleri tayin edilir. Zamanla Alman sosyal bilim disiplinleri pozitif bilimlerin kriterlerinden uzaklaşarak antropoloji kökenli kültürel görelilik kuramı çerçevesinde bir üretim sürecine girer (Hira, 2000, s. 46-47). Böylece toplumları tek bir gelişim çizgisi üzerinde konumlandıran, kültürel farkları ırk üzerinden açıklayan değerlendirmeler yerine, kişi ve olayları bulundukları her türlü şarta bağımlı olarak ele alan bir yaklaşıma dönüşerek tarihselcilikle birleşir (Beard & Gload, 2005, s. 60). 1930'lardan itibaren Nasyonal Sosyalist iktidarın ideolojik yaptırımlarından nasibini alan Alman sosyal bilim disiplinlerinde temel varsayım, bir "Aryan ırkının" varlığıdır. Bu ırkın varlığını ve onun Cermen topluluklarla akrabalığını kanıtlamak için fizik antropoloji başta olmak üzere hemen her disiplindeki ölçme, karşılaştırma ve kataloglama yöntemlerinden elde edilen veriler, Nasyonal Sosyalist ideolojinin hizmetine sokulur.

Karşılaştırmalı müzikolojiye malzeme sağlayan *insan-dışı eyleyenlerin* (*aktant*) başında ses kaydedici gelir kuşkusuz. Ses teknolojisi alanında önce 1857'de Léon Scott de Martinville fonotografı, ardından 1876'da Thomas Alva Edison'un fonografı icat eder. Fonotografla yapılan kayıtlar her bir dinleyişte giderek silindiği için yerini fonografa devreder. Her ne kadar kayıt süresi iki dakikayla sınırlı olsa da ve kopyalanmaya uygun olmamak gibi kimi olumsuz özelliklere sahip olsa da fonograf, taşınabilirliği, kullanım pratikliği ve yenilenen modelleriyle 1950'lerin ortalarına dek kişisel kayıtlar, alan araştırmaları ve arşiv çalışmalarında veri sağlamak amacıyla müzik kaydetmek üzere kullanıldı (Hornbostel, 2000, s. 26). Pek çok disiplinin yanı sıra, önce dilbilim alanında o yıllarda özellikle kaybolmak üzere olan Almanca diyalektlerin kaydedilerek koruma altına alınması için kullanılan fonograf (Stumpf, 2000, s. 78), mucidinin de öngörmüş olduğu üzere müziğin de hizmetinde olacaktı.[99] Fonografla yapılan kayıtların toplanması, korunması, analiz edilmesi ve bunlardan elde edilen bilgilerin yayımlanarak akademi dünyasındaki bilgi trafiğine dünya müziklerine dair yeni verilerin girilmesi amacıyla başka bir insan dışı aktör devreye girer: ses arşivleri.

Karşılaştırmalı dilbilim ve müzikoloji çalışmalarına ham veri sağlayan bu kurumların ilki Viyana'da 1899'da kurulan Avusturya Bilimler Akademisi Fonograf Arşivi,[100] diğeri ise Berlin'de 1900'de kurulan BFA'dır. Bu öncü ses arşivlerinin ardından dünyanın dört bir yanında hızla onlarca kurumsal ses arşivi açılır. Tam da bu kurumsal öncü yapılanma sebebiyle Viyana ve Berlin, karşılaştırmalı sosyal bilim çalışmalarının bel kemiğini oluşturur. Avusturya Bilimler Akademisi Fonograf Arşivi daha çok dilbilim alanına, BFA ise müzikoloji ve organoloji alanlarına odaklanır.

BFA'nın temeli, Berlin Friedrich Wilhelm Üniversitesi[101] Psikoloji Enstitüsü başkanı Profesör Carl Stumpf (1848-1936) ve asistanı Otto Abraham'ın (1872-1926) 1900

[99] Edison'un icadının akabinde evde müzikli eğlence ortamlarının hizmetine giren fonografla ilgili çıkan gazete reklamları için bkz. https://clickamericana.com/topics/discoveries-inventions/the-joys-of-the-phonograph-1907. Erişim tarihi: 20.06.2020.

[100] Phonogrammarchiv der Österreichischen Akademie der Wissenschaften.

[101] Kurulduğu 1810 yılından 1945 yılına kadar Friedrich-Wilhelms-Universität adıyla faaliyetini sürdüren kurum, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından devam eden Soğuk Savaş döneminde şehrin Doğu Berlin ve Batı Berlin olmak üzere ikiye bölünmesiyle isim değiştirir. Batı'da kalan bölümü 1948'de Amerikalılar tarafından kurulan Freie Universität ile ilga edilir. Sovyet yönetimindeki Doğu Berlin'de kalan bölümü 1949'da aldığı Humboldt Universität ismiyle eğitime devam eder. Özellikle Türkçe

yılının Eylül ayında Berlin Hayvanat Bahçesi'nde Taylandlı (Siyam) Pi-Phat Tiyatro Topluluğu'nu 24 Edison balmumu silindire kaydetmeleriyle atılır (Simon, 2000, s. 48). Berlin'e ziyarete giden bu Avrupa-dışı müzikli tiyatro topluluğuyla yapılan ilk fonograf kaydını Stumpf'un ekibine daha sonra katılan Erich Moritz von Hornbostel'in (1877-1935) yine Berlin'de, Kasım 1901'de Kawakami Otojiro ve Sada Yacco Japon Tiyatro Topluluğu kaydı (Ziegler, 2004, s. 227) ve 1904'te Hintli iki müzisyenle yaptığı balmumu silindir kayıtları takip eder (Simon, 2000, s. 50). Berlin merkezli ilk fonograf kayıtlarının akabinde birkaç yıl içerisinde Avrupa dışında kendi kültür dairesi içinde yapılan alan kayıtlarının "otantikliği"ne değer atfedilerek çoğu müzik dışı mesleki deneyimlerden gelen derlemeci,[102] edindiği fonograf ekipmanıyla kayıt yapmak üzere alana çıkar (Ziegler, 2004, s. 228). O yılların Berlin Etnoloji Müzesi[103] müdürü Profesör Felix von Luschan, 1902 yılında Türkiye'nin Suriye sınırındaki Zincirli Höyük arkeoloji çalışmalarında yanında götürdüğü fonografla müzik kayıtları yaparak Avrupa-dışında, yerinde alan kayıtları yapan kurumun ilk araştırmacısıdır (Ziegler, 2004, s. 227; Simon, 2000, s. 50). Bu kayıtlar sadece kurumun Avrupa-dışında yapılmış ilk alan kayıtları olmakla kalmaz[104] aynı zamanda günümüz Türkiye'si sınırları içerisinde fonografla alanda yapılmış bilinen en eski müzik kayıtları olarak literatüre geçer.

BFA'nın izleyeceği metodolojide Luschan'ın Türkiye'de yaptığı bu kayıtlar belirleyicidir. Müzik dışı alanlarda uzman olan dönemin Berlin Etnoloji Müzesi üyelerinden pek çoğu etnolojik alan araştırmalarına fonografı da dâhil ederler (Ziegler, 2004, s. 227; Simon, 2000, s. 50).[105] Müzik uzmanı olmayan bu derlemecilerin yaptığı geleneksel müzik kayıtları, arşivde masa başı müzikologlar tarafından notaya alınıyordu. Böylece disiplinlerarası bir işbölümü ve işbirliği

literatürde 1950 öncesine dair yazılan makalelerde Berlin Üniversitesi şeklindeki kısa kullanımına da rastlamak mümkündür.

[102] Yirminci yüzyılın başındaki müzik kayıtları alan derlemecilerin çoğu antropolog, etnograf, dilbilimci, sömürge memuru, misyoner, fizikçi ve resmî keşif heyeti üyeliği gibi farklı geçmiş mesleki deneyimlerden geliyordu. Bunların dışında az da olsa Béla Bartók ve Zoltán Kodály gibi bestecileri saymak da mümkündür.

[103] Museum für Völkerkunde.

[104] Amerikalı zoolog, antropolog, arkeolog ve etnolog Jesse Walker Fewkes'ın 1890 yılında Maine'nin Passamaquoddy ve Arizano'nın Zuni yerlilerinden aldığı müzik kayıtları tarihe ilk alan kayıtları olarak geçmiştir (Nettl, 2010, s.19).

[105] Albert von Lecoq, Türkistan, 1904; Karl Theodor Preuss, Meksika, 1905; Bernhard Ankermann, Kamerun, 1908; Richard Thurnwald, Malezya, 1907 ve Carl Meinhof, Güney Amerika, 1907 araştırmaları fonografın dahil edildiği bahsedilen ilk kurumsal araştırmalardandır (Ziegler, 2004, s. 227; Simon, 2000, s. 50).

sağlanıyordu. BFA'nın eski müdürü Dr. Susanne Ziegler arşivdeki bu disiplinler arası iş bölümünü şöyle aktarır:

> Hepsi araştırma gezilerine çıkmadan önce teknik konularda eğitiliyorlardı. Hazırlık [aşaması] açıktı: Arşiv'den gerekli ekipman ve bir yığın boş balmumu silindirle bir fonograf alıyorlardı. Dönüşlerinin akabinde kayıtlarla ilgili yer, tarih, kaynak kişi ve kaydedilmiş müzik parçası gibi gerekli tüm bilgileri içeren bir "günlük" ile birlikte ekipman geri veriliyordu.[106] Ardından Arşiv galvanoplastik negatifleri (*galvanos*)[107] çoğaltmak ve biri derlemeci, diğeri Arşiv için bir dizi kopya yapmakla sorumluydu.[108] Hornbostel'in kendisi ya da diğer araştırmacılar müziği kimi zaman asıllarından [kopya olmayan kayıtlardan] notaya alıyor ve malzemeyi yayınlıyordu. (Ziegler, 2004, s. 227)[109]

Stumpf, Abraham ve Hornbostel'in önderliğinde 1905'te resmî kuruluşu gerçekleşen BFA ile bilim insanlarının yukarıdaki yoğun ve hevesli işbirliğinin bir sonucu olarak, dönemin yeni bilimsel yöntemi olan karşılaştırmalı yöntemin müzikoloji alanında kullanılabilmesi için veri sağlayan ortam hazırlanış olur. Avusturyalı müzikolog Guido Adler'in on dokuzuncu yüzyılın sonunda bağımsız bir disiplin olarak sunduğu müzikolojinin araştırma yöntemi olarak önerdiği, sonra zamanla bir alt alana dönüşen karşılaştırmalı müzikolojinin İngiltere'deki çağdaşı Alexander J. Ellis'in ve Prusya'daki çağdaşı Stumpf'un ilgili akademik yayımlarının ardından Berlin karşılaştırmalı müzikoloji ekolü Hornbostel önderliğindeki BFA'da kurumsallaşmaya başlar.

---

[106] Luschan, Felix von (1904). *Anleitung für ethnographische Beobachtungen und Sammlungen in Afrika und Ozeanien, Part I*: "Musik. Königl". Museum für Völkerkunde in Berlin. (Türkçe çevirisi için bkz. Luschan, 2020, s. 209-218).

[107] Albrecht Wiedmann bu süreci şöyle aktarır: "Arşiv sadece varlıkları [mevcut stoğu] için değil, aynı zamanda bu varlıkları koruma, restore etme ve kopyalamada kullanılan teknikler [bakımından] da dünyanın dört bir yanında ün saldı. Orijinal balmumu silindirler galvano-plastik çoğaltma için gönderildi. Çoğunlukla orijinaller galvanizasyon sürecinde tahrip edildi; yine de bu işlemin ürünü olan 'galvano' (*copper matrices*) [bakır matrisler] balmumu kopyaların hemen hemen sınırsız sayıdaki üretimini mümkün kıldı. Daha eski siyah kopyalar yeniden çalındığında çoğu kez yıpranır ve kırılırken, şimdi, daha sonra dijital ses taşıyıcılarına aktarılan, dayanıklı kırmızı mum kopyalar yapılıyor." (2004, s. 229). [Alıntının Türkçeye çevirisi yazara aittir].

[108] E. M. von Hornbostel (1930). "Phonographische Methoden", *Handbuch der Biologischen Arbeitsmethoden*, Abt.V, Teil 7, E. Abderhalden (ed.), Berlin-Wien: Urban & Schwarzenberg, s. 419-438.

[109] 1908'de Antropoloji Müzesi tarafından basılan "Etnomüzikolojik Gözlemler ve Derlemeler için Yönergeler"in "Müzik" başlıklı bölümünün birer kopyası alana çıkan her branştan araştırmacıya veriliyordu; araştırmacılar müzik eğitimi almamış olsalar dahi ne yapmaları istendiğine dair bilgileniyorlardı (Reinhard, 1962). Hornbostel'in "Phonographische Methoden" başlıklı yönergesi de buna işaret eder; bkz. "Phonographische Methoden", *Handbuch der bologischen Arbeitsmethoden*. Ed. Emirl Abderhalden. Abt. V, Teil 7, I. Hälfte. Berlin: Urban & Schwarzenberg. s. 419-483.

BFA bünyesindeki bilim insanlarının genel teamülü müziğin kökenine ve evrimine dair teoriler oluşturmak, bu evrimi izleyebilmek için olabildiğince fazla sayıda geleneksel müzik örnekleri kaydederek bunların Batı nota sistemiyle transkripsiyonlarını ve akustik ses ölçümlerini yaparak ses dizisi, genişliği, ezgi ve ritim örgüsü gibi yapısal özelliklerini analiz ederek ilgili müziğin geleneksel ses sistemine ve genel müziksel özelliklerine dair kataloglar hazırlayarak dünyanın farklı yerlerinden derlenen geleneksel müzikleri birbirleriyle ve kıta Avrupası'nın sanat müziğiyle karşılaştırmaktı. On dokuzuncu yüzyılın sonunda kıta Avrupası dışındaki kültürlerin müziklerine ve karşılaştırmalı yöntemin bu müzikleri incelerken nasıl işleyeceğine dair kısıtlı sayıdaki yayımlar, yirminci yüzyılın ilk yarısında BFA'nın sağladığı çok çeşitli sayıdaki ham malzeme akışı sayesinde gittikçe artarak yüzyılın ortasında filizlenen etnomüzikoloji disiplinine geniş bir zemin hazırlar. Kuşkusuz hem Berlin hem de Viyana ekollerinin ilk kayıtları üzerinden yapılan analizler, karşılaştırmalar, varılan küresel sonuçlar ve müziğin sosyo-kültürel bağlamının dışarıda bırakıldığı bazı görüşler eleştiriye tâbidir. Bununla birlikte bu ekolün babası olarak görülen Hornbostel'in ve yöneticisi olduğu BFA'nın bu bölümün başında da değindiğim üzere en başından beri kültür odaklı bir tutum sergilediği muhakkaktır. Sağlık problemleri sebebiyle 1906'daki Kuzey Amerika Pawnee yerlilerinin müziklerini incelemek üzere yaptığı alan araştırmasının tekrarını gerçekleştiremeyen Hornbostel (Koch, 2013, s. 479). "Die Probleme der Vergleichende Musikwissenschaft"[110] başlıklı makalesinde araştırmacının çalgısal bir müzik üzerine karşılaştırmalı bir inceleme yaparken çalgının icra edildiği ortamları ve durumları da tespit etmekle yükümlü olduğunu 1905 gibi erken bir tarihte yazmıştı (Simon, 2000, s. 52). BFA, başta evrim teorisi önermelerini benimseyen fizik antropoloji, önceki yüzyıldan devralınan şarkiyatçı perspektifteki arkeoloji, zamanla karşılaştırmalı yöntemin işletildiği dilbilim ve tüm bunların çekim alanına giren etnoloji, etno-psikoloji, estetik, folklor ve müzikoloji çalışmalarının oluşturduğu bağdaşık, münferit işlerle çeşitlenen ve sürekli değişen bilim ortamını okuyabileceğimiz bir ses belleği sunar.

Kurumun, etnoloji çalışmalarına hevesli bilim adamları, sanatçılar ve en önemlisi etnomüzikoloji alanının öncü isimlerinin yolunun doğrudan veya dolaylı olarak

[110] "Karşılaştırmalı Müzikolojinin Problemleri"; bkz. Hornbostel, Erich Moritz von. 1905. "Die Probleme der Vergleichende Musikwissenschaft", *Zeitschrift der Internationalen Musikgesellschaft* 7 (3), s. 85-97.

kesiştiği bir kavşak rolünü üstlendiğini söylemek mümkün. Örneğin, bilinen ilk Avrupa-dışı geleneksel müzik alan kayıtları olarak bilinen Walter Fewkes'in 1890 yılı Kuzey Amerika Zuni ve Passamaqueoddy yerlilerinden aldığı kayılar, Franz Boas'ın Kuzey Amerika'da Kwakiutls (1893) ve Thompson River (1897) alan kayıtları ile Charles Myers'in 1898 Torres Strait Adaları ve Johann C. G. Jonker'in 1899-1902 Endonezya/Timor bölgesi kayıtları Boas tarafından BFA'ya teslim edilir (Simon, 2000, s. 51). Amerikan antropoloji ekolünün kurucusu olan Alman asıllı Boas Alman akademi ortamında yetişmiş ve uzmanlığını almak üzere Berlin Etnoloji Müzesi'nde çalışarak (1886) kurumla doğrudan ilişkilenmiş bilim insanlarının başında gelir. Amerikan etnomüzikolojisinin kurucu isimlerinden biri olan Georg Herzog da Berlin'de ihtisasını tamamladığı süreçte, Stumpf ve Hornbostel'in BFA'da asistanlığını yapmış disiplinin bir başka öncü isimdir (1921). Herzog aynı zamanda etnomüzikoloji disiplininin duayenlerinden Bruno Nettl'in hocası olmuş ve Alan Merriam, David P. McAllester, Charles Seeger ve Williard Rhodes gibi duayenlerle birlikte Etnomüzikoloji Topluluğu'nu[111] (SEM) kurmuştur. Türkiye etnomüzikoloji tarihinde Türkiye derlemesiyle öne çıkan, Avusturya-Macaristan ekolünden yetişen Macar besteci ve müzik etnoloğu Béla Bartók'un da BFA ile ilişkilenen isimlerden biri olduğunu, 1912'de Stumpf ve Hornbostel'e yazdığı benim de BFA'nın kurumsal yazışmalarında bizzat gördüğüm bir mektuptan biliyoruz. Mektuptan anlaşıldığı üzere Bartók o güne kadar Doğu Avrupa'da yaptığı ve Budapeşte Etnografi Müzesi'ne teslim ettiği balmumu silindirlerin kopyalanması için BFA'nın kurumlarla işbirliği içinde olduğu ve bu sayede varlıklarını genişlettiği mevcut uygulamasından istifade etmek ister. Bu işbirliğine göre kurum balmumu silindirlerdeki kayıtları galvano plastik silindirlere kopyalayarak karşı kuruma teknolojik bir destekte bulunur, bunun karşılığında kendine bir kopya alarak stoklarını genişletir (Simon, 2000, s. 54). BFA, bu hizmet sayesinde kurumsal ağlarını dünya çapında örerek hem kendini büyütür, hem de etnomüzikoloji disiplininin kıta Avrupası'nda yeşermiş bulunan tohumlarını arşivler aracılığıyla tüm dünyaya serper. Bu sebeple etnomüzikoloji disiplininin önce Amerikan akademisi çevresinde ve ardından diğer ilgili akademik çevrelerde filizlenmesinde BFA'daki bu bilimsel trafiğin önemini vurgulamak gerekir.

[111] Society for Ethnomusicology.

Erken dönemin ardından kurum, hem kaynaklarını genişlettiği hem de paylaşıma açtığı yoğun bir döneme girer. Birinci Dünya Savaşı süresince (1914-18) Dr. Georg Schünemann'ın esir kamplarında yaptığı kayıtlardan oluşan 1000 balmumu silindir koleksiyonu Prusya Kraliyet Fonograf Komisyonu[112] teşvikiyle yapılmış olsa da BFA'ya devredilir (Hornbostel, 2000, s. 28).[113] 1920'de Hornbostel'in girişimiyle 120 silindirin kopyalanarak, tüm dünyadan amatör heveslilerin dahi satın alabileceği *Demonstration Collection* [Tanıtım Koleksiyonu] yayımlanır (Reinhard, 1962).[114] Hornbostel'in yönetimindeki BFA'da 1933 yılına dek tüm kardeş enstitülerin ve arşivlerin de katkılarıyla 13.300 orijinal balmumu silindir ve 371 gramofon kaydı plak koleksiyonu ile Curt Sachs'ın oluşturduğu dünya çalgıları koleksiyonu verileriyle bir Dünya Müzikleri Haritası oluşturularak, müzikologların kullanımına açılır (Simon, 2000, s. 31; Hornbostel, 2000, s. 30). Fakat aynı yıl Nasyonal Sosyalistlerin yönetimi devraldıktan sonra uyguladıkları Yahudi karşıtı politikalar neticesinde Hornbostel (New York), gönüllü asistanlarından Curt Sachs (Paris), Robert Lachmann ve Mieczyslaw Kolinksi, Almanya'yı terk eder. BFA'daki çalışmalar sekteye uğrar; verimli bir dönemin sonuna gelinir. Hornbostel'in yerine yönetimi 1934-1948 yılları arasında asistanı Marius Schneider devralır. İkinci Dünya Savaşı, Avrupa'daki diğer pek çok arşiv gibi BFA'yı da olumsuz şekilde etkiler: Bünyesinde yapılan çalışmalar durur ve o zamana dek özveriyle oluşturulan balmumu silindir stokları Sovyetler Birliği'ne geçer.

Kuruluşundan ikinci Dünya Savaşı'na dek pek çok kez yer değiştiren BFA, 1934'e dek Friedrich Wilhelm Üniversitesi'nin Berlin Kent Sarayı[115] binasındaki Psikoloji Enstitüsü'nde faaliyet göstermiş, 1922'de aynı binada yer almak kaydıyla Psikoloji Enstitüsüyle ilişiği kesilerek, Müzik Yüksekokulu[116] ile birleştirilir. 1934'te Marius Schneider yönetiminde faaliyet gösteren kurum Etnoloji Müzesi[117] ile birleştirilerek Berlin-Dahlem'e taşınır. Savaş öncesinde Schneider yönetimindeki arşiv bünyesinde

[112] Die Königlich Preußische Phonographische Kommission.
[113] Prof. Dr. Abdullah Akat'ın son dönem çalışmalarının bir kısmı ve 9 Mayıs 2019 tarihinde MSGSÜ Müzikoloji Bölümü Seminerleri kapsamında yaptığı "I. Dünya Savaşı'ndaki Alman Esir Kampları ve Prusya Fonograf Komisyonu'nun (1915-1918) Derleme Çalışmaları" başlıklı sunumu bu kayıtlar üzerinedir.
[114] Kaynakta sayfa numarası bulunmadığı için eklenmemiştir. Bkz. Kurt Reinhard (1962). "The Berlin Phonogramm-Archiv", *Archivist: The Folklore and Folk Music*. Vol. V, No. 2. Bloomington: Indiana University.
[115] Berliner Schloss
[116] Hochschule für Musik.
[117] Museum für Völkerkunde.

gerçekleştirilen yegane kapsamlı kurumsal faaliyet, eski balmumu silindir kayıtlarının transkripsiyonlarını yayımlamak olur (Reinhard, 1962, s.n.y).

Savaş boyunca önemli görülen kurumsal arşiv belgeleri başka yerlere transfer edildiyse de büyük bölümü kaybolur (Reinhard, 1962, s.n.y). Sovyetler Birliği 1944'te arşivin % 90'ını önce Silezya'daki madenlere, sonra da Leningrad'a götürür. Silindir pozitifleri, Etnoloji Müzesi'ndeki belgeler ve dolayısıyla kayıtlara dair bilgiler olmaksızın kopyalanır (Ziegler, 2004, s. 228). Bugünkü St. Petersburg Rusya Bilimler Akademisi, Rus Edebiyat Enstitüsü (Puşkin Evi) Fonogram Arşivi'ndeki[118] 1899-1955 yıllarını kapsayan tarihi kayıt koleksiyonunun bir bölümü BFA koleksiyonunun kopyalarından oluşur. Savaşın ardından Berlin Etnoloji Müzesi yeniden inşa edilirken, başında herhangi bir yetkili bulunmadığı için BFA devlet bütçesinden mahrum bırakılır (Reinhard, 1962), böylece kayıt teknolojilerine ayak uydurmada zorluk yaşayarak uzunca bir süre varlıklarını yeniden oluşturmada sıkıntı yaşar. Kurt Reinhard işte bu dönemde bu köklü tarihî belleğin imdadına yetişen kişi olur.

2.4 Yirminci Yüzyılın İkinci Yarısında Uluslararası Kültür Politikaları ve Politika Kurumlarının Avrupa-dışı Müziklerin Araştırılmasındaki Paradigma Değişimlerine Etkisi

İkinci Dünya Savaşının bittiği 1945 ile Kurt Reinhard'ın Türkiye'de alan çalışması yaptığı 1955 arasındaki on yıllık süreç içinde dünya düzeninde nasıl değişimler oluyordu? Öncelikle merkez Avrupa odaklı yarı siyasi yarı kültürel girişimler başladı. Hatta belki Kurt Reinhard'ın ilk iki derlemesini gerçekleştirdiği 1955-1956 yılları ortamını da katarak 1960'a kadar ortalama bir on beş yıllık süreçten bahsetmek daha doğru olacaktır. Bu girişimleri Birleşmiş Milletler Teşkilatı tarafından kurulan UNESCO ile başlatabiliriz. Pek çok merkez dışı ülke gibi Türkiye de bu girişimlerin dışında kalmadı.

UNESCO özellikle arşiv kurumları aracılığıyla merkez Avrupa dışındaki kültürel topluluklardan alınan ses kayıtlarından yaptığı koleksiyon çalışmalarıyla bu tezin konusu bağlamında da önemlidir. UNESCO'nun ilk fikrî tohumları İngiltere Eğitim Bakanlığı'nın girişimiyle Fransa ve İngiltere hükümetleri tarafından davet edilen 43 ülke temsilcisinin katıldığı Müttefik Devletler Eğitim Bakanları Konferansı'nda 16

[118] Институт русской литературы (Пушкинский Дом) Российской академии наук, Фонограммархив.

Kasım 1945'te UNESCO Sözleşmesi kabul edilir (Tuncel, 1954, s. 27). Bu konferansın İkinci Dünya Savaşı müttefikleri olan İngiltere, Fransa, Sovyetler Birliği, ABD ve Çin Cumhuriyeti'nin merkezinde bulunduğu bir konferans olduğu anlaşılmaktadır. Türkiye'nin bu organizasyona dâhil oluşu, 20 Mayıs 1946'da 4895 sayılı kanun[119] kapsamında sözleşmeyi kabulüyle gerçekleşir. Resmî Gazete'de yayımlanan sözleşmenin birinci maddesi gereğince UNESCO'nun kuruluş amacı "ırk, cins, dil ve din farkı gözetmeksizin insan hakları ve esas hürriyetlerine, kanunlara ve adalete müşterek bir saygı yaratmak için, milletler arasındaki işbirliğine eğitim, bilim ve kültür yoluyla yardım ve böylelikle barış ve güvene hizmet etmektir. (1946, s. 10630)".[120] UNESCO sözleşmesinin yedinci maddesi gereğince de "her üye devlet, eğitim, bilim ve kültür işleriyle ilgili belli başlı kurullarını kuruluşların çalışmalarıyla temasa getirmek maksadıyla özel şartlarına uygun tertibat alacaktır" (1946, s. 10631). Bu maksatla kurulan komisyonda temsilci bulunduran kurumlar arasında konservatuvarlar da vardır. Ankara Devlet Konservatuvarı ile İstanbul Belediye Konservatuvarı[121] 1949 UNESCO Türkiye Milli Komisyonu'nda böylece yer alır (Tuncel, 1954, s. 28). Konservatuvarların kurumsal olarak ilk kez sürekliliği olan, çift taraflı uluslararası bir ilişkilenme ağına 1949 yılı itibariyle dâhil olduğunu söylemek mümkündür. 1949'da UNESCO'nun Kahire merkezinin İstanbul'da bir şubesi, hemen akabinde Türkiye Milli Komisyonu'nun kurulmasıyla Ankara'da bir merkezinin oluşması Türkiye akademisinde uluslararası bir hareketlilik sağlar. Merkezlerin görevleri arasında bilim insanlarının çalışmalarıyla ilgili soru ve isteklerine cevap vermek, bibliyografyalar dağıtmak, ulaşılması güç güncel bilimsel yayımları sağlamak, bilimsel yayımların mikrofilm ve fotokopilerini ilgililere temin etmek, ezcümle bilimler arasında uluslararası işbirliğine yardımcı olmaktır (Tuncel, 1954, s. 28). Yukarıda bahsi geçen amaçların gereği yerine getirilerek bilim ve kültür çalışmaları üzerinden geleneksel toplumlarla bir (b)ağ kurulacak, bu (b)ağ ise her iki kültürün kendi içinde kabuk değiştirmesine ve dönüşmesine ön ayak olacaktı. Yani bir anlamda İkinci Dünya Savaşı yorgunu olan Avrupa kendini kültürel açıdan sömürebileceği yeni kaynaklarla yeniden inşâ ederken, bir yandan metodoloji ve organizasyon kaynağı olarak gönüllü bir sömürü unsuruna bürünür. Bunların

[119] Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu Sözleşmesinin onanması hakkında Kanun, 1946.
[120] Sözleşme 20 Mayıs 1946 tarihli olsa da Türkiye'nin UNESCO'nun üye devletleri arasına girdiği tarih 6 Kasım 1946'dır. Bkz. https://en.unesco.org/countries/turkey. Erişim tarihi: 20.04.2020.
[121] Tüm temsilcilerin kimler olduğu bilgisine ulaşılamamıştır.

edebiyat, müzik ve diğer sanat dalları arasında, kültürel çalışmalardaki çıktıları zamanla gün yüzüne çıkar.

1946 yılı Türkiye Cumhuriyeti Büyük Millet Meclisi'nin en çalkantılı yıllarına denk gelir. Yeni bir demokratikleşme sürecine giren 23 yıllık Türkiye Cumhuriyeti'nde Temmuz 1946'da Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) ve Demokrat Parti'nin (DP) belirlediği temsilciler üzerinden birden fazla partinin katıldığı ilk seçim gerçekleşir. 1950'de CHP, DP ve Millet Partisi'nin (MP) temsilcileriyle katıldığı genel seçimde 27 yıllık CHP iktidarındaki Türkiye Cumhuriyeti'nde yönetim DP'ye geçer. Bu değişimin aynı yıllardaki Avrupa ve ABD merkezli ülkelerin büyük bölümünde yaşanan demokratikleşme sancıları ile saflarını belirlemek kaydıyla dış piyasaya hem kültürel hem de ekonomik bakımdan açılma rüzgarlarından bağımsız olması düşünülemez. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından UNESCO'nun kuruluşu ile Türkiye'nin UNESCO'ya katılımı ve Kurt Reinhard'ın iki Türkiye gezisini içine alan on beş yıllık süreç, Türkiye'nin kendi bünyesinde ekonomi ve kültür politikaları bakımından büyük değişimler yaşadığı böylesi bir döneme rastlar. Birinci Menderes Hükümeti'nin dış ilişkilerine dair Resmî Gazetede yer alan ilk beyanatta[122] adı geçen müttefik devletlerin arasında yer alan İngiltere ve Fransa ile ABD, UNESCO'nun kurucu merkez devletleridir. Dolayısıyla bu aktörlerin ne şekilde ilişkilendiğine bakmak yerinde olacaktır.

1950-1960 yılları arasındaki DP yönetimindeki Türkiye'nin 1952'deki NATO üyeliği, 1950-1953 yılları arasındaki Kore Savaşı ve 1947'de başlayıp 1991'e dek süren Soğuk Savaş'ta Batı Cephesinde yer alması gibi sebeplerle zaten Sovyetler Birliği ile arası açıktır. Tüm bu süreç boyunca Batı Cephesinde yer alarak başta ABD olmak üzere İngiltere ve Fransa ile iyi ilişkiler içerisindedir. Bu ülkelerle kurulan

[122] 3 Haziran 1950 tarihli Resmî Gazete'de Birinci Menderes Hükümeti'nin dış ilişkilerle ilgili yaptığı beyanat şu şekildedir: "Bugün her hangi bir partinin değil bütün milletin müşterek kanaatinin bir ifadesi olan dış siyasetimiz hakkında fazla bir şey söylemeye lüzum görmüyoruz. Ananevi İngiliz ve Fransız ittifakına ve Birleşik Amerika ile en sıkı dostluk ve işbirliğine dayanan, dostluklarına daima sadık kalan, uzak yakın ve büyük küçük bütün milletlerin istiklâl ve toprak bütünlüklerine her zaman hürmetkar olan dış siyasetimizin sulhcü mahiyeti bütün dünyaca malûmdur. Bu açık ve samimî siyasetimizin, coğrafi durumumuzun ehemmiyet ve nezaketi ve milletimizin en ağır şartlar altında dahi tebarüz eden yüksek ruhi kudreti itibariyle, demokrasi cephesi ve cihan sulhu için mühim bir âmil olduğuna inanmaktayız. Truman Doktrini ve Marşal Yardımiyle bu sulhçü siyasetimizi desteklediğinden dolayı kendisine milletçe samimî şükran hisleri beslediğimiz büyük dostumuz Birleşik Amerika ile ve büyük müttefiklerimiz İngiltere ve Fransa ile siyasi, iktisadi, kültürel münasebetlerimizi, samimiyet ve anlayış havası içinde her gün daha kuvvetlendirmek en büyük emelimizdir." (T.C. Resmî Gazete, 1950, S. 7523, s. 18582. https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/7523.pdf. Erişim tarihi: 21.04.2020)

kültürel ilişkiler de bu yönde gelişir. 17 Haziran 1952'de Fransa,[123] 7 Haziran 1957'de İngiltere, Çin Cumhuriyeti ve Avrupa Konseyi[124] üyesi hükümetlerle Türkiye arasında kültür anlaşmaları imzalanır. Bunlara ek olarak belirtmek gerekir ki müttefik olmasa dahi 8 Mayıs 1957'de Federal Almanya Cumhuriyeti[125] ile Türkiye arasında da bir kültür anlaşması imzalanır. Aslında 1950-1960 yılları arasında UNESCO kurucu ülkelerinin yanı sıra İtalya, Yunanistan, İspanya, Libya, Norveç ve Belçika gibi çoğu üye devlet ile kültür anlaşmaları imzalanır. Bu anlaşmalar büyük ölçüde 16 Ekim 1948'de Paris'te aynı ülkelerle yapılmış olan Avrupa Memleketleri Arasında Ödeme ve Takas Anlaşması'nın[126] kültürel ayağını oluşturur.

DP iktidarı döneminde yapılan kültür anlaşmalarının akabinde 1953'te Louvre Müzesi'nde Türk Sanat Sergisi düzenlenir, karşılığında Fransa Türkiye'ye 100 adet kitap gönderir. 1957'de yine anlaşmanın akabinde düzenlenen Türk-İngiliz Kültür Haftası'nda Türk ve İngiliz opera sanatçıları temsiller verir, İngiliz edebiyatına dair bir konferans düzenlenir (Kasalı, 2015, s. 164). Zeki Hakkı Karabuda 1959'da "Yunus Emre'nin Tercümesi Münasebetiyle" başlığıyla kaleme aldığı ve o yıllarda UNESCO'nun talep ettiği çeviri kitaplardan bahsettiği yazısında 1957'de gündemde başka ülkeler varken "rüzgarların istikameti" değişince Türk eserlerin çevirilerinin talep edildiğine değinir. 1957 yılı kültür anlaşmalarının da en yoğun ve kapsamlı gerçekleştiği yıldır. İlk çevrilmesi istenen eserler bu yıllarda Yaşar Kemal'in *İnce Memed*'i, Yunus Emre Külliyatı, Nasreddin Hoca, *Evliya Çelebi Seyahatnamesi* ve Kemal Tahir'in *Köyün Kahini* gibi halk edebiyatı ağırlıklı eserler olmuştur (Karabuda, 1959, s. 9).

UNESCO'nun yukarıda bahsi geçen amaçları doğrultusunda ön ayak olduğu uluslararası bir müzik kurumu 1949'da kurulur: The International Music Council (IMC, Uluslararası Müzik Konseyi) dünyanın ilk üyelik tabanlı profesyonel müzik

[123] Bu anlaşmayı Türkiye hükümeti adına Dışişleri Vekili Fuat Köprülü imzalamıştır. Anlaşmanın içeriği için bkz. "Türkiye ile Fransa arasında imzalanan Kültür Anlaşmasının onanması hakkında kanun", T.C. *Resmî Gazete.* 21.07.1953, s. 8463. https://www.kanunum.com/files/6162-1-1.pdf. Erişim tarihi 21.04.2020.

[124] "Türkiye Cumhuriyeti ile Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Krallığı Hükümeti arasında Kültür Anlaşması", "Avrupa Kültür Anlaşması" ve "Türkiye Cumhuriyeti ve Çin Cumhuriyeti arasında Kültür Mukavelesi için bkz. T.C. *Resmî Gazete.* 17.06.1957, Sayı 9635, s. 17317-17320 https://www.Resmîgazete.gov.tr/arsiv/9635.pdf. Erişim tarihi: 21.04.2020.

[125] Bu anlaşmayı Türkiye hükümeti adına Dışişleri Vekili Etem Menderes imzalamıştır. Anlaşmanın içeriği için bkz. https://tuerkei.diplo.de/blob/1797650/d6489ef72feb7a717324f9ab06460540/kulturabkommen-data.pdf., Erişim tarihi: 21.04.2020.

[126] İlgili anlaşmanın içeriği için bkz. *T.C. Resmî Gazete.* 30 Mart 1949, S. 7169. https://www.Resmî gazete.gov.tr/arsiv/7169.pdf. Erişim tarihi: 21.04.2020.

kuruluşudur. Merkezi UNESCO gibi Paris'tedir. Kurumun internet sitesinde yer alan misyonu "dünya çapında sürdürülebilir müzik sektörleri geliştirmek, müziğin değeri hakkında farkındalık yaratmak ve tüm ülkelerde temel müzik haklarını korumaktır"; IMC'nin Afrika, Amerika, Pasifik Asya, Avrupa ve Arap ülkeleri olmak üzere merkez kurduğu beş bölgenin her birindeki programlara katkıda bulunmak, geliştirmek ve bölgedeki ihtiyaçlara göre uyarlanmış faaliyetler düzenlemektir.[127] IMC'nin oluşumunda ondan çok önce UNESCO ile eşzamanlı olarak 1947'de İngiltere'de kurulan International Folk Music Council'ın (IFMC, Uluslararası Halk Müziği Konseyi) etkisi vardır. IFMC, bugünkü adıyla International Council of Traditional Music (ICTM, Uluslararası Geleneksel Müzik Konseyi), tüm ülkelerin geleneksel müziklerinin ve danslarının incelenmesi, uygulanması, belgelenmesi, korunması ve yaygınlaştırılmasına odaklanan bilimsel bir sivil toplum kuruluşu misyonuyla kurulur. İngiliz besteci Vaughan Williams yönetiminde kurulan bu organizasyonun yıllık bülteni *Journal of the International Folk Music Council*'in 1949-1962 asındaki üyeleri arasında Türkiye'den, ilk halk müziği derlemelerinde de katkısı ve nüfuzu olan besteci Ahmed Adnan Saygun yer alır.[128]

IMC'nin bültenlerini yayınlamak üzere ilk *The World of Music,* sonra *The World of Music (New Series)* adıyla uluslararası bir başka müzik dergisi de 50'lerin sonunda yayım hayatına başlar. Derginin internet sitesinde kuruluş yılı 1959 olarak verilmiş olsa da[129] 1957-1959 yılları arasında yayınlanmış beş sayı, ilgili veri tabanlarında erişime açıktır. Derginin Ocak 1957-1959 arasında yayımlanan sayılarında sezonluk müzik kongreleri, konser organizasyonları, konser programları, çalgı yarışmaları, yaz okulları ve albüm tanıtımları ile birkaç röportaj ve makale yer alır. Yazar ve yönetici kadrosu çoksesli Avrupa müziği bestecileri, icracı ve şeflerinden oluşur.[130] Mayıs 1959 sayısından itibaren dergi düzenli olarak yayımlanmaya başlar, kadrosu değişir ve IMC'ye bağlanarak düzenli üyelik listeleri yayınlar. İlk birkaç yıl üye ülkeler

[127] http://www.imc-cim.org/about-imc-separator/who-we-are.html**.** Erişim tarihi: 22.04.2020.
[128] *The World of Music* No. 1. June 1957; No. 2 October 1957; No. 3 January 1958; No. 4 May 1958; No. 5 October 1958; No. 6 January 1959 için bkz. https://www.jstor.org/journal/worldofmusic. Erişim tarihi: 22.04.2020.
[129] https://www.jstor.org/journal/worldofmusic. Erişim tarihi: 22.04.2020.
[130] IMC'nin 1950-1960 yeni idari personeli arasında İtalyan besteci Mario Labroca, Şilili besteci Domingo Santa Cruz, Fransız beteci André Jurres, Rus besteci Dimirty Kabalevsky gibi isimler vardı. Bkz. "The General Assembly of the IMC electsnes Officers", *The World of Music*. January 1959: No. 6, s. 4. Bkz. https://www.jstor.org/stable/24316851?seq=1#metadata_info_tab_contents. Erişim tarihi: 22.04.2020.

arasında Türkiye de yer alır.[131] Derginin 1962 yılının ilk sayısında IMC üye listesinde ilk kez IMC Türkiye genel sekreteri olarak "Zaki Karabunda" adına rastlanır. Bu kişi diplomat, büyükelçi ve çevirmen Zeki Hakkı Karabuda'dır.[132] 1960'larda derginin içeriği IMC'nin devreye girmesiyle birlikte dönüşür. Yazılarda işlenen konularda uzunca bir süre daha klasik ve çağdaş Avrupa müziği ön planda olmakla birlikte dünyanın geri kalanındaki müziklerle ilgili yazılar da yayınlanır. Besteci, icracı ve şeflerden oluşan yazar ve idarî kadro adım adım yerini müzikologlara ve (etno)müzikologlara bırakır.

Gerçi UNESCO kurulmadan çok önce merkezi Cambridge ve Massachusetts olan American Folklore Society (AFS) 1888'de üniversitelerin beşerî bilim kürsüleri, müze antropologları ve folklorculardan oluşan bir komite ile kurulmuş ve aynı yılın Nisan ayından itibaren *Journal of American Folk-Lore* adlı dergiyle yayım hayatına başlamıştır ve üyelerinin sadece ikisi İngiltere'den, geri kalanı ise tamamen Amerikan eyaletlerindendir. Avrupa'da uluslararası halk müziği kurumlarının kuruluşunun dünya savaşlarının etkisiyle 1940'ların sonuna rastladığını tahmin etmek güç değil. UNESCO bağlantılı iki uluslararası müzik komisyonu IFMC ve IMC'nin art arda kurularak yaptığı düzenli yayınlarla 1940'lar ve 1960'lar arasındaki 20 yıllık süreçte farklı kültürlerin müziklerine dair bilgi akışını sağladığı, araştırmaları yüreklendirdiğini söylemek de yanlış olmaz. Bahsettiğimiz yayımların içeriklerindeki 20 yıllık dönüşüm bize aynı zamanda Avrupa merkezli müzikoloji çalışmalarının, karşılaştırmalı müzikoloji ve etnomüzikolojiye evrilme serüvenini de kanıtlar. İlgili yayınların üye ve temsilci listeleri gösteriyor ki Türkiye o dönemde bu ağların dışında kalmaz. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Avrupa'da kurulan bu uluslararası müzik konseyleri ve yayımlarına alan kayıtlarıyla hammadde sağlayan BFA ise hepsinden önce Almanya'da çoktan kurulmuştur.

Kurt Reinhard bu müzik kurumlarının hepsiyle BFA yöneticisi ve FU Karşılaştırmalı Müzikoloji Bölümü öğretim üyesi olarak elbette ilişkilenir. Kültür politikaları çerçevesinde Türkiye ve Avrupa ilişkilerinin hazırladığı zemin de Kurt Reinhard'ın Türkiye alan araştırmaları için uygun görünmektedir. Fakat bunun çok öncesi Almanya ve Türkiye arasında (b)ağlar kurulmuştur. Türkiye Cumhuriyeti Nasyonel

[131] http://www.journaltheworldofmusic.com/history-of-the-journal/. Erişim tarihi: 22.04.2020.
[132] Karabuda'nın ismi 1962 yılındaki tüm sayılarda, aynı listede yer alır. 1963'ten itibaren bu ve başka bir Türkiye temsilcisi ismine rastlanmaz. Bkz. "List of Members of the International Music Council" (1961), The World of Music, Vol. 4, No.1-6, s. 2. https://www.jstor.org/journal/worldofmusic. Erişim tarihi: 22.04.2020.

Sosyalist yönetiminin Almanya ve Avrupa genelindeki Yahudi karşıtı politikasını kendisine avantaj hâline getirerek 1933'ten sonra üniversite ve yüksekokul reformları kapsamında Almanya ve Avusturya'dan dışlanan profesörleri davet ederken "Osmanlı İmparatorluğu'nun 19. yüzyıldan itibaren [Batılılaşma ve çağdaşlaşma sürecinin bir uzantısı olarak] iç ve dış politik koşullar etrafında geliştirdiği Alman devletleriyle ve Alman kökenli uzmanlarla işbirliği teamülünden miras kalan" (Yavuz, 2020, s. 161) bir politikayı sürdürür. Cumhuriyet'in üniversite reformları kapsamında müzik alanındaki kurumsallaşma girişimleri "müzik kültürünü organize etmesi" arzusuyla 1934'te Paul Hindemith gibi Alman bir besteci ve müzik pedagogunun davet edilmesiyle sonuçlanır (Yavuz, 2020, s. 158). Böylece Hindemith Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk resmî konservatuvarı olan Ankara Devlet Konservatuvarı'nın Almanya'daki örneklerine uygun olarak kurulması amacıyla danışmanlık yapmak üzere 1935-1937 yılları arasında dört kez Türkiye'yi ziyaret eder.[133] Aynı kurumsal faaliyetler kapsamında 1936 yılında Béla Bartók da halk müziklerinin etnografik araştırma kurallarına uygun biçimde yapılması konusunda konferanslar vermek ve çalışmayı uygulamalı olarak göstermek amacıyla Türkiye'ye davet edilir. Bartók her ne kadar Macar bir besteci olsa da yetiştiği kurumların Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun uzantısı olduğunu hatırlamakta fayda var. Avusturya kimliğinden sıyrılmaya çalışan Bartók besteciliğinin yanı sıra Macar köklerini bulmak için Doğu Avrupa'da halk müziği alan araştırmaları yapıyordu. Bu elbette Almanca konuşan toplumların Herder'in fikrî önderliğindeki "Ur-" (kök) arayışının şekillendirdiği etnolojik çalışmalar ile müzik alanında BFA'nın önderlik ettiği Berlin karşılaştırmalı müzikoloji ekolü çalışmalarının bir uzantısıydı. Bartók'un Doğu Avrupa'da yaptığı kayıtları kopyalatmak üzere BFA ile yaptığı yazışmalar kurum arşivinde mevcuttur. 1936'da Türkiye'ye davet edilen Bartók'un amacı Macar köklerinin İç-Asya uzantılarını Türkiye'de bulmak, burada yaptığı kayıtları mevcut kayıtlarla karşılaştırarak benzerlikleri tespit etmekti. Fakat bu isimlerin Türkiye'ye art arda gelmesinin tesadüf olmadığını, kurulan ilişkilerin sürekliliğini göz ardı etmemek ve fakat her birinin kendi içindeki değişimi (b)ağsal düşünce çerçevesinde görmek gerekir.

[133] Hindemith'in Türkiye'ye davet edildiği bu sürecin ve konservatuvarın kuruluş aşamasında hazırladığı raporların çevirilerinin detaylı okuması için bkz. Elif Damla Yavuz (2020). "Hindemith ve Türkiye: Bir Kurumsallaşma Projesinin Arkaplanı", *Transfer und Diversität. Musik und transkulturelle Praxis: Deutschland – Türkei:* 151-168; (2013). *Hindemith Raporları 1935/1936/1937.* İstanbul: SCA Müzik Vakfı Yayınları.

3. KURT REINHARD'IN TÜRKİYE ÇALIŞMASI

3.1 Eski Paradigmaların Temsilcisi Olarak Kurt Reinhard

İlk Türkiye seyahatini gerçekleştirdiği 1955 yılına kadar Kurt Reinhard'ın çalıştığı konular dönemin karşılaştırmalı müzikoloji alanındaki baskın olan konularla paralellik gösterir. Yayımlarına dair bir bibliyografya bu tez çalışması boyunca hazırlanmıştı, Prof. Dr. Max Peter Baumann ve Nevzat Çiftçi'nin yayınlarında Doç. Dr. Elif Damla Yavuz'un Türkçe çevirileriyle sunulan genişletilmiş bibliyografya sayesinde hem bunları sınama hem de daha başka yayınlarından haberdar olma imkanım oldu (Baumann & Çiftçi, 2021). Bu başlık altında Kurt Reinhard'ın hem müzikolojinin kendi içindeki dönüşüm hem de Reinhard'ın bu bağlamda mesleki üretim bakımından dönüşümünü ileriki başlıklarda irdeleyebilmek için Türkiye öncesi çalışma alanlarına yayınları üzerinden bakmak, bunların hangi konular etrafında toplandığını gözlemlemek ve bu üretim odaklarının dönemin Alman sosyal bilim odakları ve yöntemleriyle paralleliğini incelemek için yerinde olacaktır.

Kurt Reinhard'ın 1955 yılı öncesi yayınları temelde organoloji, müzik etnolojisi ve edisyon kritik başlıkları altında toplanabilir (bkz. Tablo 3.1). Bunlara ek olarak çoksesli Avrupa müziği hakkında da epey yayını mevcuttur. 1933-39 yılları arasında Köln, Leipzig ve Münih'te aldığı lisans ve lisansüstü eğitimi boyunca müzikoloji, sanat bilimi, felsefe, Germanistik, Sanskritçe, kompozisyon, halkbilimi ve savaş bilimi gibi dersler alır. 1938'de tamamladığı *Burma Müziği* başlıklı doktora tezini, 1939'da Berlin'deki Alman Müzik Araştırması Devlet Enstitüsü Çalgı Müzesi'ndeki asistanlığı süresince Avrupa-dışı envanterlerden sorumlu olduğu sırada Albrecht Ganse'nin son çalışmasını temel alan *Çalgı Müzesi Kılavuzu* üzerine çalışarak, "Avrupa-dışı Çalgılar" ile "Obua Ailesi" başlıklı bölümleri; 1943'te başladığı ve İkinci Dünya Savaşı'nın ardından 1950 yılında *Çalgılar ve Müzik Kültürü Çevreleri: Bir Müzikolojik Çalgıbilimi için İlk Deneme* başlıklı doçentlik çalışmasını yayımlar (Baumann & Çiftçi, 2021, s. 91-91).

Tablo 3.1: 1955 Öncesi Kurt Reinhard'ın Çalışmaları.[134]

ORGANOLOJİ (Çalgı Bilimi)	MÜZİK ETNOLOJİ (Karşılaştırmalı Müzikoloji)		EDİSYON KRİTİK
	Tarihsel	**Analitik**	
Shan Davullarının Kullanımı-1937			
Akordeonun kaynağı gerçekten neresidir?-1938			
Çalgı Müzesi Kılavuzu-1939 Obualar-1939 Egzotik Müzik Çalgıları-1939	Burma'nın Müziği-1939 Myanmar		
Müzik Enstrümanları ve Müzik Kültürü Çevreleri: Öncelikle Müzikolojik Bir Çalgı Bilimi Girişimi-1943			
	Müzikte Üçüncü Boyut-1947		
Çalgılar Canlanmayı Bekliyor-1948 Seslerin Sırrı-1948 Bir Çocuk Org Çalıyor-1948 Modern Org Sanatı-1948			
Çalgılar ve Müzik Kültürü Çevreleri. Bir Müzikolojik Çalgıbilimi için İlk Deneme-1950	Vecde Gelme ya da Başkalaşım: Bir Halk Bilimi Bahsi-Uzakdoğu'da Müzik-1950 Bugünün Avrupa Müziğinde Egzotizmler-1950		Hans Heinz Dräger'in "Müzik Aletleri Sisteminin İlkesi: No. 3, 8°" – 1950
Beş Doğu Afrika Çıngırağının Ses Ölçümleri-1951	İlkel Müzik Araştırmalarının Önemi, Özü ve Olanakları-1951 Çağdaş Batı Müziğinde Egzotizmler-1951		Max Wegner'ın "Eski Orient'in Müzik Aletleri"-1951 Hans Hickman'ın "Antik Mısır Trompet Dansı"-1951

[134] Tablodaki yayın bilgileri Prof. Dr. Max Peter Baumann & Nevzat Çiftçi'nin hazırladığı Doç. Dr. Elif Damla Yavuz'un Türkçeye çevirdiği *Ursula ve Kurt Reinhard'ın Biyografileri ve Bibliyografyaları* başlıklı kitabın 4. Bölümünde yer alan "Kurt Reinhard Bibliyografyası" başlıklı bölümden alınmıştır (Baumann & Çiftçi, 2021, s. 129-136). Kurt Reinhard'ın bu çalışmalarının orijinal isimlerine aynı kaynaktan ulaşılabilir.

	Egzotik Halkların Müziği-1951 İlkel Müziğin Anlamı, Varlığı ve Araştırma Olanakları-1951	Klavsen: Hanns Neupert'in "Temel Klavyeli çalgıların Tarihçesi ve Teknik Değerlendirmesi"-1951 Müzikolojik Derleme: Hans Hickmann'ın Altı Makalesiyle Birlikte İki Kitap; Hans Hickmann'ın Antik Mısır Zil ve Çıngıraklı Yılan (Çıngırak) Dansı-1951
Çan Ölçümlerinin Ardındaki Bilinmeyen-1952 Çıngırakların Ses Ölçümü Sorunu Üzerine-1952	Batı Çağdaş Müziğinde Egzotizm-1952	
	Berlin Phonogramm-Archiv-1953 Egzotik Müzik-1953	Giovanni Iviglia'nın XLII, Nr. 12 "İsviçre Ticaret Odası" Önsöz Denemesi -1953
	Meksika Uçuş Oyununun Müziği-1954 Uygulamalı Müzik Etnolojisi-1954 Japon Bakış Açısından Uyum ve Uyumsuzluk-1954 Berlin Phonogramm-Archiv-1954 Mücevherlerin Gücü (Çin Gölge Oyunu)-1954	Felix Hoerburger'in Regensburg Müzik Araştırmaları Enstitüsü Ses Arşivlerindeki Avrupa Halk Müziği Kataloğu-1954 Classement et classification des flûtes, clarinettes et hautbois de l'Egypte ancienne. Separatdruck aus, Chronique d'Egypte' XXVI, Nr. 51 by Hans Hickmann-1954 Barend Faddegon'un "Samaveda Üzerine Çalışmaları, Bölüm I"-1954 Alan Danielou'nun Kaydedilmiş Geleneksel ve Klasik Hint Müziği Kataloğu-1954 Hoerburger, Felix: Regensburg Müzik Araştırması Enstitüsü'nün Ses Arşivi'ndeki Avrupa Halk Müzikleri Kataloğu-1954 Uygulamalı Müzik Etnolojisi. Araştırma, Eğitim ve Uygulamadan-1954
Çalgılar-1955	Lolo Müziği-1955 Müzik Bilimi-1955	

Çalışma konularının odağında Avrupa-dışı toplumlardan en çok Orta ve Uzakdoğu ile bu kültürler etrafında toplanan bir alan olarak egzotizm ve "ilkel" müzik yer alır. İkincil odakları Yakındoğu (Orient) ve Mısır kültürüdür. BFA'da şekillenen Berlin karşılaştırmalı müzikoloji ekolünün Curt Sachs'la başlayan faaliyet alanlarının başında gelen organoloji alanında Avrupa-dışı toplumlara ait çalgı katalogları oluşturmak ve çalgı müzesini genişletmek Kurt Reinhard'ın asıl hedefi gibi görünür. İçinde yetiştiği ekolün Asya odaklı bilimsel etnografik araştırmalarını burada hatırlatmakta fayda var; zira Kurt Reinhard'ın özellikle Türkiye öncesi çalışmalarını -artçılarının 1960'ların başına dek uzandığını da göz önünde bulundurarak- eski paradigmaların, Aryan (Aryannes) ırkı hipotezi ile onun etrafında şekillenen bilim dünyasının uzantısı olarak görmek gerekir. Zira Kurt Reinhard'ın bu gibi masa başı çalışmalarının ardından 1955 yılı itibariyle alana çıkmaya karar verdiğinde seçtiği bölgelerin de en azından başlangıçta bu kavram ve onun etrafında şekillenen bilim dünyasıyla ilgili olması muhtemeldir (bkz. Bölüm 2.3). Bunun için İran -Hindistan-, Tibet ve Avrupa üçgeninde bir iz takip etmek gerekecektir.

Aryan ırkı hipotezi özellikle Aryan/Hint Avrupa ve Sami ırkları arasındaki karşıtlığın bir formülasyonu olarak ortaya atılarak Nazilerin, Nasyonel Sosyalist ideolojileri çerçevesindeki ölümlerle sonuçlanan uygulamalarına bilimsel ve entelektüel bir zemin oluşturur. Diğer yandan bu hipotez kendine yeni birer ulusal kimlik inşa etmekte olan bazı Asya toplumlarının da nasiplendiği bir formülasyon olur. Aryan terimi ilk kez 1755-1761 yılları arasında Hindistan'da yaşamış Fransız oryantalist Abraham Hyacinthe Anquetil-Duperron, eski İran inancı olan Zerdüştlüğün kutsal kitabı Avesta'da bulduğu "ariya"dan türetir. Herodot da terimi Avesta'yı üreten insanları belirtmek için kullanmıştır. Friedrich Schlegel öncü bir romantik yazar olarak 1819'da kelimenin anlamını modern bir ırksal katgoriye dönüştürür; bu şekilde yaygınlaşan terimin ırsal kullanımı antik Veda kaynaklı Hintli ve antik İran kaynaklı Avest formları arasında bir anlamda salınır. Ondokuzuncu yüzyıl Avrupa'sının dil bilim ve şarkiyatçı çalışmalarının önde gelen *eyleyenler*i (*aktör*), Avrupa'da Aryanizmin evrimi ile ilişkilidir kuşkusuz; bunlardan Thomas Young 1813'te "Hint-Avrupa" terimini ve kısa süre sonra 1823'te Julius von Klaproth Alman varyantı olan "indogermanisch"i icad eder (Zia-Ebrahini, 2016, s.149-150). Etnoloji bilimi, modern Avrupa'nın başlıca ırklarının, Keltlerin, Almanların, Graeco-İtalyanlar ve Slavlar'ın Batı Asya'nın ana ırkı Hint-Fars ile ortak bir kökene sahip

olduğuna dair görüşü, on dokuzuncu yüzyıldaki tüm çalışma alanlarına yayar (Tavakoli-Targhi, 2001, s. 78'den aktaran Zia-Ebrahimi, 2016, s. 150).

Aryan hipotezi on dokuzuncu yüzyıl Romantizmi içinde üç şekilde yer bulur: birincisinde diller arasındaki yakınlık ırksal akrabalık olarak yorumlanır ve "ırk" kavramı romantize edilir; ikincisinde bilim dünyasında ortak oluşum ve şecere saplantısı ile proto-Aryanların orijinal yuvasını (Urheimat) bulmak, onların kültürel ve ırksal özelliklerini tanımlamak veya kayıp dillerini ortaya çıkarmak üzere hipotezler türetilir; üçüncüsünde ise ırksal saflık saplantısı, kendini yüceltme ve ırksal yanlış üretim kutuplaşmasını yaratır. Proto-Aryanların yuvası çeşitli düşünürlerce Hindistan veya daha genel olarak Asya, Kafkaslar, Tuna ve İskandinav Yarımadası olarak kabul edilirken, Snaskritçeyi çözen İngiliz dil bilimci Sir William Jones ve Alman dil bilim çalışmalarının babası dilbilimci Johann Gottfried Herder İran'ın Aryanların doğum yeri olabileceğini öne sürer. Irksal üstünlük kutuplaşmasına dair görüşler yine İran temellidir: Aryan ırk hassas, yaratıcı ve yenilikçi iken karışmış diğer ırklar çökmekte olan, durgun, tembel ve itaatkar olarak tanımlanır. Fars dilinin Hint-Avrupa dilleriyle benzerliği görüşü üzerinden İranlılar ile Arapları, dolayısıyla Aryanlar ile Semiteleri ırksal olarak bu hiyerarşik sıralamaya göre ayırırlar. İnsanlığı birkaç ırka bölen bu hipotezde ilk grubtaki Aryan ırka girenlerin çoğu Avrupalı, İranlı ve Hintlileri kapsar. Bunlar arasındaki benzerlikleri açıklamak için önce dil bilim araçsallaştırılmış, zamanla etnoloji ve fizik antropoloji disiplinlerinin de yardımıyla aryan araştırmaları ırksal ve politik bir boyut almıştır. Aryan-Semite arasında bu ağlarla kurulan karşıtlık anti-Semitist bilim diliyle desteklenerek Almanya'da epey yer bulur ve böylece Nasyonel Sosyalist Nazi ideolojisi'nin kıyımıyla sonuçlanan İkinci Dünya Savaşı'na sebep olur (Zia-Ebrahimi, 2016, s. 151-153).

Hitler'in sağ kolu Heinrich Himmler Hint-Avrupalı, Yahudi olmayan, beyaz tenli İskandinav ırkından olan bir üstün ırkın kayıp ada Atlantis'ten dünyanın çeşitli yerlerine yayıldığına inanılan çalışmalar başlatır. Dayanak noktası 1920'lerde yeni arkeoloji çalışmaları kapsamındaki Aryan araştırmalar olur. "Aryan Köklerdeki Alman Kültür Mirası Departmanı" adlı bir departman kurarak Afganistan ve İzlanda'da Aryan ırkı bulmak üzere çeşitli çalışmalar başlatır. Biyolog ve zoolog Ernst Schäfer Aryan ırkın Çin'de o zamanlar bağımsız bir eski krallık olan Tibet'in başkenti Lhasa'da yaşadığına dair hipotezlerini Himmler'e sunar ve hipotezi beğenen

Himmler 1936'da bu hipotezi departmandakilere kabul ettirir (Hale, 2003, s. 27-28). Bu hipoteze hizmet edecek Aryan ırka ulaşmak, onların fizik ölçümlerini almak ve Avrupa'da yapacakları fizik ölçümlerle karşılaştırarak ırk kategorileri oluşturmak, bu kategorileri karşılaştırma neticesinde vardıkları "bilimsel" iddialarla aryan olmadıklarına karar verdikleri Yahudileri ortadan kaldırmak için Himmler bir araştırma gezisi düzenler. Böylece Ocak 1939'da beş araştırmacının Himalaylar'ın ortasında, Hindistan'ın kuzeyinde, Çin'in güneyinde Tibet'in "Kutsal Şehri", başkenti Lhasa'ya gönderildiği sekiz aylık meşhur "Alman Tibet Seferi" gerçekleşir. 60.000 fotoğraf ve 120.000'den fazla film, fizik antropoloji ölçümlerinin yer aldığı binlerce sayfalık sayısal veriyle Almanya'ya dönen ekip karşılaştırma yapılacak malzemeyi Himmler'e sunar ve hemen ardından ikinci Dünya Savaşı başlatılır (Hale, 2003, s. 30).

On dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısı ve yirminci yüzyıl dönümünde Türkiye'nin de içinde olduğu bu coğrafyalara uzanan yol haritalarında yapılmış olan etnolojik, antropolojik, arkeolojik çalışmaları, Aryan hipotezini destekleyen yöntemlerle ve güzergahlarda görmek; karşılaştırmalı müzikolojinin etnomüzikolojiye evrilme süreçlerini bu kopuş üzerinden algılamak yerinde olacaktır ki etnomüzikoloji disiplini antropoloji alanında kullanılan karşılaştırma metodunun hizmet ettiği ikinci Dünya Savaşı'nın bu kirli geçmişi sebebiyle aslında disiplinden devraldığı Avrupa mirasını reddeder ve başka bir kıtada Amerikan atropolojisi üzerinden kendine temiz bir geçmişle yeni bir sayfa açar. Kurt Reinhard'ın Çin, Japon, Burma, Hint, Mısır odaklı 1955 öncesi karşılaştırmalı müzikoloji eksenindeki çalışmalarını bu eski bilimsel paradigmaların etki alanında görmek yerinde olur. Bu etki alanı kuşkusuz 1955 yılı Türkiye alan araştırmasıyla hemen ortadan kalkmaz, aksine Kurt Reinhard'ın alan araştırması rotasını belirlemede ve metodolojisinde 1960'ların ortasına dek etkin olur. Diğer yandan etnografik yöntemin getirdiği yenilikler Kurt Reinhard'ın çalışmalarında değişime sebep olan küçük ve zamanla birbirine eklemlenerek genişleyecek olan (b)ağları temsil eder.

3.2 Berlin Fonogram Arşivi, Türkiye Koleksiyonu ve Kurt Reinhard

"Yirminci Yüzyıl Başında Avrupa-dışı Müziklerin Araştırılmasında Oluşan Paradigmalar" ve "Berlin Fonogram Arşivi ve Eski Paradigmaların Temsilcisi Olarak Kurt Reinhard" bölümlerinin ardından Kurt Reinhard'ın ve BFA'nın birbirini dönüştürdüğü/değiştirdiği (b)ağsal süreç bu başlık altında anlatılacaklarla başlar.

İkinci Dünya Savaşının sonunda St. Petersburg'daki bir yıllık esaretinin ardından Kurt Reinhard 1946'da Berlin'e, taşların yeniden dizildiği bir dünya ve bilim ortamına döner. Amerika yönetimindeki Batı Berlin'de 1948 yılında kurulan FU'ya etnomüzikolog[135] olarak atanan Reinhard, derslerinde kullanabileceği materyal temini için BFA ile ilgilenmeye başlar. Savaşın ardından geriye kalan stokların tamamı Etnografi Müzesi tarafından FU Müzikoloji Enstitüsü'ne devredilir ve BFA, müze bünyesinden tamamen çıkartılır. Reinhard bu tarihten itibaren BFA'nın yeniden eski ihtişamını ve önemini kazanması için 1952 yılına kadar gönüllü olarak çalışır. BFA'nın o zamanki mevcut varlığı savaş öncesinin %3'ü oranındadır (Reinhard, 2000, s. 134). Reinhard, 1949'da "Egzotik Halkların Çalgıları" başlığıyla BFA'nın Dahlem'deki çalgı koleksiyonundan oluşan bir sergi düzenler (Reinhard, 2000, s. 33). 1960-1961'de Batı Berlin ile kısmen değiş tokuş edilen, ama sonra mühürlenen malzemeler Kurt Reinhard'ın girişimleri ile Doğu Berlin'deki otoritelere teslim edilir (Ziegler, 2019, s. 61; 2004, s. 228).[136] Akabinde BFA yeniden Staatliche Museen zu Berlin (Berlin Devlet Müzeleri) bünyesine geçer ve 1952 yılında Kurt Reinhard'ın müdürlüğünde Batı Berlin'de kalan malzemelerle resmî olarak yeniden açılır.

Fonograf kayıt teknolojisi bu süre zarfında yerini seyyar teyplere devretmiş olsa da teyp pahalı olduğu için alan kaydı faaliyetleri İkinci Dünya Savaşı sonuna dek yine fonografla devam eder (Ziegler, 2004, s. 227). 1951 yılında, fonograf arşivinin manyetik ses teknolojisine dönüştürülmesini başlatan ve yüksek kalitede ses kaydetmeyi mümkün kılan ilk teyp satın alınır (Christiensen, 1970, s. 7). Kurt Krieger'in 1952-1953 yıllarında yaptığı kayıtlardan oluşan Nijerya Koleksiyonu, Edison fonografın kullanıldığı son araştırma gezisi olur. İlk ses bandı koleksiyonu *Äthiopien 1951* (Frobenius Institute) ile alan araştırmaları müzik kayıtlarında balmumu silindir ve galvano-plastik kopya devri kapanır (2000, s. 36).[137]

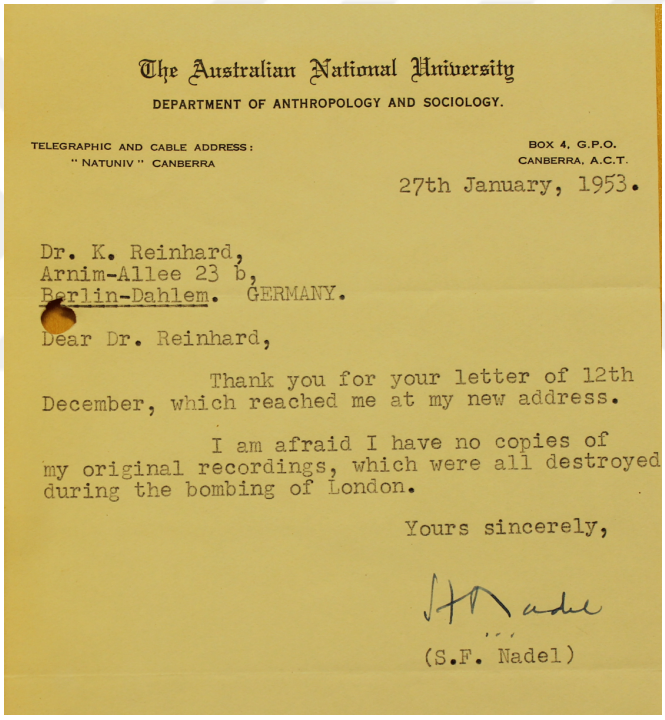
[135] Almanya'da o dönemde etnomüzikolog yerine müzik etnoloğu tabiri yaygın olarak kullanılsa da Kurt Reinhard kendi kaleme aldığı 'The Berlin Phonogramm-Archiv' makalesinde kendini etnomüzikolog olarak niteler, bkz. Reinhard, 1962.

[136] Ek olarak Reinhard, balmumu silindirlerin, bakır negatiflerin (*galvanos*) ve yaklaşık 1250 kaydın, yani savaş öncesi stokların yaklaşık % 10'unun Celle şehrine teslim edildiğini belirtir (2000, s. 35).

[137] Dünyanın ilk fonograf kayıtlarından oluşan 1883-1954 arşiv koleksiyonu Afrika, Amerika, Asya, Avustralya/Okyanusya, Avrupa kıtaları ve diğer farklı bölgelerden kaydedilen 16.000'den fazla orijinal balmumu silindiri ile ilgili belge, yazışma, yayın ve fotoğrafları içerir. Kayıtların erimi, bir dizi geleneksel olduğu kadar popüler, dindışı olduğu kadar ritüel Avrupa-dışı şarkıyı, çalgıları,

Kurt Reinhard'ın asistanı Dieter Christiensen ile birlikte çıktığı 1955 yılı Türkiye araştırma gezisi, Reinhard'ın hem kendi meslek hayatındaki ilk alan araştırması hem de BFA bünyesinde resmî olarak pilli teyple yapılan ilk kayıtları içerir (Christiensen, 1970, s. 8). Türkiye'den teyp bantlarına kaydedilen bu kayıtlar, o tarihe kadar derlemecilerin arşiv kayıtlarından oluşan BFA'nın kendi resmî alan araştırma çalışmalarının ilk örnekleri olur.

Kurt Reinhard türlü emeklerle fon bularak, savaş öncesinde BFA'dan kopyalanarak ses arşivlerine gönderilmiş veya onlardan kopyası alınan kayıtları yeniden talep edip kâh olumlu kâh olumsuz dönüşler alarak kurumu canlandırmaya gayret eder (bkz. Görsel 2.1).

The Australian National University
DEPARTMENT OF ANTHROPOLOGY AND SOCIOLOGY.

TELEGRAPHIC AND CABLE ADDRESS:
" NATUNIV " CANBERRA

BOX 4, G.P.O.
CANBERRA, A.C.T.

27th January, 1953.

Dr. K. Reinhard,
Arnim-Allee 23 b,
Berlin-Dahlem. GERMANY.

Dear Dr. Reinhard,

Thank you for your letter of 12th December, which reached me at my new address.

I am afraid I have no copies of my original recordings, which were all destroyed during the bombing of London.

Yours sincerely,

(S.F. Nadel)

Görsel 2.1: S.F. Nadel'in Kayıtlarının İkinci Dünya Savaşı'nda Londra'daki Bombalamalar Neticesinde Yok Olduğuna Dair Kurt Reinhard'a Cevap Mektubu (27.10.1953, BFA).

BFA, 1959'da bünyesindeki çalgı sayısını müzenin farklı bölümlerinden farklı bölgelere ait çalgıları birleştirmek suretiyle 863'e çıkarır. Reinhard'ın 1955, 1956 ve 1963 yılı Türkiye alan araştırmalarında edindiği çalgılarla da çeşitlendirilir (Meyer, 2000, s. 151). Mevcut kayıt sayısı 1961'de yine Kurt Reinhard döneminde 13.000'e

yabancı dillerdeki örnekleri ve konuşmaları, deneysel kayıtları ve birkaç Avrupa müziği örneğine dek uzanmaktadır (Ziegler, 2004, s. 229).

ulaşarak yeniden kataloglanır.[138] İkinci Dünya Savaşı'dan sonra geriye kalan % 3'lük malzeme Kurt Reinhard sayesinde günden güne artar.

BFA'nın adı 1963 yılında Musikethnologie Abteilung des Museums für Völkerkunde Berlin (Berlin Etnografi Müzesi Müzik Etnolojisi / Etnomüzikoloji[139] Departmanı) olarak değiştirilir. Böylece karşılaştırmalı müzikoloji alanı yerini, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından oluşan yeni kültür politikaları (bkz. Bölüm 2.5) ve yeni kayıt teknolojileri ekseninde 1950'lerde filizlenerek adını Jaap Kunst'un aynı yıl yayınlanan "Ethnomusicology: A Study of Its Nature, Its Problems, methodes and representative personalities to which is added a bibliography" (Kunst, 1974) makalesinden alan, kültürel antropoloji yöntemlerini kullanma düsturuyla 1960'larda müzik alan araştırmaları akademik üretimine hızla dâhil olan Etnomüzikoloji alanına devreder. BFA bünyesinde şekillenen Berlin Karşılaştırmalı Müzikoloji Ekolü de böylece Kurt Reinhard'ın yönetimi döneminde güncel yaklaşımlara ayak uydurarak kabuk değiştirmeye başlar. Fakat savaş boyunca dünyanın çeşitli yerlerine yayılan savaş öncesi BFA araştırmacılarının yani Karşılaştırmalı Müzikoloji Ekolü taşıyıcılarının sürdürdüğü alan araştırmalarının, yöntem tartışmalarının ve yetiştirdikleri öğrencilerin bu dönüşümdeki payı göz ardı edilemez.

Reinhard (1968'e dek), Dieter Christiensen (1968-1971) ve Artur Simon'un (1971-2000) yöneticilik dönemlerinde BFA bünyesindeki kayıt sayısı 150.000'e ulaşır (Ziegler, 2004, s. 229). Bu arada savaşta el konulan ve Sovyetler Birliği tarafından 1961'de Doğu Berlin'e teslim edilen kayıtlar, 1991'de Doğu ve Batı Berlin'in birleşmesinin ardından müzeye geri verilir. Böylece arşiv malzemesinin %90'ı yeniden bir araya getirilmiş olur (Simon, 2000, s. 57). Bu sayede 1998-2003 yılları arasında BFA'nın ilk fonograf kayıtlarının dünya çapında yeniden bilinir olması ve kullanılabilir kılınması amacıyla Berlin Wax Cylinder Project (Berlin Balmumu Silindir Projesi) kapsamında tüm tarihî kayıtlar dijital ortama aktarılabilir (Koch, Wiedman ve Ziegler, 2004, s. 229). Bu girişimin bir neticesi olarak da BFA 1999'da UNESCO'nun Memory of the World (Dünya Belleği) programına kabul edilir.

[138] İleride Kurt Reinhard'ın 1955-1956 alan araştırmalarına dair verilerin kataloglanmasıyla ilgili kısımda bu sistemden bahsedilecektir. Bu katalog için bkz. Dieter Christensen (1970). *Katalog der Tonbandaufnahmen M1-M2000.* Berlin: Museum für Völkerkunde.

[139] 1950'lerde filizlenen etnomüzikoloji alanının Almanca konuşan akademi dünyasındaki karşılığı müzik etnolojisidir.

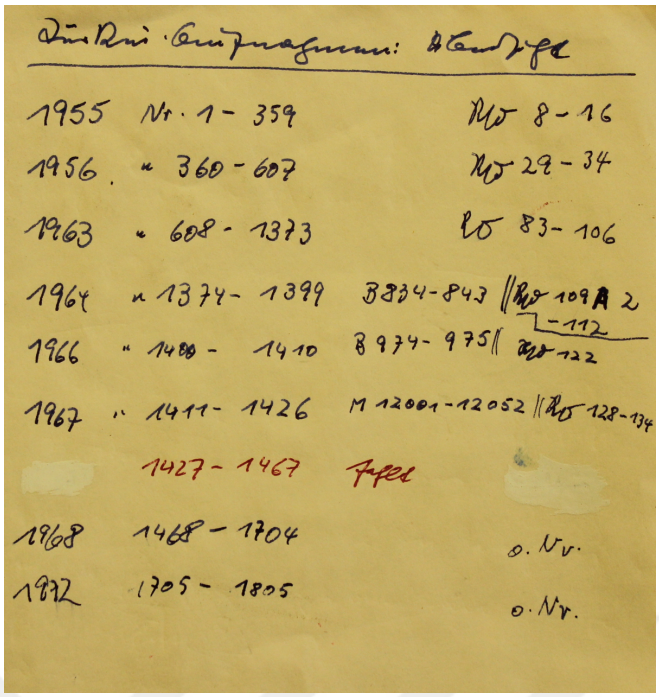
Bugünkü adıyla Ethnologishe Museum, Musikethnologie Abteilung dört farklı koleksiyondan oluşur: Savaş öncesi balmumu silindir ve taş plak koleksiyonu; 1952'den itibaren sırasıyla teyp bandı, analog ve dijital kaset, CD ve sabit diske kaydedilen orijinal koleksiyonlar; ticarî plak, kaset ve CD'ler; temeli Curt Sachs tarafından BFA'nın ilk döneminde atılan, sonradan Kurt Reinhard 1950'lerin başından bugüne dek yeniden oluşturulan çalgı koleksiyonu (Ziegler, 2019, s. 61). Bu koleksiyonlar tarihsel etnomüzikoloji alanının kaynakları olarak çalışılmayı bekler.

Kurt Reinhard'ın beslendiği akademik kökler BFA ve orada oluşan karşılaştırmalı müzikoloji ekolünden kaynaklanır. Bu sebeple BFA, Reinhard'ı Türkiye alan çalışmalarına taşıyan (b)ağların başında gelir. Bu kurumda oluşan Berlin karşılaştırmalı müzikoloji ekolünün mevcut ortamında müzikoloji araştırmalarını yapan Kurt Reinhard böylece ilk paradigma değişiminin bir sonucu ve BFA'nın müdürlüğünü yaptığı dönemde gerçekleşen ikinci paradigma değişiminin sebeplerinden biri olur. Yani karşılaştırmalı müzikolojiden (etno)müzikolojiye evrilen Berlin akademisini değiştirerek birbiriyle ilişkilendiren (b)ağın kendisi olur.

3.3 Yeni Paradigmalara Geçiş ve Kurt Reinhard'ın Türkiye'deki Alan Çalışmaları

3.3.1 Kurt Reinhard'ın Türkiye'deki Alan Araştırmaları, 1955-1978

Max Peter Baumann, Nevzat Çiftçi ile yayımladıkları *"Türk Müziğine Adanmış Bir Ömür" Kurt ve Ursula Reinhard'ın Biyografleri ve Bibliyografyaları* başlıklı kitaptaki "Reinhard'ların Araştırma Gezileri" bölümünde yer alan yıl ve şehir bilgilerinin 1955, 1956, 1963, 1964, 1966, 1967, 1968 yıllarına ait olanları Ekrem Ruhi Üngör'den (1969, s. 25), geri kalan 1970, 1971, 1972, 1973, 1974, 1975, 1976, 1978 yıllarına ait olanları ise Reinhard'ların yayınlarından çıkardığını belirtir (Baumann & Çiftçi, 2021, s. 103). Kurumda yaptığım araştırma sürecinde incelediğim seyahat dosyalarından, Kurt Reinhard'ın gerek el yazısıyla oluşturduğu katalog taslağı (bkz. Görsel 3.1.) ve gerekse kurumsal arşive giren detaylı kayıt kataloglarından ulaştığım bilgiler kitaptakilerle yer yer farklılık arz eder. Bu bölümdeki bilgiler, ilgili kurumsal arşivindeki ilk el verilere dayanır.

Görsel 3.1: Kurt Reinhard'ın El Yazısıyla Oluşturduğu Türkiye Alan Araştırmaları Kayıt Kataloğu Taslağı (BFA).

Kurt Reinhard'in FU'dan öğrencisi ve asistanı Dieter Christensen'le yaptığı 1955 yılı alan araştırması ile eşi Ursula Reinhard'la yaptığı 1956 yılı alan araştırmasına dair tüm detaylar ileride (bkz. Bölüm 3.3.2) verilecektir. Kurt Reinhard'ın ölümüne dek Türkiye'de yaptıkları tüm alan araştırmalarının güzegahları ve odaklandıkları müzik stilleri bakımından, kendi hazırladığı kayıt kataloğundaki sıralamayı da göz önünde bulundurarak topluca görmek yerinde olur. Bu sebeple burada 1955 ve 1956 yılları alan araştırmasına dair sadece kayıt kataloğu tabloları sunulur (bkz. Tablo 3.2; Tablo 3.3; Harita 3.1). Devamında Kurt Reinhard'ın müzikoloji disiplinindeki yeni paradigmalara geçişini görmek için diğer yılların alan araştırmasının içeriğine dair gerekli bilgiler verilir.

Tablo 3.2: Reinhard Türkei I Kayıt Kataloğu (1955)

Tarih	Kayıt Alınan Yer	Kataloğa İşlenen Ezgi Adedi
09.03.1955	Adana-Osmaniye-Karataş	6
10.03.1955	Adana-Osmaniye-Karataş	20
11.03.1955	Adana-Yemişli	38 -21 (?)
12.03.1955	Adana-Sırınsı	8
12.03.1955	Ankara-Feyziye	10
13.03.1955	Adana-İsahacılı	21
14.03.1955	Adana-İsahacılı	10
14.03.1955	Adana- Yüzbaşı	6
16.03.1955	Adana	5
18.03.1955	Adana-Osmaniye-Tecirli	10
19.03.1955	Adana-Osmaniye-Tecirli	7
19.03.1955	Adana-Osmaniye- Sakarcalık	4
20.03.1955	Adana-Osmaniye-Hemite	17
21.03.1955	Adana-Osmaniye-Endel	10
22.03.1955	Adana-Osmaniye-Köyyeri	2
22.03.1955	Adana-Osmaniye-Kırmacalı	5
23.03.1955	Adana-Osmaniye-Bahçeköy	14
24.03.1955	Adana-Osmaniye-Kesmeburun	3
25.03.1955	Adana-Yemişli	10
28.03.1955	Adana-Osmaniye	4
28.03.1955	Adana-Cevdetiye	7
29.03.1955	Adana-Osmaniye	9
30.03.1955	Adana-Osmaniye-Haruniye	7
31.03.1955	Adana-Osmaniye-Haruniye	17
01.04.1955	Adana-Osmaniye-Haruniye	3
01.04.1955	Adana-Osmaniye-Hacılar	3
02.04.1955	Adana-Osmaniye-Haruniye	9
04.04.1955	Hatay-Erzin	5
08.04.1955	Adana-Pozantı	13
09.04.1955	Adana-Pozantı	2
10.04.1955	Adana-Belemedik	21
11.04.1955	Adana-Eskianahşa	4
13.04.1955	Adana-Pozantı	4
14.04.1955	Mersin-Çamalan	8
17.04.1955	Adana-Pozantı	7
21.07.1955	Ankara	35
23.04.1955	Ankara	16
29.04.1955	İstanbul	13

Tablo 3.3: Reinhard Türkei II Kayıt Kataloğu (1956)

Tarih	Kayıt Alınan Yer	Kataloğa İşlenen Ezgi Adedi
19.03.1956	Ankara	2
24.03.1956	Adana-Yemişli	6
25.03.1956	Adana-Yemişli	11
27.03.1956	Adana-Yeniköy	8
27.03.1956	Adana-Ayaş	6
28.03.1956	Adana-Ayaş	11
31.03.1956	Adana-Ceyhan-İmran	10
31.03.1956	Adana-Ceyhan-Azizli	8
01.04.1956	Adana-Ceyhan-Veysiye	11
01.04.1956	Adana-Ceyhan-Azizli	5
02.04.1956	Adana-Ceyhan-Kösreli	17
03.04.1956	Adana-Ceyhan-İmran	8
03.04.1956	Adana-Ceyhan-Altıgöz(bekirli)	7
05.04.1956	Adana-Kozan	19
06.04.1956	Adana-Kozan	18
07.04.1956	Adana-Kozan-Hacılar	22
08.04.1956	Adana-Misis	3
08.04.1956	Adana-Haruniye	4
09.04.1956	Adana-Haruniye	9
11.04.1956	Gaziantep-Karacurum	14
12.04.1956	Gaziantep-Nizip	4
12.04.1956	Gaziantep-Turlu	2
13.04.1956	Gaziantep-Turlu	9
14.04.1956	Gaziantep	7
15.04.1956	Gaziantep	6
15.04.1956	Gaziantep-Üçkubbe	3
15.04.1956	Gaziantep-Küçükkara-Ceviran	4
16.04.1956	Adana-Haruniye	4
18.04.1956	Hatay-Madenboyu	12
19.04.1956	Hatay-Süveydiye	4
19.04.1956	Hatay-Hancağız	3
20.04.1956	Hatay-Şenköy	7
21.04.1956	Adana-Pozantı	2

Reinhard'ların 1963 yılı Türkiye araştırmasına dair detaylar Kurt Reinhard'ın Institute für Musikforschung (Müzik Araştırmaları Enstitüsü) müdürü Dr. Fritz Bose'ye gönderdiği 20.02.1964 tarihli rapordan edinilir. Araştırma Kurt ve Ursula Reinhard, arkeolog Halil Üstün (sonra Baykız) ve FU'dan Kurt Reinhard'ın asistanı-öğrencisi Christian Bastanier'in katılımıyla; der Deutschen Forschungsgemeinschaft (Alman Araştırma Vakfı), FU ve der Stiftung Preußischer Kulturbesitz'in (Prusya Kültür Varlıkları Vakfı) desteğiyle Mart-Temmuz 1963 tarihlerinde gerçekleşir. Kurt Reinhard 1963 yılı alan araştırması için üç odak belirler: birincisi 1955-1956 yıllarında iki kez ziyaret edilen güney illerinden toplanan sözlü ve sesli malzemenin

belirsizliklerini bu çalışmada yöneltilecek ek sorularla açıklığa kavuşturmak ve karşılaştırma amaçlı yeni kayıtlar almak; ikincisi Kurt Reinhard'ın Anadolu'nun geri kalanındaki nispeten tek düze stilden farklı olduğunu düşündüğü Doğu Karadeniz kıyı şeridindeki Lazların ve 1922 yılında mübadeleyle yer değiştirmeyip Andolu'da kültürlerini yaşatan Pontus Rumları'nın müzik geleneklerini araştırmak; üçüncü ve son olarak ise Ankara ve İstanbul'daki kütüphanelerde bibliyografya çalışması yapmak ve BFA'nın çalgı koleksiyonu için müzik aletleri satın almaktır (bkz. Tablo 3.4; Harita 3.1). Kurt Reinhard 1963 yılı alan araştırmasının sonuçlarını ilk kez 20 Ocak 1964 tarihinde der Stiftung Preußischer Kulturbesitz'te (Berlin Etnoloji Derneği) sunar. Diğer yandan 1963 yılı kayıt kataloğundan anlaşılacağı üzere bu üç odağın dışında bir hafta da Sivas'ta araştırma yapılır. Reinhard'lar böylece ilk kez bu alan araştırmasında âşık müziğiyle tanışır. Kurt Reinhard 29 Ekim 1963'te ICOM'un (International Council of Museums) toplantı talebine verdiği kısa bilgilendirici yanıtında 1963'te Türkiye'de kaydettiği 1100'den fazla kaydı, ismi aynı yıl Musikethnologische Abteilung des Museums für Völkerkunde (Etnoloji Müzesi Müzik Etnolojisi Bölümü) olarak değiştirilen BFA'ya kazandırdığını yazar.

Tablo 3.4: Reinhard Türkei III Kayıt Kataloğu (1963)

	Tarih	Kayıt Alınan Yer	Kataloğa İşlenen Ezgi Adedi
1	27.03.1963	Hatay-Samandağ/Süveydiye	7
2	28.03.1063	Hatay-Hancağız (Gaziantep)	14
3	29.03.1963	Hatay (?)-Kurlak	18
4	30.03.1963	Hatay-Şenköy, Hancağız, Antakya (Hatay)	32
5	31.03.1963	Hatay-Hanyolu (Gaziantep)	1
6	02.04.1963	Hatay-Hancağız (Gaziantep)	20
7	04.04.1963	Gaziantep	9
8	05.04.1963	Gaziantep-Nizip	1
9	10.04.1963	Gaziantep-Karataş	12
10	12.04.1963	Adana-Haruniye	6
11	13.04.1963	Adana	11
12	14.04.1963	Adana-Kösreli, İmran	14
13	16.04.1963	Osmaniye	9
14	22.04.1963	Adana-Pozantı	14
15	25.04.1963	Sivas (?)-Yareser	5
16	26.04.1963	Sivas-Zara, Ulaş, Deliktaş, Sivas merkez, Şimkürek	27
17	28.04.1963	Sivas	15
18	29.04.1963	Sivas-Şimkürek	8
19	30.04.1963	Sivas-Soğukpınar	8
20	01.05.1963	Sivas	5
21	02.05.1963	Sivas-Yavu, Karakaya	21
22	03.05.1963	Sivas (?)-Devre[140]	14

[140] Bugün Sivas'a bağlı Devre adında her hangi bir köy ya da ilçe mevcut değildir. Amasya'ya bağlı Devre köyü, Erzurum'a bağlı Devre Dağı bulunmaktadır. Bir gün içinde ekibin Sivas'tan Erzurum'a

23	08.05.1963	Rize-Ortapazar, Pehlivantaşı	13
24	10.05.1963	Rize-Pazar	6
25	11.05.1963	Rize-Çayeli, Rize merkez	14
26	12.05.1963	Rize	6
27	13.05.1963	Rize-Derepazarı, Ardeşen	12
28	15.05.1963	Rize-Pazar, Fındıklı, Mikiskir	7
29	16.05.1963	Rize-Mikiskir, Fındıklı	43
30	23.05.1963	Trabzon-Araklı	9
31	24.05.1963	Trabzon-Arsin	13
32	25.05.1963	Trabzon-Maçka, Matracı, Esiroğlu	16
33	26.05.1963	Trabzon	2
34	27.05.1963	Trabzon-Sürmene	5
35	28.05.1963	Trabzon-Maçka/Kutlugün, Trabzon merkez	21
36	29.05.1963	Trabzon-Akçaabat	4
37	30.05.1963	Trabzon-Akçaabat, Salacık	4
38	31.05.1963	Trabzon	14
39	01.06.1963	Trabzon-Vakfıkebir, Beşikdüzü,	34
40	04.06.1963	Giresun-Keşap, Yoliçi, Karadere	15
41	05.06.1963	Giresun-Konacık, Yağmurca, Giresun merkez	36
42	06.06.1963	Sivas-Mesudiye	11
43	07.06.1963	Giresun-Ülper, Giresun merkez	18
44	08.06.1963	Giresun	11
45	09.06.1963	Ordu-Kökenli, Uzunisa	14
46	11.06.1963	Ordu-Ulubey, Ordumerkez	17
47	12.06.1963	Ordu-Perşembe, Ordu merkez	27
48	13.06.1963	Ordu	11
49	15.06.1963	Ordu	2
50	17.06.1963	Ordu-Fatsa	57
51	20.06.1963	Samsun-Engiz	2
52	21.06.1963	Samsun-Engiz	27
53	22.06.1963	Samsun-Dikbıyık, Samsun merkez	19
54	23.06.1963	Samsun	6
55	24.06.1963	Samsun-Çarşamba, Kumköy	10
56	26.06.1963	Samsun-Kumköy	1

Reinhard Türkiye IV (1964) kataloğundaki kayıtların tamamı 23.12.1952 ve 08.03.1963 tarihlerinde İstanbul Radyosu'ndan kopyalanmış, 1963'te Ankara'da Süleyman Hayati Dede [Erguner] tarafından yapılmış, 22 ve 29.09.1964 tarihlerinde Ekrem Karadeniz'in Bakırköy'deki evinde ve 28.09.1964 tarihinde Gramofon stüdyosunda ücrete mukabil yapılmış klasik Türk müziği eserinin kayıtları ile yayımlanmış kayıtların kopyalarından oluşan 45 eserden oluşur. Bu kataloğun devamındaki ezgiler 08.10.1964 tarihli Konya'nın Tavşançalı Köyü'nde kaydedilmiş 15 adet Davul-Zurna havası ve Kürtçe şarkıdan müteşekkildir. 1964 yılı kataloğunda yer alan kayıtların bir kısmının aynı yıl içinde yapıldığı, diğerlerinin ya daha önceki yıllarda Reinhard'ların kendinin yaptığı ya da icracıların yapıp Reinhard'lara

ulaşma ve kayıt alma ihtimali dâhilinde 1963 yılında Sivas'a bağlı aynı adlı köyün isminin değişmiş olması da muhtemeldir. Yine de kesin bir bilgi vermek mümkün görünmüyor.

ulaştırdığı anlaşılıyor. 1964 yılı günlük defterinden anlaşıldığı üzere 12 Eylül - 3 Ekim 1964 tarihleri arasında İstanbu'da bulunan ekip, İstanbul'da Belediye Konservatuvarı Kütüphanesi'nde, Topkapı Sarayı Kütüphanesi'nde, Beyazıt Devlet Kütüphanesi'nde ve Süleymaniye Kütüphanesi'nde yaptıkları Türk müziğine dair biblyografya araştırmasında edinlikleri yazar isimlerinin hayatta olanların iletişim bilgilerini ve kopyaladıkları eserlerin gider hesaplarını itinayla tutar. İstanbul'da klasik Türk müziği alanında ulaşabildikleri uzman kişilerle ve kurumlarla iletişime geçerler. 5-8 Ekim tarihlerinde Konya'da ileriki yıllarda burada Mevlevi müziği repertuvarı çalışmak üzere başta postnişin Süleyman Dede olmak üzere ilgili ağları kurar ve Tavşançalı'da yerel ezgilerden bir miktar kaydederler. Reinhard'ların ileriki yıllara yayılan alan araştırmalarında Konya sadece Mevlana'yı Anma Töreni tarihlerinde tamamiyle Mevlevi müziği çalıştıkları bir alan olacaktır. Baumann & Çiftçi ekibin bu seyahatte Ankara'da bulunduğunu belirtir (2021, s. 103); fakat dosyalarda ve kayıt kataloğunda 1964 yılında Ankara'da bulundukları yahut kayıt yaptıklarına dair bir veri mevcut değildir. 1964 kataloğundaki Süleyman Dede'ye ait 1963 tarihli kayıtlar Ankara'da yapılmış olduğu için haritada gösterilmiştir (bkz. Harita 3.1).

Reinhard Türkiye V (1966) kayıt kataloğu İstanbul Haribiye Askeri Müzesi'nde, müzenin Cemal Cümbüş yönetimindeki mehter takımından 04.09.1966 ve 16.09.1966 tarihlerinde yapılmış 11 adet mehter müziği repertuvarına ait eser kaydından oluşur. İstanbul'da uzun süre kalan ekip İstanbul Konservatuvarı neşriyatı Türk Musıkisi Klasikleri'nin bir bölümünü, Mahmut Ragıp Gazimihal, Halil Bedii Yönetken, Sadi Yaver Ataman, Refik Ahmet Sevengil, Vecdi Seyhun gibi daha nice geleneksel Türk müziği ve şiiri uzmanlarının yayınlarını edinir. Yine bunlara dair detaylı resmî harcırah hesapları mevcuttur. Klasik Türk müziği plak şirketleriyle irtibata geçerek plaklar, konservatuvardan notalar, Topkapı Sarayı Kütüphanesi, Aya Sofya Kütüphanesi, Süleymaniye Kütüphanesi, Ragıppaşa Kütüphanesi, Köprülü Kütüphanesi, Nuri Osmaniye Camii Kütüphanesi, Beyazıt Devlet Kütüphanesi ve Millet Kütüphanesi'nden eski makam müziği teorsiyenlerinin ve bestecilerinin eserlerini, divanları, risale ve mecmualar ile miyatürlerin mikrofilmlerini edinirler. Reinhard'ların geleneksel şehir müziğine odaklandıkları bu seyahatin bir ayağı da Bursa'dır. Bursa Arkeoloji Müzesi, Osman Gazi Camii Kütüphanesi'nden yazma eserlerin mikrofilmlerini alır ve Karagöz-Hacıvat'la ilgili sembolik mekanları ziyaret

ederler. Fakat Bursa'da alan kaydı yapılmaz ve dolayısıyla kayıt kataloğunda Bursa yer almaz (bkz. Harita 3.1).

Reinhard Türkiye VI (1967) kataloğu Reinhard'lar ile birlikte araştırmaya katılan ses teknisyeni Norbert Weiß'in kaydettiği 14-17.12.1967 tarihlerinde üç gün boyunca gerçekleşen Konya Mevlâna Anma Töreni'nde kaydettiği ayin repertuvarına ait 59 adet eserden oluşur. Reinhard'ların Mevlevi müziğini araştırmak üzere Konya'yı ilk ziyaret ettikleri 1967 yılından önce, ilk kez bu müziğe dair fotoğraflar dönemin en prestijli etnomüzikoloji dergisi The World of Music'in Ocak-Şubat 1966 tarihli ilk sayısında, Unesco Collection Albümlerinden "Anthology of Music of the Orient" plağından içinde neyzen Halil Can'ın fotoğrafının da yer aldığı örnek görseller yayımlanır. Bu tarihten önce ne Unesco Collections'ta ne de dergide Türkiye'deki geleneksel müziklere dair herhangi bir bilgi yer almaz. The World of Music'in 1967 tarihli 3. Sayısında ise 1966'da yayımlanan A Musical Anthology of the Orient Turkey I: The Music of the Mevlevi başlıklı bu plağın incelemesi yer alır (Regamey, 1967, s. 57-59).[141] Reinhard'ların bu plak kaydı ve yayımların hemen akabinde tören komitesi ve onların aracılığıyla, albümde ismi geçen icracılarla iletişime geçerek 1967 yılı sonundaki Konya Mevlâna'yı Anma Töreni'ne kayıt yapmaya gittikleri anlaşılıyor (bkz. Haria 3.1). İletişime geçtikleri kişilerden biri plak kitapçığında ve dergide fotoğrafı yayımlanan neyzen Halil Can'dır ve Kurt Reinhard'ın 1968 tarihli çalışma dosyasında Can'ın el yazısıyla "Ezanlar" başlıklı 02.07.1967 tarihli ilgili müzik türüne dair bilgilendici Türkçe bir yazı mevcuttur. Mevlevi müzik repertuvarına dair bu alan araştırmasının neticesinde Kurt Reinhard The World of Music'in 1968 tarihli 2. Sayısında "Konya" başlıklı, Mevlana'yı Anma Töreni araştırmasının bir nevi raporu niteliğinde bir makale yayımlar (Reinhard, 1968, s. 45-47).[142]

Kurt Reinhard o zamanlar Kars Müzesi müdürü olan Halil Baykız'a (Üstün) mektubunda "bu kez yine halk müziği toplamak" istediklerini, Sivas, Erzurum, Kars, Artvin, Hopa, Karadeniz boyunca devam edip güney batı Anadolu'da Denizli ve Muğla'ya giderek burada uzun süre kalacağını yazar. 1963'te de gittikleri Sivas'ta bilhassa "âşık türküleri" kaydetmek istediğini belirtir. Ayrıca Reinhard, Baykız (Halil

[141] Constantin REGAMEY (1967). "A Musical Anthology of the Orient, Unesco Collection 19, Turkey I: The Music of the Mevlevi", *The World of Music.* Vol. IX, No.3, s. 57-59. Koleksiyonun diğer plağı Türkiye'deki klasik ve dini müzik kayıtlarını içerir (Unesco Collection-*A Musical Anthology of the Orient Turkey II:Classical and Religious Music)*. Böylece Türkiye'ye dair dünyaya sunulan geleneksel müzikler, geleneksel şehir müzikleri olur.
[142] Kurt REINHARD (1968). "Konya", *The World of Music.* Vol. X, No. 2, s. 45-47.

Üstün) olmadan çalışmalarının verimli geçmediğini, geçen iki yıl içinde tecrübe ettiklerini, bu geçen sürede görüşemediklerini ve bir kusurları olduysa Baykız'dan özür dilediklerini dile getirerek bir alan araştırmasında rehberin ne denli önemli olduğunu vurgular.[143] Baykız'dan gönderilen 08.05.1968 tarihli olumlu cevabın ardından Kurt Reinhard Milli Eğitim Bakanlığı'yla Baykız'la çalışmak üzere ilgili yazışmaları yapar. Milli Eğitim bakan yardımcısı Mehmet Önder 16.08.1968 tarihli yazışmada Kurt Reinhard'ın Türkiye'deki çalışmalarından son derece memnun olduklarını, yıl içindeki araştırmalarında bilgi ve görgüsünü artırmak üzere yanlarına Folklor Enstitüsü'nden bir müzik uzmanını, Cahit Öztelli'yi katmak istediklerini belirtir. Ardından Kurt Reinhard ısrarla Baykız'ın rehber tayin edilmesi için gerekçelerini sıraladığı yazışmalar yapar. Cahit Öztelli'nin araştırmaya katıldığına dair bir belgeye rastlanmaz. Kars'tan gönderdiği 02.09.1968 tarihli yazışmada Halil Baykız, Reinhard'lara alan araştırmalarında eşlik etmek üzere görevlendirildiğini ve şayet başka bir güzergah düşünmedilerse araştırmaya Kars'tan başlamanın uygun olduğunu yazar. Daha sonra Artvin üzerinden Karadeniz'e oradan da "asıl çalışılacak yer" olan Sivas ve Malatya'ya gidebileceklerini belirtir. Fakat Kurt Reinhard 1968 yılı alan araştırmasına İstanbul Askeri Müze'de mehter müziği kaydederek başlar. Bu yıla ait kayıt kataloğundan araştırmanın odağının önce Bodrum ve sonra Sivas olduğu anlaşılmakla birlikte, önceki yıl (1967) Konya'da kurulan ilişkilerin yıl içindeki yazışmalarda sürdürülmesi neticesinde -Kurt Reinhard Halil Can'dan Mevlevi repertuvarına ait notalar ister ve Can gönderir- 1968 yılı alan araştırmaları Konya Mevlâna'yı Anma Törenleri ile sonlandırılır (bkz. Tablo 3.5; Harita 3.1). Kurt Reinhard Bodrum'daki çalışması esnasında Konya'daki araştırmasının organizasyonunu Mevlevi dedesi Süleyman Hayati Dede, Konya Turizm Derneği ve Konya Saadet Oteli ile Bodrum Heredot Pansiyon'dan yaptığı 27.11.1968 tarihli yazışmalarla sürdürür. Berlin'den Türkiye'ye seyahat boyunca Ford otobüs kullanılır ve Baykız'ın (Halil Üstün) güzergahında yer aldığı üzere 1968 araştırmasında Kars'a gidildiğine dair bir işarete rastlanmaz. *Demokrat İzmir* gazetesinin Reinhard'larla yaptığı röportajda 50 teyp bandı doldurdukları, 35 sinema ve 30 diapozitif film çekerek incelemelerini tamamladıkları belirtilir (20.01.1969, s.1, 6).[144] Gazetenin tarihinden ve seyahat raporundan anlaşıldığı üzere çalışma Ocak 1969'da tamamlanır.

[143] Bu yazışmanın tarihi yoktur.
[144] "Türk Halk Müziğini incelemek için yedinci defa Türkiye'ye geldi", *Demokrat İzmir*. 20.01.1967. s. 1, 6.

Tablo 3.5: Reinhard Türkei VII Kayıt Kataloğu (1968)

Tarih	Kayıt Alınan Yer	Kataloğa İşlenen Ezgi Adedi
13.09.1968	İstanbul-Askeri Müze	11
30.09.1968	Sivas-Karaçayır-Kurtlapa	9
01.10.1968	Sivas-Karaçayır	29
02.10.1968	Sivas	5
04.10.1968	Sivas-Sarıçal (Çerdiğin)	8 (?)
05.10.1968	Sivas	15
06.10.1968	Sivas	18
?	Sivas-Doğanlı	12 (?)
09.10.1968	Sivas-Köşk Oteli	2
16.10.1968	Trabzon	10
17.10.1968	Trabzon-Sürmene	4
18.10.1968	Trabzon-Akçaabat	9
21.10.1968	Trabzon	50
?	Artvin-Murgul	14 FİLM
27.10.1968	Artvin-Hopa	14 FİLM
27.10.1968	Artvin-Hopa	22
27.10.1968	Artvin-Hopa	40
28.10.1968	Artvin-Kemalpaşa	22
29.10.1968	Artvin-Arhavi	16
01.11.1968	Rize-Turist Oteli	14
13.11.1968	Bodrum-Herodot Pansiyon	16
14.11.1968	Bodrum-Karatoprak [Turgutreis]	14
15.11.1968	Bodrum-Kumköy	2
15.11.1968	Bodrum-Çömlekçi	32
16.11.1968	Bodrum-Ortakent	45
17.11.1968	Bodrum-Pınarlıbelen	12
18.11.1968	Bodrum-Herodot Pansiyon	22
19.11.1968	Bodrum-Türkbükü	2
21.11.1968	Bodrum-Herodot Pansiyon	8
22.11.1968	Bodrum-Herodot Pansiyon	6
23.11.1968	Bodrum	9
13[23].11.1968	Bodrum	10
24.11.1968	Bodrum-Kızılağaç	3
25.11.1968	Bodrum-Yalıkavak	9
25.11.1968	Bodrum-Yalıkavak-Geriş	31
26.11.1968	Bodrum-Kızılağaç	9
27.11.1968	Bodrum-Herodot Otel	8
01.12.1968	Bodrum-[Gökburun]-Göl	6
02.12.1968	Bodrum	8
04.12.1968	Bodrum-Selimiye	33
05.12.1968	Bodrum-Küçükdibekdere	38
06.12.1968	Bodrum-Dibekdere	32
06.12.1968	Bodrum-Köşkköy	17
07.12.1968	Bodrum-Dibekdere	8
15.12.1968	Konya-Mevlana'yı Anma Törenleri	25
17.12.1968	Konya-Mevlana'yı Anma Töreni	14

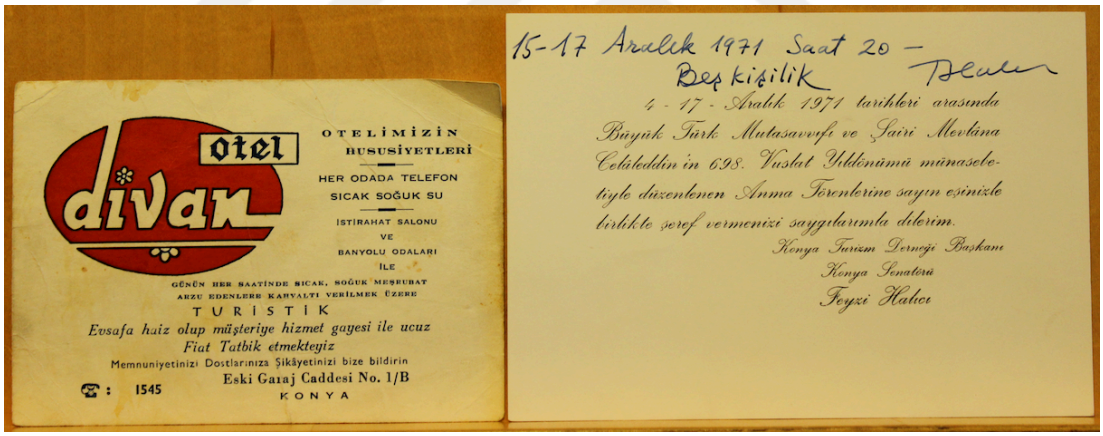
Reinhard Türkeiexkurzion 1970, Reinhard'ların FU Müzikoloji Enstitüsü Müzik Etnolojisi Bölümü öğrencileriyle üniversite desteğiyle yaptıkları, eğitim amaçlı bir gezidir. Bu sebeple Reinhad Türkeiexkurzion 1970 dosyasının öncekiler gibi numaralandırılmış kayıt kataloğu mevcut değildir. Aynı adlı dosya içindeki alan kayıt formlarında band ve parça numaraları ile sözleri yer alır. Bu dosyadaki formlarda numara sistemi 1-156 arasına tekabül eder. Dolayısıyla 1955-56 alan araştırmasından itibaren başladığı ve 1970'lerdeki araştırmalarına kadar sürdürdüğü Reinhard Türkiye kataloğunun dışında ayrı bir veri olarak tutulduğu anlaşılır (bkz. Tablo 3.6; Harita 3.1). Aşağıdaki kataloglamayı bu veriler ışığında bu çalışma için hazırladım. Kurt Reinhard bu dosyanın içinden ayırdığı âşık kayıtları formlarını Âşık 1970 adıyla ayrıca ikinci bir çıktı olarak dosyalar. 1970 yılı kataloğunda Konya köylerini dolaştıkları ve bu kez Mevlevi Ayini kaydetmedikleri anlaşılır. Reinhard'lar hemen her alan araştırmasında detaylı harcama dökümü tutmuş olsalar da FU bünyesinde gerçekleştirdikleri 1970 alan araştırmasının harcama defterinin diğer yıllara oranla üniversiteye bildirilmek üzere çok daha detaylı tutulduğu görülür (Ausgaben Türkei 1970). 23.07.1970 tarihli yazışmadan, bu alan araştırmasında da Reinhardlar'a Halil Baykız'ın (Üstün) rehberlik ettiği anlaşılıyor. Baykız'ın bu yazışmada verdiği bir önemli bilgi de "türkü güftelerinin anlaşılmayan yerlerini izah ederek geri gönderiği" ile ilgilidir. Bu yıllarda Türkiye'den başkaları da olmakla birlikte özellikle Baykız ve ileriki yıllarda yine başkaları da olmakla birlikte özellikle Hasan Kuzu Reinhard'ların Türkçe şarkı sözlerinin ve Almanca tercümelerinin düzeltmelerini yapan başlıca kişiler olur. Konya Turizm Derneği başkanı Feyzi Halıcı ile yapılan 26.07.1970 tarihli yazışmadan 1969 yılında Reinhard'lar aracılığıyla Amerika'da bir plak şirketi tarafından yayımlanacak Mevlevi Âyini'nin derneğe gönderilecek 25 plâk karşılığında yayınlanmasına müsaade edildiği belirtilir.

Tablo 3.6: Reinhard Türkei VIII Kayıt Kataloğu (1970)

Tarih	Kayıt Alınan Yer	Kataloğa İşlenen Ezgi Adedi
01.09.1970	İstanbul-Askeri Müze	6 (?)
10.09.1970	Malatya-Kent Hotel	2
11.09.1970	Malatya-Yeniköy	2 Türkü
11.09.1970	Malatya-Savserek	10
12.09.1970	Malatya	1 Sure
12.09.1970	Malatya	1
12.09.1970	Malatya-Bent	9
13.09.1970	Malatya-Eski Malatya	8
?	Celal Güzelses Plak Kopya	5
13.09.1970	Malatya	19
14.09.1970	Malatya-Yayğız	2
14.09.1970	Malatya-Köpeksiz	7
15.09.1970	Malatya-Arguvan-Aşağı Sülmenli	16
16.09.1970	Malatya-Kent Hotel	7
18.09.1970	Malatya	9
20.09.1970	Gaziantep-Malatya (?)	20
20.09.1970	Gaziantep	2
23.09.1970	Afyon-Anıtkaya-Okul	9
24.09.1970	Kütahya	15
25.09.1970	Kütahya-Sofça	7
25.09.1970	Kütahya-Çayhane	12
26.09.1970	Kütahya	14
28.09.1970	Konya	12
28.09.1970	Bandırma-Erdek-Sahil Otel	24
30.09.1970	Bandırma-Gönen	1

Kurt Reinhard kendi numaralandırdığı Türkiye alan araştırmaları kayıt kataloğu sıralaması içinde 1971 yılı kayıtlarına yer vermez. Diğer yandan Baumann & Çiftçi'nin kitabında Reinhard'ların 1971 yılında Konya ve Kars'ta araştırma yaptıkları bilgisi yer alır (2021, s. 103). Reinhard'ın BFA'daki 1971 yılı dosyalarının içinde incelediğim 23-30 Ekim 1971 tarihlerinde Konya'da düzenlenen Türkiye Âşıklar Bayramı etkinliğine dair el ilânı, 1-17 Aralık 1971 tarihli yine her yıl düzenlenen Reinhard'ların birkaç yıl arda arda katıldığı Mevlâna Anma Törenlerinin 689. Yıl dönümüne ait program kitapçığı, Mevlâna Anma Törenleri Komite Başkanı Mehdi Halıcı'nın Reinhard'ları törene davet etmek üzere FU Rektörüne göndedikleri 09.10.1971 tarihli yazışma, Konya Turizm Derneği Başkanı ve Konya Senatörü Feyzi Halıcı'nın Reinhard'lara gönderdiği yazılı davet (bkz. Görsel 3.2) ile Konya Divan Oteli'ne ait iletişim kartı (bkz. Görsel 3.2) Reinhard'ların 1971 yılında Konya'ya gittiklerini doğrular. Kurt Reinhard'ın Feyzi ve Mehdi Halıcı'ya gönderdiği 24.10.1971 tarihli Türkçe yazışmada Kurt & Ursula Reinhard, Volker ve

o dönemdeki eşi ile birlikte dört öğrencinin de bu araştırmaya katılması planlandığı anlaşılır. Feyzi Halıcı Kurt Reinhard'tan "yabancı şarkiyatçıların Mevlâna hakkında yazdıkları yazılara tahsis edilmiş" olan Güldeste başlıklı dergi için Mevlana ile ilgili Almanca makale ve onun Türkçe özetini Kasım sonundan önce göndermelerini talep eder; Kurt Reinhard ilgili makale ve Türkçe özetini gönderir. FU'dan Dr. Horst W. Hartwich'in 18.11.1971 tarihli yazışmasından Kurt Reinhard'a Konya'da Araştırma yapmak üzere 14-22.12.1971 tarihlerinde izin verildiği, dolayısıyla araştırmacıların bu tarihlerde Konya'da bulunduğu anlaşılır. Kurt Reinhard'ın 1955-1975 yılları arasındaki sıralı kayıt kataloğuna dahil etmediği, el yazısıyla ayrıca numaralandırdığı Konya 1971 başlıklı bir nevi katalog denebilecek kayıt listeleri mevcuttur. Bu kayıt listelerinden 15-16.12.1971 tarihlerinde 44 eser, 17.12.1971 tarihinde 25 eser kaydettikleri anlaşılır. İlgili dosya incelemesinde, sıradan bir not kağıdına elle yazılmış "Kars 1971" notunun dışında, Baumann & Çiftçi'nin belirttiği üzere Reinhard'ların 1971 yılında Kars'a gittikleri ve araştırma yaptıklarına dair bir veriye rastlamadım (2021, s.103; bkz. Harita 3.1).

Görsel 3.2: Sağda Feyzi Halıcı'nın Reinhard'ları 1971 Mevlâna Anma Töreni Davet Yazısı, Solda Reinhard'ların 1971 Yılı Konya Araştırmalarında Konakladıkları Otelin Kartı (BFA).[145]

Reinhard Türkei 1972 kataloğu BFA'nın Reinhard kayıtlarına dair hazırladığı en detaylı giriş bilgilerine sahiptir. Kataloğun başında İstanbul, Adana, Yüzbaşı, Küçükkarataş, Gaziantep, Kilis, Mimar Sinan, Ahmediyeköy, Çatalca, Ereğli, Bölcek, Gülünc, İnpiriköy, Amasra, Şahköy, Düzce'de davul-zurna, dua, Halveti

[145] Her ne kadar önce sekiz ve hatta sonraki birkaç yazışmada on kişilik yer ayırtmaları istense de Feyzi Halıcı'nın davetiyenin üzerindeki nottan bu araştırmaya beş kişinin katılmış olabileceği düşünülebilir.

Tarikati repertuvarından parça, bağlama-deblek, kaval, saz, saz-vokal kayıtları yapıldığı belirtilir. Katalog numaralama sistemi 1968 Kataloğunun kaldığı sayıdan devam eder (bkz. Tablo 3.7; Harita 3.1). Nezih Uzel program notlarını hazırladığı 14.04.1972 tarihinde İstanbul Belediye Konservatuvarı'nın düzenlediği Türk Sanat Musıkisi Itri'yi Anma Konseri'nin programını ve icra edilen bazı eserlerin notalarını, Reinhard'lar İstanbul'a gelmeden önce onlara bir mektupla gönderir. Kurt Reinhard'ın 1970'te yayımlanan "Strukturanalyse einer Hymnes des türkischen Komponisten Itrî (1640-1711)"[146] başlıklı makalesinden de anlaşıldığı üzere Itrî üzerinden klasik Türk müziği sistemini anlamaya çalıştığı bir süreçtedir.

Reinhard'lar İstanbul'da Belediye Konservatuvarı Halk Müziği Konseri ile Muzaffer Birtan yönetimindeki yine Belediye Konservatuvarı kunstmusik-klasik [Türk] müziği konser provasını kaydederek burada geçirdikleri süreçte daha ziyade klasik Türk müziği repertuvarıyla ilgilenirler. Rota bir kez daha Adana'ya çevrilir ve burada davul-zurna havaları-büyük oranda Adana romanlarından dönemin düğün repertuvarını kaydederler [çifte telli, Sevemedim Kara Gözlüm, Yıllarca bekledim Seni, Tane Tane Benleri Var, Söyledi Yok Yok, Geliyor düğün alayı, Şen Ola Düğün, Adana Yollarında, Konyalı, Mevlana vb.], Ağıtçı kadınlardan ağıtlar, Adana Halk Eğitimi Müzik Okulu'nda yine klasik Türk müziği; daha sonra Gaziantep'te davul-zurna ve âşık repertuvarı; İstanbul Büyükçekmece'de davul-klarnet havaları [Roman düğün repertuvarı], Halveti Tarikati repertuvarı, bağlama-deblek-kaşık-vokal, Davul-klarnet, Zonguldak saz-def-darbuka-vokal, Düğün havaları, köçek repertuvarından kayıtlar alırlar.

[146] "Türk Besteci Itrî'nin (1640-1711) Bir İlahisinin Yapı Analizi".

Tablo 3.7: Reinhard Türkei IX Kayıt Kataloğu (1972)

Tarih	Kayıt Alınan Yer	Kataloğa İşlenen Ezgi Adedi
21.04.1972	İstanbul-Belediye Konservatuvarı	2
22.04.1972	İstanbul-Belediye Konservatuvarı	21
30.04.1972	Adana	22
01.05.1972	Adana-Yüzbaşı-Karakol	15
02.05.1972	Adana-Küçük Karataş	7
03.05.1972	Adana-Halk Eğitimi Müzik Okulu	13
03.05.1972	Adana-Yenibey	3
06.05.1972	Gaziantep-Yeşilova	35
07.05.1972	Gaziantep-Kilis	17
07.05.1972	Gaziantep-Kilis-Oylum	8
18.05.1972	İstanbul-Büyükçekmece-Mimar Sinan	50
18.05.1972	İstanbul-Fatih-Nurettin Cerrahi Tekkesi	45
23.05.1972	İstanbul-Büyükçekmece-Ahmediye	7
25.05.1972	İstanbul-Çatalca-Halk Eğitim Çocuk Kitağlığı	3
25.05.1972	İstanbul-Çatalca-Spor Salonu	15
26.05.1972	İstanbul-Florya-Güneş Motel	21
28.05.1972	İstanbul-Çatalca-Muratbey-Kahvehane	18
01.06.1972	Zonguldak-Ereğli-Halk Eğitim Müdürlüğü	6
02.06.1972	Zonguldak-Alaplı-Bölcek	27
03.06.1972	Zonguldak-Ereğli-Çolaklar köy	23
04.06.1972	Zonguldak-Gülünç-Düğün	?
05-08.06.1972	Zonguldak-Ereğli	31
09-10.06.1972	Zonguldak-Ereğli-Hotel	21
14.06.1972	Bartın-İnpiri Köyü	32
14.06.1972	Bartın-Amasra-Nur Pansiyon	8
14.06.1972	Bartın-Kaleşah	-
16.06.1972	Bartın-Amasra	12
16.06.1972	Bartın-Amasra-Nur Pansiyon	10
17.06.1972	Bartın-Cami	1
17.06.1972	Bartın-Amasra-Pansiyon Balkonu	1
18.06.1972	Bartın-Amasra-nur Pansiyon	7
22.06.1972	Düzce	6

Reinhard'ların 1973 tarihli Türkiye araştırmasını Ursula ve Volker Reinhard yapar. Hem ilgili dosyadaki araştırma kayıtlarının hiçbir şekilde kataloglanmamış olmasından hem de daha öncekiler gibi bir araştırma planı ile veri dökümanının mevcut olmaması Kurt Reinhard'ın bu araştırmayı doğrudan yönetmediği düşüncesini uyandırır. Baumann & Çiftçi, 1973 yılı Türkiye araştırmasını Ursula ve Volker Reinhar'ın Kayseri ve Konya'da yaptığını belirtir (2021, s. 103). Fakat dosyalardaki verilerden anlaşıldığı üzere birincisi Temmuz-Ağustos 1973 tarihlerinde Antalya Yörükleriyle,

ikincisi Aralık 1973'te içlerinde Kurt Reinhard'ın FU'daki öğrencilerinden Dorit Klebe[147] ve Erdoğan Okyay'ın[148] da bulunduğu bir grup öğrenci ve muhtemelen diğer oğulları Kurt ile birlikte Konya'da ve birkaç gün Mersin-Silifke-Kırtıl'da olmak üzere iki alan araştırması yaparlar. Ekim ayında ise 8-14 Ekim 1973'te gerçekleşen I. Uluslararası Türk Folklor Semineri'ne katılmak üzere 3-9 Ekim tarihlerinde Ankara'da bulunurlar; ki bu seminerde Kurt Reinhard "Güney Türk Ağıtlarının Biçimleri" (Reinhard, 1974, s. 192-215) ve Gültekin Oransay "Türkiye Yerel Musıki Anıtlarının Kataloglanması" başlıklı sunumları yapar. Dolayısıyla bir noktada Kurt Reinhard'ın da bu seyahate katıldığı anlaşılır. Diğer yandan 1974 yılında "Die Musikpflege türkischer Nomaden"[149] başlıklı makalesini yayınlaması sebebiyle Kurt Reinhard'ın da seyahatin Antalya Yörükleriyle çalışılan ilk safhasında bulunmuş olması ihtimali bir soru olarak durur. Kurt Reinhard Volker Reinhard'ın kaynak kişilere yöneltmesi için "Fragen von Vater" (Babadan Sorular)[150] başlığı altında sorular hazırlamıştır. Bu araştırmada BFA'nın kayıt formları kullanılmaz, bu soruların karşılığında verilen yanıtlar ve kayıt bilgileri defter sayfalarına geçirilir. Bu verilere dayanarak Antalya'da yaklaşık 30 civarında ses kaydı aldıkları anlaşılır (bkz. Tablo 3.8; Harita 3.1). Volker Reinhard'ın detaylı kilim desenleri çizdiği ve anlamlarını yazdığı, Yörük toplulukları ve yayla yaşamına dair notlar tuttuğu, şakı sözleri ve hikâyeler yazdığı, kilim sembollerine dair bibliyografya listeleri ve özetlerin yer aldığı epey detaylı ve düzenli tutulmuş birkaç defter ile sadece kilim sembollerine dair soruların ve cevapların yer aldığı bir dosya mevcuttur.[151] Ursula ve Volker Reinhard buradan edindikleri veriler neticesinde 1974-

[147] Uzun yıllardır Universität Künste Berlin'de öğretim üyesi ve ICTM Berlin temsilcisi olan Dorit Klebe geleneksel Türk müzikleri alanında araştırma ve yayınlar yapan bir etnoüzikologdur.

[148] Aslen bestecilik alanında üretim veren ve fakat Türkiye'nin ilk müzikoloji bölümünü Ege Üniversitesi'nde kuran isimlerden biri olan Erdoğan Okyay (1933-2017), Alexandr von Humboldt Vakfı bursuyla 1973 yılında gittiği Berlin FU'da Prof. Dr. Kurt Reinhard'ın müzik etnolojsi alanındaki son doktora öğrencisi olur.

[149] "Die Musikpflege türkischer Nomaden (Türk Yörüklerinin Müzik Pratiklerini Sürdürmeleri)", *Zeitschrift für Ethnologie* 100 (1/2): 115-124.

[150] Fragen von Vater (Babadan Sorular):

1. Hangi türküler söylüyor musunuz?
2. Ne zaman söylüyor musunuz?
3. Bu türkü kimden öğrendiniz?
4. Kim söylüyor ve kim çalıyor? Erkekler, kadınlar, çocuklar? Dedeler? Nineler?
5. Hangi sazlar evvelki çalınmış mı? Ne zamana kadar çalınmış? Nerede öğrenilmiş?
6. Niçin hiç saz çalmaz mısınız? Radyodan dolayı?
7. Kaval veya düdük, hangisi daha seviyor musunuz? Hangisi daha çalıyor musunuz?
8. Koyunlar suya sürmeye yahut onları çağırmaya, böyle türküler biliyor musunuz?

[151] Volker Reinhard alan araştırması günlüklerindeki anlatım dili ile not almaya değer bulduğu detaylardan anlaşılabileceği üzere tipik bir on dokuzuncu yüzyıl, masalsı bir Doğu kültürü hayranı şarkiyatçısını andırır. 1973 dosyasında kendi hazırladığı sorular arasında "Türkiye'de develer nerede bulunur? Doğu memleketlerde mi bulunur?" sorusu bu bakımdan dikkat çeker.

1980 yılları arasında Anadolu el dokumaları, halı ve kilimler hakkında makaleler yayımlar.[152] Aralık 1973'teki Konya alan araştırmasında Mevlana'yı Anma Törenleri ile çeşitli evlerde ince saz repertuvarı kaydedilir. Mersin-Silifke-Kırtıl'da ise Alevi müziği repertuvarından kayıtlar alınır. Ekibin Kayseri'ye gittiğine dair mevcut tek bilgiye Ursula ve Kurt Reinhard'ın imzasıyla Berlin'den Kayseri-Solaklar köyü imamına yazılan 23.10.1973 tarihli mektup ve 03.12.1973 tarihli Kayseri Pınarbaşı'ndan gönderilen cevaptan ulaşılır (bkz. Tablo 3.8; Harita 3.1). Reinhard'lar bu mektupta Kayseri-Solaklar köyünde gösterilen misafirperverlik için imama teşekkür eder ve Aralık'ta Türkiye'ye tekrar geldiklerinde almak üzere kilim sipariş verirler.

Tablo 3.8: Reinhard Türkei X Kayıt Kataloğu (1973)

Tarih	Kayıt Alınan Yer	Kataloğa İşlenen Ezgi Adedi
13.07.1973	İzmir-Bergama	Kilim
16.07.1973	Muğla-Bodrum-Milas-Çaltılık	
18.07.1973	Antalya-Yeniköy-Kırkgöz	12
19.07.1973	Antalya-Yeniköy-Kırkgöz	
20.07.1973	Antalya-Yeniköy-Kırkgöz	
21.07.1973	Antalya-Söbüce Yaylası	
22.07.1973	Antalya-Söbüce Yaylası	3
23.07.1973	Antalya-Söbüce Yaylası	8
24.07.1973	Antalya-Söbüce Yaylası	
25.07.1973	Antalya-Esenyurt Köyü	
26.07.1973	Antalya-Esenyurt-Kızılcadağ	
27.07.1973	Antalya-Esenyurt Köyü, Yeniköy-Kırkgöz	5
28.07.1973	Denizli-Kurudere Köy, Sümer	
28.07.1973	Muğla-Bodrum-Milas-Menteş	
15.12.1973	Konya-Mevlana'yı Anma Töreni	
16.12.1973	Konya-Mevlana'yı Anma Töreni	
17.12.1973	Konya-Mevlana'yı Anma Töreni-İncesaz	
18.12.1978	Mersin-Silifke-Kırtıl	
19.12.1978	Mersin-Silifke-Kırtıl	

[152] Reinhard, Ursula & Volker Reinhard (1974). "Notizen über türkische Webteppiche, insbesondere bei süd- und südwesttürkischen Nomaden" ("Türk El Dokuması Halıları, Özellikle Güney ve Güneybatı Türk Yörüklerinin El Dokuması Halıları Üzerine Notlar"), *Baessler-Archiv.* Neue Folge 22: 165-223; Reinhard, Ursula (1977). "Silifke Yöresi Dokumaları (Webteppiche aus der Silifke-Region)", *I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri.* Çev.: Aydın Baykal. C. 5, s. 241-250. Ankara: Kültür Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yayınları; (1978) "Turkic Nomad Weaving in the Döshemealti (Antalya) Area of Southern Turkey (Güney Türekiye'deki Döşemealtı-Antalya-Bölgesindeki Türk Yörük Dokumaları)", *Yörük. The Nomadic Weaving Tradition of the Middle East.* Çev.: Ingeborg Tschebull. Ed.: Anthony N. Landreau & Belkıs Balpınar. S. 32-35. Pittsburg, PA: Museum of Art, Carnagie Institute; (1980). "Über Kelimtypen der Afscharen in Zentral-Anatolien (Orta Anadolu Avşarlarının Kilim Tipleri üzerine)", *Hali.* 3 (2): 122-130.

Reinhard'ların, Baumann & Çiftçi'nin belirttiği üzere (2021, s.103) 1974 yılında Sivas'ta alan araştırması yaptıklarına dair dosyalarda bir veriye rastlamadım. 1975 yılı Türkiye araştırmaları dosyasının kapağında Haziran ayında Kütahya, Konya, Akşehir, Malatya ve İstanbul'a seyahat ettikleri yazılmıştır. El yazısıyla alınmış notlardan oluşan araştırma günlüğünün silik bir fotokopisi mevcut ve bu sebeple okumak neredeyse imkânsızdır. Anlaşıldığı üzere 26 Mayıs-5 Temmuz 1975 tarihleri arasında gerçekleşen araştırmada 3 Haziran-5 Haziran tarihlerinde Çanakkale'de, 6-7 Haziran'da Kütahya, 7-9 Haziran Konya'da konakladıktan sonra 9-17 Haziran'da Malatya'da alan araştırması yaparlar. 17-19 Haziran tarihlerinde Nevşehir Ürgüp, Göreme ve Ankara Kızılcahamam üzerinden Zonguldak Ereğli'ye geçerler (bkz. Harita 3.1). 19-22 Haziran tarihleri arasında 1972 yılı Zonguldak alan araştırmasında çalıştıkları yerlere de giderek bir nevi veri sağlaması yaparlar. Kurt Reinhard'ın BFA için hazırladığı Türkiye Kayıt Kataloğunun son on dokuz numaralı müzikleri bu kayıtlardan oluşur (bkz. Tablo 3.9).

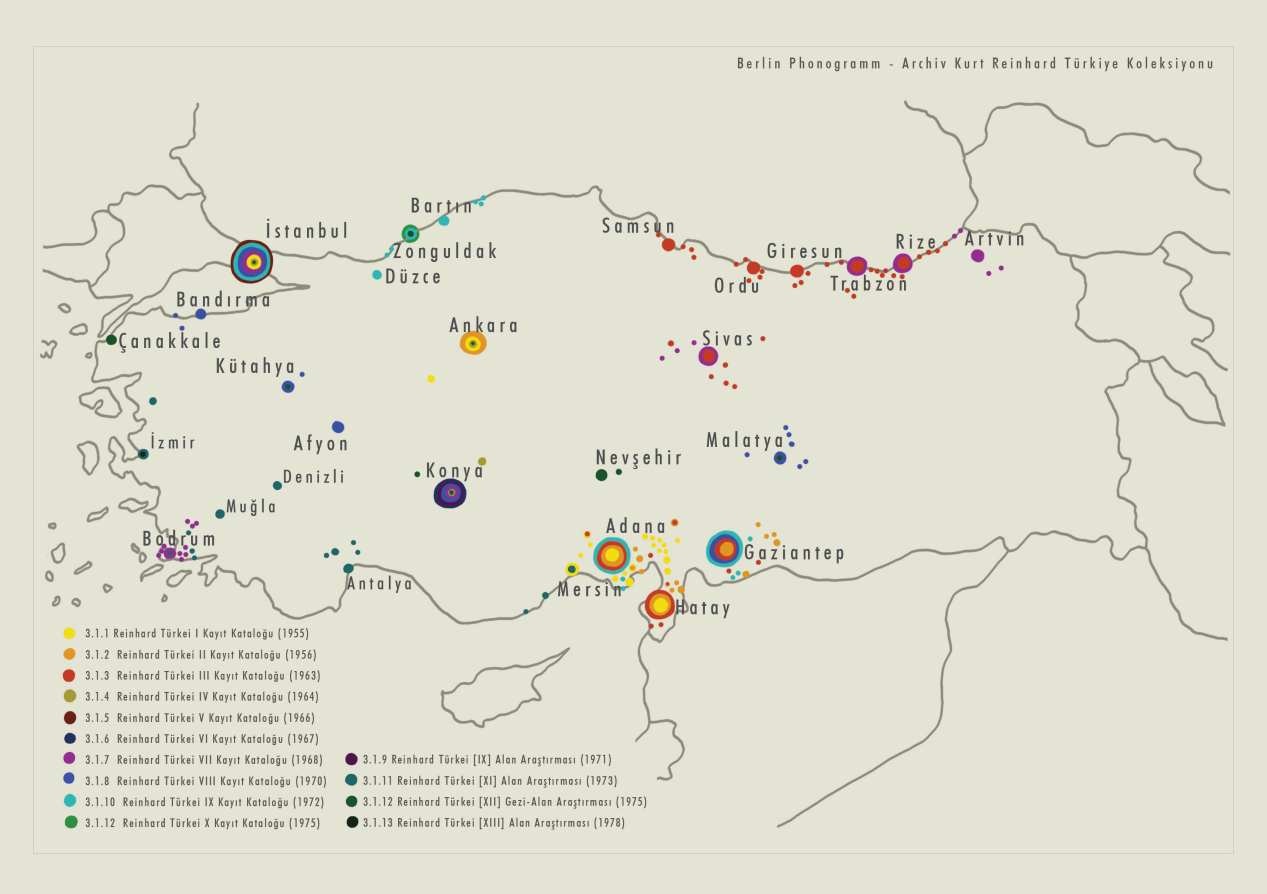
22-28 Haziran tarihlerinde İstanbul'da Ekrem Karadeniz ve Necdet Varol ile görüşürler; burada bol bol kilim bahsi geçtiği için günlüğü Volker Reinhard'ın tutmuş olması yüksek ihtimaldir. Ayrıca Volker Reinhard'ın bu gezi boyunca yaptığı kilim sembolleri ve anlamlarına dair çizim ve aldığı notlardan oluşan defterler mevcuttur. Ekip 28 Haziran-5 Temmuz tarihlerinde Makedonya-Gevgelija üzerinden Avusturya-Nölgling ve oradan Berlin'e giderek çalışmayı tamamlar. Bu Türkiye seyahatinin yarı turistik yarı alan araştırması özelliği taşıdığı söylenebilir. Günlükte yer almasa da çizdikleri seyahat güzergahında Afyon ve Kayseri de yer alır. Bu bilgiye ek olarak yayınlarından anlaşıldığı üzere Kurt ve Ursula Reinhard 23-30 Haziran 1975 tarihlerinde düzenlenen I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi'nde sunum yapmak üzere bu tarihlerde Ankara'da bulunur.[153]

Tablo 3.9: Reinhard Türkei XI Kayıt Kataloğu (1975)

Tarih	Kayıt Alınan Yer	Kataloğa İşlenen Ezgi Adedi
20.06.1975	Zonguldak-Ereğli	19

[153] Kongrede yaptıkları sunumların bildiri metinleri için bkz. Reinhard, Kurt (1977). "Typen von Âşık-Melodien im Vilâyet Sivas (Sivas Vilâyetindeki Âşık Ezgilerinin Tipleri)", *I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri.* Cilt: 3, s. 291–307. Ankara: Kültür Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yayınları; Ursula Reinhard (1977). "Silifke Yöresi Dokumaları (Webteppiche aus der Silifke-Region)", *I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri.* Cilt: 5, s. 241–250. Ankara: Kültür Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yayınları.

Baumann & Çiftçi'nin çalışmalarında "Reinhard'ların Araştırma Gezilerinde" başlığı altında yer alan 1976 yılı Sivas ve Kars ile 1978 yılı İzmir gezisine dair (2021, s.103) BFA dosyalarındaki veriler muğlaktır. Öncelikle BFA Reinhard Türkiye Koleksiyonunun 1970'li yıllara ait kutusunun içindeki sıralı dosyalarda 1976 yılına dair herhangi bir dosya mevcut değildir. 1978 yılı dosyası içindeki veriler ise tamamen Ursula Reinhard'ın el yazısıyla alınmış, epey karmaşık, az sayıdaki nottan oluşur; bu verilere göre Kasım ayında İzmir Bademler Köyü'ne gittiği ve Alevi müziği çalıştığı anlaşılır (bkz. Harita 3.1). Fakat bu geziye Kurt Reinhard'ın katıldığına dair herhangi bir veriye rastlanmaz.

Harita 3.1: Reinhard'ların Türkiye'de Alan Araştırması Yaptıkları Yerler 1955-1978[154]

[154] Harita grafiker İpek Okyar tarafından bu çalışma için çizildi.

Reinhard'ların 1955-1978 yılları arasına yayılan on üç alan araştırmasından on birine Kurt Reinhard'ın katıldığı bilgisi bu veriler doğrultusunda netleşir. Bu yıllar içindeki yayımları, müzikoloji disiplini içinde gerçekleşen paradigma değişimine örneklem oluşturur. Reinhard'ların Türkiye araştırmalarının çıktılarına bakıldığında bu değişim somutlaşır ve alanda kaydedilen ilk el mazleme ile çıktı arasında bir karşılaştırma yaparak bu tespiti sorgulama ve değişimi gösteren (b)ağları anlamaya imkân sunar.

İlk kırılma 1955 yılındaki ilk alan araştırmasından sonra yaptığı yayımlarla gerçekleşir. 1960'lı yıllardan itibaren Kurt Reinhard'ın etnomüzikoloji disiplininin kendi içindeki dönüşümüyle doğru orantılı olarak araştırma alanı köyden şehir merkezine doğru değişir ve böylece üretiminde ikinci kırılma gözlemlenir. 1950'lerin ikinci yarısındaki "Zur Quellensituation der Musikethnologie in Deutschland" (Almanya'daki Müzik Etnolojisi Kaynaklarının Durumu Üzerine) makalesi ve Jaap Kunst'un "Ethno-Musicology" başlıklı yazısına dair incelemesi Kurt Reihard'ın yeni filizlenen müzik etnolojisi alanına ve araştırma yöntemlerine zihin yorduğunu gösterir. Türkiye'deki geleneksel müziklere dair odak -ileriki bölümde tüm detaylarıyla görüleceği üzere- köy müziği, Türkmen müziği, pentatozim, Türkiye'deki Türk olmayan müzikler, çoban havaları ve Türk halk müziğinde varyant meselesidir (bkz. Bölüm 3.3.2.3). Bu yayımlar müzikoloji alanının eski paradigmalarının etkisini hâlen temsil ettiğini gösteren "otantik" Türkmen köy müziğini, bu müziğin pre-pentatonik Orta Asya köklerini, Anadolu'daki Türk olmayan-Hırsitiyan izlerini araştırdığı ve fakat farklı olarak ilk dönem masa başı çalışmalarından sonra alana çıkarak metodolojik olarak dönüştüğünü gösterir. Diğer yandan organoloji alanına dair sistematik yayımlar ve Çin müziğine dair yayımlar yapmayı sürdürür.

1960'lı yıllara yayılan yayımlarının odağında Türkiye'de halk müziğinin sürdürülebilirliği, Berlin Fonogram Arşivi, halkbilimi müzeciliğinde müzik etnolojisi alanı gibi odakların yanı sıra "Betrachtungen zur türkischen Kunst- und Volksmusik" (Türk Sanat ve Halk Müziği Üzerine Görüşler), "Türkische Musik" (Türk Müziği), "Pflege und Förderung der traditionellen Musik in der Türkei (Türkiye'deki Geleneksel Müziği Koruma ve Destekleme) ve "Aufstieg ung Niedergang der türkischen Kunstmusik" (Türk Sanat Müziği'nin Yükselişi ve Düşüşü) vb. başlıklı yayımları onun bu yıllardaki Türkiye seyahatlerinde yaptıkları kütüphane araştırmaları ve bibliyografya çalışmalarının bir sonucudur. Böylece çalışmaları şehir

merkezli geleneksel müzikleri de içine almaya başlar. Konya Mevlevi müziğine dair ilk yayınnıı da 1968 yılında yapar. Bu yıllara yayılan diğer konu odağı da Doğu Karadeniz müziğidir: "Sık sara, horon-Tanz auf der kemençe" (Kemençe ile Horon Dansı, Sık sara), "Musik am Schwarzen Meer" (Karadeniz'de Müzik) ve "Auf der Fiedel mein…" (Kemeçemin Üstünde). Kurt ve Ursula Reinhard'ın 1960'lar uluslararası müzikoloji camiasında Türkiye müzikleri üzerine uzman olarak kendilerini ispat ettiklerini disiplinin önde gelen ansilopedik sözlüklerdeki ilgili maddelerinden takip etmek mümkündür. Diğer yandan Kurt Reinhard'ın az sayıda da olsa organoloji alanına dair yayımları devam eder.

Kurt Reinhard 1970'li yılların ilk yarısında The *Music of the Turkey. The Music of the Whirling Dervishes Mevlevi* (Türkiye'nin Müziği. Mevlevi Semazenlerinin Müziği), Der mistische Geist der Ney-Taksim (Ney Taksiminin Mistik Ruhu) ve "Musikalische Gestaltungsprinzipien der âyin, dargestellt an der anonymen Komposition im Makam pençgâh" (Pençgâh Makamındaki Anonim Bestede Sunulduğu Şekilde Âyinlerin Müziksel Biçim İlkeleri) başlıklı yayımlarıyla Konya alan araştırmalarının dini müzik çıktılarını sunar. "Strukturanalyse einer Hymne des türkischen Komponisten Itrî (1640–1711)" (Türk Besteci Itrî'nin (1640–1711) Bir İlahisinin Yapı Analizi), "Itri Hakkında Bir Açıklama" ve "Albert Bobovski's Aufzeichnungen türkischer Musik als geschichtliche Quelle" (Tarihsel Kaynak Olarak Albert Bobovski'nin Türk Müziği Üzerine Notları) gibi Türkiye makam müziğinin öncü isimlerinin çalışmaları hakkındaki tarihsel ve analitik yayımları yine onun İstanbul ve Bursa'da gezdiği kütüphanelerdeki çalışmalarının bu müziği icra eden profesyonel müzisyenlerle kurduğu ilişkinin sonucudur. "Über einige Beziehungen zwischen türkischer und griechischer Volksmusik" (Türk ve Yunan Halk Müzikleri Arasındaki Bazı Bağlantılar Üzerine) ile "Über die Beziehungen zwischen byzantinischer und türkischer Musik" (Bizans ve Türk Müziği Arasındaki Bağlantılar Üzerine) makaleleri Anadolu'daki Türk olmayan yahut Hıristiyan köklere dair 1955 yılı alan çalışmalarından beri kendinden önceki yabancı araştırmacıların izinden giderek takip ettiği konulardır. Etnomüzikoloji disiplininin 1970'li yıllardaki tartışma alanlarına dair "Musikethnologie, Vergleichende Musikwissenschaft" (Müzik Etnolojisi, Karşılaştırmalı Müzikoloji), "Beiträge zur Ethnomusikologie" (Etnomüzikoloji Yazılar), Neue ethnomusikologische Forschungen: Festschrift Felix Hoerburger zum 60. Geburtstag (Yeni Etnomüzikoloji

Araştırmaları: Felix Hoerburger'in 60. Doğum Günü İçin Armağan), "Zur Frage der Umsetzung von musikethnologischen Erkenntnissen in die Schulpraxis" (Müzik Etnolojisi Bilgisinin Okul Eğitiminde Uygulanması Sorunu Üzerine) ve "Grundstrukturen der Weltmusik" (Dünya Müziğinin Temel Yapıları) vb. gibi disipline dair epey teorik makale yayımlar. Önde gelen müzikoloji dergilerinde yayımlanan, Türkiye'deki müziklere dair örneğin Laurence Picken ve Karl Signell gibi isimlerin de arasında olduğu uluslarası araştırmacıların kitaplarına dair tenkit yazıları da Kurt Reinhard'ın bu yıllarda uluslararası mecralardaki Türkiye müzikleri uzmanı olarak görüldüğünün bir başka göstergesidir. 1975 yılında âşıklar üzerine "Bemerkungen zu den âşık, den Volkssängern der Türkei" (Türkiye'nin Âşıkları, Halk Âşıkları Üzerine Notlar) başlıklı ilk yayınını yapar; aynı yıl içinde "Die Musikpflege türkischer Nomaden" (Türk Yörüklerinin Müzik Pratiklerini Sürdürmeleri) başlıklı makalesi hâlâ ilk çalışma odaklarının izlerini taşır. Kurt Reinhard bu yıllarda yine Ön Asya müzik gelenekleri hakkında epey yayını olmakla birlikte, bir eski Berlin Ekolü temsilcisi olarak sistematik müzikoloji çalışmalarını bırakmadığını gördüğümüz *Centstabelle. System Reinhard* (Cent Tablosu. Reinhard Sistemi) başlıklı çalışmasında kendi oluşturduğu ve yorumladığı bir *cent* sistemi önerir. Doğu Karadeniz müziği ve çalgıları, Japon müziği, Güney Anadolu ağıt geleneği, ses sistemleri ve ses kaydediciler konularında ve organoloji disiplinine dair yaptığı yayımlarla oldukça geniş bir ilgi alanı perspektifi sunar. Kanaatimce Kurt Reinhard'ın 1970'li yıllardaki yayınlarında görülen bu konu zenginliği onun mesleki kariyerinde müzikoloji disiplininde eski paradigmalardan yenilerine dönüşümünü, bakış açısının ve metodolojisinin eskiyle süren ve yeniyle ilişkilenen (b)ağ kurma biçiminin ifadesidir. Diğer yandan 1955 ve 1956 yılı alan araştırmalarını saran tüm *insana ve insan-dışı eyleyenler* (*aktör* ve *aktant*lar), onun karşılaştırmalı müzikolojiden etnomüzikoloji disiplinine evrilen araştırma yönteminin ip uçlarını sunar.

3.3.2 Kurt Reinhard'ın 1955-1956 Yılları Türkiye Alan Araştırmalarını Aktör Ağ Teorisi ve (B)ağ Kavramı ile Kavramak

Kurt Reinhard'ın 1955-1956 Türkiye alan araştırmaları hem BFA ve merkez Avrupa müzikolojisinde ve hem de Kurt Reinhard'ın kendi çalışmaları içinde paradigma değişimini kavramada iyi bir örneklemdir. İleride bahsedeceğim üzere Kurt Reinhard'ın her iki alan araştırmasını birbirini tamamlayan bir bütün olarak görmesi

sebebiyle ben de bu çalışmaları bir bütün olarak ele aldım. Her iki alan araştırmasını incelemeye başlarken temel sorum "Kurt Reinhard'ın Türkiye'de alan araştırması yapmaya nasıl karar verdiği" idi. Zira Reinhard'ın Türkiye'deki alan çalışmalarıyla ilgili yazışmalarında, günlüklerinde, notlarında ve makalelerinde bu sorunun cevabına dair kendinin verdiği net bir bilgi yoktu. Berlin FU Karşılaştırmalı Müzikoloji Bölümü'nün öğrencisi olan Dr. Susanne Ziegler[155] ile Kurt Reinhard'ın çoğu alan çalışmalarında daimî asistanı olan oğlu Volker Reinhard da görüşmelerimizde[156] bu sorunun cevabına dair tahminden öteye gidememiştir. Ancak Kurt Reinhard'ın yakın çevresinden olan bu iki kişinin tahminleri dikkate değerdir. Onlara göre sorunun cevabı Türkiye'nin Almanya'ya mesafe olarak yakın olmasıdır. Yani Kurt Reinhard kendine alan çalışması yapmak üzere daha kolay ulaşabileceği, maddi olanaklar elverdiğince de istediği sıklıkta gidip gelebileceği, dolayısıyla çalıştığı malzemeyi genişletip, her defasında karşılaştırarak sınayabileceği bir çalışma ortamı sağlamayı tercih ettiği söylenebilir. 41 yaşında masa başı çalışma yöntemine alanı da dâhil etme cesareti gösteren bir araştırmacının, bu yaşından itibaren gelecek 24 yıl içinde (1979'da vefat edene dek) sahada çalıştığını düşünürsek bu tahmin yerinde olabilir. Zira alanda çalışmak bedenen kondisyon gerektirir; dolayısıyla araştırmacının bilgi ve birikiminin yanı sıra, yaşı ve beden gücü çalışmanın sürdürülebilirliği için önemlidir. Bu bakımdan Kurt Reinhard'ın 1955 yılı öncesi çalışmalarında merkeze oturan, Burma müziğine (1939)[157] dair doktora ve çalgı bilimine (1943)[158] dair doçentlik çalışmalarını sahada sürdürmesi görece zordu.

Kurt Reinhard'ın Türkiye'yi çalışma alanı olarak seçmesinin ardında yatan sebebi, sonuçlara bakarak netleştiremediğim için ihtimallerden oluşan (b)ağları "nasıl?" sorusu ile irdeleme yolunu tercih ettim. Kurt Reinhard'ın çalıma alanı olarak Türkiye'ye karar vermesinin ardından 1955-1956 alan araştırmalarını yönlendiren mikro verileri, bu araştırmaların Türkiye'de daha önce yapılmış olan araştırmalarla (b)ağlarını kavramak üzere her iki alan araştırmasına miyop baktığım bu bölümde görünen tekillikler içindeki çoğulluklardan hareketle o dönemin tarihî, kültürel ve

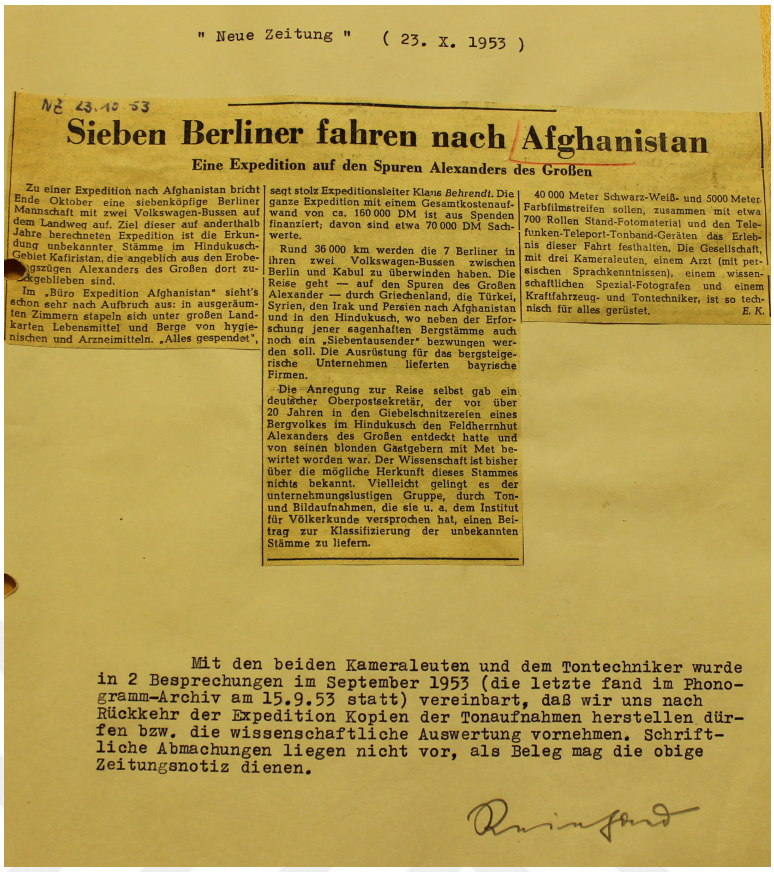
[155] Görüşme yeri ve tarihi: Berlin Ethnologische Museum Musikethnologie-Archiv (Berlin Phonogramm-Archiv), 17 Temmuz, 07 Ağustos 2019.
[156] Görüşme yeri ve tarihi: Volker Reinhard'ın Hamburg'taki evi, 29 Temmuz 2019.
[157] Kurt Reinhard (1939). "Die Musik Birmas", Würzburg-Aumühle: Triltsch. [doktora tezi, München, 1938]
[158] Kurt Reinhard (1950). "Musikinstrumente und Musikkulturkreise: Versuch einer primär musik wissenschaftlichen Instrumentenkunde". [doçentlik çalışması, 1943, München; 1950, Berlin].

müzikolojik yönelimleri ve bunların tamamının etrafında kurulduğunu tahmin ettiğim sosyal ilişki ağlarını aramak yerinde olacaktır; ki bu noktada görünen *eyleyenler* ile sorunun cevabına denk gelen görünmeyen *eyleyenler*in doğrudan ya da dolaylı olarak ilişkide olabileceği savından hareket etmek mümkündür. Her iki alan araştırmasın dair tüm detaylar Kurt Reinhard'ın BFA'daki Almanca evrak-ı metrukesinden çevrilerek aktarılmıştır.

3.3.2.1 Yazışmalar ve Ön Çalışmalarla Hazırlık Süreçleri

Kurt Reinhard'ın BFA'nın yöneticisi olarak görev yaptığı yıllara ait kurumsal yazışmalarında Türkiye'ye dair ipuçlarını ararken gözüme 23 Ekim 1953 tarihli *Neue Zeitung* gazetesinden onun imzasının yer aldığı bir gazete kupürü ilişti. "Sieben Berliner fahren nach Afghanistan" ("Yedi Berlinli Afganistan'a gidiyor") başlıklı yazıda yolculuğun -Büyük İskender'in ayak izleri takip edilerek- Yunanistan**,** Türkiye, Suriye, Irak ve İran'dan Afganistan ve Hindikuş güzergahında yapılacağı; Klaus Behrendt yönetimindeki yedi kişilik ekibin bu yolculuktaki amacının Büyük İskender'in o bölgeye gidişinden yani M.Ö. 4. Yüzyıldan beri varlığını sürdürdüğü söylenen Hindikuş bölgesindeki Kafiristan'ın bilinmeyen kabilelerini keşfetmek; ses ve video kayıtlarıyla Berlin Etnoloji Enstitüsü'nün bilinmeyen kabilelerin sınıflandırılması çabasına katkı sağlamak olduğu belirtilmiştir.[159] Kurt Reinhard'ın şahsi yazışmaları içinde Türkiye'ye dair en eski tarihli veri 1953 yılına ait bu gazete kupürüdür (bkz. Görsel 3.3).

[159] Gazete kupürünün altına düşülen notta kayıtların kopyalanma ve bilimsel çalışmalarda kullanılmasına izin verildiğine dair herhangi bir anlaşma yapılmadığı, fakat gazete kupürü ve altına düşülen bu notun anlaşma yerine geçeceği bilgisi aktarılır. Bu sebeple BFA'nın kurumsal yazışma dosyasında yer aldığı anlaşılır.

" Neue Zeitung " (23. X. 1953)

NZ 23.10.53

Sieben Berliner fahren nach Afghanistan

Eine Expedition auf den Spuren Alexanders des Großen

Zu einer Expedition nach Afghanistan bricht Ende Oktober eine siebenköpfige Berliner Mannschaft mit zwei Volkswagen-Bussen auf dem Landweg auf. Ziel dieser auf anderthalb Jahre berechneten Expedition ist die Erkundung unbekannter Stämme im Hindukusch-Gebiet Kafiristan, die angeblich aus den Erobe-ngszügen Alexanders des Großen dort zu-ckgeblieben sind.

Im „Büro Expedition Afghanistan" sieht's schon sehr nach Aufbruch aus: in ausgeräumten Zimmern stapeln sich unter großen Landkarten Lebensmittel und Berge von hygienischen und Arzneimitteln. „Alles gespendet", sagt stolz Expeditionsleiter Klaus *Behrendt*. Die ganze Expedition mit einem Gesamtkostenaufwand von ca. 160 000 DM ist aus Spenden finanziert; davon sind etwa 70 000 DM Sachwerte.

Rund 36 000 km werden die 7 Berliner in ihren zwei Volkswagen-Bussen zwischen Berlin und Kabul zu überwinden haben. Die Reise geht — auf den Spuren des Großen Alexander — durch Griechenland, die Türkei, Syrien, den Irak und Persien nach Afghanistan und in den Hindukusch, wo neben der Erforschung jener sagenhaften Bergstämme auch noch ein „Siebentausender" bezwungen werden soll. Die Ausrüstung für das bergsteigerische Unternehmen lieferten bayrische Firmen.

Die Anregung zur Reise selbst gab ein deutscher Oberpostsekretär, der vor über 20 Jahren in den Giebelschnitzereien eines Bergvolkes im Hindukusch den Feldherrnhut Alexanders des Großen entdeckt hatte und von seinen blonden Gastgebern mit Met bewirtet worden war. Der Wissenschaft ist bisher über die mögliche Herkunft dieses Stammes nichts bekannt. Vielleicht gelingt es der unternehmungslustigen Gruppe, durch Ton- und Bildaufnahmen, die sie u. a. dem Institut für Völkerkunde versprochen hat, einen Beitrag zur Klassifizierung der unbekannten Stämme zu liefern.

40 000 Meter Schwarz-Weiß- und 5000 Meter Farbfilmstreifen sollen, zusammen mit etwa 700 Rollen Stand-Fotomaterial und den Telefunken-Teleport-Tonband-Geräten das Erlebnis dieser Fahrt festhalten. Die Gesellschaft, mit drei Kameraleuten, einem Arzt (mit persischen Sprachkenntnissen), einem wissenschaftlichen Spezial-Fotografen und einem Kraftfahrzeug- und Tontechniker, ist so technisch für alles gerüstet. E. K.

Mit den beiden Kameraleuten und dem Tontechniker wurde in 2 Besprechungen im September 1953 (die letzte fand im Phonogramm-Archiv am 15.9.53 statt) vereinbart, daß wir uns nach Rückkehr der Expedition Kopien der Tonaufnahmen herstellen dürfen bzw. die wissenschaftliche Auswertung vornehmen. Schriftliche Abmachungen liegen nicht vor, als Beleg mag die obige Zeitungsnotiz dienen.

Görsel 3.3: "Sieben Berliner fahren nach Afghanistan", *Neue Zeitung*, 23.10.1953 (BFA).[160]

Kurt Reinhard'ın dokümanları içinde Türkiye'ye dair izleri kronolojik olarak vermeden önce 1953 yılında Büyük İskender'in izlediği rotayı takip ederek Doğu'ya yapılan araştırma gezilerine bir örnek daha vermek yerinde olur. *The World of Music* dergisinde yer alan ilk "Folk Music" ana başlığı altındaki "Folk Music Expedition in Middle and the Far East" ("Orta ve Uzak Doğu Halk Müziği Seyahati") alt başlıklı ve 3 Ocak 1958 tarihli habere göre İsviçreli besteci Dr. Rolf Looser Yugoslavya, Yunanistan, Türkiye, İran, Kaşmir ve Hindistan'a yaptığı "otantik" halk müziği gezisinden dönmüş ve bu gezi UNESCO hibelerinden faydalanılarak yapılmıştır.[161] Haberin tarihi 1958 olduğuna ve haberde Dr. Looser'ın geziden kısa süre önce

[160] Kurt Reinhard'ın BFA'nın müdürü olduğu döneme ait kurumsal yazışmalarında bulunan bu gazete küpürünün sayfa numarası bilgisi mevcut değildir.

[161] Ayrıca haberin içerisinde Dr. Looser'ın ağzından aktarıldığı üzere Hindistan'da katıksız halk müziğine şehir merkezinde hâlâ ulaşılabiliyorken, diğer ülkelerde bu örneklere ulaşmak için uzun ve zorlu bir araştırmaya ihtiyaç duyulmuştur. Bunun sebebinin modern müziği kırsal bölgelere bile getirebilen radyo olduğu belirtilir. Dr. Looser, yolculuğu boyunca 12 saatlik müzik kaydeder. Metnin aslı için bkz. "Folk Music/Folk Music Expedition in Middle and the Far East", *The World of Music*, No. 3 January 1958, s.12. Bu ses kayıtlarına dair BFA içinde ve dışında herhangi bir tespit tarafımdan yapılamadı.

döndüğü bilgisi verildiğine göre bu gezi 1957 tarihli olsa gerek. 1953 ve 1957 yıllarında Büyük İskender'in M.Ö. dördüncü yüzyılda Makedonya'dan Anadolu'ya (bkz. Harita 3.2; Harita 3.3) ve oradan Mısır, Mezopotamya ve Hindistan'a uzanan fetih güzergahı (bkz. Harita 3.4; Harita 3.5) ile yirminci yüzyılın ilk yarısında alevlenen İran-Hindistan ve Avrupa merkezli Aryan ırk çalışmalarının güzergahının müzik kayıtlarının yoğunlaştığı güzergahla (b)ağı olabilir mi?

Harita 3.2: Büyük İskender'in Makedonya-Anadolu Güzergâhı (M.Ö. 4. yy.)[162]

Harita 3.3: Büyük İskender'in Anadolu Güzergâhı (M.Ö. 4. yy.)[163]

[162] https://ipfs.io/ipfs/QmQP99yW82xNKPxXLroxj1rMYMGF6Grwjj2o4svsdmGh7S/out/A/III._Aleksandros.html. Erişim tarihi: 15.11.2018.
[163] https://ipfs.io/ipfs/QmQP99yW82xNKPxXLroxj1rMYMGF6Grwjj2o4svsdmGh7S/out/A/III._Aleksandros.html. Erişim tarihi: 15.11.2018.

Harita 3.4: Büyük İskender'in Güneydoğu Anadolu-Mısır-Mezopotamya Güzergâhı (M.Ö. 4. yy.)[164]

Harita 3.5: Büyük İskender'in Mezopotamya Güzergâhı (M.Ö. 4. yy.)[165]

Görsel 3.3'de verilen haberde Kafiristan'daki mevcut Pagan kabilelerin M.Ö. 4. Yüzyılda Makedonya'dan Hindikuş'a getirilerek yerleştirilen Helen topluluklar olduğu varsayılır ve tam da bu sebeple Afgan ve Pakistanlı Müslümanlar tarafından

[164] https://ipfs.io/ipfs/QmQP99yW82xNKPxXLroxj1rMYMGF6Grwjj2o4svsdmGh7S/out/A/III._Aleksandros.html. Erişim tarihi: 15.11.2018.
[165] https://ipfs.io/ipfs/QmQP99yW82xNKPxXLroxj1rMYMGF6Grwjj2o4svsdmGh7S/out/A/III._Aleksandros.html. Erişim tarihi: 15.11.2018.

bu bölgeye geçmişte Kafiristan adı verilir.[166] Yani ilk gezide Batı uygarlığının, temelde Avrupa'nın Doğu'daki köklerini aradığı fikrine kolaylıkla kapılabiliriz ki bu kök Avrupa'nın geçmişini M.Ö. 4. Yüzyıla, tarihini üzerine inşa ettiği Helen uygarlığına ve Batı uygarlığının topraklarını en fazla genişletmiş ve dünya imparatorları tarafından gıpta edilmiş lider figür Büyük İskender'e bağlayarak yüzyıllardır tarih yazımında başvurdukları yönteme götürür. Diğer yandan bu paralel odaklar merkez-Avrupa'da yüzyıl dönümünde başlayan, hızla bilim dünyasına yayılan ve İkinci Dünya Savaşı Nasyonel Sosyalist ideolojinin felaketle sonuçlanan bir aracı haline gelen Aryan ırk hipotezinin her şeyini kaybetmiş ve kendini yeniden inşa eden Avrupa bilim dünyasındaki uzantılarından biri gibi görünüyor. Dr. Looser'ın 1957 yılı gezisinde de aynı rotayı takip etmiş olması bu arayışın bir devamı olarak düşünülebilir.

Acaba ilk alan araştırmasını 1955'te Türkiye'de yapan Kurt Reinhard'ın araştırma güzergahıyla, yukarıda bahsi geçen 1953 ve 1957 yılı araştırmalarının odaklandığı Büyük İskender güzergahı ve yüzyılın ilk yarısındaki Aryan ırk çalışmalarının odaklanıldığı Himalayaların bulunduğu bölgeyle arasında bir süreklilik okuması yapılabilir mi yahut süreklilik içindeki mikro değişiklikler hangi (b)ağları sunar? Makedonya ve Yunanistan üzerinden başlayıp Batı Anadolu, Teke Yarımadası (Eski Likya bölgesi), Güney/Güneydoğu Anadolu (Eski Kilikya bölgesi) ve Hatay üzerinden devam ederek Hindistan ve Mezopotamya'ya uzanan bu hattı Kurt Reinhard'ın gezi rotasını oluştururken baktığı kaynaklar, yaptığı yazışmalar[167] ve karar verdiği plan üzerinden okumak mümkündür.

Kurt Reinhard'ın 1953 yılında planladığı ve bütçe bulmak üzere yazışmalar yaptığı ilk alan araştırma bölgesi Hindistan'dır. Şubat 1954 tarihi için planladığı bu araştırma rotasını yeterli maddi desteği alamadığı için değiştirmek zorunda kalır. DFG'nin Hindistan araştırmasını desteklememe gerekçesi temelde Reinhard'ın dil yetersizliği ve bu yetersizliği araştırma süresince gideremeyeceği düşünceleridir. Avrupa bilim dünyasının Hint-Avrupa dil ailesi üzerinden Aryan ırkla dil bilim çalışmaları üzerinden burada hatırlamak yerinde olur (bkz. Bölüm 3.1). Kurt Reinhard 1930'larda Köln Üniversitesi'nde Germanistik ve Snaskritçe gibi bu minvalde dersler almış olsa da (Baumann & Çiftçi, 2021, s. 91) dil bilgisi bu

[166] Coşkun Aral'ın konuyla ilgili belgeseli için bkz. https://www.youtube.com/watch?v=TAr_kGL7pTQ. Erişim tarihi: 01.05.2020.
[167] Aksini belirtmediğim takdirde tezde kullandığım tüm mektupların kopyalarını BFA'dan edindim.

kültürün müziklerini araştırmak için yeterli bulunmaz. Böylece Kurt Reinhard araştırma alanı rotasını kökleri Orta Asya'ya uzanan, hâlâ Orta Asya köklerinin özelliklerini koruyan toplulukların yaşadığı düşünülen ve Hint-Avrupa dil ailesine mensup bir ortak dil geçmişi olduğu düşünülen Aryan ırk çalışmalarının pek de uzağına düşmeyen Küçük Asya'ya, Anadolu'ya çevirir.

Kurt Reinhard'ın Türkiye'de yapacağı alan araştırmasına dair ilk yazışma BFA ile yaptığı 10 Ocak 1954 tarihli yazışmadır. Kurt Reinhard burada 22 Şubat - 8 Mayıs 1954 tarihleri arasında Batı Anadolu'ya araştırma gezisi yapmak istediğini, amacının kayıt malzemesi savaş sırasında %10'a düşen BFA için yeni, özgün, ve teknik olarak kusursuz ses malzemesi toplamak olduğunu belirtir. Bu araştırmanın önemine vurgu yapmak maksadıyla özgün ses kayıtlarının BFA'ya girişinin, kurumun araştırmacalara verdiği maddi desteği kesmesi sebebiyle artık kısıtlı olduğunu, ticarî kayıtlar gibi ulaşılabilir olmayan bu gibi kayıtların zahmet gerektiren çalışmalar neticesinde çoğunlukla ücretsiz olarak arşive verildiğini hatırlatır. Kurt Reinhard uzun bir aradan sonra böyle bir alan araştırmanın Avrupa dışındaki ilk Alman girişimi olacağını vugular. Hindistan alan araştırması planı için Badische Anilin & Soda Fabrik şirketinden 1000 Alman Markı destek bulduğunu, Leitz firmasından Leica marka fotoğraf makinesi ödünç alabileceğini, ancak geri kalan masrafların Berlin-Hannover-İstanbul üçüncü sınıf uçuş masraflarının 497 Alman Markı; yetmiş günlük konaklamanın 1400 Alman Markı; vize, Türkiye içi ulaşım, hamal ücreti vb. harcamaların yaklaşık 500 Alman Markı, "Butoba" kayıt cihazı ve mikrofonun 956,50 Alman Markı; ses bantlarının 360 Alman Markı tutacağını; toplamda 3713, 50 Alman Markına daha ihtiyacı olduğunu yazar. 12 Kasım 1954 tarihli FU'ya gönderdiği yazışmada ses kaydediciyi elektrik bağlantısına ihtiyaç duymayan "Diplomat" bant ses kaydedici ile değiştirir; 35 ses bandıyla birlikte bu masraf 1270 Alman Markı tutar. Diğer ek harcalamalarla birlikte Kurt Reinhard FU'dan 4264 Alman Markı talep eder. BFA'nın ses bandı ihtiyacını giderebileceğini, FU'nun hiçbir şey yapamazsa en azından yol masraflarını karşılamasını rica ettiğini belirtir. FU'nun desteğini almak üzere Türkiye seyahatinin kendi içinde özel olmasının yanı sıra FU'ya öğrenim malzemesi sağlanacağı için ayrıca özel olduğunu vurgular. Carl Stumpf tarafından kurulan, ardından Hornbostel ve Sachs gibi isimlerle uluslararası değere kavuşan alanın yıllarca kesintiye uğradığını, o güne dek sadece FU'da mevcut bir bilim dalı olduğunu hatırlatır.

Kurt Reinhard'ın Türkiye ile yaptığı ilk resmî yazışma ise Berlin'deki Türkiye Başkonsolosluğu'na gönderdiği 11 Ekim 1954 tarihli mektuptur. Bu mektupta Mart ve Nisan 1955 tarihlerinde ses kayıtları almak ve etnolojik çalışmalarda "ilgili müzikleri" incelemek için Türkiye'ye bir seyahat planladığını yazar. "İlgili müzikler" tabirinden kastı, göçebe toplulukların özellikle ilkel, kendisinin Kafkas alt katmanı etnik gruplar olarak nitelendirdiği toplulukların müzikleri[168] olduğu anlaşılıyor. Bu çalışmayı yapma gerekçelerini, belirttiği topluluklarla ilgili o güne dek çok az çalışma yapılmış olması ve Türkiye'deki kamu çevrelerinin bu topluluklara dair yapılacak bir çalışmaya ilgi duyabileceği şeklinde sıralar. Kurt Reinhard'ın 1955 yılı başında Türkiye'de bir çalışma gezisi yapacağına dair iki mektup da yine 1954'te Reinhard'ın babası Fritz Reinhard'ın bir dönem müdürlüğünü yaptığı Buderus'sche Eisenwerk Şirketi tarafından Reimex Şirketi'nden Demetre Sofianos'a gönderilir.[169] Ancak burada 1955 yılı başında Türkiye'ye bir çalışma gezisine gideceği bilgisi dışında geziye dair herhangi bir detay yoktur.

Türkiye'den gelecek cevabı beklemeden araştırmasına fon desteği bulmak amacıyla çeşitli özel şirketlerle yazışır. Bunlardan ilki 20 Ekim 1954 tarihli NSU Werke Aktiengesellschaft adlı motorlu araçlar şirketidir. Yetkililer 5 Kasım 1954 tarihli resmî cevaplarında Türkiye seyahatini desteklemelerinin ancak araştırma başarılı bir şekilde bitirildikten sonra kendilerine gönderilen bir rapor ve birkaç tanıtıcı fotoğrafla mümkün olabileceğini, araştırma öncesinde fon ayıramayacaklarını belirtirler. Bundesverband der deutschen Industrie, AEG, Fa. Jos. Burger Söhne

[168] BFA'nın 1 Şubat 1953 tarihli "Ses Kayıt Listesi"nde yer alan Türkiye'ye ait ses kayıtları bilgisi "Vorderer Orient" (Yakın Doğu) başlığı altında Avar, Ermeni, Gürcü, Gürcistan Yahudileri (Grusinen), Guren, Karthahinisch, Kasheten, Kumuk, Laz, Lezgiler ve Megreller gibi Kafkas toplulukların devamında Filistin ve Fars Azerbaycan'ına ait birkaç kaydın altındadır. Kurt Reinhard'ın Kafkas altı etnik topluluklara gösterdiği ilgi BFA'daki mevcut kayıtlardan edindiği bilgilere dayanıyor olabilir. 1953 yılına ait bu listeye göre Türkiye başlığı altındaki 10 ses bandının biri İzmir ("Smyrna"), yedisi Bizans ("Byzantinisch") başlığıyla yer alıyor. Geriye kalan iki kaydın içeriği belirtilmemiştir. *Übersicht über die Phonogramm-Aufnahmen des Phonogramm-Archivs des Museums für Völkerkunde Berlin.* 1.2.1953. DSC_6362.JPG (BFA).

[169] Mektupta verilen adres bilgisine göre o dönem İstanbul-Galata Perşembe Pazarı'nda Hakkı Bey Han'da bulunan bu şirkete dair bugün herhangi bir bilgiye ulaşamadım. Mektuplardan Buderus'sche Eisenwerk ile Reimex arasındaki ihracat ilişkisinde Kurt Reinhard'ın babası Fritz'in kilit rolünden bahsedilerek Kurt Reinhard'a İstanbul'a gittiğinde gereken özenin gösterilmesi rica ediliyor. Mektubun gönderildiği kişi olan Demetre Sofianos'un Türkiye'nin önde gelen sanat tarihçilerinden biri olduğu belirtilmiş; Sofianos'un Kurt Reinhard'a tavsiye verebileceği umuluyor. Her iki adı açık olmamakla birlikte bugün sadece D. Z. Sofianos adında bir sanat tarihçinin *Meteora: Itinéraire* adlı kitabın yazarı olduğu bilgisine ulaşılıyor. Bkz. https://www.ebuyshop.com.ua/eBay/Item/162487546324. Erişim tarihi: 30.04.2020. Kurt Reinhard ilerleyen yıllarda Sofianos'la yazışmayı sürdürür.

G.m.b.H ve Landesbildstelle gibi başkaca özel şirketlerle fon desteği almak üzere yazışır. Fa. Jos. Burger Söhne, Kurt Reinhard'a cihazı alandaki diğer araştırmacılara önermesi dileğiyle "Butoba" seskayıt cihazını göndermeyi kabul eder (20 Ocak 1955). 17 Aralık 1954'te Kurt Reinhard'ın babası Fritz Reinhard'ın bir zamanlar ihracat departmanlarından birinde müdürlük yaptığı ve emekli olduğu Buderus'sche Eisenwerke Şirketi'nden o yıllarda ihracat yaptıkları İstanbul'daki Perşembe Pazarı Hakkı Bey Han'da bulunan Reimax Şirketi'ne gönderilen mektupta kısaca İstanbul'a gittiğinde Dr. Reinhard'la ilgilenmeleri istenir. 18 Şubat 1955'te Reimax Şirketi'nden gelen cevap olumludur. Aralık 1954 boyunca Der Kulturkreis im Bundesverand der Deutschen Industrie ve Stifter-Verband der Deutschen Wissenschaft, fon bulmak üzere DFG, BFA ve FU dışında yazıştığı diğer resmî devlet kurumlarıdır. FU da Batı Anadolu'ya yapacağı seyahat için Kur Reinhard'a 1200 Alman Markı tutarında destek vermeyi kabul eder (4 Şubat 1955).

Kurt Reinhard'ın alan çalışmasına çıkmadan önce alana dair bilgi edinmek ve hazırlık aşamasını tamamlamak üzere sorular yönelttiği iki mektup onun alan araştırmasındaki amacını ve yöntemini anlamak üzere dikkat çeker. Bunlardan birincisi 12 Kasım 1954 ve 22 Aralık 1954 tarihli İstanbul'daki Alman Arkeolojisi Enstitüsü ile yaptıkları yazışmadır:

> Değerli Prof. Bittel,
>
> Prof. Moortgat'ın tavsiyesiyle aşağıdaki konularla ilgili yazıyorum.
>
> FU'da müzik etnolojisi alanında doçentim. Önümüzdeki tatil döneminde muhtemelen asistanımla Batı Anadolu'ya bir araştırma ve ses kayıtları yapmak için gitmeyi planlıyorum. Bu girişimin anlamı, modern, pek çok bakımdan Avrupa yönelimli Türk müziği ile Türkmenlerin ya da diğer Doğulu pre-Türk ya da Türk olmayan müzik stillerini araştırmak ve hem bilimsel hem de eğitim malzemesi toparlamak.
>
> Bu konuda bana tavsiye verirseniz sevinirim. Sorularım şunlar:
>
> 1) Batı Anadolu'nun hangi bölgelerinde pek çok göç hareketinden görece izole kalmış gerçek köylü nüfusa ulaşılabilir?
>
> 2) Hangi bölgelerde çobanlarla kolayca ve sıklıkla bağlantı kurulabilir?
>
> 3) 1. ve 1. maddelerde anılan bölgelerin hangilerine en iyi ve en ucuz şekilde ulaşılabilir?
>
> 4) Bu bölgeleri kısmen çok ucuz olmaları, kısmen daha kolay ulaşılabilir olmaları ama aynı zamanda bir Moped'le rahat şekilde transferin sağlanabileceğini de düşünerek değerlendirir misiniz? (Moped yeni, oldukça hafif bir motosiklettir, bir bisiklet gibidir ama aynı zamanda kolayca yer değiştirebilirsiniz).
>
> 5) Seyahat edilen yerlerdeki köy muhtarı/kaymakama tavsiye vermesi için hangi Türk makamlarıyla irtibata geçmeliyim?
>
> 6) Sizce Türk makamları girişimimizi fikren ve dolaylı olarak madden destekler mi? (belki ücretsiz konaklama şeklinde), hangi makamlar yapar?
>
> 7) Türkiye'de ses kaydı almak ve fotoğraf çekmek için özel izinler söz konusu mu?

8) Türk üniversitesinden bir müzik folkloru öğrencisi eşlikçi olarak verilebilir mi, hangi şartlarda?

9) Seyahat için vize gerekmese de uzun süreli kalış için hangi izinleri nereden almam gerekir?

10) Günlük yaşam giderleri (konaklama, toplu taşıma araçları gibi) ne kadar tutuyor?

Nezaketiniz için şimdiden teşekkür ederim ve en iyi dileklerimle

Çok sadık,

Kurt Reinhard

22 Aralık 1954 tarihinde Enstitü'den gelen şu şekildedir:

Değerli Dr. Reinhard,

Prof. Bittel'in ricasıyla 12 Kasım tarihli yazınıza cevap veriyorum.

1) Köylü nüfusa Batı Anadolu'nun her yerinde denk gelebilirsiniz.

2) Çobanlarla da her yerde karşılaşacaksınız.

3) Andığınız bölgeler otobüs hatlarıyla İstanbul ve İzmir'le bağlantılıdır.

4) Anadolu'da "Moped"le gezmenizi tavsiye etmeyiz.

5) Tavsiye yazıları için Ankara'daki Alman elçiliğindeki Dr. F. R. v. Rummel aracılığıyla Kültür Bakanlığı'yla görüşün.

6) Türk tarafının maddi desteği umudu, küçük. Bu konuda Alman elçiliği üzerinden deneme yapılabilir.

7) Ses kaydı ve fotoğraf çekme izinleri için Ankara'da basın birimi var. Burada da Alman elçiliği üzerinden yürünebilir.

8) Müzik folkloru hiçbir Türk üniversitesinde okutulan bir alan değildir. Belki Ankara Konservatuvarı sizin için amaca uygun bir yardımcı bulabilir. Direkt onlara yazın lütfen.

9) Vizesiz en fazla 3 ay kalabilirsiniz. Uzatma mümkün değil. Bir ay sonra bulunduğunuz yerin polisine başvuru ve 5 vesikalık resimle oturma izni başvurusu yapmanız gerekiyor, muhtemelen İzmir ya da İstanbul'da da oluyordur.

Diğer önemli yazışma ise Kurt Reinhard'ın Başkonsolosluğun tavsiyesiyle nihayet 4 Ocak 1955'te o yıllarda Muzaffer Sarısözen'in idaresindeki Ankara Konservatuvarı (ADK) Folklor Arşivi'ne yazdığı mektuptur:

"Sayın Beyefendiler,

Mart ve Nisan aylarında çiftçilerin ve çobanların müziklerini tanımak ve koleksiyonumuz [BFA] için kaydetmek üzere Batı Anadolu'ya bir çalışma gezisi yapmayı planlıyorum. Arşivinizde bulunan çok sayıda Türk halk müziği materyali ve ülkedeki koşullar hakkında bilgi sahibi olduğunuzdan, benim için bazı soruları cevaplayabilirseniz çok minnettar olurum:

1. İstanbul'dan hangi bölgelere ulaşılabilir? [Buraların] özellikle halk müziğinde verimli olduğunu düşünüyor musunuz?
2. Arşivinizde özellikle hangi bölgelerin iyi [yeterince] temsil edilmediğini düşünüyorsunuz? [Belirtirseniz] böylece [hazırlayacağım] teyp kopyalarıyla size yardımcı olabilirim [arşivinize katkı sağlayabilirim].
3. Ülkede [Türkiye'de] ses ve görüntü kaydı yapabilmek için ne tür izinler almam gerekiyor?
4. Hangi resmî organ, kayıtlar için sadece bir başlangıç noktası olarak aldığımız ilçelerin tek tek müdürlerine ve hatta köy ileri gelenlerine tavsiye mektupları verebilir?

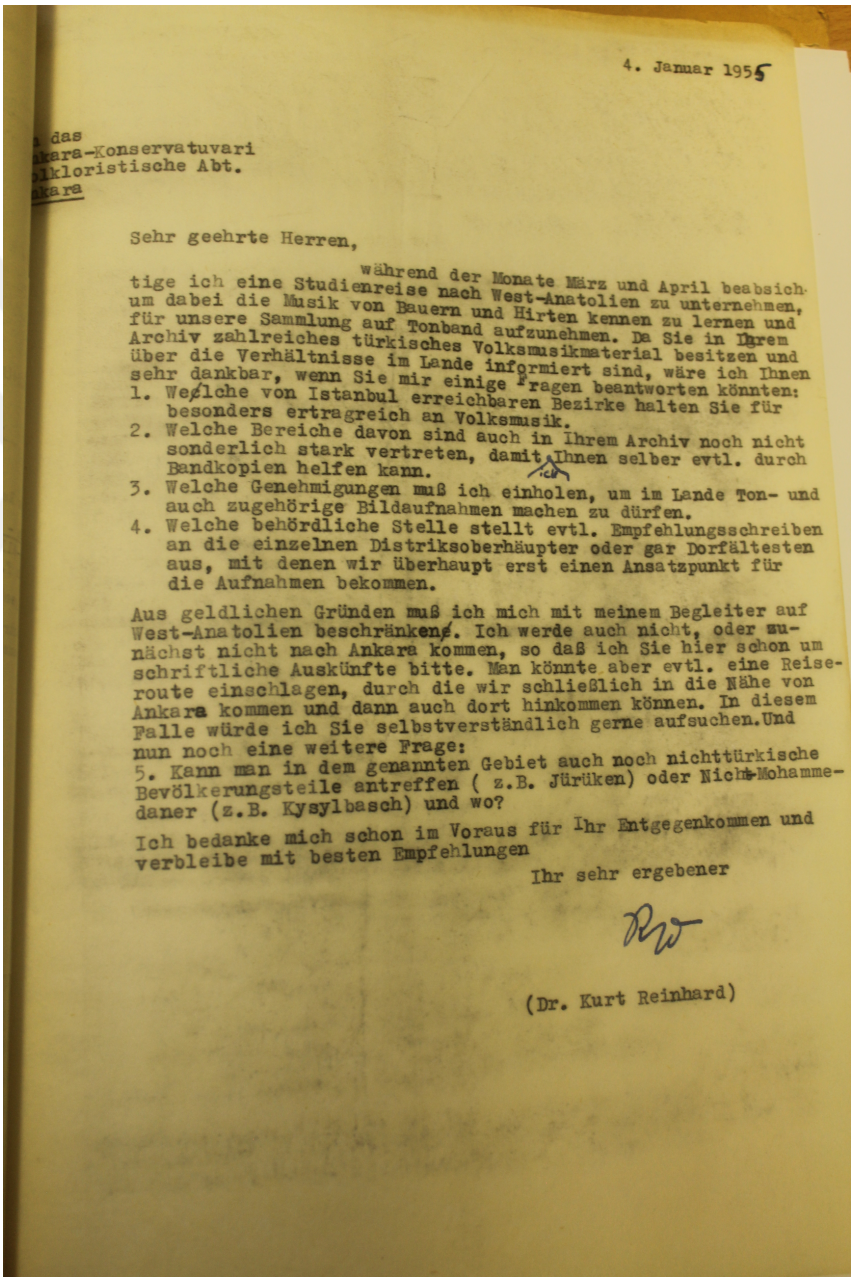
Finansal nedenlerden ötürü refakatçimi ve kendimi Batı Anadolu'yla sınırlamalıyım. Ankara'ya da gelmeyeceğim ya da ilk başta gelmeyeceğim, bu sebeple sizden yazılı bilgi almak istiyorum. Ancak bu şekilde Ankara'ya da yaklaşıp, gelebileceğimiz bir rota mümkün olabilir. Bu durumda elbette sizi ziyaret etmek istiyorum. Ve şimdi başka bir soru:

5. Söz konusu bölgede (örneğin Yörükler) veya gayrimüslimler (örneğin Kızılbaşlar) gibi nüfusun Türk olmayan kesimlerine rastlanıyor mu? Ya da nerede rastlanıyor?

Nezaketiniz için şimdiden teşekkür ederim ve en iyi dileklerimle

Çok sadık,

Kurt Reinhard (bkz. Görsel 3.4).

4. Januar 1955

das
kara-Konservatuvari
olkloristische Abt.
kara

Sehr geehrte Herren,

während der Monate März und April beabsich-
tige ich eine Studienreise nach West-Anatolien zu unternehmen,
um dabei die Musik von Bauern und Hirten kennen zu lernen und
für unsere Sammlung auf Tonband aufzunehmen. Da Sie in Ihrem
Archiv zahlreiches türkisches Volksmusikmaterial besitzen und
über die Verhältnisse im Lande informiert sind, wäre ich Ihnen
sehr dankbar, wenn Sie mir einige Fragen beantworten könnten:
1. Welche von Istanbul erreichbaren Bezirke halten Sie für
besonders ertragreich an Volksmusik.
2. Welche Bereiche davon sind auch in Ihrem Archiv noch nicht
sonderlich stark vertreten, damit Ihnen selber evtl. durch
Bandkopien helfen kann.
3. Welche Genehmigungen muß ich einholen, um im Lande Ton- und
auch zugehörige Bildaufnahmen machen zu dürfen.
4. Welche behördliche Stelle stellt evtl. Empfehlungsschreiben
an die einzelnen Distriksoberhäupter oder gar Dorfältesten
aus, mit denen wir überhaupt erst einen Ansatzpunkt für
die Aufnahmen bekommen.

Aus geldlichen Gründen muß ich mich mit meinem Begleiter auf
West-Anatolien beschränken. Ich werde auch nicht, oder zu-
nächst nicht nach Ankara kommen, so daß ich Sie hier schon um
schriftliche Auskünfte bitte. Man könnte aber evtl. eine Reise-
route einschlagen, durch die wir schließlich in die Nähe von
Ankara kommen und dann auch dort hinkommen können. In diesem
Falle würde ich Sie selbstverständlich gerne aufsuchen. Und
nun noch eine weitere Frage:
5. Kann man in dem genannten Gebiet auch noch nichttürkische
Bevölkerungsteile antreffen (z.B. Jürüken) oder Nicht-Mohamme-
daner (z.B. Kysylbasch) und wo?

Ich bedanke mich schon im Voraus für Ihr Entgegenkommen und
verbleibe mit besten Empfehlungen

Ihr sehr ergebener

(Dr. Kurt Reinhard)

Görsel 3.4: Kurt Reinhard'ın Ankara Konservatuvarı Folklor Arşivi'ne Mektubu (4 Ocak 1955, BFA).

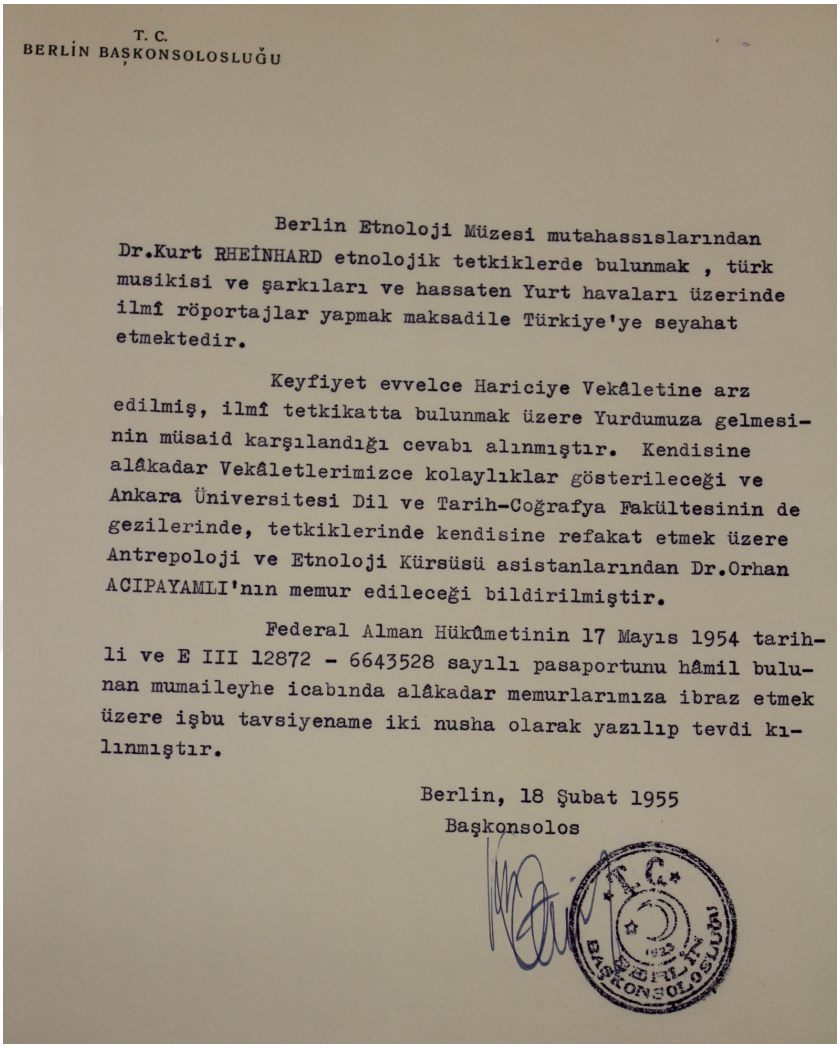
Bu mektuplar ve önceki yazışmalar Reinhard'ın Türkiye'ye yapacağı araştırma gezisinde planladığı ilk güzergahın Batı Anadolu olduğunu gösteriyor. 4 Ocak 1955 tarihli Ankara'daki Almanya Büyükelçiliği'nden Dr. von Rummel'e gönderdiği bir başka yazışmada da Mart ve Nisan 1955 tarihlerinde Türkiye'de Batı Anadolu'da halk müziği alan araştırması yapma isteğini yazar. Fakat yola çıktığı 22 Şubat 1955 tarihine kadar geçen sürede planında değişiklik yaparak araştırma güzergahını Adana yönüne doğru değiştirir.

15 Şubat 1955'te Ankara'daki Alman Büyükelçiliği'nden Kurt Reinhard'a Ankara'da konuyla ilgili olabilecek, daha önce halk müziği araştırmalarına katılmış olan Ahmed Adnan Saygun ve Muzaffer Sarısözen, konservatuvar müdürü Prof. Fuad Turkay ve Ankara'da Radyo halk müziği arşivini denetleyen Halil Bedii Yönetken gibi kişilerle irtibata geçileceğine dair olumlu bir cevap gönderilir. Kurt Reinhard, 1951 Türkiye derlemelerini BFA'daki kayıtlardan bildiği için Wolfram Eberhard'a Türkiye araştırmasına dair tavsiyelerini almak üzere 11 Ocak 1955'te bir mektup gönderir. Eberhard'la yapılan bu ve devamındaki yazışmaların yukarıda bahsettiğim üzere Reinhard'ın araştırma güzergahını belirlediği ve Batı Anadolu'dan Adana ve çevresine doğru değiştirdiği muhakkak.

18 Ocak 1955'te Kurt Reinhard'ın BFA Genel Müdürlük konsey üyesi Dr. Zimmermann'a gönderdiği yazışmadan ilk alan araştırmasının maddi giderlerinin büyük ölçüde Kurt Reinhard'ın kendisi ve Karşılaştırmalı Müzikoloji Bölümü'nde öğretim üyesi olarak çalıştığı FU tarafından karşılandığı anlaşılıyor. Aynı yazışmada Türkiye'de yapacağı ses kayıtlarının BFA'ya sağlayacağı katkı düşünülerek "Butoba" marka teyp kaydedicinin alınmasını ister. 1950'li yılların kayıt teknolojisinde teyp kaydedici artık balmumu silindir kaydedici fonografların yerini almış olsa da BFA'da henüz bir teyp kaydedici mevcut değildir. Reinhard mektubunda bu cihazın alana en uygun ve ucuz ses kaydedici olduğunu, fiyatının 963.30 Alman Markı olmakla birlikte arşiv tarafından devlet indirimiyle 700 Alman Markına alınabileceğini yazar. 24 Şubat 1955'te Reinhard'a gönderilen cevap o sırada BFA'nın kayıt cihazına ayıracak bütçesinin olmadığı, Dr. Zimmermann'ın konuyu diğer üyelerle görüşeceği şeklindedir. Teyp kayıt cihazına dair mektuplaşma BFA için bir milattır. Çünkü Kurt Reinhard'ın bu yazışmalar vesilesiyle asistanı Dieter Christiensen ile birlikte 1955 yılı Türkiye araştırma gezisinde yaptığı kayıtlar

BFA bünyesinde resmî olarak pilli teyple yapılan ilk kayıtlar olma özelliği taşır (Christiensen, 1970, s. 8).

18 Şubat 1955 tarihli Berlin Başkonsolosluğu'na ait bir kurum içi yazışmada ilk kez Kurt Reinhard'ın Türkiye'de yapacağı alan araştırmasının devlet tarafından onaylandığı görülür (bkz. Görsel 3.5).

T. C.
BERLİN BAŞKONSOLOSLUĞU

Berlin Etnoloji Müzesi mutahassıslarından Dr.Kurt RHEİNHARD etnolojik tetkiklerde bulunmak , türk musikisi ve şarkıları ve hassaten Yurt havaları üzerinde ilmî röportajlar yapmak maksadile Türkiye'ye seyahat etmektedir.

Keyfiyet evvelce Hariciye Vekâletine arz edilmiş, ilmî tetkikatta bulunmak üzere Yurdumuza gelmesinin müsaid karşılandığı cevabı alınmıştır. Kendisine alâkadar Vekâletlerimizce kolaylıklar gösterileceği ve Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin de gezilerinde, tetkiklerinde kendisine refakat etmek üzere Antrepoloji ve Etnoloji Kürsüsü asistanlarından Dr.Orhan ACIPAYAMLI'nın memur edileceği bildirilmiştir.

Federal Alman Hükûmetinin 17 Mayıs 1954 tarihli ve E III 12872 - 6643528 sayılı pasaportunu hâmil bulunan mumaileyhe icabında alâkadar memurlarımıza ibraz etmek üzere işbu tavsiyename iki nusha olarak yazılıp tevdi kılınmıştır.

Berlin, 18 Şubat 1955
Başkonsolos

T.C. 1923 BERLİN BAŞKONSOLOSLUĞU

Görsel 3.5: Berlin Başkonsolosluğunun 1955 Alan Araştırması Kabul Mektubu (18 Şubat 1955, BFA).

Kurt Reinhard'ın 4 Ocak 1955'te ADK'ya yazdığı yukarıdaki mektupla birlikte Ankara'daki Almanya Büyükelçiliği'ne gönderdiği mektupta ve ardından 11 Ocak 1955'te Wolfram Eberhard'a ve 18 Ocak 1955'te BFA yönetimine yazdığı mektuplarda da hâlâ Batı Anadolu'ya gitmeyi planladığı anlaşılıyor. Aynı mektuplarda yukarıda yer alan ilk mektubundaki gibi yine bu bölgedeki çiftçi ve çoban müziklerinin yanı sıra ısrarla Yörükler ve nüfusun Türk olmayan kesimlerine

ait saf (*rein*) müzik izlerini aradığını belirtir. İlk mektubunda gayri Müslimlere örnek olarak Kızılbaşları vermesi de ilginçtir. Almanca literatürde böyle bir görüş akademik yazında çok daha önce dolayıma girmiş olsa gerek. O halde Kurt Reinhard bir yerde Kızılbaşların Türk ve/veya Müslüman olmadığına dair, bu toplulukların ve Yörüklerin Batı Anadolu'da olduğuna dair ve hatta belki de aynı bölgede aradığına göre Yörük ve Kızılbaşların benzer olduğuna dair ne okudu? İlk bakılacak kaynaklardan biri Felix von Luschan'ın Tahtacı ve Yörüklerle ilgili bilgilerini ve görüşlerini aktardığı "Die Tachtadschy und andere Überreste der altern Bevölkerung Lykiens" ("Tahtacılar ve Eksi Likya Nüfusunun Diğer Kalıntıları")[170] başlıklı makalesi ile *Völker, Rassen, Sprachen* (Halklar, Irklar, Diller)[171] kitabıdır. Kurt Reinhard da elbette alana çıkmadan, kendinden önce Türkiye'de Avusturyalı ve Almanlar tarafından yapılmış alan araştırmalarına, ses kayıtlarına ve bunlara dair yazılanlara dolayısıyla, Felix von Luschan'ın çalışmalarına Türkiye'de fonografla müzik kaydetmiş -kayıtları mevcut- bilinen ilk kişi olarak bakmış olsa gerektir.

Luschan (bkz. Bölüm 2.1) 1880'lerde Anadolu'da eski Likya bölgesinde yani bugün Teke yöresi olarak anılan bölgede[172] arkeolojik saha çalışmalarına katılır. Arkeolojik kazıların yanında, orada mevcut toplulukların yaşamı, inançları, fizikî özellikleri ile buluntuları karşılaştırarak o dönemin fizik antropoloji, Kitab-ı Mukaddes arkeolojisi ve etnoloji yöntemleriyle çeşitli sonuçlara varan çalışmalar yayımlar. 27 Şubat 1886'da gerçekleşen ve metni "Küçük Asya'nın Konargöçer Halkları" başlığıyla yayımlanan konferansı, Luschan'ın Likya bölgesindeki Tahtacılar üzerine ilk ürünüdür (Yavuz, 2020, s. 84). Bektaşî ve Tahtacıların yanı sıra 1880'lerde o bölgede yaşayan Yunan, Ermeni ve Türklerin -o dönemin en önemli fizik antropoloji yöntemi olan- kafatası ölçümleri ile kazı çalışmalarında elde ettiği verileri karşılaştırarak bulduğu benzerliklerden ötürü bu bölgedeki tüm halkların Likya soyundan olduğu tezini savunur (Yazgan, 2013, s. 17). Luschan'ın Anadolu kazılarına dair aktardığı bilgilere ulaştığım İlhami Yazgan'ın *19. Yüzyılda Alman Şarkiyatçıların Bektaşilik Serüveni: Bektaşiler Tahtacılar Kızılbaşlar* adlı kitabında 1880-1910 yılları arasında Anadolu'da hâkim Sünnî İslam anlayışının dışındaki diğer inanç grupları ile Türk olmayan ve Hıristiyan topluluklar arasında tarihi bir kök

[170] Felix von Luchan (1890). *Die Tachtadschy und andere Überreste der altern Bevölkerung Lykiens. Archiv für Anthropologie* XIX, s. 31-53.
[171] Felix von Luchan (1922). *Völker, Rassen, Sprachen.* Berlin: Welt Verlag.
[172] Antik Likya Bölgesi bugün Dalaman çayı, Phaselis ve Akdağ üçgeninde yer alan bölgedir. Bkz. http://www.arkeolojidunyasi.com/bolgeler/lykia.html. Erişim tarihi: 04.05.2020.

birliği kurma çabası mevcuttur.[173] Bu arayışın etkisini mektuplarında aktardığı üzere Batı Anadolu'da "Kızılbaşlar gibi nüfusun Türk olmayan kesimleri" arayışındaki Kurt Reinhard'ta da görmek mümkündür.

Luschan'ın Anadolu'da yıllarca devam ettiği arkeolojik saha çalışmalarının (etno)müzikoloji alanı ve Reinhard için önemli çıktılarından biri de "Einige türkische Volkslieder aus Nordsyrien und die Bedeutung phonographischer Aufnahmen für die Völkerkunde" ("Kuzey Suriye'den Birkaç Türk Halk Şarkısı ve Fonograf Kayıtlarının Halkbilimi Açısından Anlamı", 1904) başlıklı makalesidir. Bu makale Luschan ve eşinin[174] 1902 yılında eski Kilikya bölgesindeki Zincirli'de yaşayan 12 yaşındaki Ermeni bir çocuktan, Avedisoğlu Avedis'ten fonografla kaydettikleri halk ezgileri hakkındadır. Müzikoloji literatüründeki Türkiye'de alanda kaydedilmiş en eski halk ezgileri olmaları bakımından öneminde daha önce değindiğim bu kayıtları İkinci Dünya Savaşı sırasında tahribata uğrayan BFA'da uzunca bir süre bulunmadıkları için Kurt Reinhard ne yazık ki hiç dinleyemedi.[175] Fakat Luschan'ın bu kayıtlar üzerine 1904 yılında yazdığı adı geçen makalesini ve Otto Abraham ile Erich Moritz von Hornbostel'in Luschan'ın Zincirli kayıtları üzerine aynı yıl yazdığı, müzik analizlerini de kapsayan "Phonographierte türkische Melodien" (Fonografla Kaydedilmiş Türk Ezgileri)[176] makalelerini okumadığını düşünmek mümkün değildir.

Kurt Reinhard kendinden önceki araştırmacılarla onların yayınları aracılığıyla (b)ağ kurduğunu, mevcut verileri kendi çalışmasına referans tayin ettiğini, bunları doğrudan ve dönüştürerek uygulamaya aldığını söylemek mümkündür. Felix von

[173] Yazgan bu çalışmasında Dr. Georg Jakob, Dr. Felix von Luchan ve Dr. Edmund Naumann başta olmak üzere özellikle Luschan'ın çalışmalarının izinden giden Karl Wulziger, Theodor Menzel, Rudolf Tschudi, Eric Gross ve Hans Joachim Kissling gibi diğer şarkiyatçıların Bektaşilik hakkındaki çalışmalarının çeviri ve yorumlarına yer verir.

[174] Kurt Reinhard da Felix von Luschan gibi ilki dışındaki Türkiye'deki tüm alan araştırmalarına eşi Ursula ile gider. Bu durum o dönemin Alman akademisinde erkek akademisyenin asistanlığını yapan perde ardındaki eş olma durumu ve kadın akademisyenin yer alamadığı pozisyonları toplumsal cinsiyet tartışmaları bağlamında görmek ve ele almak bakımından önemli olduğu gibi sahada insanlarla temas edilmesi gereken ortamlarda sadece erkek bir araştırmacının yapacağı çalışmanın sınırlılığını da hatırlatması bakımından önemlidir.

[175] Luschan'ın Zincirli kayıtlarına dair bilgiyi Susanne Ziegler'in "Felix von Luchan als Walzensammler und Förderer des Berliner Phonogramm-Archivs" makalesinden Elif Damla Yavuz şöyle aktarır: "Susanne Ziegler, Luschan'ın aldığı ses kayıtlarının az bilinmesinin nedeninin, Berlin Phonogramm-Archiv'in II. Dünya Savaşı sırasında Sovyetler tarafından önce Phonogramm-Archiv Petersburg'a, sonra da Doğu Berlin'e nakledilmesi ve Luschan'ın fonograf silindirlerinin ancak 1990'larda dijital olarak kullanıma açılması olduğunu yazar" (Yavuz, 2020, s. 88).

[176] O. Abraham & E. v. Hornbostel (1922)."Phonographierte türkische Melodien", *Sammelbande für Vergleichende Musikwissenschaft.* 235-250. Münih: DMV; "Fonografla Kaydedilmiş Türk Ezgileri, *Fonograf Alanda*, 2020, s. 169-191.

Luschan ve çağdaşı Almanca konuşan ve yazan şarkiyatçı antropolog, arkeolog ve etnologlar on dokuzuncu yüzyıl Almanya'sı ve Avusturya'sında birbiriyle paralel ilerleyen etnoloji, antropoloji ve arkeoloji yöntemleriyle yetişmişti. Alman etnolojisinin göçler üzerine yaptığı çalışmalar yayılmacı (*diffusionist*) antropolojinin temelini oluşturuyordu. Alman yayılmacılığı ise Almanya ve Avusturya'da *Kulturkreislehre* (Kültür Dairesi) adlı doktrine dayanıyordu. Bu doktrine göre farklı zamanlarda ve yerlerde sınırlı sayıda gelişen kültür dairelerinin eski ve modern tüm kültürlerin işlevsel olarak ilişkili ortak kültürel özellikler taşıdıkları o dairelerin yayılmasından kaynaklanmaktaydı. Herhangi bir kültürün tarihi ve kökenini yeniden yapılandırmak, ait olduğu kültür bütününün analiz edilmesi ve bir veya daha fazla kültür dairesinin izlenmesiyle mümkündü. Bu doktrinin Viyana kanadı etnolojik ve arkeolojik bulguları, kutsal kitaptaki Yaratılış (Tekvin) öyküsüyle uzlaştırmaya çalışır (Güvenç, 2005, s. 84). Temelde İncil'in ve fakat özellikle Kitab-ı Mukaddesi oluşturan tüm metinlerde yer alan verilerin arkeoloji disiplini ile kanıtlanması, yorumlanması ve değerlendirilmesi üzerine kurulmuş olan Kitab-ı Mukaddes Arkeolojisi (*biblical archeology*) çalışmaları da on dokuzuncu yüzyılda hız kazanır. On dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısı boyunca kültürel evrimci yaklaşım ile Eski Ahit'te insanın kökeni konusunda yazılanlar bu arkeoloji disiplini sayesinde test edilir. Kitab-ı Mukaddes arkeolojisinin kazı sahaları ise Eski ve Yeni Ahit'te adı geçen yerlerin bulunduğu günümüzün Türkiye, Suriye, Mısır, Irak, İran, Ürdün, İsrail ve Filistin gibi Yakın Doğu ülkeleri ile Mezopotamya bölgesidir (Temiztürk, 2019, s. 398-406). Benzer bir hattın, Aryan ırkın hipotezi çerçevesinde yapılan çalışmalarda da izlendiğini hatırlayalım. Bu çalışmalar çerçevesinde varoluşun gerçekleştiğine inanılan kayıp ada Atlantis'ten ayrılan üstün insan ırkının bu coğrafyada İran, Hindistan, Afganistan dolaylarında yrleştiğine inanılarak türlü hiptez varyantları geliştirilmiş, hatta bunların Antik Yunan'la ve Hıristiyanlıktaki kutsal kâse metaforuyla ilişkisi kurulmuştur.

Şimdi tekrar hatırlayalım Luschan 1880-1904 arasında Türkiye'de Likya ve Kilikya bölgesinde yani Muğla'dan Adana'ya kadar devam eden Batı Anadolu'nun bir köşesinden başlayıp Güney Anadolu hattında devam eden güzergahta arkeolojik kazı çalışmaları yapmıştı. Onun gibi pek çok şarkiyatçı on dokuzuncu yüzyılın son çeyreğinde "köklerinin nereye dayandığı, dinî inançlarının nasıl olduğu, hangi iktisadi-sosyal hayata sahip oldukları gibi önemli sorular[ın cevaplarını] aramış"

(Yazgan, 2013, s. 15), bu sebeple Hıristiyan inancıyla bağlantıları olduğunu düşündükleri Bektaşîlik ve Alevilik üzerine etnolojik araştırmalar yapmışlardı. Hatta bazı araştırmacılar Anadolu Bektaşiliği ve Kızılbaşlığı ile Hıristiyanlık inancı arasındaki paralellikler üzerinden misyoner faaliyetler yürütmüştü.[177] Diğer yandan on dokuzuncu yüzyılın Alman gezgini ve iş adamı Heinrich Schlieman, Homeros'un *İlyada ve Odiysseia*'sındaki anlatımlarının peşine düşerek Troya'yı, yani uygarlığının Helen köklerini bulmak üzere Batı Anadolu'da uzun yıllar süren kazı çalışmaları yaparak yedi yerleşim yeri keşfetmişti (Ersoy, 2012, s. 3). Keza Schlieman'ı Alman arkeoloji araştırmalarında Aryan ırk hipotezi ile kutsal kâse metaforunu birleştiren bir noktada yer alır.[178] Yüzyıllar önce yazılmış bir kitapta adı geçen yerleşim bölgelerinden oluşturulan güzergahın takip edilerek burada yapılan kazı çalışmalarında o kitaplarda adı geçen eski kültürlere dair somut verilere ulaşılması Homeros'un kitabı, İncil ve Aryan ırkı hipotezi özelinde paralellik arz eder. Bu izler belli ki ortalama bir 100 yıl kadar bu gibi kültür odaklı çalışmalar kapsamında takip edilir.

Alman ve Avusturyalı araştırmacıları takiben Bektaşilik, Alevilik ve Tahtacılar Türkiye'deki araştırmacıları da cezbeder Yirminci yüzyılın ilk yarısında Süleyman Fikri ve Yusuf Ziya Yörükan, Teke yöresinde ve İzmir çevresindeki Tahtacılar üzerine araştırmalar yapar.[179] Özellikle Yörükan, Luschan ve devamında Anadolu'da araştırmalar yapan Almanların, Tahtacıların Likya ve gayri Müslim köklerine dair iddialarının karşısına onların Türk köklerinin temsili olan Türkmenlik ve Yörüklüğü

[177] Diyanet İşleri tarafından yayınlanan *Hıristiyan Misyonu ve Türk İslamlığı* (James E. Dittes. 1957. Çev. Turhan Yörükan. Ankara) adlı kitapta da Tahtacılar gibi mezhep grupları üzerinden yapılan Hıristiyanlaştırma faaliyetlerinden bahsedilir; S. Hayri Bolay da Günümüzde *Alevilik ve Bektaşilik* panelinde Alman Katolik ve Protestan kiliselerinin Almanya'da yaşayan Alevilerle özel olarak ilgilendiği, onların Hıristiyan köklerine dair uyarılarda bulunarak "kök"lerine dönme çağrısı yaptığı tespitinde bulunur (Yörükan, 2002, s. 144).

[178] https://www.youtube.com/watch?v=y-hvkaX4t_U. Erişim tarihi: 14.02.2021.

[179] Teke yöresi Tahtacılarına dair en eski kaynaklardan biri olarak bkz. Süleyman Fikri (1927). "Teke Vilayetinde Tahtacılar", *Türk Yurdu* S.29, s. 477-489; İzmir Narlıdere ve Çevresindeki Naldöken Tahtacıları için bkz. Yusuf Ziya Yörükan (1948). "Alevi/Alevilik", *Türk Ansiklopedisi.* C.2, s. 46-48. Yusuf Ziya 1923 yılından itibaren Şamanizm ve Alevilik arasındaki bağlantıları aradığı bir dizi araştırma yaptı. "Prof. Dr. Hilmi Ziya Ülken, Tahir Harimi Balcıoğlu'nun *Türk Tarihinde Mezhep Cereyanları* [adlı kitabında, ...] bu membaların ilk defa Ziya ve Fuat Beyler [Köprülü] tarafından incelenmiş olduğunu, o zamana kadar Felix von Luschan ve benzeri Alman etnograflarının eski Karya [Güney Batı Anadolu kıyılarını içine alan bölge], Likya ve Paflagonya [Karadeniz'e kıyısı olan, Çorum, Bolu, Zonguldak ve Samsun'un ortasında kalan bölge] itikadlarının bakiyesi diye gördüğü Tahtacılık, Kızılbaşlık itikadlarıyla Türk Şamanizmi arasında münasebet arama yoluna Yusuf Ziya Yörükan'ın yaptığı araştırmalarla girilmiş olduğunu söylemektedir" (Yörükan, 2002, s. 11).

koyar.[180] 20. Yüzyılın ilk yarısındaki kök arayışında Türkiye akademisi kendini Orta Asya Türklerine bağlarken, merkez Avrupa da köklerini küçük Asya ve Yakın Doğuya götürür. Dolayısıyla Almanca etnoloji, arkeoloji ve antropoloji literatürünü okuyarak Anadolu'da alan araştırması planı yapacak Alman bir (etno)müzikoloğun yani Kurt Reinhard'ın bu izleri takip etmesi ve araştırma sahası olarak ilk aşamada Hindistan'ı ve ardından Batı ve Güney Anadolu'yu seçmesi tesadüf olmasa gerektir. Özellikle halk müziği üzerinden yapılacak bir çalışma için kısıtlı sayıdaki verinin yol gösterici olma ihtimali de gözden kaçmamalı. Bu bakımdan Luschan'ın Zincirli kayıtları, Eberhard'ın Çukurova (Adana, Mersin, Osmaniye, Hatay'ı içine alan bölge) kayıtları (1951) ile mektupların arasında tesadüfen bulduğum ve Reinhard'ın dikkatini çektiğini düşündüğüm 1953 tarihli "Yedi Berlinli İskender'in İzinde" başlıklı haberde geçen Yunanistan, Türkiye, Suriye, Afganistan ve Kafiristan kayıtları Kurt Reinhard tarafından dinlenmemiş olsalar dahi onun için pusula işlevi gördüğü kanaatindeyim. 1957'de Dr. Looser'ın Yugoslavya, Yunanistan, Türkiye, Irak, İran, Hindistan halk müziği araştırma gezisi de Kurt Reinhard'ın aynı dönemlerde aynı rüzgarların etkisinde olduğuna bir başka kanıt niteliğindedir. Bu rüzgarların temelinde Deutsche Orient-Gesellschaft (DOG)[181] adlı Almanya'nın Berlin merkezli Yakın Doğu çalışmalarını fonlayan derneği de vardır ki portföyünde İncil'in doğduğu topraklardaki arkeolojik kazılar yer alır.

Kurt Reinhard Batı Anadolu'ya yapmayı düşündüğü araştırma için Ankara'daki Almanya Büyükelçiliği'ne yazdığı ADK'ya gönderilenle benzer içerikli 4 Ocak 1955 tarihli mektubunda ek olarak gezi boyunca kendilerine eşlik edebilecek bir etnolog veya metinleri yazabilecek, yorum yapabilecek bir bilim adamı yahut en iyi ihtimalle

[180] Oğlu Turhan Yörükan, Luschan'ın, babası Yusuf Ziya tarafından karşı çıkılan görüşlerini şöyle sıralar: "Luschan [*Reisen in Lykien Milyas und Kibyratis* ve *The Early Inhabitans of Western Asia* adlı çalışmalarında] Türkmenlerin Batı Türkistan'dan geldiklerini ve Anadolu'da sayılarının çok az olduğunu; Yörüklerin bedeni benzerlikleri sebebiyle Çingene olabileceklerini; Tahtacıların ise Küçük Asya'nın eski halkı Likya (Lycia) lıların bir devamı olduğunu iddia etmişti. H. Raubinson, Tahtacıların Yahudi asıllı olduklarını; pek çok misyoner ise bunların Müslümanlaştırılmış Rum veya ermeniler olabileceğini ileri sürmüştü. [...] Bugün bunların öz be öz Türk olduklarını, Türkçeden başka hiç bir dil bilmediklerini ve Orta Asya Türk örf ve adetlerini hâlâ en saf haliyle temsil eden bir kitle olduklarını Besim Atalay ve Yusuf Ziya Yörükan başta olmak üzere, pek çok araştırıcının ittifakla kabul ettiğini biliyoruz. [...] Tahtacılar kendilerinin de ısrarla belirttikleri gibi, Türkmendirler; yüzlerinde ve beden yapılarında Orta Asya Türklerinin özelliklerini hatırlatan emareler bulunmaktadır." (Yörükan, 2002, s. 377). Bu yorumlar Luschan'ın Tahtacıların fizikî özelliklerine dair verdiği detaylar ve savunduğu tezin, Yörükan ve Atalay'ın Tahtacıların fizikî özelliklerine dair verdikleri detaylarla çürütülmeye çalışılması şeklinde sürer.

[181] 1906-1911 Hugo Winckler yönetimindeki Türkiye Boğazköy kazıları, A. Müller-Karpe yönetimindeki 1993-1995 Kuşaklı-Sarissa Kazısı ve Dr. Rainer Mria Czichon yönetimindeki 1996-1999 başka bir Boğazköy Hattuşa kazısı da bu kurumun bünyesinde yapılmış ve yapılmaya devam edilmektedir. Bkz. http://www.orient-gesellschaft.de/forschungen/, Erişim tarihi: 26.06.2020.

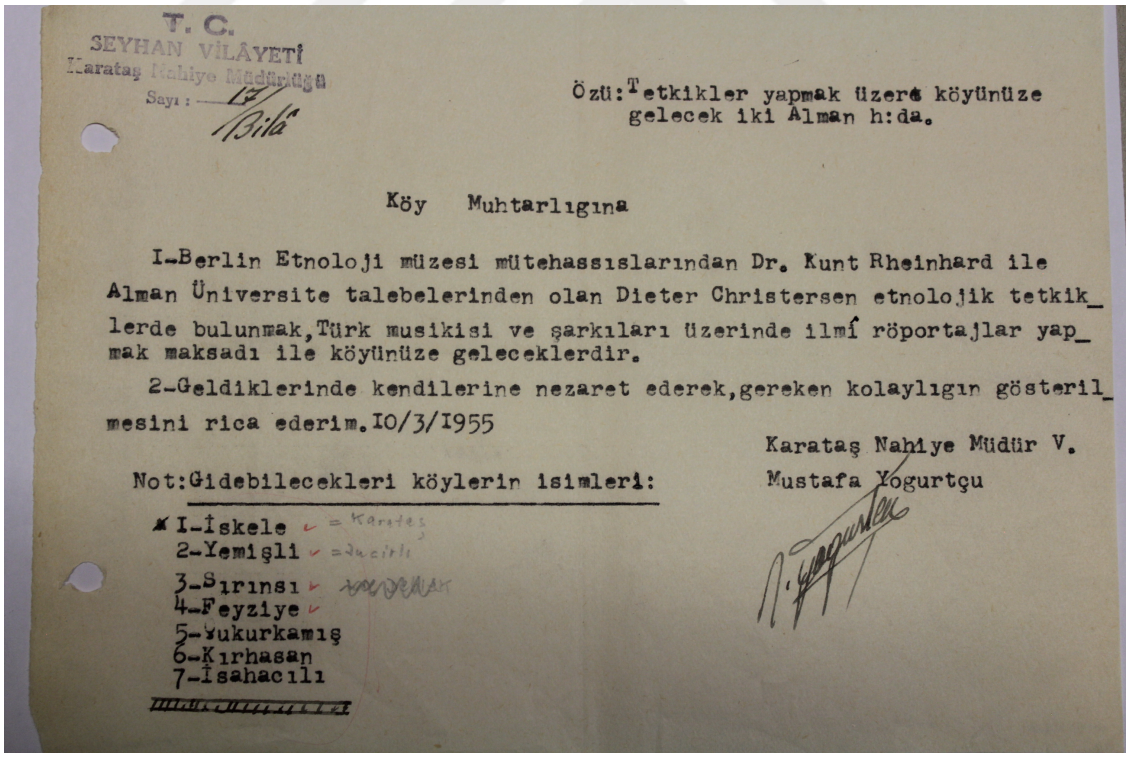
bir öğrencinin tahsis edilmesini rica eder. 15 Şubat 1955 tarihinde Dr. von Rummel tarafından verilen cevapta Türkiye'deki Almanya Büyükelçiliği'nin araştırmayla ilgili soru ve bilgilerin ilgili Türk makamlarına iletilmesi hususunda mutluluk duyulacağı, fakat herhangi bir maddi destekte bulunulamayacağı belirtilir. Ayrıca okulların yarıyıl tatilinde olması sebebiyle kişilere doğrudan ulaşamadığını ve fakat ADK'dan Ahmed Adnan Saygun ve Muzaffer Sarısözen isimlerini aldığını; ADK'nın o dönemdeki müdürü Fuad Turkay'ın bir öğrencinin araştırma süresince kendilerine eşlik edip edemeyeceği sorusunun tatilin ardından açıklığa kavuşturabileceğini yazar. Dr. von Rummel uzman ve bilgili bir danışman olmadan, değil Yörüklere şarkı söyletmek, evlerine girmenin dahi imkansız olduğunu ve hatta herhangi birinin refakatiyle bile bunun mümkün olamayabileceğini belirtir. Ayrıca Dr. von Rummel Ankara'da Türk halk müziği derlemeleri yapan Halil Bedi Yönetken ile de görüştüğünü, Yörüklerin mevsimlik göçlerini tamamlayıp dağ yamaçlarına ancak yaz aylarında konması sebebiyle araştırmanın kesinlikle yaz aylarında yapılması gerektiği bilgisini aldığını belirtir.

Reinhard Ankara Büyükelçiliği'nden kendisine verilen cevaptan önce 11 Ocak 1955 tarihinde Eberhard'a yazdığı mektubunda biraz dert yanar: Şubat'ta Batı Anadolu'ya gitmek istediğini, çiftçi ve çobanların yanı sıra nüfusun Türk olmayan kesimlerini bulmak istediğini, maalesef yolculuğu, örneğin Yörükleri nerede bulacağını dahi bilmediği için nasıl planlayacağını bilmediğini, kendisinden tavsiyeler istediğini yazar. BFA'daki mektupların arasında Eberhard'ın Kurt Reinhard'ın bu mektubuna cevabı da mevcuttur. Bu mektupta Eberhard, Yörükleri bulacağı yer olarak kendi çalıştığı Adana ve Antep bölgesini önererek çalıştığı kaynak kişilerden bazılarıyla Reinhard'ın görüşmesini ister ve geç cevap yazdığı için özür diler.

Reinhard'ın Türkiye'ye yapacağı araştırma gezisinin dönemin T.C. Hariciye Vekaleti tarafından kabul edildiğine dair ilk mektup 18 Şubat 1955 tarihinde Berlin'deki Türkiye Başkonsolosluğu'ndan gönderilir. Bu mektuptan o yıllarda Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Antropoloji ve Etnoloji Kürsüsü asistanı olan Orhan Acıpayamlı'nın Reinhard'ın Türkiye'deki ilk alan araştırmasında kendisine eşlik edeceğini öğreniriz. Bu, iki açıdan önemli bir bilgidir. İlki, antropoloji, etnoloji ve halk müziği alan çalışmalarının ve hatta bu doğrultuda yapılan kayıtların o yıllarda Türkiye'de de aynı Avrupa'da olduğu gibi iç içe olduğunu göstermesidir. İkincisi de kültür ürünü olarak müzik malzemesinin diğer gündelik yaşam ürünleriyle

karşılaştırılarak kaydedilme ihtiyacının duyulmasıdır. Fakat gezide refakatçi planı başka türlü işletilecektir.

Ankara Başkonsolosluğu'ndan Dr. von Rummel 15 Şubat 1955 tarihli önceki mektubunun ardından 7 Mart 1955 tarihli mektubunda daha önce görüşmüş olduğu Ankara Radyosu yayıncısı Halil Bedi Yönetken'in 1955 yazında Kurt Reinhard'a araştırma gezisinde Türk halk müziği toplarken eşlik etmeye hazır olduğunu söylediğini belirterek Ankara Radyoevi'ndeki iletişim bilgilerini verir. 7 Mart 1955 tarihinde T.C. Milli Eğitim Vekaleti'nden Kurt Reinhard'ın alan araştırması için planladığı güzergahtaki il, ilçe ve köylerin resmî makamlarına bir dizi mektup gönderilir. İçel Valiliği, Konya Valiliği ve Ankara Valiliği'ne gönderilen mektupların ardından 10 Mart tarihli Seyhan Vilayeti Karataş Nahiye Müdürlüğü'ne gönderilen mektupta da aynı şey yazar, tek fark son mektupta gidilecek köylerin isimlerinin de yer almasıdır (bkz. Görsel 3.6); böylece araştırmaya başlamadan çok kısa bir süre önce büyük oradna Eberhard'ın önerisiyle Kut Reinhard rotasını Adana'ya çevirir.

T. C.
SEYHAN VİLÂYETİ
Karataş Nahiye Müdürlüğü
Sayı : 15 Bila

Özü: Tetkikler yapmak üzere köyünüze gelecek iki Alman h:da.

Köy Muhtarlığına

I-Berlin Etnoloji müzesi mütehassıslarından Dr. Kunt Rheinhard ile Alman Üniversite talebelerinden olan Dieter Christersen etnolojik tetkik_ lerde bulunmak,Türk musikisi ve şarkıları üzerinde ilmî röportajlar yap_ mak maksadı ile köyünüze geleceklerdir.

2-Geldiklerinde kendilerine nezaret ederek,gereken kolaylığın gösteril_ mesini rica ederim.10/3/1955

Karataş Nahiye Müdür V.
Mustafa Yogurtçu

Not:Gidebilecekleri köylerin isimleri:

1-İskele = Karatas
2-Yemişli = Ducirli
3-Sırınsı
4-Feyziye
5-Yukurkamış
6-Kırhasan
7-İsahacılı

Görsel 3.6: Seyhan İli Karataş Bucağı Müdür Vekili M. Yoğurtçu'nun Köy Muhtarlıklarına Mektubu (10 Mart 1955, BFA).

Kurt Reinhard'ın resmî makamların önerileri ve önceki araştırmacıların güzergahlarını göz ardı etmeyerek alan araştırmasına Adana'dan başlama geleneğini sürdürmeyi ve ilk araştırmada riske girmemeyi tercih etmiş olması muhtemeldir. Yine de Kurt Reinhard'ın 1955'te gittiği köylerin içinde, Seyhan İli Karataş Bucağı Müdür Vekili M. Yoğurtçu'nun köy muhtarlıklarına gönderdiği mektubunda geçen (bkz. Görsel 3.6) İskele, Yemişli, Sırınsı, Feyziye, Çukurkamış, Kırhasan, İsahacılı köylerinden sadece Yemişli'ye rastlıyoruz. Mektuba daha dikkatli bakıldığında ilk dört köy isminin yanına kırmızı tükenmez kalemle tik atıldığı görülür. BFA tarafından bu yazışmaları gören ilk kişi olduğum söylendiği için işaretleri Kurt Reinhard'ın attığı anlaşılıyor. Zira yanlarında kurşun kalemle alınan notlarda "İskele = Karataş, Yemişli = Tecirli" yazılmış ki Karataş ile Tecirli'ye gittiğini zaten biliyoruz. Belli ki bunlara birbirine bağlı ve yakın köyler olarak gidilir.

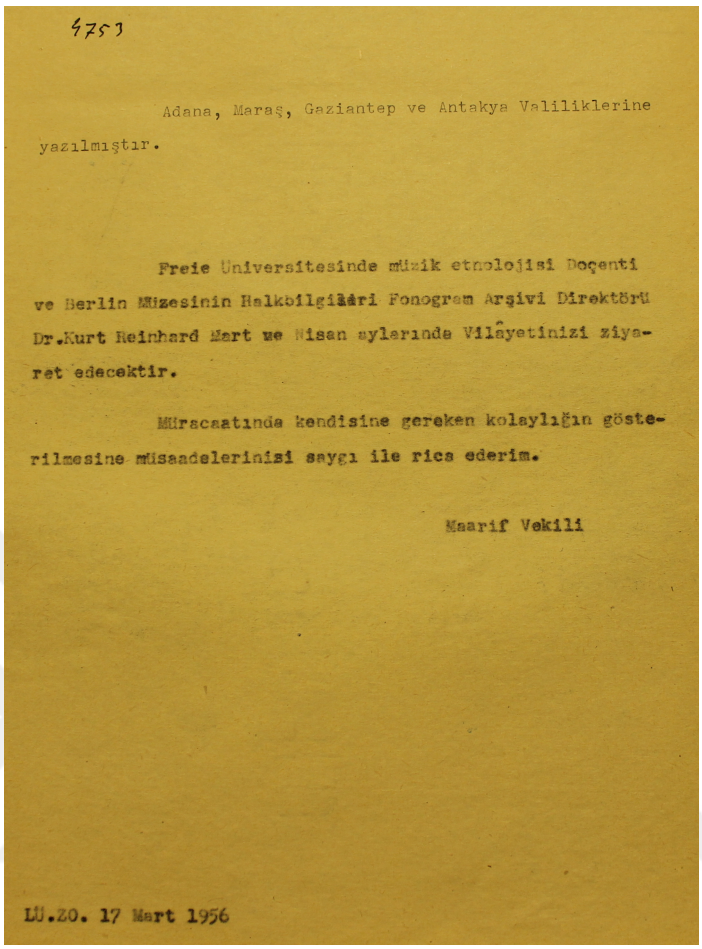
Reinhard'ın 5 Eylül 1955'te alan çalışmasından döndükten sonra Eberhard'a yazdığı mektuptan Eberhard'ın kendisine ne gibi tavsiyelerde bulunduğu anlaşılır. Kurt Reinhard Eberhard'ın Yörüklerin yaşadığı yerlere ve oralardaki müzisyenlere dair verdiği ipuçların alan çalışmasında ne kadar işine yaradığını bu yazışmada belirtir. Türkiye'deki resmî makamlardan gelen önerilerle birlikte Reinhard'ın bu ipuçlarını da takip ederek Adana, Osmaniye ve Pozantı'da araştırma yapmaya karar verdiği bilgisi netleşir. Eberhard mektubunda bazı kaynak kişilerden kendisi için de müzik kaydetmesini istemiş olmalı ki Reinhard Antep'e gidemediği ve Hasan'dan (Devren) Köroğlu destanının geri kalanını kaydedemediği için özür diler. Fakat Osmaniye'deki, o zaman 70 yaşında olan Kır İsmail'den Hurşit ve Mahmiri destanının bazı bölümlerini Eberhard'ın isteği üzerine kaydeder. Böylece Kurt Reinhard, Béla Bartók (1936) ve Eberhard'tan (1951) sonra 1955'teki ilk alan araştırmasında Osmaniye'ye giderek Kır İsmail'den, yani aynı kaynak kişiden kayıt alan üçüncü, Luschan'ın 1902 Zincirli kayıtlarını da katarsak Adana'da müzik kaydı yapan dördüncü yabancı araştırmacı olur.

1955 yılı alan araştırması 1956 için belirleyicidir. İlk Alan araştırmasının hazırlık sürecinde DFG'nin araştırmaya gidilen Mart 1955 tarihine kadar ayda birkaç kez Kurt Reinhard'a göndediği mektuplar, kurumun fon başvurusunda bulunan araştırmacı ve araştırmaya dair beklendtilerini net bir şekilde gösterir. DFG Kurt Reinhard'ın Hindistan seyahatinin tam anlamıyla hazırlanılmamış bulunması sebebiylee reddedildiğini hatırlatır (7 Aralık 1954), Türkiye her ne kadar daha küçük

bütçeli ve dar bir alan olsa dahi seyahat tarihi göz önünde bulundurulduğunda fon oluşturmak için yeterli zamanın bulunmadığını ve araştırmadan önce fon bulmak için makul bir süre ayrılması gerektiğini bildirir (14 Ocak 1955). Planlanan Anadolu gezisinde ulusal dil uzmanının önemli bir gereklilik olduğunu, aynı Hindistan planını reddetme gerekçelerindeki gibi ihtiyatla yazarlar (2 Şubat 1955). Kurt Reinhard'ın Hindistan'dan Türkiye'ye kısa bir sürede evrilen araştırma planının başlayabilmesi için cevabı, Türkçe ile ilgilendiği, fakat müzik stili çalışmak için bunun bir gereklilik olduğunu düşünmediği, bir etnoloğun iyi dil bilmesi zorunluluğunun olabileceği ve fakat müzik etnoloğunun böyle bir zorunluluk taşımadığı, dile hakimiyetin bölgeyle meşgul oldukça gelişeceği fikrinde olduğu yönündedir (10 Şubat 1955). DFG'nin 19 Şubat 1955 tarihli yazışmasında Türkiye'de araştırma için en uygun zamanın yaz ayları oluğunu, Türk Konservatuvarı'nın iyi bir plak arşivi olduğunu ve bu arşivde 10.000 plağın mevcut bulunduğunu öğrendiklerini, alan çalışmasının bir Türk çalışma arkadaşıyla işbirliğine bağlı olduğu bilgilerinin kurumla paylaşıldığı Kurt Reinhad'a iletilir. Kurt Reinhard Christensen'le alandayken Ursula Reinhard ödenek almak için DFG ile yazışmaları sürdürür; fakat seyahat yardımı kabul edilmeden başlayan veya tamamlanan çalışmalara yardım edemeyeceklerini; eşinin yılın bu döneminde (Mart-Nisan) yaptığı çalışmanın DFG'ye ulaşan bilgilere göre tercih edilebilir olmadığını belirten olumsuz bir yanıtla karşılaşır (8 Mart 1955).

Deneyimlerinin neticesinde Kurt Reinhard, Eylül 1955'ten itibaren hem 1955 çalışmasını tanıtmak hem de bu çıktıları referans göstererek 1956 araştırması için maddi yardım almak üzere DFG ile yazışmalara başlar. Dolayısıyla ikinci alan araştırmasına çıkmadan yaklaşık beş ay önce araştırmanın maddi gider kısmını planlar. Diğer yandan 1955 yılı araştırma güzergahı ikinci araştırmada da ilk araştırmadaki eksikliklerin giderilmesi için belirleyici olur. Bu eksikliklerin başında ilk araştırmada iki erkek araştırmacı olmaları sebebiyle kadınlarla verimli bir çalışma gerçekleştirememiş olmalarıdır. Hem bu sebeple hem de DFG'nin yardım yapmada gerekçe gösterdiği araştırmacının Türkçe bilgisi yeterliliği sebebiyle 1956'dan itibaren Ursula Reinhard, Kurt Reinhard'ın alanda çalışma arkadaşı olur. Zira Ursula Reinhard Türkçe öğrenmeye başlamış ve zaman içinde bilgisini -düzeltmeye ihtiyaç duyulsa da- konuşup yazabilecek düzeye getirmiştir. Kurt Reinhard'ın 1956 yılında gerçekleştirdiği ikinci Türkiye alan araştırmasının rotasına dair kayıt kataloğu dışındaki ilk ve en derli toplu bilgi, dönemin Maarif Vekilinin 17 Mart 1956

tarihinde Adana, Maraş, Gaziantep ve Antakya valiliklerine gönderdiği yazışmada geçer (bkz. Görsel 3.7).[182]

4757

Adana, Maraş, Gaziantep ve Antakya Valiliklerine yazılmıştır.

Freie Universitesinde müzik etnolojisi Doçenti ve Berlin Müzesinin Halkbilgisi Fonogram Arşivi Direktörü Dr.Kurt Reinhard Mart ve Nisan aylarında Vilâyetinizi ziyaret edecektir.

Müracaatında kendisine gereken kolaylığın gösterilmesine müsaadelerinizi saygı ile rica ederim.

Maarif Vekili

LÜ.20. 17 Mart 1956

Görsel 3.7: Maarif Vekilinin İlgili Valiliklere Gönderdiği Mektup (17 Mart 1956, BFA).

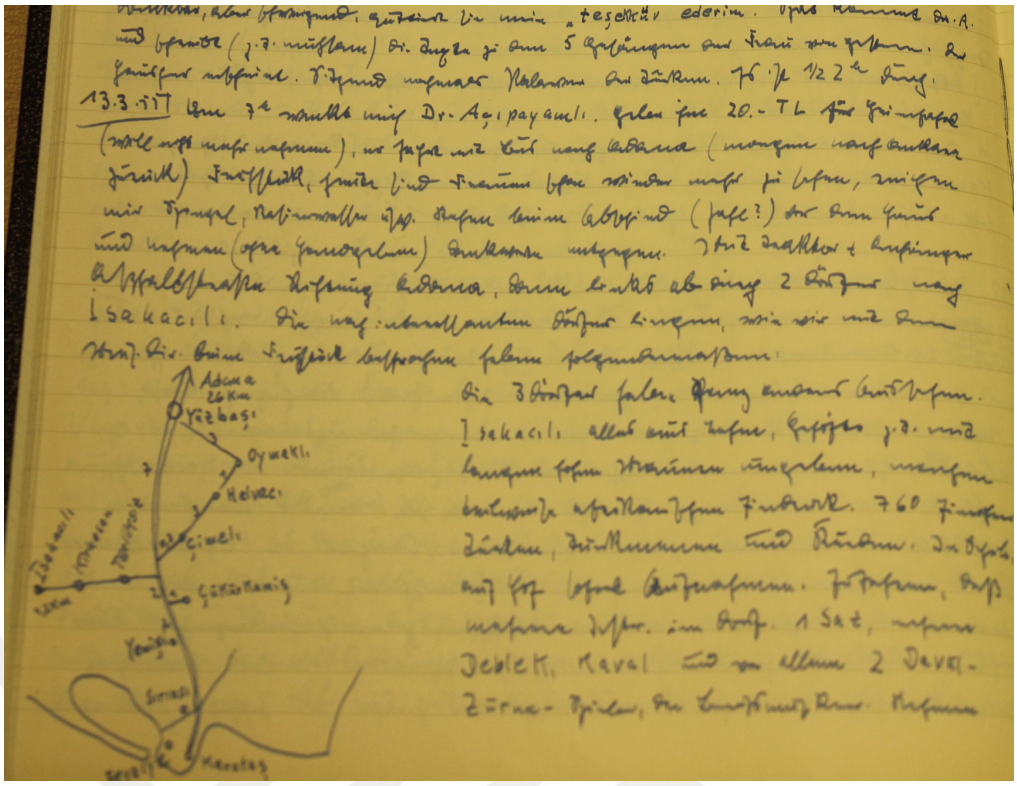
Kurt Reinhard'ın 1955-1956 alan araştırmalarına dair ön çalışma bilgisini, o yıllara ait yayınlarının dipnot ve bibliyografyalarında yer alan Türkçe kaynaklarla sınayabiliriz. Fakat birinci ve ikinci seyahat yıllarını ve sonrasını içine alan 1955-1963 yılları arasındaki yayınlarından sadece "Almanya'daki Müzik Etnolojisi Kaynaklarının Durumu ve Değişimi" (1956) başlıklı makalesinde Muzaffer Sarısözen'in *Türk Halk Musıkisi Usulleri* (1962) kitabı ve Kemal Çilingiroğlu'nun *Türk Folklor Araştırmaları* dergisindeki "Kars Oyunları" (1950) başlıklı makalesine rastlanır.

[182] Kurt Reinhard'ın T.C. Maarif Vekaleti Eski Eserler ve Müzeler Umum Müdürlüğü'ne Türkçe yazdığı ikinci araştırma gezisine dair mektubu, 22 Mart 1956 tarihli olmasına rağmen, maarif vekilinin vilayetleri bilgilendirdiği bu mektup 17 Mart 1956 yani daha erken tarihli bir yazışmadır. Bu sebeple Reinhard'ın ikinci araştırmasını yapmak istediği yerlere dair daha erken tarihli bir başka yazışmasının olması muhtemeldir.

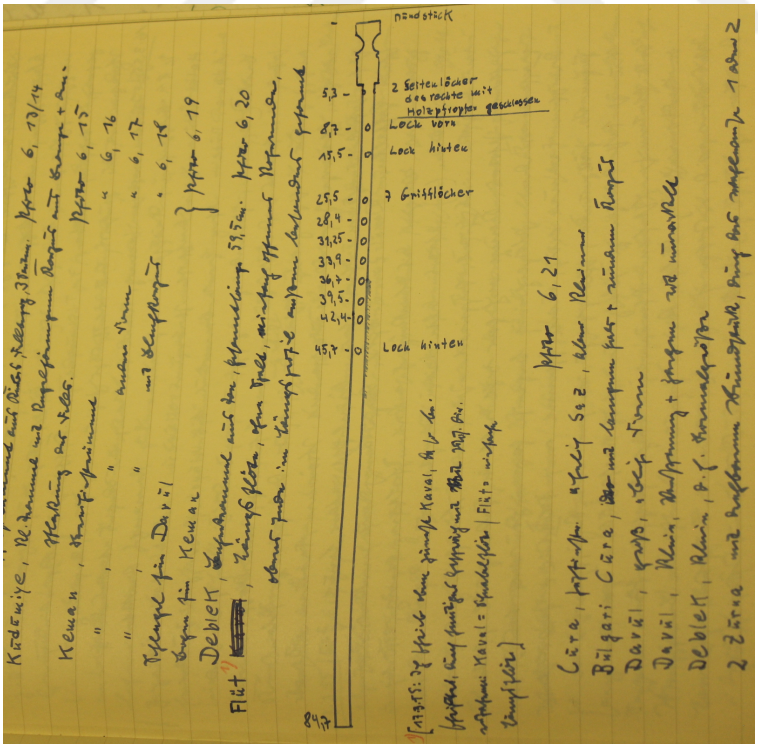
1963'ten yani Türkiye'de gerçekleştirdikleri üçüncü araştırmadan itibaren Reinhard'ların Türkiye'deki akademi camiasıyla kurdukları iletişimin arttığını yazışmalardan takip etmek mümkündür. Reinhard'lar zamanla kişilerle, üniversite ve kütüphane gibi kurumlarla kurdukları iletişim ağı sayesinde Türkiye'deki geleneksel müziklere dair çok daha fazla Türkçe kaynağa ulaşır. Reinhard'ların 1955-1978 tarihleri arasında Türkiye'de yaptıkları İstanbul, Ankara ve Bursa merkezli şehir seyahatlerinin amacı büyük oranda bu kaynakların mikrofilmlerini almak olur. Böylece Kurt Reinhard'ın 1960'lı yıllardan itibaren Türkiye'nin müzik tarihi, geleneksel müzik sistemleri ve o yılların güncel akademik çalışmalarından bahsettiği monografik ve tarihsel yayınları onun ilk üç alan araştırması sonrası yaptığı bu gibi ön çalışmaların sonucudur. Tam da bu sebeple 1955-1956 alan araştırmasını ön çalışması kısıtlı bir alanla ilk tanışma çalışmaları olarak görmek; fakat metodolojik gözlem ve tecrübe bakımından ve kayıt adedi özelinde de çok verimli geçtiklerini göz ardı etmemek yerinde olur.

3.3.2.2 Günlükler, Not Defterleri ve Alan Kayıt Formlarıyla Uygulama

Kurt Reinhard'ın Dieter Christensen'le gittiği ilk alan araştırmasının günlüğü siyah ciltli A4 boyutunda bir defterdir. El yazısıyla tuttuğu günlüğe Reinhard her gün yarım ile bir sayfa uzunluğunda düzenli notlar alır. Fakat Kurt Reinhard'ın yazısı maalesef Hamburg'daki evinde yaptığım görüşmede oğlu Volker Reinhard tarafından dahi okunamadı. 1955 araştırma günlüğünde güzergahı gösteren bir yol haritası (bkz. Görsel 3.8) ve deliklerin arasındaki mesafe ölçülerinin belirtildiği bir kaval çizimi (bkz. Görsel 3.9) hem anlayabildiğim, hem de organoloji ve sistematik müzikoloji metodlarını kullanmayı sürdürdüğüne dair ulaştığım ilk verilerdendir.

Görsel 3.8: Kurt Reinhard'ın 1955 Türkiye Araştırma Günlüğünün 13.03.1955 Tarihli Sayfası (BFA).

Görsel 3.9: Kurt Reinhard'ın 1955 Türkiye Araştırma Günlüğünün 15.03.1955 Tarihli Sayfası (BFA).

Kurt ve Ursula Reinhard'ın birlikte çıktıkları, 1956 tarihli ikinci alan araştırmalarına ait iki günlük mevcuttur. Bunların ilki alanda Kurt Reinhard tarafından tutulan defterlerden daktilo yazısına aktarılmış ve 22 Şubat 1956 tarihinde Hannover'e gitmek için havaalanına gitmek üzere taksi çağırmaları ile başlayan eksik bir kopyasıdır. Bir diğeri ise Ursula Reinhard tarafından tutulan günlüğün sayfa numaraları olması ve baskı kalitesi sebebiyle yayımlandığını düşündüren genişletilmiş tam bir kopyasıdır. Bir kadın araştırmacının gözünden, araştırmacıların alana ulaşana kadar ve alanda yaşadıklarına, gözlemlerine, bakış açılarına dair önemli veriler sunduğunu düşünerek ikinci günlüğün içeriğine dair bu bölümde epey detaylı bilgi vereceğim. Bu aynı zamanda araştırmaya katılan bir *eyleyen*in tekil ve sübjektif aktarımları sayesinde bizim araştırmaya dışarıdan ve fakat miyop bakmamızı sağlayan veriler sunar.

"Türkeireisen von Kurt und Ursula Reinhard, Tagebücher" (Kurt ve Ursula Reinhard'ın Türkiye Seyahati, Günlükler) başlıklı günlük 26 Şubat 1956 tarihinde Kurt ve Ursula Reinhard Münih'e gidişiyle başlar. Türkiye'ye Yugoslavya üzerinden gitmeyi düşünseler de bu mümkün olmaz. Burada İstanbul'a deniz yoluyla ulaşmak üzere gemi kartlarını beklerler. Gemi kartlarının onaylanmasıyla 3-10 Mart tarihlerinde Münih'ten İtalya'ya hareket ederler. Ursula Reinhard'ın gün içinde olanlara ve gördüğü doğa ve insan manzaralarına dair son derece kısa ama pastoral ve romantik bir anlatımı vardır. 10 Mart'ta İstanbul'a gitmek üzere gemiye binilir. Ursula Reinhard burada garsonlarla kendi deyimiyle kötü de olsa Türkçe konuşur. Bir kısmı Almanca bilen tıp uzmanı Türklerle güzel sohbet ettiklerini, yolculuk esnasında fırtına çıktığını, rahatsızlandığını Sami Bey adlı bir Türk'ün iyileşmesi için yardımcı olduğunu yazar. Ertesi gün deniz sakinleşir, iyi ve yakışıklı olduklarını belirttiği Türk öğrencilerle sohpet ederler. 12 Mart'ta gemi Yunanistan Pire limanında durur; bu sürede deniz yolculuğunun kendilerini hasta ettiğini belirtir. Ursula Reinhard günlüğünü yer yer çocuklarına hitaben yazıyor gibi Kurt Reinhard'tan "vater" (baba) şeklinde bahseder. 13 Mart'ta nihayet on beş günlük uzun ve zorlu bir yolculuğun ardından İstanbul'a varırlar. Gümrük, araba, pasaport işlerinde herhangi bir problem yaşanmaz. Alman olmalarına rağmen samimi davranıldığını ve daha önce yazıştıkları İstanbul'daki Alman Arleoloji Enstitüsü'nden Recep Bey tarafından karşılanırlar. Ursula Reinhard'ın ilk gün dikkatini çekenler parlak altın kaplamalı minareleriyle camiler, harika şehir

manzarası, çarşı, hoş ve modern kadınlar ve adamlar, çocuk dilenciler olur. 14 Mart'ta Sultanahmet'teki birkaç tarihî mekanı gördükten sonra feribotla Adapazarı'na doğru yol alarak Prens Adaları'nı görürler. Günlüğün bu kısımlarında Ursula Reinhard'ın anlatımı romantik bir şarkiyatçı izlenimi verir. Renkli giysiler içinde gülen kadınlar, güzel-hoş kadınlar, başörtüsü giymiş güzel kadınlar, şapkalı modern kadınlar, çoğunlukla çok örtülü geleneksel köstümlü kadınlar gibi ifadeleri dikkati çeker. Olabildiğince herşeyi betimlemeye çalışır. 15 Mart'ta dokuz saatte Ankara'ya ulaşırlar. Ankara'nın karlı ve soğuk havasını Berlin'e benzetir ve burayı büyük, modern ve çirkin bir şehir olarak tanımlar. Burada Ankara Üniversitesi'nden daha bir önceki bölümdeki yazışmalarından hatırlayacağımız Orhan Acıpayamlı ile buluşurlar. Kaldıkları otelde Acıpayamlı dahil herkesin pijamayla dolaşmasına şaşırır. 16 Mart'ta uzun bir aradan sonra çocuklarla konuşabilirler; o gün içinde etnoloji enstitüsüne ertesi gün ise Dış İşleri Bakanlığı'na giderler. Halil Üstün'ün müzedeki görevinden izin alıp onları almaya gelmesi bir hafta sürer. Ursula sürekli Türkçe konuşmayı hayal ettiğini yazar. O kadar kısa birkaç hatta bazen iki kelimelik notlar halinde bölük pörçük cümlelerle not alıyor ki Ursula Reinhard, bu gezide sadece ne gördüyse ve hissetiyse onu anlamak mümkün olabiliyor. Reinhard'ları Halil Üstün'ün kardeşi (?) Memnune evlerinde ağırlar. 18 Mart'ta ilk kez otelde biri saz diğeri davul çalan iki genci kaydederler. Halil Üstün'ün araştırmaya dahil olabilmesi için Ankara Etnografya müzesi müdürü Hamit Zübeyir Koşay'dan ve Bakanlık'tan görüşmeler yapılır. Acıpayamlı, Halil Üstün'ün yani araştırma rehberinin para istiyor olma ihtimalini imâ eder. Hamit Zübeyir Koşay tarafından Ankara Halevi'nde ağırlanırlar. 20 Mart'ta ilk alan araştırmalarına hazırlık sürecinden beri yazıştıkları Dr. Rummel ve Gazi Eğitim Enstitüsü müzik bölümü kurucusu Eduard Zuckmayer ile ve ayrıca Gültekin Oransay ve Hikmet Şimşek ile görüşürler. 21 Mart'ta Ankara Konservatuvarı ve Üniversiteye gidilir; fakat kimse yoktur. Halil Üstün Ankara'ya gelir ve Dışişleri Bakanlığı'ndnan izin çıkarmaya çalışır; genel müdür makamında olmadığı için gerekli izin sekreterden çıkmaz. 22 Mart'taki günlük notlarında Almanya Büyükelçiliği'ne gidildiği, Bakanlıktaki müdürden mektubun alındığı, Ankara Konservatuvarı Folklor Arşivi'nden Muzaffer Sarısözen ile görüşüldüğü anlaşılır. Kurt Reinhard kendi yazdığı günlüğükte Muzaffer Sarısözen'in kendisini yeniden gördüğüne çok sevindiğini belirtir ki bu 1955 alan araştırmasında tanışmıştık olduklarını kanıtlar. Sarısözen Türkmen müziğine dair çalışmaların öneminden bahsettiği gibi birkaç kaynak kişi önerisinde

bulnur. Hamit Zübeyir Koşay başta mesafeli dursa da Halil Üstün'ün Reinhard'ların gezisinde onlara rehberlik edebilmesi için ancak bir hafta içinde izin çıkabileceği belirtilir. Ortam gerilir, Acıpayamlı genel müdür ve Üstün'ün para istediği için bu gecikmeleri yarattıklarını söyler. Ursula Reinhard'ın Halil Üstün'ün bunu reddettiğini yazmıştır. 23 Mart'ta araştırma alanı olan Adana-Pozantı'ya gidilir. Böylece Reinhard'ların 1956 yılı alan araştırması resmen başlar.

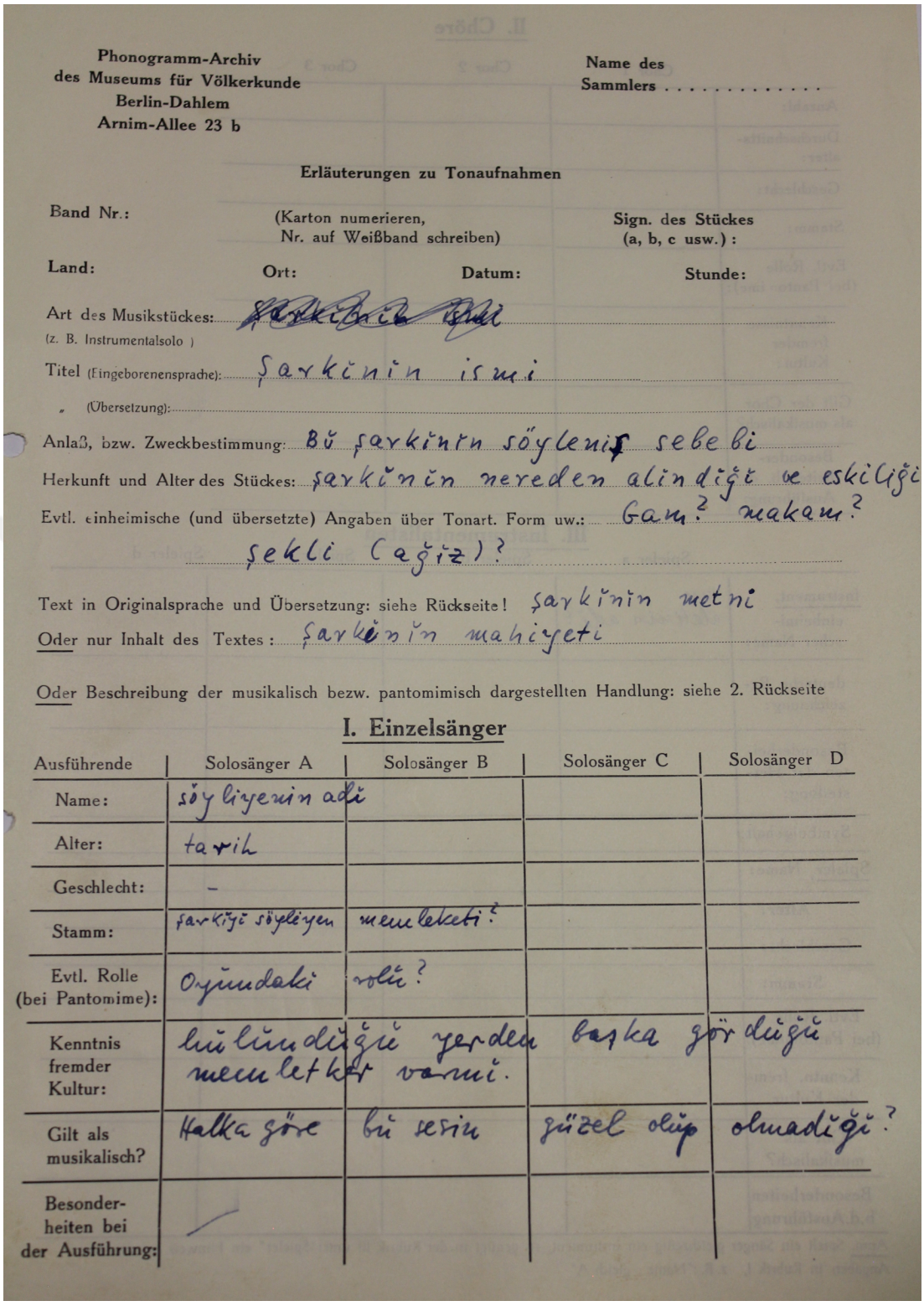
Ursula Reinhard Pozantı'daki ilk gününde günlüğüne "ilk develer görüldü" yazar. Doğanın vahşiliğinden, mağaralardan ve kayalardan bahsederken "Büyük İskender'in burada içinden geçtiği sıra dağlar" ifadesini kullanması Reinhard'ların araştırma güzergahına nasıl karar verdiklerine dair tespitlerime ilk ağızdan kayda değer bir veri niteliğindedir. Kurt Reinhard'ın 1955 yılındaki birinci alan araştırmasında kaldığı derme çatma otelde kalırlar. Pozantı'daki bu ilk günde önce Tahtacı Alevileri'nin yerleşim yerlerine giderler. 1956 yılı alan araştırması kayıt kataloğundan oluşturduğum tabloda güzergah detaylı bir şekilde verildiği için bu aşamadan itibaren geri kalan detayları vereceğim. Karataş-Yemişli'de Türkmen ve eski Yörüklerle görüşürler. Ursula Reinhard genç bir Türkmen kızından iki şarkı aldıklarını, 1955 yılındaki alan araştırmalarında Kurt Reinhard ve Christensen'e şarkı söylemeye yeltenen kadının bu kez kocası tarafından evde hapsedildiğini, kadınların ve çocukların kendisinden uzaklaştığını ve uzaklaştırıldığını belirtir. Burada kendilerine İsa Bey adlı rehber eşlik eder. Ertesi gün yine bir önceki yıl tanışılan Türkmenlerle görüşülür. Rehber İsa'nın iki eşi vardır; İsa muhtemelen Ursula'nın kayıt almaya yeltenmemesi için her ikisinin de şarkı bilmediğini bildirir. Ursula genç bir adamdan iyi kayıtlar aldıklarını, fakat saban yapmak zorunda olduğu için kaydı erken kesmek zorunda kaldıklarını; Ursula'nın sorularına kadın olduğu için cevap vermediğini düşündüklerini yazar. 26 Mart'ta Türkmen köyünün bulunduğu Mersin'de kayıt izni almak üzere pasaport göstermek zorunda kaldıklarını, fakat izin verilmediğini yazar. Ertesi gün 27 Mart'ta Tarsus üzerinden Mersin'e giderler. Yine bir Türkmen köyünde Ursula Reinhard kadınların önce şarkı söylemeye söz verdiğini, erkekler şarkı söylemeyi bitirip kayıt cihazının mikrofonunu onlara uzattığında söylemediklerinden yakınır. Yaşlı bir adama kadınların neden şarkı söylemediklerini sorduğunda, kendilerine gülünmesinden çekindiklerinden bahseder. 28 Mart'ta Ayyaş'ta bir düğün alanında çalışırlarken hastalanır. Sonraki birkaç gün Ursula Reinhard devam eden düğün çalışmasına ateşlendiği için katılamaz. Kurt

Reinhard'ın kendisine verdiği oturak sayesinde herkesin kapıdaki çatlaktan kendisini izlediğini belirttiği korkunç Türk erkek tuvaletine gitmek zorunda kalmadığı için mutludur. 2 Nisan'ı Paskalya'nın ikinci günü olarak işaret eder; iyileşerek tekrar alana çıkar ve kadınlardan maalesef şarkı değil masal kaydedebilir. Ertesi gün Altıgöz-Bekirli'ye kocasını erken yaşta kaybetmiş altı çocuklu bir kadını kaydetmeye davet edilir; Ursula kadına şarkı söyler ama kadın şarkı söylemeyi kabul etmez. Çok fazla fotoğraf çektiklerinden bahseder; bunların içinde insanlar kadar halı, kilim, giyim-kuşam da vardır ki Ursula Reinhard'ın ve daha sonra oğlu Volker'in 1968'den 1970'lerin sonuna dek günlük notları ve yaptıkları yayınlardan Türk halıları ve kilimlerine düşkünlükleri takip edilebilir. Kozan'da kaldıkları günlerde otelde suyun olmamasından ve ortamın "ilkel"liğinden biraz şikayet eder. 5 Nisan'da belediye başkanı tarafından bir restoranda müzisyen ve dansçılardan oluşan bir ortam yaratılır; orada kayıt alırlar. Ertesi gün de belediye başkanının organize ettiği müzisyenleri kaydederler. 7 Nisan'da Roman müzisyenlerin olduğu Hacılar'da bol bol davul-zurna kaydı alınır; daha özgür bir ortam olduğunu ve genç kızlardan evlerinde şarkı kaydedebildiğini yazar. Adana merkezin Adnan Menderes'in ziyareti sebebiyle süslendiğini ve köylerdeki erkeklerin bu sebeple Adana'ya gittiğini not düşer. Missi'nin Yörük çadırlarındaki ortamı anlattıktan sonra kadınların şarkı söylemesinin ayıp olarak görüldüğünü ve sadece çingene kadınların şarkı söyleyebileceğini öğrendiğini yazar. 9 Nisan'da Bartok ve Eberhard'ın destan kaydettiği Kır İsmail'e ulaşmakla geçer; bu zorlu yolculuğun sonunda Kır İsmail'e hiç bir yerde ulaşılamaz. Bugün içinde bir müzik öğretmeniyle çalışırlar ve flüt dediği muhtemelen kavaldan "orijinal" bulmadığı şarkılar kaydederler. 10 Nisan göçebe çadırlarına ulaşıp kadınlardan kayıt almak üzere çok zorlu bir yolculuk yaparlar, fakat sadece kadınların çadır kurmalarını fotoğraflar ve fakat yine onlardan şarkı kaydı alamazlar. Maraş üzerinden bugün Gaziantep'e geçilir. 11 Nisan Antep-Karacurun'da Arapça ve Kürtçe konuşan Barak göçebeleriyle çalışırlar. Ursula Reinhard herkesin karşılarında sinem filmi izler gibi sıralandığını, erkek ve kadınların çoğunlukla birarada olduğunu, çocuğunu emziren bir kadından şarkı ve kırk beş yıldır şarkı söyleyen bir kadından da ağıt kaydettiklerini yazar. Birisi 25 Mark karşılığında ona Roma (römische) mücevherleri satmaya çalıştığını, araştırmacıların yanında antika götürmelerinin yasak olması sebebiyle kabul etmediğini aktarır. 12 Nisan'da Reinhard'ların en verimli kaynak kişilerinden biri olan Ursula'nın deyimiyle destan şarkıcısı (epensänger) Hasan Devren'e giderler.

Hasan Devren'den Halil'in söylediği üzere sazıyla anlattığı epey iyi hikayeler kaydederler; ne kadar para istediğini söylemez ve verdikleri parayı kabul eder. Bu gibi kaynak kişilerden özellikle de profesyonel müzisyen olanlarından alınan kayıtlar karşılığında para ödendiğine dair hesap dökümlerini, Reinhard'ların yıllara dağılan tüm alan araştırmalarının formlarında kaynak kişi isminin yanında ve daha sonra ödenek aldıkları DFG ve FU gibi kurumlara harcama listesi çıkartırken, hazırladıkları sayfalar dolusu hesap listelerinde detaylı bir şekilde bulmak mümkündür. 13 Nisan tarihinde Ursula, Kurt Reinhard'ın çayı döktüğü için kendisini herkesin önünde azarladığını yazar ki bu ve benzeri gerginliklere dair başka günlerde de notlar alır. Bu gibi notlar bir çiftin alandaki zor şartlarda birlikte çalışmasının güçlüğüne dair de önemli verilerdir. Aynı gün yine düğünde çingenelerden (Abdal) davul-zurna ile düğün repertuvarı kaydı alıyorlar; yıllara yayılan alan araştırmalarında da düğünlerde genelde Anadolu çingenelerinin icra ettiği düğün repertuvarını kaydetmişlerdir. Ursula dans eden kızların fotoğraflarını alabilir; fakat cihaz (ses kaydedici veya fotoğraf makinesinden biri) bozulur. 14 Nisan'da bu kez Kurt Reinhard midesinden rahatsızlanır. Ursula, Ali Eroğlu ve yeğeninden kayıt alarak çalışmaya devam eder. Yani biri hastayken diğeri her seferinde kayıt almaya devam etmiştir. Ursula Reinhard 15 Nisan tarihinde Suriye sınırındaki köylerde çalışacakları için korktuğunu söyler; kadınlarla yalnız kalır; çocuklarına götürmesi için Ursula'ya nazar boncukları ve yuvanın bereketini temsilen kaplumbağa armağan ederler; geleneksel kıyafetlerden giyen araştırmacının keyfi belli ki bir süre sonra yerine gelir. Anlaşıldığı üzere kadınlardan yine müzik kaydedemez. 16 Nisan'da Maraş'a geçerler; Ursula, Kurt Reinhard'ın kötü bir ruh halinde olduğunu yazar; Haruniye'de bir okulun hoparlöründen Kır İsmail'i dinlerler ve çokça fotoğraf çekerler. 17 Nisan'da küçük bir kasabada oruç tutuğu için bir kaynak kişinin şarkı söylemeyi reddettiğini yazar. Birkaç gün boyunca Antakya'da çalışan ekip, tarihî mekanları gezer. Paulus Kilisesi'nin Ursula üzerindeki etkisi yazdıklarından anlaşılır. Kadınların şarkı söylemesinin ayıp karşılandığı ve onlardan kayıt alınamayan bir başka ortamdan bahseder. Antakya araştırması boyunca birkaç yerel nefesli çalgı satın alırlar. İlerleyen günlerde tekrar Adana'ya dönülerek tahtacı Alevileri ile düğün çalışmaya devam ederler. 22-23 Nisan araştırmanın son günleri hem Ursula hem de Kurt Reinhard'ın yorgunluktan ve tatmin edici kayıt alamamış olma endişesinden gergin olduğu anlaşılır. İki gün boyunca kaydedilen kötü müziklerin Türk müziği örnekleri olarak Almanya'ya götürülecek olmasından dolayı kızgınlıklarını ifade

eder. Herkesin aynı şarkıları farklı şekillerde söylediklerini yani varyant meselesini günlüğün son gün notlarında yazar. 24 Nisan'da İstanbul'a dönen Reinhard'lar 2 Mayıs'ta oradan Berlin' e ulaşır.

Reinhard'lar Türkiye alan araştırmalarında BFA bünyesinde sürdürülen tüm alan kayıtları için kullanılan ve Kurt Reinhard'ın kurumun yönetimine geldiğinde oluşturduğunu öğrendiğim "Erläuterungen zu Tonaufnahmen" ("Ses Kayıtlarının Açıklamaları") başlıklı formu kullanır. BFA'daki Reinhard'ın 1955 yılı alan araştırmasına ait dosyada bu formun içinde yer alan soruların Türkçe tercümelerinin de yer aldığı bir örneği mevcuttur (bkz. Görsel 3.10; Görsel 3.11). Bu form örneğinin alan araştırması esnasında araştırmaya eşlik eden ve kaynak kişilere soruları sorması beklenen Orhan Acıpayamlı ve Halil Üstün için hazırlanmış olması mümkündür.

Phonogramm-Archiv
des Museums für Völkerkunde
Berlin-Dahlem
Arnim-Allee 23 b

Name des
Sammlers . . . . . .

Erläuterungen zu Tonaufnahmen

Band Nr.: (Karton numerieren, Nr. auf Weißband schreiben) Sign. des Stückes (a, b, c usw.):

Land: Ort: Datum: Stunde:

Art des Musikstückes: ~~şarkıcık türü~~
(z. B. Instrumentalsolo)

Titel (Eingeborenensprache): şarkının ismi

„ (Übersetzung):

Anlaß, bzw. Zweckbestimmung: Bu şarkının söylenis sebebi

Herkunft und Alter des Stückes: şarkının nereden alındığı ve eskiliği

Evtl. einheimische (und übersetzte) Angaben über Tonart. Form uw.: Gam? makam? şekli (cağız)?

Text in Originalsprache und Übersetzung: siehe Rückseite! şarkının metni

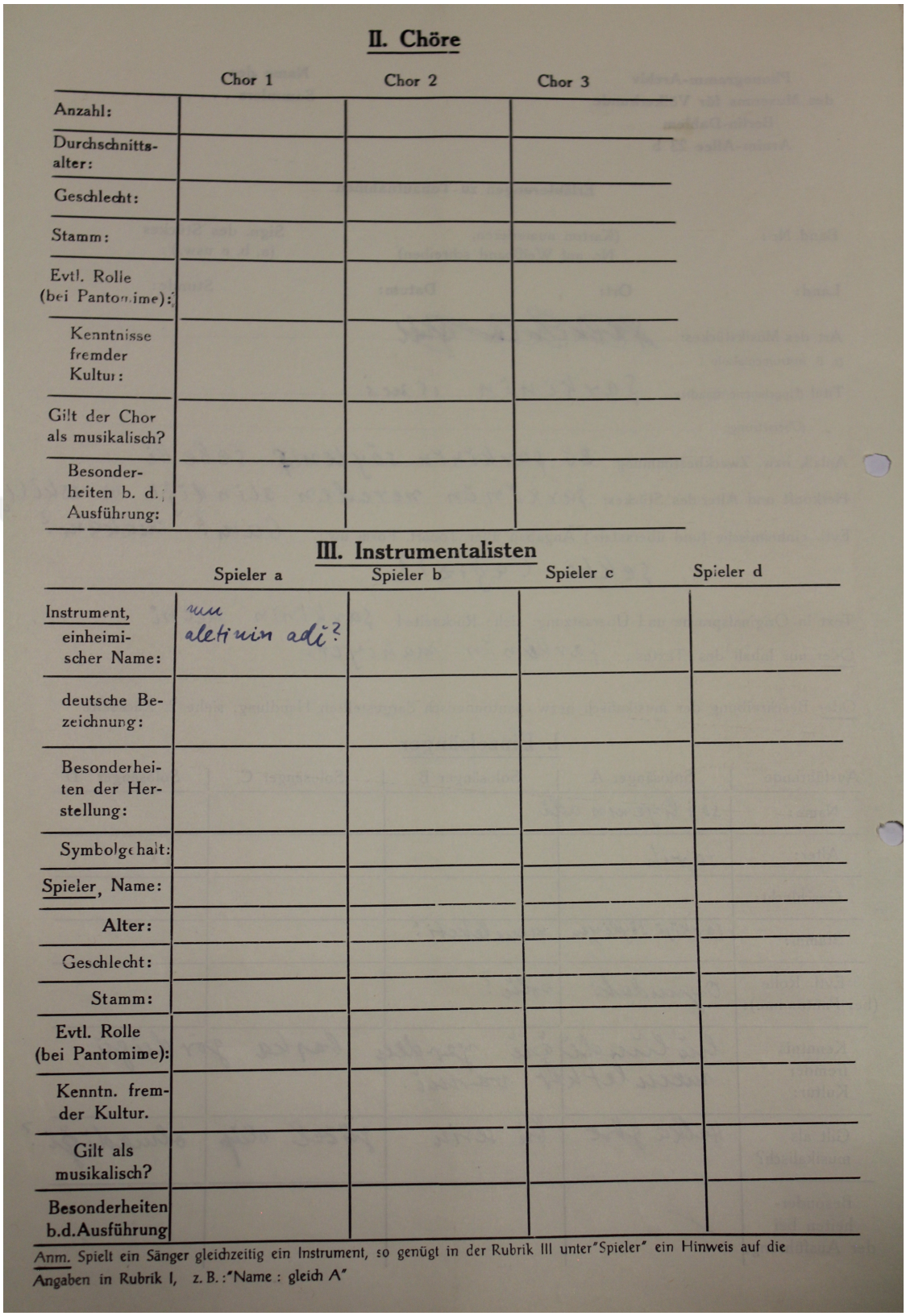
Oder nur Inhalt des Textes: şarkının mahiyeti

Oder Beschreibung der musikalisch bezw. pantomimisch dargestellten Handlung: siehe 2. Rückseite

I. Einzelsänger

Ausführende	Solosänger A	Solosänger B	Solosänger C	Solosänger D
Name:	söyliyenin adı			
Alter:	tarih			
Geschlecht:	–			
Stamm:	şarkıyı söyliyen	memleketi?		
Evtl. Rolle (bei Pantomime):	Oyundaki	rolü?		
Kenntnis fremder Kultur:	bulunduğu yerden memleket var mı.		başka gördüğü	
Gilt als musikalisch?	Halka göre	bu sesin	güzel olup	olmadığı?
Besonderheiten bei der Ausführung:				

Görsel 3.10: Kurt Reinhard'ın 1955 Yılı Türkiye Alan Araştırmasında Kullandığı Form Örneğinin Ön Yüzü (BFA).

II. Chöre

	Chor 1	Chor 2	Chor 3
Anzahl:			
Durchschnitts-alter:			
Geschlecht:			
Stamm:			
Evtl. Rolle (bei Pantomime):			
Kenntnisse fremder Kultur:			
Gilt der Chor als musikalisch?			
Besonder-heiten b. d. Ausführung:			

III. Instrumentalisten

	Spieler a	Spieler b	Spieler c	Spieler d
Instrument, einheimi-scher Name:	nun aletinin adi?			
deutsche Be-zeichnung:				
Besonderhei-ten der Her-stellung:				
Symbolgehalt:				
Spieler, Name:				
Alter:				
Geschlecht:				
Stamm:				
Evtl. Rolle (bei Pantomime):				
Kenntn. frem-der Kultur.				
Gilt als musikalisch?				
Besonderheiten b.d.Ausführung				

Anm. Spielt ein Sänger gleichzeitig ein Instrument, so genügt in der Rubrik III unter "Spieler" ein Hinweis auf die Angaben in Rubrik I, z. B.: "Name : gleich A"

Görsel 3.11: Kurt Reinhard'ın 1955 Yılı Türkiye Alan Araştırmasında Kullandığı Form Örneğinin Arka Yüzü (BFA).

Görsel 3.11'da verilen formun sol üst köşesinde ses kaydının yapıldığı kurum olan BFA'nın adresi sağ üst köşede ise araştırmayı yapan yahut kayıtları alan derlemecinin isminin yazılması gereken bir başlık yer alır. "Ses Kayıtlarının Açıklamaları" ana başlığının altında kaydedilen ses bandının numarası ("Band Nr.") parantez içindeki açıklamada belirtilen şekilde karton numarası ve beyaz teyp bandı üzerine yazılan numarası yazılır. Ayrıca kaydedilen parçanın a, b, c vb. şekildeki ek numarası varsa yazılır. Altında yer alan kısma ülke, yerleşim yeri, tarih ve saat bilgileri yazılır. Kaydedilen ezginin çalgısal bir tür mü, yoksa solo bir tür mü olduğu bilgisi; ezginin anadildeki ismi ile Almanca çevirisi; ezginin ölüm, düğün vb. gibi söylenme sebebi; ezginin menşei ve eskiliği; ezginin makamsal dizisi ve formu hakkında yerel bilgiler ile bunların Almanca çevirisi, sözlü bir ezgiyse özgün dilde metni ile bunun Almanca çevirisi veya sadece metnin içeriği veyahut müzikal veya pandomim özelliklerinin açıklaması yazılır.

Ezgiyi söyleyen(ler)e dair detaylı bilgilerin yazılması beklenen "I. Einzelsänger" başlığının alt başlıkları şöyle sıralanır: isim, yaş, cinsiyet, köken, oyundaki rolü, yabancı kültür bilgisi, -yerli halka göre- müzik sayılıp sayılmadığı ve icraya dair özellikler.

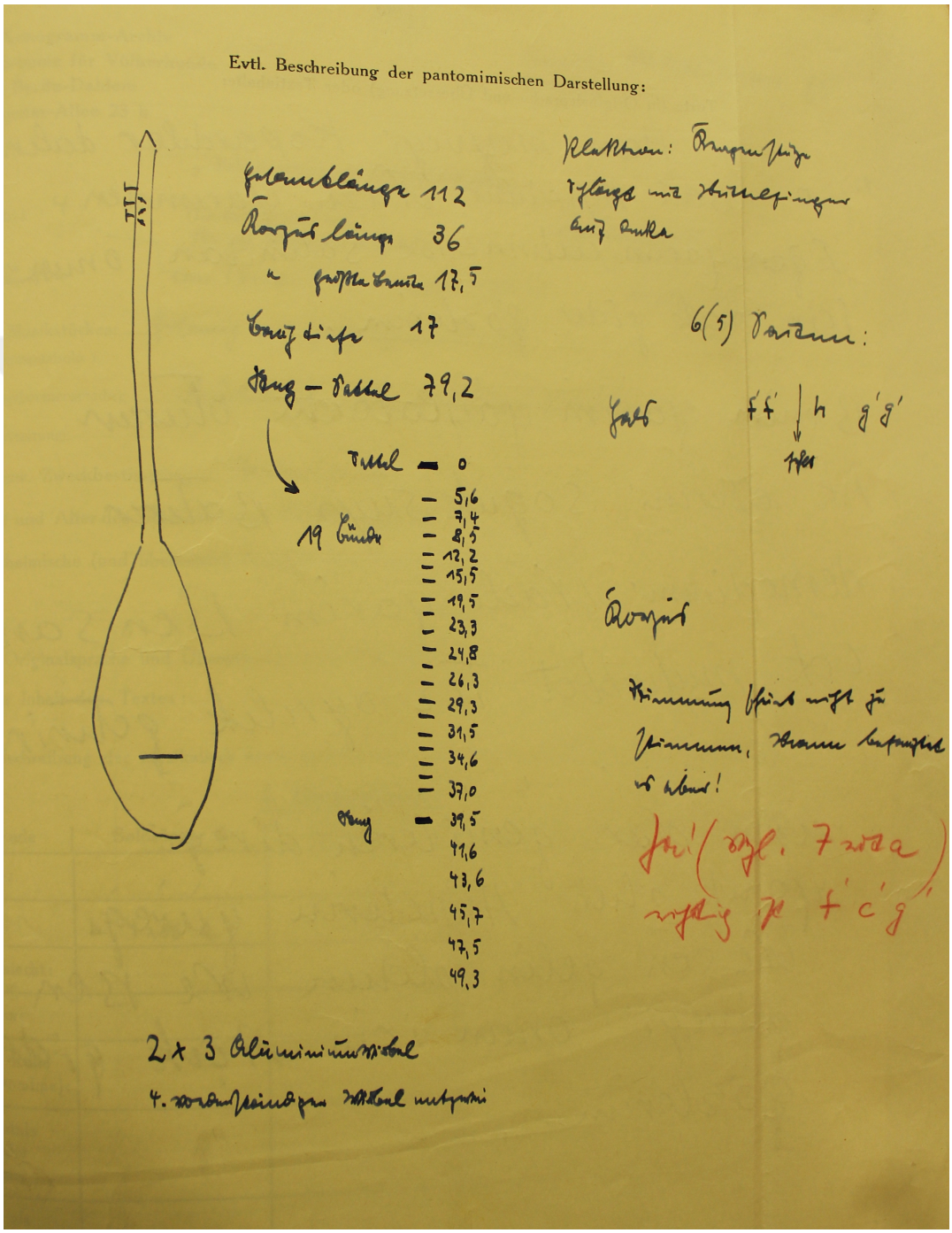
Ezginin icrasında mevcutsa toplu icraya dair bilgiler "II. Chöre" başlığı altında insan sayısı, yaş ortalaması, cinsiyet, köken, oyundaki rolü, yabancı kültür bilgisi, -yerli halka göre- koronun müziksel olarak kabul görüp görmediği, icraya dair özelliklerlerin not edilmesiyle toplanır.

Ezgide kullanılan çalgı(lar) ve bu çalgıları icra eden çalgıcılara dair bilgilerin beklendiği "III. Instrumentalisten" başlığının altında çalgının yerel ismi; çalgının isminin Almanca çevirisi; çalgının üretim özellikleri; sembol içeriği; çalgıcıların ismi, yaşı, kökeni, oyundaki rolleri, yabancı kültür bilgisi, -yerli halka göre- müziksel sayılıp sayılmadığı ve icra özellikleri alt başlıkları yer alır.

Sayfa sonundaki dipnotta ise şarkıcı aynı anda bir çalgı da çalıyorsa I. Bölüm'deki bilgilere ilişkin, örneğin "isim: A'ya eşittir" şeklindeki bir notun yeterli olacağı belirtilir.

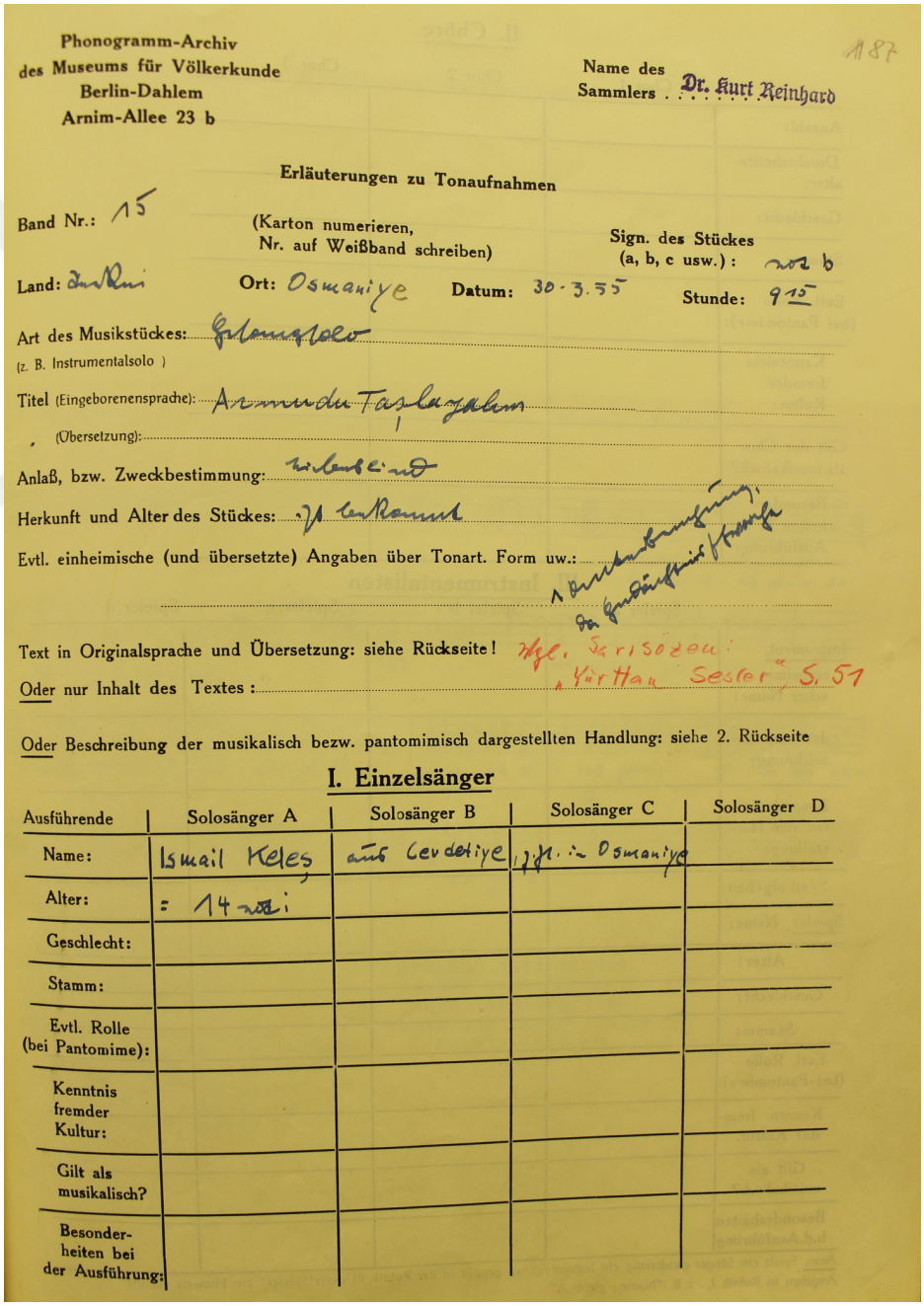
Kurt Reinhard'ın ilk iki alan araştırması alan kayıt formları BFA tarafından birkaç cilt ve dosya halinde muhafaza edilmektedir. Bu formların üzerinde araştırmacıların çalışma yöntemlerine dair epey gözlem yapabilme imkanı bulunur. Formun alt

başlıklarını dolduran bilgilerin dışında ek olarak yazılan ve çizilenler Kurt Reinhard'ın araştırmadaki odağına dair ekstra fikir verir. Örneğin bazı formlarda kaydedilen ezgilerde kullanılan çalgıların özellikle ses perdelerinin ölçümüne dair fikir vermesi düşüncesiyle eskizlerine rastlanır (Bkz. Görsel 3.12)

Görsel 3.12: Kurt Reinhard'ın Kullanılan Sazın Perde Hesaplarının Yapıldığı Eskizi (BFA).

Formların büyük çoğunluğunda kaydedilen ezgilerin varsa metinlerinin mutlaka el yazısıyla yazıldığı, dil ve imla hatalarının çalışma esnasında veya çalışmanın ardından Türkçe bilen ve/veya ezginin sözlerini bilen birilerine kontrol ettirilerek, düzeltildiği görülür (bkz. Görsel 3.13, Görsel 3.14). Formlara yazılan bu metinler ileriki yıllarda Reinhard'ların *Von Seiner Häusern Eine Weide…* ve *Auf der Fiedel Mein* adlı, alan aratırmalarında kaydettikleri ezgilerin metinlerinin Almanca tercümelerinin yer aldığı kitaplarına temel oluşturur.

Phonogramm-Archiv
des Museums für Völkerkunde
Berlin-Dahlem
Arnim-Allee 23 b

Name des Sammlers: Dr. Kurt Reinhard

187

Erläuterungen zu Tonaufnahmen

Band Nr.: 15 (Karton numerieren, Nr. auf Weißband schreiben)

Sign. des Stückes (a, b, c usw.): 102 b

Land: Türkei Ort: Osmaniye Datum: 30.3.55 Stunde: 9 15

Art des Musikstückes: Gesang solo
(z. B. Instrumentalsolo)

Titel (Eingeborenensprache): Armudu Taşlazalım

(Übersetzung):

Anlaß, bzw. Zweckbestimmung: Unterhaltung

Herkunft und Alter des Stückes: Volksmund

Evtl. einheimische (und übersetzte) Angaben über Tonart. Form uw.: Aufnahme mit Gitarre

Text in Originalsprache und Übersetzung: siehe Rückseite! Vgl. Sarisözen: „Türkische Sagen" S. 57

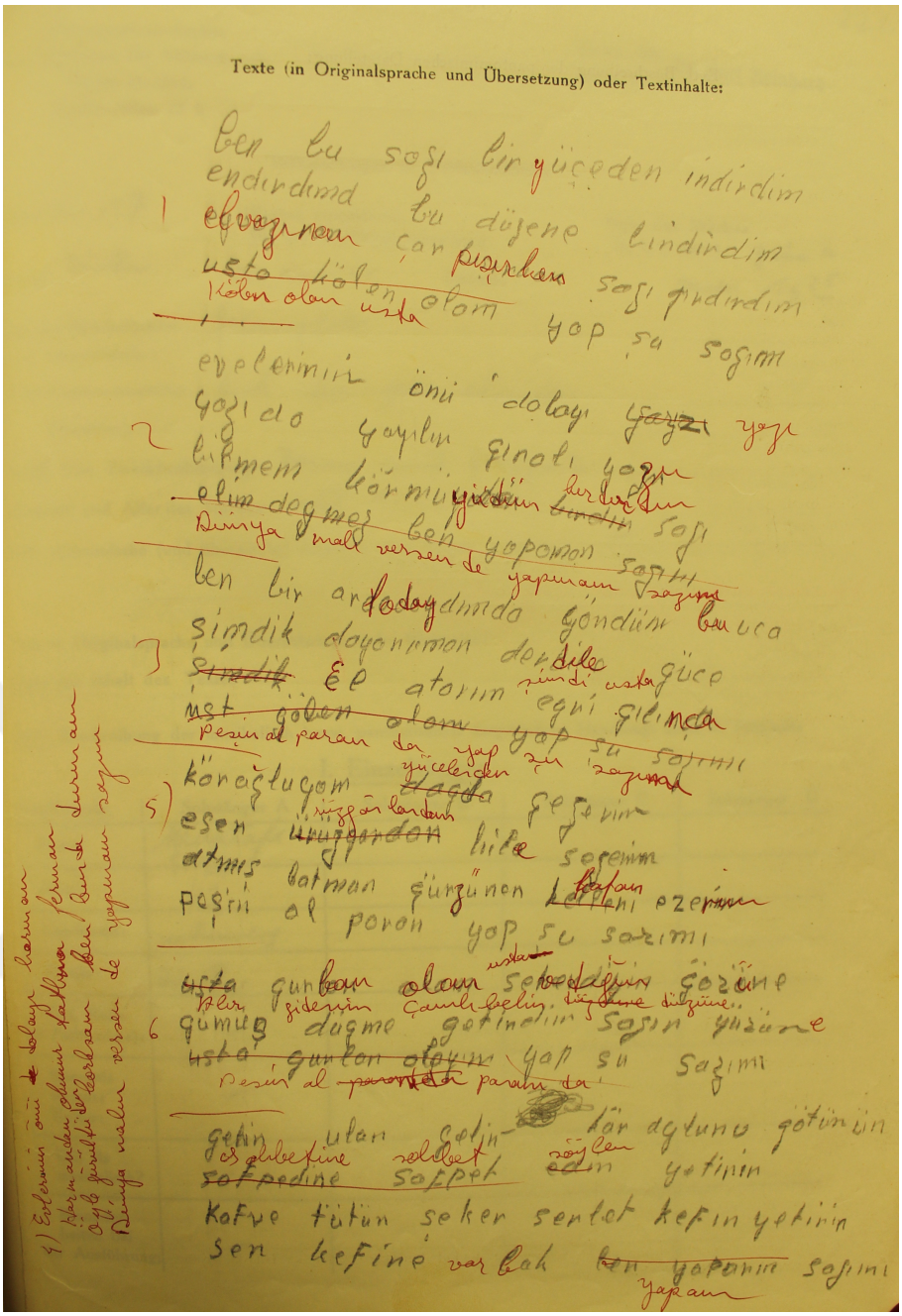
Oder nur Inhalt des Textes:

Oder Beschreibung der musikalisch bezw. pantomimisch dargestellten Handlung: siehe 2. Rückseite

I. Einzelsänger

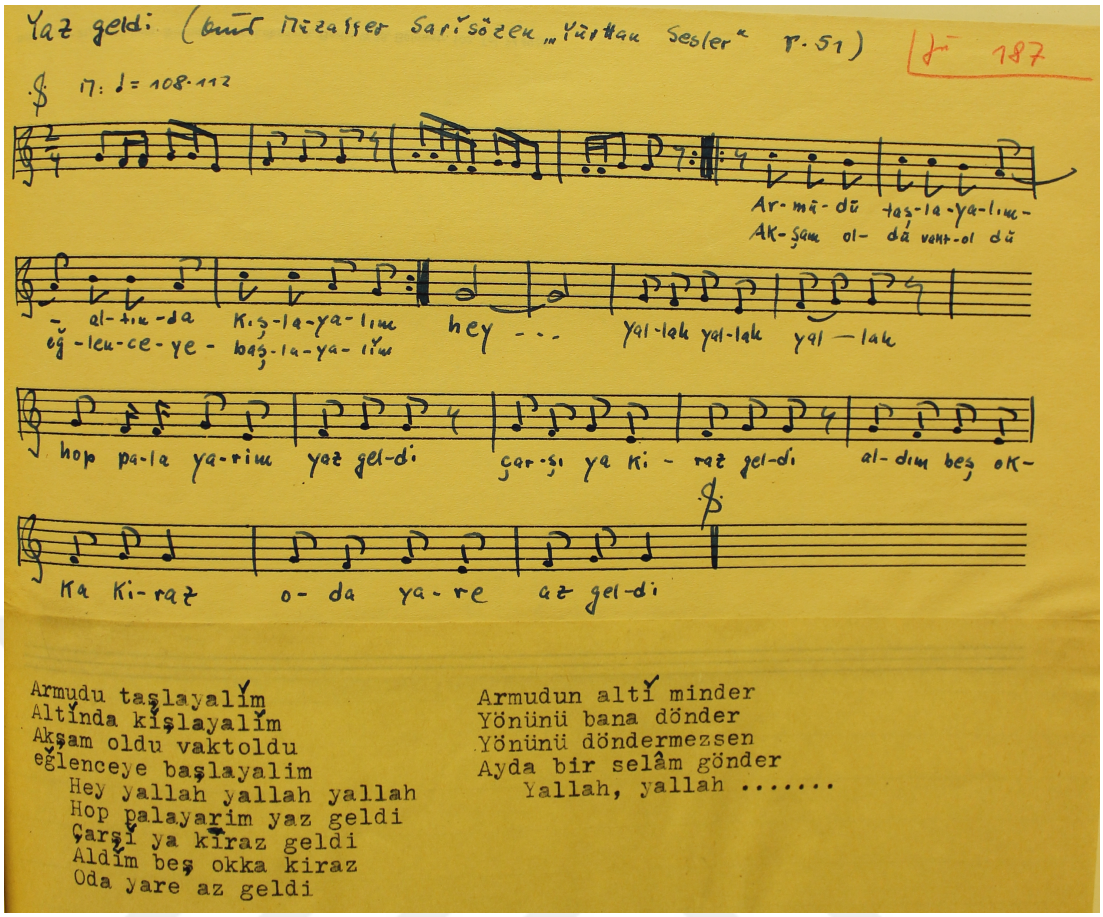
Ausführende	Solosänger A	Solosänger B	Solosänger C	Solosänger D
Name:	Ismail Keleş	aus Cevdetiye	Yk. in Osmaniye	
Alter:	= 14 Jahre			
Geschlecht:				
Stamm:				
Evtl. Rolle (bei Pantomime):				
Kenntnis fremder Kultur:				
Gilt als musikalisch?				
Besonderheiten bei der Ausführung:				

Görsel 3.13: Reinhard'ın El Yazısıyla Doldurduğu Form Örneği (BFA).

Görsel 3.14: Alanda Türkçe Bilen Biri Tarafından Yazılan ve Bir Başkası Tarafından Düzeltilen Şarkı Metni (BFA).

Alan kayıt formlarında her ne ses kaydı yapılıyor dahi olsa zaman zaman Reinhard'ın yazdığı ezgi transkripsiyonları ve bunların üzerinde çalışma esnasında aldığı analitik notlar da mevcuttur (bkz. Görsel 3.15)

Görsel 3.15: Kurt Reinhard'ın Alanda Yaptığı Transkripsiyon Örneği (BFA).

3.3.2.3 Raporlar ve Araştırma Çıktıları

"1955 Derlemesi Türkiye Müzik Etnolojisi Araştırma Gezisi Üzerine Kısa Rapor"[183] sekiz alt başlıktan oluşur. Başlıklar şu şekilde sıralanır: Gezinin Süresi, Nelerle Gidildiği, Hazırlık ve Seyahatin Desteklenmesi, Nerelere Gidildiği, Halk Grupları (Kayıt sayısında göre önce en fazla rastlanan gruplar), Ses Bantlarının Sayısı, Çekilen Fotoğrafların Sayısı, Dergi ya da Gazete, Şarkılara hangi çalgılar eşlik etti, Salt Çalgısal Parçalarda hangi çalgılar vardı, Araştırmanın ana hatları. Kurt Reinhard tarafından yazılıp imzalanan bu rapora ayrıca raporun 1956 yılı başında *Sosyologes* adlı dergide yayınlanacağı bilgisi not düşülür ve nitekim rapor "Adana Vilayetinde Köy Müziğinin Durumu ve Değişimi" başlığıyla yayınlanır.[184]

Kurt Reinhard'ın "Kurzer Bericht über eine musikethnologische Forschungsreise in die Türkei" ("Türkiye'ye Yapılmış Bir Müzik Etnolojisi Araştırma Gezisi Üzerine

183 "Kurzer Bericht über eine musikethnologische Forschungsreise in die Türkei".
184 "Zustand und Wandel der bäuerlichen Musik in der türkischen Provinz Adana", *Sociologus. Zeitschrift für Völkerpsychologie und Soziologie,* Neue Folge 6: 68-78.

Kısa Rapor") başlıklı 1955 yılı Türkiye alan araştırmasına dair hazırladığı raporda hazırlık aşamasına ve gidilen yerlere dair tüm detaylar ve belirsizlikler netleşir. Raporunda belirttiği üzere Kurt Reinhard Türkiye seyahatini İstanbul Alman Arkeoloji Enstitüsü, Ankara'daki Alman Büyükelçiliği, ADK'daki Folklor Arşivi, Prof. Dr. Wolfram Eberhard ve Berlin'deki Türk Başkonsolosluğu üzerinden Türkiye İçişleri Bakanlığı ve Ankara Basın Dairesi ile yazışarak tasarlar. Ankara'daki Savunma Bakanlığı ve Adana Kaymakamlığı gibi yerel ve resmî pek çok devlet birimi geziyi destekler ve çeşitli tavsiyelerde bulunur. Kurt Reinhard raporunda Adana Müze Müdürünün (Halil Üstün) araştırma boyunca kendilerine refakat ettiğini belirtilir. Kurt Reinhard'ın Eberhard'a 5 Eylül 1955'te yazdığı mektubu ile 18 Şubat 1955 tarihli Berlin'deki Türkiye Başkonsolosluğu'ndan Reinhard'a gönderilen mektupta adı geçen Orhan Acıpayamlı'nın da Karataş'a giderken onlara refakat ettiği bilgisi raporda netleşir.

Raporda Yörüklerin yerleşim yerlerine odaklanıldığı anlaşıldığı ve bu sebeple Adana ağırlıklı olmakla birlikte Ankara'nın periferisinde ve İstanbul'da 26 köyde çalışma yapıldığı (bkz. Tablo 3.2; Harita 3.1) belirtilir. Bu köylerde Türkmenler, Türkler, Tahtacılar, Çingeneler, Yörükler, Kürtler, Avşarlar, Alevi (Kızılbaş Dini Grupları), Lazlar, Kuzey Kafkaslardan gelmiş daha uzak Türk Gruplar, Doğu Türkistan ve Adana'nın dışında birkaç tane istisnai gruptan kayıt alınır. Gezi süresi gidiş dönüş yolculuğuyla birlikte 22 Şubat-7 Mayıs 1955 tarihleri arasında gerçekleşir.[185]Alan araştırmasında kullandıkları ekipman bir adet "Butoba" marka teyp kaydedişi ile LGS marka teyp bantları; iki adet Leika 3 F kamera (fotoğraf makinesi), 3.5 ve 9 cm objektif, kamera için Adox Film KB14 ve Agfa renkli fimlerden oluşur. Çalışma boyunca 359 adet ses bandında toplam 400 şarkı ve çalgısal parça kaydedilir, yaklaşık 500 siyah-beyaz ve 100 renkli fotoğraf çekilir. Her kayıt için detaylı alan kayıt formu doldurularak kaynak kişinin çok yaşlı olduğu veya yardım edemeyeceği on durum dışında bütün şarkı metinleri (sözleri) yazılabilmiş olduğu; günlük tutulduğu ve kayıtlardaki şarkıların tek tek dökümünün alındığı bilgisi raporlanır. Kaydedilen şarkılara eşlik eden çalgılar davul, davul ve zurna, saz (tanbur), keman ve saz ile yalnızca keman; çalgısal parçalarda kullanılan çalgılar davul, zurna, saz, obua (kaval) ve "doğal" klarnet'tir.

[185] Reinhard Türkei I Kayıt Kataloğu'ndaki (1955) ilk kayıt tarihi 9 Mayıs 1955 son kayıt tarihi 29 Nisan 1955'tir.

Kurt Reinhard raporunda çalışmanın ana hatlarını belirtirken klasik Türk müziği ve hafif müzik üzerine mevcut yayınlarda -ki bu yayınları araştırmadan önce okumuş olsa gerek- İslâmi bir yapı ortaya konduğunu ve bu İslâmi özellikleriyle birbilerine bağlandıkları tespitini sunar. Diğer yandan halk müziğine dair literatür yeterli olmadığı için bu müziğin yeterince bilinmediğini ve bu araştırma gezisini de bu müziği incelemek ve literatüre kazandırmak maksadıyla yaptığını yazar. Bu doğrultuda göçerlerin ve köylü halkların müzikleriyle ilgilenerek Türkçe ve Türkmence konuşan icracılardan görece saf Türk müzikleri kaydettiğini belirtir. Bu alan araştırmasında edindiği veriler ve yaptığı araştırmalardan çıkardığı sonuçlar 1950'lere dek Orta Asya müzik stillerine dair yapılan çalışmalarda bu müziklerin dar ilişki ağları içinde görüldüğü; köylü müziğinin çingene müziği ve radyolar aracılığıyla baskı altında olduğu yönündedir.[186] Davul-zurna müziğinin Hindistan'dan Balkanlar'a kadar çingeneler aracılığıyla yayılmış olduğunu bu çalışmadaki tespitlerinden biri olarak sunar.

"Şubat-Mayıs 1956'da Türkiye'ye Yaptığım Gezinin Bilimsel Sonuçları Üzerine Rapor"[187] 26.06.1956 Berlin tarihlidir, dolayısıyla Türkiye'den döner dönmez yazıldığı anlaşılır. Bu rapor ilkindeki gibi alt başlıkların yerine 1955-1956 araştırmalarının zaman zaman kıyaslandığı bir düz yazı şeklinde sunulur.

Kurt Reinhard "Bericht über die wissenschaftlichen Ergebnisse meiner Türkei-Reise Februar/Mai 1956" ("Şubat-Mayıs 1956'da Türkiye'ye Yaptığım Gezimin Bilimsel Sonuçları Üzerine Rapor") başlıklı, 26.06.1956 tarihli raporunda DFG tarafından desteklenen bu ikinci Türkiye seyahatinin Adana, Mersin, Antep ve Antakya vilayetlerini içine aldığını yazar (bkz. Tablo 3.3; Harita 3.1). Motorlu araç kullanımıyla (Kraftfahrzeug) öncekinden çok daha fazla sayıda ve uzak köye ulaşarak bu bölgelerde yaşayan toplulukların, "karşılaştırmalı amaç" için çok önemli bulduğu müzik stillerini kaydedebilir. İlk alan araştırmasına göre Türkmenlerin müzik geleneklerine dair zihninde oluşan resmi büyütebilmiştir. Buna göre: Türkmenlerin halk müziği ırkî bakımdan diğer Türk kitlelerine başka kültürlerle daha az karışmıştır; Türkmen halk müziği kültürel olarak görece şehirli olan Araplaşmış sanat müziğine oranla daha heterojendir; bu müziğin ezgi yapısı oldukça süslemesiz

[186] Kurt Reinhard Türkiye'de yaptığı alan araştırmalarında verdiği gazete röportajlarında bu baskının halk müziğini yok ettiğini sıkça belirtir. Bela Bartok da 1936 osmaniye araştırmasının sonunda bu yargıda bulunur.
[187] "Bericht über die wissenschaftlichen Ergebnisse meiner Türkei-Reise Februar/Mai 1956".

ve pentatoniktir; Gaziantep'in Suriye sınırındaki Barak Aşiretleri aracılığıyla Arap bölgelerinde görülen müziksel özellikler Türkiye'ye taşınır; Türkmen müziğinde en yaygın türler destanlar, baladlar, lirik şarkılar ile dans havalarıdır; dans havaları, kadın ve çocuk şarkıları ile çoban havalarında dar bir ses bölgesi, kısa müziksel motifler ve keskin metrik yapı hakimdir. Kurt Reinhard raporunda kaydettiği türlerin yapısal özelliklerine dair detaylı bilgilerini ve tespitlerini sıralar.[188]

Halk şarkılarının, Araplaşmış şarkılar dediği arabesk şarkılardan farklı şekilde söylendiğini, şarkıya başlarken vücudun ilk nefesi alma biçiminin heyecan verici olcuğunu belirtir. Şarkılardaki genel konunun aşk ve ölüm olduğu; aşk şarkıları ve ağıtların dışında çoban şarkılarının ve özellikle saz eşliğinde gezen ozanların geleneksel folklor içinde hâlâ canlı olduğunu tespit eder. Çalıştığı bölgede büyük bir müzik sevgisi gözlemlediğini, müzik yapmak için fırsat kullandığını, bütün kutlamalarda özellikle de üç gün süren düğünlerde erkeklerin durmadan müzik yaptığını aktarır. Kadınlara dair tespitleri Ursula Reinhard'ın bu alan araştırmasına ait günlükte yazdığıyla ortaktır (bkz. Bölüm 3.3.2.2). Yine çalıştıkları bölgede kadınlar neredeyse hiç çalgı çalmaz; özellikle koyu dindar kadınların şarkı söylemesi "ayıp" olarak nitelenir; kadınlar yine de kendi aralarında ve çocukların yanında şarkı söyler, fakat hiçbir koşulda erkeklerin yanında söylemez; kadın ve erkek dönüşümlü olarak müzik veya dans icra etmez. Tüm bu negatif koşullara rağmen Kurt Reinhard gene de kadınlardan bir dizi şarkı kaydedebildiklerini belirtir. Türkmenlerin yaylı çalgılar, çobanların flüt (kaval), mesleği müzisyenlik olanların farklı boyutlarda davullar, çoğunlukla solo icracıların şarkı eşliklerinde saz kullanmakta olduğunu aktarır. Sazın pest telleriyle dem sesi vurularak oluşan çokseslilik formu vokal ve flütle (kaval) bir heterofoni yaratır.

Güney Türkiye'deki Türkmen müzik geleneklerinin dışında başkaca gözlemlerde de bulunur. Kurt Reinhard özellikle Gaziantep'te Abdal soyundan gelen çingenelerin meslekten müzisyen olduğunu ve davul-zurnayı daha ziyade bu toplulukların çaldığı; Mersin-Silifke'de ise tersine davul-zurna topluluklarının Türkler tarafından icra edildiğini ve bu çalgı çiftine zurna ve keman eklendiği tespitini yapar. Arap etkisindeki müziklerin halk müziğinin kendisinden farklı olduğunu vurgulayan Reinhard, Avşarlar, Varsaklar ve Tahtacılar gibi toplulukların müziklerinde Arap

[188] Bu tespitleri genel bilgileri kapsadığı için detaylar vermek yerine çalışma için önemli olduğunu düşündüğüm tespitlere yer verdim.

unsuru olmadığını belirtir. Çalıştığı güney bölgesindeki kürt müziğinin sadece kendilerine has bir müzikleri olduğu tespitini yapar. Antakya'daki Alevilerin müzik stillerinin sadece mezhep farkından değil aynı zamanda Araplaşmış farklı bir halk grubu olmalarından dolayı farklı bir müzik stili olduğu kanısına varır. Kökenlerleri ve ırkî bağımlılıkları -o yıllara dek- çok incelenmemiş olan Antakya halklarında tampereman ses dizilerinin; farklı bir davul ile Arap çifte klarneti (?), argun ve sınırdaki Arap köylerinde ona benzer sumara adlı bir çalgının kullanıldığını aktarır. Kurt Reinhard Türkiye'ye yaptığı her iki gezide (1955 ve 1956) aslında Türk sanat müziği ve Arap müziği de ilginç olmakla birlikte, Türkmen müzik stilleriyle sınırladığı bu çalışmada yaptığı gözlemlerin oldukça ilginç olduğunu belirterek raporunu sonlandırır.

İkinci araştırmada ilkinin verilerini teyit etmiş, iki alan araştırmasının neticesinde elde ettiği bilgilerle 1956 raporundaki bu genel bir takım görüşlere sahip olabilmiştir. Keza Kurt Reinhard'ın iki alan araştırmasının da kayıtlarına dair katalog ve içerik bilgilerini detaylarıyla aktardığı *Türkische Musik* başlıklı kitabı (1962) da bu iki araştırmayı bir bütün olarak gördüğünün kanıtıdır. Reinhard'ların 1955-1956 yılı alan araştırmalarının çıktılarını oluşturan yayınlara dair bilgiler konuya dair en güncel yayın olan Baumann & Çiftçi'den (2021) aktarılacaktır. Kurt Reinhard'ın 1955-1956 Türkiye araştırmalarına dair yayınları şu şekildedir: "Adana Vilayetinde Köy Müziğinin Durumu ve değişimi" (1956), "Türkiye'deki Türkmen Şarkılarının Tipleri" (1957), "Türk Müziği" (1957), "Güney Türkiye'deki Türkmenlerin Oyun Havaları" (1957), Türkiye'deki akademik müzik tartışmaları ve erken dönem geleneksel müzik araştırmalarıyla bağlantılı olduğunu düşündüğüm "Pre-Pentatonik Diziler Sorunu Üzerine: Özellikle Üçüncü-İkinci Çekirdek" (1958), "Bir Türk Oyun Havası ve Türk Olmayan Benzerleri" (1960), "Bir Çoban Havasında Sunulduğu Şekliyle Türk Halk Şarkısında Varyant Oluşumu" (1961), Güney Türkiye'de Davul Oyun Havaları" (1961), *Türkische Musik* (1962), "Türkiye'de Halk Müziğini Sürdürme" (1962) (Baumann & Çiftçi, 2021, s. 125-130).

4. SONUÇ

"Karşılaştırmalı Müzikolojiden Etnomüzikolojiye Değişimin Temsili Olarak Kurt Reinhard" başlıklı bu çalışmada temel odak, bir müzikolog olarak Kurt Reinhard ve onun Türkiye çalışmalarıdır. Çalışmanın temel sorusu ise araştırmacının karşılaştırmalı müzikolojiden etnomüzikolojiye evrilen disiplin içinde paradigma değişimine işaret eden Türkiye alan araştırmalarından ilk ikisinin "nasıl?"ları üzerine kuruludur. Bu doğrultuda, hem merkez Avrupa müzikoloji disiplini hem de Kurt Reinhard'ın kendi çalışmaları içinde bir paradigma değişimine işaret eden birer örneklem olan bu iki alan araştırması milat tayin edilmiş, çalışma bu araştırmaları kavramada kurulan öncü *(b)ağ*ların aktarımıyla başlamış, Kurt Reinhard'ın Türkiye öncesi çalışmaları ile BFA'daki belgelerden edinilen bilgiler doğrultusunda Türkiye alan araştırmalarının kendi içindeki dönüşümünü/değişimini temsil eden *(b)ağ*lara odaklanılarak ilgili veriler sunulmuş, Kurt Reinhard'ın tekilliğindeki değişim okumasını yapabilmek üzere bu genel çerçeveyi oluşturan öncül ve soncul bağların arasına yerleşen 1955-1956 alan araştırmalarına BFA'daki Kurt Reinhard Türkiye koleksiyonu içindeki ilk el evrak-ı metrukeden elde edilen veriler ışığında miyop bakılarak araştırmanın *tekrar*a ve *taklid*e dayanan *süreklilikler*i ile bunlar içindeki dönüştürücü *(b)ağ*lar, manevralar, stratejiler, ilgi alanları ve davranış biçimlerinin izleri sürülerek sunulmaya çalışılmıştır. Dolayısıyla çalışma *eyleyen (aktör)* konumunda görünen bir müzikoloğun mesleki *ağ*ları kurarkenki dönüşümünün bir okumasını yapar ve onun karşılaştırmalı müzikoloji ile etnomüzikoloji disiplini arasında değişimi temsil eden *(b)ağ*ın kendisine dönüşümünü gösterir. Böylece salt *eyleyen* (*aktör*) konumunda görünen Kurt Reinhard her iki disiplin arasındaki değişimi temsil eden *(b)ağ*ın kendisi olarak, tekilliği içindeki tüm sürekli ve değiştirici çoğullukları da temsil eder.

Kurt Reinhard'ın tekilliğinde toplanan ve onun akademik yönelimlerini, metodolojisini, odaklarını ve üretimini yönlendiren eski paradigmalara dahil olan *(b)ağ*lar: Türkiye'de daha önce yabancı ve yerli araştırmacılar tarafından yapılmış olan tekil ve kurumsal araştırmaların odakları; eski paradigmaları temsil eden merkez

Avrupa sosyal bilim yönelimleri ile karşılaştırmalı müzikolojinin kendi içindeki dinamiklerden özellikle Aryan ırk teorisi, karşılaştırma metodu, Kitab-ı Mukaddes arkeolojisi, Antik Yunan ideali etrafında şekillenen araştırmaların odakları; Türkiye akademisinin kendi içindeki odaklar şeklinde sıralanabilir. Kurt Reinhard'ın eski paradigmalara ait (b)ağları kendi çalışmalarında sürdürmekle birlikte mikro ve makro düzeyde dönüştürdüğü Türkiye çalışmalarına başladığı döneme denk gelen yeni paradigmalara dahil olan (b)ağlar ise İkinci Dünya Savaşı'nın ardından oluşan yeni dünya düzenindeki yeni kültür politikaları içinden UNESCO'nun ön ayak olduğu müzik kurumları IMC, IFMC, ICTM ve AFS ile onların Journal of the International Folk Music Council, The World of Music, sonra The World of Music (New Series) ve Journal of American Folk-Lore gibi yayınlarının yeni dünyanın yeni disiplininin, etnomüzikolojinin (müzik etnolojisi) üretim alanını oluşturduğu (b)ağlar, FU ve BFA'nın bünyesinde gerçekleşen çalışmalarda metolojik olarak karşılaştırmalı müzikolojiden etnomüzilojiye doğru değişimi işaret eden odaklar şeklinde sıralanabilir. Bu gibi kurumsal nitelikteki, devlete (b)ağlı ve (b)ağımlı yapıların disiplinin kendi içinde değiştirmede ve yönlendirmedeki belirleyiciliği onların *güçlü bağlar* olarak görülmesine sebep olur. Nitekim Kurt Reinhard'ın eski paradigmaları sürdürdüğü, yeni paradigmalara evrildiği çalışmalarını kurduğu bu (b)ağlar üzerinden kavramak geniş perspektiften en doğrusu olacaktır. Diğer yandan bir araştırmacının laboratuvarına genelden özele, bütünden detaya doğru araştırmaların her birine miyop bakıldığında sürekliliğin içindeki kimi zaman *gündelik* kimi zaman *zayıf* gibi görünen ama değiştirici gücü zamanla fark edilen *(b)ağları* kavramakla anlaşılabilir. Akademi içindeki ön kabuller, disiplinler ve araştırmacılar hakkındaki genellemelerin idraki kolaydır, ama bizi körleştirir ve bugünü yorumlamada eksik bırakır. Bu sebepledir ki bu çalışmada Kurt Reinhard'ın tekilliğinde tespit ettiğim tüm (b)ağlar hem ilgili okumalar hem de arşiv malzemesiyle olabildiğince detaylandırılmıştır. Her ne kadar çalışmanın içinde Kurt Reinhard ve çalışmalarında *güçlü* ve *zayıf* olarak nitelendirilebilecek yönlendirici ve değiştirici etkiye sahip (b)ağların kendi arasındaki ilişkiler detaylı olarak aktarılmış olsa da bir kısmına sonuç bölümünde bir kez daha yer ayırmak yerinde olur.

Kurt Reinhard'ın eski paradigmalara (b)ağlı bir karşılaştırmalı müzikolog olarak "alan çalışması" yapmaya karar verdiği ilk güzergah Hindistan'dır. Bu güzergah araştırmanın hazırlık aşamasındaki kurumsal engellere takılarak hızlı bir manevra ile

Türkiye'ye doğru değiştirilir. Eski paradigmalara uygunluk bakımından bu güzergah da işler kabul edilir ve Kurt Reinhard kısa süre içinde Türkiye'de alan çalışması yapmaya karar verir. 1955'te gerçekleşen ilk alan araştırmasından önce Türkiye'de yabancı ve yerli araştırmacılar tarafından yapılmış olan alan araştırmalarının verilerini ve onları çevreleyen kurumsal ve meslekî ortama dair detayları birbiriyle eşit düzlemde karşılaştırarak aralarındaki (b)ağı inceledimde görünen o ki Kurt Reinhard'ın özellikle 1955-1956 araştırmalarında Türkiye için belirlediği ilk (Batı Anadolu) ve sonrasında (Adana) karar verdiği güzergahlar önceki araştırmalarla benzerlik arz eder; bu bakımdan araştırma bölgesi seçiminde bir süreklilik hâkim gibi görünmektedir. Bourgault-Ducoudray 1897'de İzmir; Pernot 1898 ve 1899'da Sakız Adası; Pachtikos 1905'te Küçük Asya, Ege Adaları ve Kıbrıs; Asaf Kardeşler 1925'te; Darülelhan 1927'deki ikinci seyahatte; ADK 1938'deki ikinci seyahatte ve on altıncı seyahatte Batı Anadolu'da araştırma yapar. Kurt Reinhard'ın 1955 alan araştırmasına çıktığı Mart ayına kadar gitmeyi planladığı alan da Batı Anadolu olmuş ve kurumsal yazışmalarının büyük bölümünü bu plana göre yapmıştır. Batı Anadolu'da yapmayı planladığı araştırmanın amacı kendi aktarımlarından anlaşıldığı üzere modern ve Avrupa yönelimli Türk müziği ile Türkmen Yörüklerin, diğer Doğulu pre-Türklerin ya da Türk olmayan gayrimüslimlerin kendi deyimiyle örneğin Kızılbaşların müzik stillerini araştırmaktır (bkz. Görsel 3.3). Bir kısmı Batı Anadolu'da özellikle İzmir ve çevresi ile İstanbul'da 1880-1905 yılları arasında araştırma yapan yabancı araştırmacılar da bu iki şehir merkezi ve periferilerindeki Rum ve Ermeni kültürü odaklı çalışmalarıyla Anadolu'daki gayrimüslim izleri takip eder. Bu gibi müzik araştırmalarının temelinde Avrupa'nın tarihini yeniden inşa ettiği kusursuz bir Antik Yunan ideali olduğu muhakkaktır. İngiltere'nin zamanla Hindistan'a ulaşmasını hedeflediği Osmanlı Devleti'nin ilk demiryolu da 1860 yılında tamamlanan İzmir-Kasaba demiryolu hattıdır (Avcı, 2015, s. 264). Bu demiryolu projelerinin yolunu açtığı Yakın Doğu'daki arkeoloji çalışmaları içinde 1870-1890 yılları arasındaki Heinrich Schliemann'ın Homeros'un İlyada'sından hareketle Troya'yı bulmasıyla Avrupa'nın Anadolu'daki Antik Yunan köklerini bulma hayali gerçekleşmiş olur. Kitap odaklı bu gibi şarkiyatçı arkeolojik çalışmalara zamanla Kitab-ı Mukaddes rehberlik eder. Asaf Kardeşler tümüyle ve Darülelhan büyük oranda yabancı araştırmacıların Batı Anadolu'daki bulgularına anti-tez oluşturacak Türk kültürü unsurlarını araştırmayı hedefler. Fakat Kurt

Reinhard aynı Hindistan seyahat planında olduğu gibi çok kısa bir süre içinde yeni bir strateji geliştirerek güzergahını başka yöne çevirir.

Kurt Reinhard, kendinden önce o bölgede çalışma yapmış olan Eberhad'la yazışmaları neticesinde 1955 yılı ilk alan araştırma bölgesi olarak Adana'ya karar verir. 1956 yılı araştırmasını ise ilkindeki eksikleri tamamlayacağı bir araştırma olarak tayin eden Reinhard bu sefer Eberhard'ın çalıştığı bölgede, Adana, Gaziantep ve Hatay'ın çevresi ile bunların Suriye sınırlarında çalışır. Önceki araştırmacılardan Luschan 1902'de o zamanlar Adana'ya bağlı olan Suriye sınırındaki Zincirli; Parisot 1902'de hâlen Osmanlı sınırlarına dâhil olan Suriye; Darülelhan 1926'daki ilk seyahatte Adana; Bartók 1936'da Adana; Eberhard 1951 ve 1952'de Adana, Mersin, Osmaniye ve Hatay'ı içine alan Çukurova bölgesinde araştırma yapar. Luschan Avedis adlı Ermeni bir gençten Türkçe ve Kürtçe halk şarkıları kayıtlarını, Parisot Suriye'de Hıristiyan ayini ve Arap şarkılarından örneklerle Türk ve Arap makam sistemlerinin analizini içeren, Suriye ve Türkiye'deki Yahudilerin müziğine ilişkin karşılaştırmalı araştırmasını yapar. Burada on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısından itibaren yukarıda bahsi geçen Kitab-ı Mukaddes arkeolojisi ile sosyal bilim çalışmalarının rotasının Ege ve Akdeniz'den Suriye, Ürdün ve Irak'a doğru genişlediğini, Mezopotamya odaklı bir ideolojik perspektifin hâkim olmaya başladığını hatırlamak gerekir (Yavuz, 2020, s. 82). Osmanlı topraklarından geçen bu kez Alman İmparatorluğu'nun "Alman Hindistan" kolonyalist rüyasının başlangıcı olarak emperyalist insiyaklarla hayata geçirdiği; Konya, Adana, Musul, Samarra, Bağdat'tan Basra Körfezine uzanan 1903-1930 yılları arasında tamamlanan Bağdat Demiryolu projesi de bu gibi Orta Doğu çalışmalarının yolunu açacaktır (Avcı, 2015, s. 268, 271). Nitekim bu hat üzerinde Luschan'ın da bir kısmında yer aldığı çokça Almanya merkezli arkeolojik çalışma gerçekleşir. Diğer yandan Darülelhan araştırmalarının ilkinin, Bartók ve Eberhard'ın Adana ve çevresinde araştırma yapma sebepleri Türkmen Yörüklerin Orta Asya uzantılarına ulaşmak ve bunun müziksel ve edebî kanıtları tayin edilen, özellikle eski destan söyleme geleneklerini takip etmektir.

Orta Asya uzantılarını keşfetme merakını bir önceki Antik Yunan köklerini, Hıristiyan köklerini, dolayısıyla yaradılış izlerini bulma yolundaki çalışmalardan ayrı düşünmemek gerekir, zira bu çalışmaların yirminci yüzyıl dönümünde verildiği ve yüzyılın ilk yarısında doruğa ulaştığı nokta Aryan ırk çalışmaları olur. Bu çalışmalar

Alman İmparatorluğu'nun kayıp ada Atlantis'ten Himalayalar'a uzanan Tibet merkezli Aryan ırk hipotezini, "Alman Hindistan"ı idealini, ekonomi temelli emperyalist planlarını aynı coğrafyada birleştirir. Hint-Avrupa dil teorileri çerçevesinde çıkarları birleşen ve bu çalışmayı ilgilendiren iki ülke Almanya ve Türkiye'dir. Uluslaşma sürecindeki tüm ülkelerin bilimsel dayanak noktası olan Aryan hipotezinin Hint-Avrupa dil teorisi uzantısı, ilgili ulusları bir yandan tarihin derinliklerinden (Mezopotamya'dan) o güne ulaşan üstün saf ırkın temsilcileri, diğer yandan ise "medeniyetin merkezi" Avrupa'lı yapar. Bu sebeple ister yerli ister yabancı olsun, araştırmacıların yaptıkları birbirine anti-tez oluşturan, her iki tarafın kendi perspektifinden ulusalcı addedilen tüm bu çalışmaların odakları ortaktır. Tam da bu izlekler ışığında her ne kadar 1950'lerdeki yeni paradigmaların üyesi olsa da eski paradigmaların süzgecinden geçen Kurt Reinhard'ın BFA'nın müdürlüğünü yapan eski bir masa başı müzikoloğu olarak ilk alan araştırması rotası Hindistan, onu geçekleştiremeyince Batı Anadolu ve ondan vazgeçince de Adana olur. Fakat onun bu araştırmalarla arasındaki (b)ağsal ilişki bu süreklilik ve benzerlikler içinde onun değiştirici/dönüştürücü olduğu detaylarda gizlidir. Onun araştırma öncesinde ve esnasında mikro düzeyde kurduğu stratejiler, araştırma manevraları, uyguladığı metodoloji, eklemlendiği başkaca güncel (b)ağlar ve oluşturduğu yeni (b)ağlarla 1955-1956 alan araştırmasını Kurt Reinhard'a özgü kılar. Bu bağların tamamı yeni paradigmalara doğru meyleden, etnografik yöntemi işletmeye başlayan bir karşılaştırmalı müzikoloğun eğrisi ve doğrusuyla sancılarını, bir bilim adamının laboratuvarının işleyişini göstererek bugünün araştırmacısına o günü kavramada genellemelerden sıyrılmanın gerekliliğini vadeder.

Kurt Reinhard'tan önce bu bölgelerde araştırma yapan yabancı araştırmacıların, çalışmalarına ödenek temin eden devlet kurumlarının da etkisiyle dönemin ulusal kültür politikalarından bağımsız bir rota çizmiş olmaları düşünülemez. Bu kültür politikaları çerçevesinde yaptıkları araştırmaların Türkiye'deki tesiri yabancı araştırmacıların bu politikalara hizmet eden araştırmalarına anti-tezler oluşturmak amacıyla dönemin benzer ulusalcı yönelimleriyle yerel araştırmaları başlatmak; bunları arşivlemek olur. Bu kültür politikaları eksenindeki araştırmaları destekleyen kurumlar ile araştırma programları Pernot'nun araştırmasında Sorbone Üniversitesi'ne bağlı Şark Dilleri ve Uygarlıkları Enstitüsü, Fransız Eğitim ve Güzel Sanatlar Bakanlığı "Bilimsel ve Edebî Görevler" lisansüstü araştırma programı,

Paris Ses Arşivi; Luschan'ın araştırmalarında Prusya Bilimler Akademisi, Alman Şark Topluluğu; Parisot'da Fransız Eğitim Bakanlığı Bilimsel ve Edebî Görevler Arşivi; Giese Berlin Friedrich Wilhelm Üniversitesi Şark Dilleri Seminerleri departmanı ve ulusal müzelerdir. Benzer yerli kurumlar ise Türk Derneği, Türk Yurdu Derneği, Türk Ocakları, Köycüler Cemiyeti ve Halkevleri ile konservatuvarlar, Macaristan Edebiyyât-ı Osmanîyye Cemiyeti, Macaristan Türkoloji Kürsüsü, Milli Eğitim Bakanlığı Kültür Dairesi, Darülelhan ve ADK'dır. Bu kurumların organize ettiği araştırmalar da anti-tez oluşturmak istedikleri yabancı araştırmacılarınkilerle benzer güzergahta ilerler. Bu sebeplerle Reinhard'ların 1955-1978 yılları arasındaki alan araştırmalarında en yoğun çalıştıkları ve tekrar tekrar döndükleri bölge Türkiye'deki (b)ağların da yönlendirmesiyle Adana, Gaziantep, Hatay ve Mersin dolayları olur. 1956 ve 1963 yılı alan araştırmalarının raporları ve *Turkische Musik* kitabının girişininde de belirttiği üzere Kurt Reinhard bir kez alan araştırması yaptığı yerdeki veriyi sınamak ve karşılaştırma yöntemiyle doğru bilgiye ulaşmak yönelimindedir. Kurt Reinhard ilk dönem alan araştırmalarında "karşılaştırma" metodunu salt bir metot olmanın ötesinde tüm ideolojik (b)ağlarıyla birlikte işletirken zamanla bu bağların esnediği, ideolojik bagajının dönüştüğü, zaman zaman sadece müziğe odaklandığı ve fakat hiç bir zaman tamamen kopmadığı söylenebilir.

Alan araştırmalarının neticesinde yaptığı yayımlar onun alanla kurduğu (b)ağlara dair güçlü ve zayıf genellemesine ters köşe oluşturacak örnekler de sunar. Kurt Reinhard'ın ilk alan araştırmalarında Türkiye'nin "otantik" müziğini öğrenmek amacıyla önceki araştırmaların güzergah ve odaklarını *taklit* ettiğini ve *tekrar* yoluyla sınayarak kısa vadede yayıma çevirdiğini, hatta aynı bölgeye ileriki yıllarda da giderek Türkmen, Yörük ve Ön Asya müzik geleneklerinin odağında olduğunu söyleyebilir ve bu durumu bölgeyle, alanla kurulan *güçlü bağ*larla ilişkilendirebiliriz. Fakat diğer yandan Konya Mevlevi müziğini kavramak için üst üste birkaç yıl tekrar aynı bölgeye aynı müzikleri kaydetmek üzere gider ve alanla kurduğu güçlü (b)ağlara rağmen konuyla ilgili spesifik olarak "Festival: Konya [Bericht über das Mevlevi-Fest]" ("Festival: Konya [Mevlevi Töreni Üzerine Rapor]")[189] ve *The Music of Turkey. The Music of the Whirling Dervishes*

[189] Kurt Reinhard (1968). "Festival: Konya [Bericht über das Mevlevi-Fest]". *The World of Music* 10(2): 45–47.

(Mevlevi)[190] başlıklı sadece iki yayım yapar. Sivas'ın köylerine 1963 ve 1968 yıllarında sadece iki kez gitmiş olması ve bu çalışmaları diğerleri kadar çabuk yayıma dönüştürmemesi Kurt Reinhard'ın bölgeyle ve bölgenin âşık müzik gelenekleriyle *zayıf (b)ağ* kurduğu izlenimi uyandırsa da "Bemerkungen zu den âşık, den Volkssängern der Türkei" (Türkiye'nin Âşıkları, Halk Âşıkları Üzerine Notlar)[191] ile "Typen von Âşık-Melodien im Vilâyet Sivas (Sivas Vilâyetindeki Âşık Ezgilerinin Tipleri)"[192] başlıklı alan araştırmalarından çok uzun süre sonra yaptığı yayımlar ve hatta Ursula Reinhard'ın kariyerini Türkiye'nin âşık müziği üzerine kurmasının altında bu bölge ve müzik geleneği ile kurulan bağın nicel bakımdan zayıf gibi görünse de niteliğinin gücüne işaret eder. Bu durum bir kez daha sosyal bilimlerin nicel veriye dayandırdığı pozitivist kriterleri baz aldığı bakış açılarından uzak durulması zorunluluğunu hatırlatır.

Kurt Reinhard'ın çalışmalarında, organik bağı olan BFA'da şekillenen Berlin karşılaştırmalı müzikoloji ekolünün çalışma pratiklerinin, yayınlarının ve metotlarının bağlayıcılığı kurumla kurduğu güçlü (b)ağa işaret eder. Kurumun uluslararası müzikoloji akademisiyle kurduğu (b)ağların Kurt Reinhard'ın çalışmalarındaki etkisi sebebiyle onun çalışmalarını ilgili bölümde içerik bakımından 1937-1955; 1955-1964 ile 1964-1978 olmak üzere üç döneme ayırdım. Birinci dönemdeki çalışmaları onun yukarıda bahsettiğim dil ve arkeoloji çalışmalarının merkezinde yer aldığı bilim ortamının karşılaştırmalı çalışmaları kapsamında tanımlanabilir. Çin müziği, Burma müziği ve Lolo müziğine dair çalışmaları onun bu minvalde masa başında yaptığı etnografik metotlu değil, fakat etnografik konulu çalışmalarıdır. Bir BFA üyesi olarak, oradaki müze görevleri sebebiyle de her zaman organoloji ve sistematik müzikoloji alt disiplinlerine yakın olur. 1955-1964 yılları onun ilk metodolojik kırılmayı dolayısıyla değişimi yaşadığı dönemdir. Karşılaştırmalı müzikoloji disiplininin temsilcisi Kurt Reinhard alana çıkar ve sonraki tüm çalışmalarını alan araştırmaları çerçevesinde yürütür. Yirminci yüzyılın ikinci yarısında savaş sonrası baş aktör olan ABD'nin yönlendirdiği yeni kültür

[190] Kurt Reinhard (1971). *The Music of Turkey. The Music of the Whirling Dervishes (Mevlevi).* An Anthology of the World's Music; 4. Schallpl. + Beih., Best.-Nr. AST 4003. New York: Anthology Record.

[191] Kurt Reinhard (1975). "Bemerkungen zu den *âşık*, den Volkssängern der Türkei". *Asian Music (Perspectives on Asian Music: Essays in Honor of Dr. Laurence E. R. Picken)* 6: 189–206.

[192] Kurt Reinhard (1977)"Typen von Âşık-Melodien im Vilâyet Sivas", *I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri,* Bd. 3. Kültür Bakanlığı: Millî Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, 291–307. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

politikalarının içinden çıkan IMC, IFMC, ICTM ve AFS ile onların Journal of the International Folk Music Council, The World of Music, sonra The World of Music (New Series) ve Journal of American Folk-Lore gibi mecralar yeni dünyanın yeni disiplininin, yani etnomüzikolojinin üretim alanını oluşturur ve yönlendirir. Karşılaştırma yöntemini Nasyonel Sosyalist ideolojinin "kötü emelleri için kullanan" Alman bilim dünyası, büyük oranda reddedilerek karşılaştırmalı müzikoloji defteri kapatılır ve Amerikan etnomüzolojisi temelinde "temiz" bir sayfa açılır. Elbette ileriki yıllarda bu "temiz" sayfaya dair etnomüzikolojinin içinden çeşitli eleştirel çalışmalar yapılacaktır. Bu yıllarda BFA ve FU'da kurumsal ve akademik bir (b)ağ kuran Kurt Reinhard bu yeni -Almanya'daki adıyla- müzik etnolojisi dünyasına entegre olarak, değişimin temsilcisi rolünü üstlenir. Böylece BFA da kendi tarihselliği içinde büyük bir değişime dahil olur; önceki dönemin aksine Kurt Reinhard'la birlikte alana müzikolog göndermeye başlar. Eski paradigmalarla kurduğu (b)ağların yönlendirmesiyle Reinhard bu yıllarda Türkiye'de daha ziyade Adana, Gaziantep, Mersi, Hatay hattında dolanarak buradaki "Urheimat" müziksel malzemeyi anlamaya çalışsa da 1964 yılı itibariyle etnomüzikoloji disiplininin kendi içindeki değişimle birlikte Kurt Reinhard'ın alanı "köy" odağından "şehir" odağına doğru değişir. Bu tarihten itibaren çalışmalarının büyük çoğunluğu makam müziği sistemi, Osmanlı şehir müziği konularındaki tarihsel ve sistematik çalışmalardan oluşur. Güney Anadolu odaklı çalışmalarını sürdürmekle birlikte buna yerel müzik çerçevesinde Doğu Karadeniz'i ekler. Doğu Karadeniz'de de odak, ilk Batı Anadolu ve Adana seyahat planındaki gibi gayrimüslim toplulukların müziksel kalıntılarıdır. Türkiye'de odaklandığı yöreler ve müzikler ses kayıt kataloglarından rahatlıkla takip edilebilir (bkz. Bölüm 3.31). Disiplinin ve kurumların dinamiklerine (b)ağlı olan araştırmacının kendi iradesiyle kurduğu yeni (b)ağları, alan araştırması yaptığı yerler, odağındaki konular ve araştırma çıktıları üzerinden okumak mümkündür. Bunu yapabilmek için Kurt Reinhard'ın her bir alan araştırmasına tüm verileri birbiriyle ilişkilendirerek miyop bakmak ileriki çalışmaların hedefi olacaktır.

Müzikolog olarak Kurt Reinhard'ı ve çalışmalarını müzikoloji disiplininin tarihi içinde konumlandırarak daha geniş bir perspektiften anlamaya çalıştıktan sonra, onun ve bağlı olduğu kurum olan BFA'nın ilk meslekî değişimini temsil eden 1955-1956 alan araştırmalarını nasıl gerçekleştirdiğini anlamak üzere Aktör Ağ teorisi ve (b)ağ kavramı gözle görülen berraklıktaki (b)ağlardan, gözden kaçan (b)ağlara inmemi

sağladı. Dar alanda yaptığım bu yoğun inceleme her iki alan araştırmasındaki (b)ağları kuran bir müzikoloğun kurduğu ilişkiler içinde insanla ilgili olan ve olmayan "şey"lerin araştırmayı nasıl etkilediğini, yönlendirdiğini ve sonuçlandırdığını gösterirken; diğer yandan bir araştırmacı olarak bu çalışmayı yapan "ben"i anlamamı sağladı (bkz. Bölüm 1). Kurt Reinhard ikinci alan araştırmasından itibaren her alan araştırmasına eşi Ursula Reinhard ile çıktığı için onun çalışmaya katkılarını göz ardı etmemek üzere alan araştırmalarını her ikisine atfetmek daha doğrudur. Ursula Reinhard zamanla gelişen Türkçe bilgisi, cinsiyeti, girişken ve sıcak kişilik yapısı ile alanda yönlendirici ve değiştirici bir (b)ağdır. Kurt Reinhard'ın *eyleyen (aktör)* gibi göründüğü tüm araştırmalardaki Ursula Reinhard etkisini göz ardı etmemek bu sebeple her ikisinin arasındaki karı-koca, proje yöneticisi-araştırmacı, öğretmen-asistan ilişkilerini eşit düzlemde birer (b)ağ olarak işletmek gereklidir. Bu detaylı okumayı bu tez çalışmasında 1956 alan araştırması günlüğüyle yapmak mümkün oldu, diğer yandan çalışmanın odağı Kurt Reinhard olduğu için Ursula Reinhard'ın çalışmadaki (b)ağ olma durumuna detaylı olarak girilmedi.

İlk iki alan araştırmasına miyop bakmak sayesinde elde edilen veriler mikro (b)ağları da görünür kılar. Para, alan araştırmalarında zayıf gibi görünse de aslında önemli bir (b)ağ özelliği taşır. Bu (b)ağın bir araştırmada ilişkilendiği diğer (b)ağlar: araştırma öncesinde ses kayıt cihazı, teyp bandı, film kamerası ve film bandı, fotoğraf makinası ve film bandı gibi teknik ekipmanı almak ya da kiralamak; yol ve barınma giderlerini sağlamak; rehbere ve müzik kaydedilen kaynak kişilere ödeme yapmak; tekrar tekrar gidilen yerlerdeki insanlara vermek üzere hediye almak; bibliyografya çalışmalarında kütüphanelerdeki kaynakların mikrofilmlerini kopyalamak; nota yayınları, plakları ve güncel Türk müziği yayınlarını satın almaktır. İlk alan araştırmasında DFG, Türkiye çalışmasıyla ilgili ilk iletişimi kurarak, gerekli detaylı bilgileri Kurt Reinhard için edinir; fakat diğer yandan Kurt Reinhard'ın bu araştırma planındaki eksiklikleri ve yeni planındaki tarihlerin geç olması sebebiyle para desteği vermez. DFG Kurt Reinhard'ın ikinci araştırmasından itibaren daimi finansörü olarak araştırmacının sürekli (b)ağlarından biridir. DFG'nin para konusunda belirleyiciliği Kurt Reinhard'ı ona (b)ağımlı kılmakla birlikte, araştırmacının çalışma öncesi ve esnasında para bulma ve yönetmedeki manevraları ile stratejileri araştırmacının özgürleştiği mikro hava sahaları yaratır.

Dil bilgisi yeterliliği, araştırmanın planlama aşamasında son derece belirleyici bir (b)ağdır. Zira Kurt Reinhard'ın Hintçe bilmemesi sebebiyle DFG onun Hindistan seyahatini iptal etmiş; Türkçe bilgisinin yetersizliği de DFG tarafından kendisine yöneltilen diğer bir eleştiri konusu olmuştur. Bu (b)ağın doğru işletilmesi için Kurt Reinhard devreye uzun vadede Ursula Reinhard'ı sokar. Alan araştırmalarındaki dil yetersizliği problemi bir süre, yani Ursula Reinhard Türkçe öğrenene kadar çözülmeyecektir; bu sebeple bu problemi çözmek üzere bu ağa Türkiye'de araştırmaya rehberlik eden Halil Üstün (Baykız) gibi veya Almanya'ya Türkiye'den göç eden nice başkaca (b)ağlar dahil olur. Bunları salt bir *eyleyen (aktör)* yapmayan şey onların mikro ve makro düzeyde bir çok ağa dahil olan, kendileri ağlar kuran ve bağ kurarak ağın kendisi olan varlıklar olmalarıdır.

İlk iki araştırmasında kadınlarla çalışmanın imkansızlığı Ursula Reinhard'ın ikinci araştırmadan itibaren alanla kurduğu (b)ağı tayin eder: Ursula Reinhard'ın araştırmada etkin olduğu kısım alanın kadınlardan kayıt alınması gereken kısmıdır. 1956 günlüğünden alanla arasındaki bu (b)ağı nasıl kurmaya çalıştığı, bu (b)ağı işletme biçimi araştırmacının kendi ağzından okunabilir ki bu sebeple araştırma günlükleri alana dair mikro ve sübjektif verileri bugüne taşıyan *kara kutular*dır. Günlüklerden anlaşıldığı üzere 1955-1956 araştırmalarında kadın kayıtlarından birkaçı sadece çingenelerden alınabilir. Bu iki araştırmadaki kadın kaynak kişi ağının işletilememesi durumu Türkiye'de çalışan başkaca yerli ve yabancı araştırmacının çalışmalarında da okunur. Bu bakımdan Kurt Reinhard'ın araştırmalarında kadın ağı alanda bir süre bir problematik olma özelliği taşımıştır.

Kayıt cihazının araştırma esnasındaki ve sonrasındaki teknik yeterliliği onun araştırmalarda belirleyici bir (b)ağ oluşturduğunu gösterir. İlk araştırmada kullanılan "Butoba" marka kayıt cihazının başka araştırmacılar tarafından kullanılmış ve onaylanmış olması yazışmalardan anlaşıldığı üzere onun tercih edilmesine sebep olur. Diğer yandan ses kayıt teknolojilerinin kullanımının, uzmanlık gerektiren bir alan olduğunu da hatırlamak gerekir. Tam da bu sebeple 1955-1956 alan araştırmaları başta olmak üzere başkaca bazı alan kayıtlarının bir bölümünü dinlediğimde bunların kötü yapıldığını ve sebeple de Kurt Reinhard tarafından kataloglanmaya değer görülmediğini tespit ettim. 1956 ve 1963 alan araştırmalarının aynı bölgelerde tekrar tekrar yapılmasının bir sebebi de (b)ağın doğru işletilememiş olmasıyla ilgilidir.

Motorlu araç (Kraftfahrzeug) özellikle 1956 yılındaki ikinci alan araştırmasından itibaren etkin bir (b)ağdır. İlk araştırmadaki eksikliği sebebiyle "otantik" malzemeyi bulmayı hedeflediği "ücra köyler"e gidemeyen ekip, 1956 araştırmasında motorlu araçla uzak bölgelerde yaşayan toplulukların, "karşılaştırmalı amaç" için çok önemli bulduğu müzik stillerini kaydedebilir. Kurt Reinhard'ın Türkiye ile yazışmalarında mobilet gibi başkaca pratik araçların kullanımıyle ilgili soruları, Anadolu köylerinin bu gibi araçlara uygun olmaması sebebiyle olumsuzlukla karşılanır. Daha pratik bir aracın, alan araştırmasının gündelik boyutundaki olumlu ya da etkisinin bu çalışmaları nasıl yönlendireceğine dair varsayımlar bu gibi (b)ağların ilk etapta fark edilmeyen gücünü gösterir.

Alan araştırmasında kullanılan kayıt formları, içerdiği soruların yönlendiriciliği bakımından araştırmacı ile kaynak kişi ve alan arasında önemli birer (b)ağdır. Bu formları kimlerin nasıl bilgilerle ve ne kadar düzenli tuttuğu alan araştırmasındaki en önemli görevlerden biridir. Reinhard'ların 1955-1978 yıllarına yayılan alan araştırmaları formlarındaki sorular müzik etnolojisinin ihtiyaçlarına binaen çağdaş bir akademik nitelik taşır ki bu formlar Kurt Reinhard'ın yöneticiliği döneminde BFA'daki en önemli değişim göstergesidir. Bununla birlikte, bu yıllara dağılan formların içerisindeki bilgiler Reinhard'lar tarafından çoğunlukla eksik tutulmuştur. Şayet bu (b)ağ daha doğru işletilseydi formların alan çalışmasında ve bunların değerlendirilme aşamasındaki performansları, etki alanları daha güçlü olurdu. Fakat tüm eksikliklerine rağmen 1955 yılından itibaren tüm formlarda unutulmayan başlıca veriler şarkı metinleri olur. Araştırmada kaydedilen şarkıların sözlerini uzunca bir süre okur yazar kaynak kişiler, çoğunlukla rehberler ve ilerleyen yıllarda Ursula Reinhard yazar. Formlardan anlaşılıyor ki şarkı sözleri üzerinde defalarca düzeltme yapılmıştır. Buna rağmen formlarda yazılmış olan sözleri kayıtlarda söylenenlerle karşılaştırdığımda hala fazlasıyla yanlışlık olduğu görülür. Formlarla ilgili bir problem de kayıt sıralamasıyla form numaralarının tutmamasıdır; bu da düzenli görünen kayıt kataloğunun sesli malzemesinin ondan ayrı ve daha fazlaca olduğunu gösterir. Dolayısıyla alan araştırması esnasında verimli olabilecek bir (b)ağın doğru işletilmesi veya işletilememesi bugünkü çalışmaları dahi değiştirme potansiyeline sahiptir diyebiliriz.

Araştırmada rehber kişi araştırmacı ile alan arasında önemli bir (b)ağdır. Reinhard'ların yazışmalarından anlaşıldığı üzere onun çoğu araştırmasında rehberlik

yapan Halil Üstün, araştırmayı epey yönlendiren bir kişidir. Alan araştırması yapan pek çok sosyal bilimcinin bildiği üzere sınırlı tarih aralığındaki bir çalışmanın verimi tamamen rehberin, çalışmanın ağını nasıl örgütlediğiyle alakalıdır. Reinhard'ların dil bilmemesi ve yabancı olmasının dezavantajlarını yaşadıkları muhakkak. Diğer yandan ilk araştırmalardan sonra kurdukları ahbaplık 1960'lardaki alan araştırmalarının verimini bu (b)ağ sayesinde büyük oranda artırır.

Reinhard'lar tezin ilgili bölümlerindeki kayıt kataloğu, alan araştırması günlüğü ve rapor verilerinden görülebileceği üzere (bkz. Bölüm 3.3.2; 3.3.2.2; 3.3.2.3) gerek kıyaslama malzemesi olarak kullanmak ve Türk halk müziğini anlamak maksadıyla, gerekse istemeden-bilmeyerek odaklarının dışında müzik kayıtları alırlar. Bir kısmı kayıt kataloğunda yazılı olarak ve teyp bantlarında sesli olarak bulunan Arapça, Kürtçe müzikler ile Abdal-çingene repertuvarı -ki çoğunlukla bölgede karma bir düğün repertuvarını içerir-, Arabesk müzik repertuvarı, ulusal okul marşlarından oluşur. Bu müzik türleri Kurt Reinhard'ın akademik yayımlarına konu olmaz. Sosyal bilim disiplininde gündelik yaşam pratiklerinin berlileyiciliğini, değiştirici gücünü burada işletmek mümkün zira alan araştırması esnasında bir sebepten bu müzikler Reinhard'lar tarafından kaydetmeye değer görülmüş ve fakat daha sonra masa-başı aşamasında yine bir sebepten yayımlanmaya değer veriler olarak seçilmemişlerdir. Bunların Reinhard'lar üzerindeki etki alanının çeşitli sebeplerle zayıf olmuş olabileceğini düşünmek mümkündür. Peki ya Kurt Reinhard bu müzik türlerini çalışma odağına alsaydı bugün neleri tartışıyor ve Kurt Reinhard'ı hangi (b)ağlarla okuyor olurduk diye düşünmek (b)ağ kavramının değiştirici ve belirleyici etkisini görmemizi sağlar. Keza Alevi müziği de Kurt Reinhard'ın ilk alan araştırması için oluşturduğu Batı Anadolu araştırma planından itibaren merak ettiği bir konu olmakla birlikte spesifik olarak üzerinde durmadığı bir alan. Nitekim yayımlarından değil de kayıt kataloğunda kaynak kişinin mezhep bölümündeki ilgili bilgilerden ya da müzik malzemesinden Alevi müziği repertuvarı kayıtları aldığı anlaşılır. Bu konuya dair verileri doğrudan olmasa bile yörüklere ve âşıklara dair yayımlarından dolaylı olarak takip etmek mümkündür. Bu da araştırmacının araştırma esnasında ve masa-başı çalışma sürecindeki strateji belirleme ve manevra kabiliyeti içinde değerlendirilebilir. Alevi müziğine dair (b)ağların nasıl işletildiği veya işletilemediğine ayrıca bakmak belki de ilgili konunun takıldığı engelleri gösterir. Bu en basit şekliyle rehber kişi bile olabilir; araştırmacının dil bilgisi ve yöre müziği

bilgisi yetersizliğinden kaynaklanan tâbiiyet, çalışma odağının başkaları tarafından belirlenmesine ve bu kişilerin ideolojik veya başkaca sebeplerle bazı (b)ağların kurulmasına mâni olmasına dahi sebep olabilir. Bunun aksine çeşitli (b)ağların etkisiyle Reinhard'lar Konya'ya yedi kez giderek Mevlevi müziğiyle ilgili derinlikli araştırmalar yapar. Kurt Reinhard'ın 1960'ların mistisizm rüzgarlarının etkisindeki The World of Music dergisiyle ve UNESCO the World Music Collection plak serilerindeki müzik odaklarının burada (b)ağlayıcı olduğunu söylemek mümkündür. Diğer yandan bu gibi (etno)müzikolojik yayım organlarının dünyaya ve akademiye sunduğu malzemeler disiplinin tüm kapsayıcı atılımlarına rağmen söz sahipleri tarafından "dinlenebilir" kabul edilen müzikler olmuştur.

Şimdiye dek Reinhard'ların BFA'daki Türkiye Koleksiyonu'nun ilk el verilerini sunarak bütünden detaya bir okumasını yapmaya çalıştığım bu tez çalışmasıyla müzikoloji disiplininde bir paradigma değişimine işaret eden karşılaştırmalı müzikolojiden (etno)müzikolojiye geçiş sürecinde yaptığı çalışmalarla belirleyici bir kurumsal figür olan Kurt Reinhard'ın metodolojisini ve yaklaşımını kurduğu tüm (b)ağlarla çözümleyerek müzikoloji alanındaki bu geçişi bir (etno)müzikoloğun laboratuvarından aktarmış olmayı umuyorum. Çalışmamın içinde yer alan arşiv malzemesinin ve bu malzemeye inceleme yönteminin ulusal ve uluslararası müzikoloji literatüründeki Kurt Reinhard'ın Türkiye çalışmalarına dair eksiklikleri gidermesini ve başkaca araştırmalara ön ayak olmasını dilerim.

KAYNAKLAR

ABRAHAM, Otto & E. von Hornbostel (2020). "Fonografla Kaydedilmiş Türk Ezgileri", *Fonograf Alanda-Erken Dönem Karşılaştırmalı Müzikoloji Çalışmaları ve Türkiye.* Çev. Elif Damla Yavuz. Yay. Haz. E.D. Yavuz, N. Tahtaişleyen, E. Önder. s. 143-167. İstanbul: Berceste Yayınevi.

ADORNO, Theodor (1934/1990). "The Form of the Phonograph Record", *October*. Trans.: Thomas Y. Levin. Vol. 55: 56-61. (DOI: 10.2307/778936). https://www.jstor.org/stable/778936?seq=1#metadata_info_tab_contents. Erişim tarihi: 26. 05.2020.

AKAT, Abdullah (2010). *(B)ağsal Düşünce Çerçevesinde Doğu Karadeniz Bölgesi Müziklerinin Değişim Süreci.* Yayınlanmamış Doktora Tezi. Danışman: Prof. Songül Karahasanoğlu. İTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.

……..(2013). *Analyzing the Eastern Black Sea Region Local Culture Products in German Archives and Creating a Database*. International Post-Doctoral Research Fellowship Programme-Final Report. Trabzon. (not published).

…….. (2015). "An Overview of the Eastern Black Sea Region Local Culture Products in Berlin Phonogramm-Archiv", *The Issues of Performance Folk and Church Music*. Managadze, Katun Ed: pp. 80-110. Batumi Art State University, Batumi.

ARPAGUŞ, Faysal (2004). *Ma'lûmât Mecmuası'nın 1-500 Sayılarında Yer Alan Türk Mûsikîsi ile İlgili Makâleler.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Danışman: Yrd. Doç. Dr. Nuri Özcan. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Anabilim Dalı.

ARSLAN, Fazlı (2016). *Müzikte Batılılaşma ve Son Dönem Osmanlı Aydınları*. Ankara: Beyan Yayınları.

ASAF, Seyfettin & Sezai. (2008). *Yurdumuzun Nağmeleri*. Yay. Haz.: Reyhan Altınay. İzmir: Meta Matbaacılık.

…….. (2017). *Yurdumuzun Nağmeleri*. Yay. Haz.: Ahmet Özdemir. İstanbul: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Telif Hakları Genel Müdürlüğü, Yeryüzü.

AVCI, Remzi (2015). "Sömürünün Ulaşım Aygıtları: Bağdat Demiryolu Özelinde Alman Emperyalizmi", *Mukaddime.* 6 (2), s. 263-282. doi: 10.19059/mukaddime.16663.

BATES, Eliot. 2018. "Actor-Network Theory and Organology", *Journal of the American Musical Insrument Society*, Vol. XLIV: 41-51.

BAUMANN, Max Peter & Nevzat Çiftçi (2021). *"Ein Leben für die türkische Musik" Lebenslauf und Bibliographien zu Kurt und ursula Reinhard – "Türk*

Müziğine Adanmış Bir Ömür" Kurt ve Ursula Reinhard'ın Biyografleri ve Bibliyografyaları. Çev.: Elif Damla Yavuz. Berlin: VWB-verlag für Wissenschaft und Bildung.

BİLAL, Melisa Bilal & Burcu Yıldız (2019). *Kalbim O Viran Evlere Benzer-Gomidas Vartabed'in Müzik Mirası*. İstanbul: Birzamanlar Yayıncılık.

BARTÓK, Béla. (1976). "Folk Song Collecting in Turkey", *Béla Bartók Essays*. 137-147. Ed. Benjamin Suchoff. New York: St. Martin's Press.

…….. (1991). *Küçük Asya'dan Türk Halk Musıkisi*. Çev. Bülent Aksoy. İstanbul: Pan Yayıncılık.

BEARD, David & Kenneth Gloag (2005). *Musicology – The Key Concepts.* NY: Routledge.

BECKER, Howard. S. (2015). *Mesleğin İncelikleri*. Çev. Levent Ünsaldı, Baran Öztürk, Hatice Esra Mescioğlu, Şerife Geniş, Gökçe Metin. Ankara: Heretik.

Béla Bartók-Turkish Folk Music Collection. CD. (1996). Hungary: Hungaraton Classic.

BEYDİLLİ, Kemal (1991). "Bağdat Demiryolu", *TDV İslâm Ansiklopedisi.* İstanbul: TDV Yayınları.

BOURDIEU, Pierre. (2015). *Bilimin Toplumsal Kullanımları: Bilimsel Alanın Klinik Bir Sosyolojisi*. Çev. Levent Ünsaldı. Ankara: Heretik.

BOURGAULT-DUCOUDRAY, L. A. (1897). *Trente mélodies populaires de Grèce & d'Orient.* Paris: H. Lemoine. https://catalog.hathitrust.org/Record /002510178. Erişim tarihi: 17.02.2021.

BULGAN, Murat (der. 2016). 'Müzik Etnolojisi', *MGG: Die Musik in Geschichte und Gegenwart: Allgemeine Enzyklopädie der Musik*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

CHRISTENSEN, Dieter (1970). *Katalog der Tonbandaufnahmen M1-M2000*. Museum für Völkerkunde Berlin.

ÇETE, Aslı (2019). "18. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Yunanistan'da Dil Sorunu ve Ulusal Bireyin İcadı", *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*. Sayı 36(1), s. 85-98. (DOI: 10.32600/huefd.444472). https://dergipark.org.tr/tr/down load/article-file/737615. Erişim tarihi: 21.08.2020.

Dârü'l-Elhân Külliyatı [İstanbul Konservatuvarı Folklor Külliyâtı] Anadolu Halk Şarkıları. (1926-1931). İstanbul: İstanbul Belediye Konservatuvarı Neşriyatı.

DEMİR, Metin. 2014. "Laboratuar Yaşamının Antropolojisi: Bruno Latour'un Bilim İncelemeleri ve Metafizik Sonuçları", *Dîvan Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, Cilt 19 Sayı 26, s. 145-196.

DEMİRCİOĞLU, Yusuf. Z. (1926, 22 Eylül). "Konservatuvar Heyeti Avdet Etti", *Cumhuriyet.* Nr. 852, s. 1, 4.

…….. (1969a). "Memleketimizde Musiki Foklor Hareketleri", *Musiki Mecmuası*. Yıl: 21, S. 244, s. 12-13.

…….. (1969b). "Memleketimizde Musiki Foklor Hareketleri-İkinci Gezi", *Musiki Mecmuası*. Yıl: 21, S. 244, s. 12-13.

DENİZ, Ünsal (2019). *Dârü'l-Elhân Türk Halk Müziği Derleme Faaliyetleri ve Derleme Defteri.* Ankara: Akademisyen Kitabevi.

DOĞANCI, Kâmil (2003). "Bithynia Tarihi I Bithynia Krallığı (M.Ö. 297-M.Ö.74)", *Bursa Defteri*. Bursa: Burdef.

DREISZIGER, Nándor (2016). "Reflections on the 'Dual Conquest' Theory of Hungarian Origins", *Conferences of the Finno-Ugric Studies Association of Canada.* Canada: Royal Military Collage.

EBERHARD, Wolfram (2002), *Güneydoğu Anadolu'dan Âşık Hikâyeleri*. Çev.: Müfide Kocaoğlu van der Hoeven. Ankara: TDK.

ERSOY (2012). *Federal Almanya Cumhuriyeti ile Türkiye Cumhuriyeti Arasında Kültür Anlaşması,* 08.05.1957. https://tuerkei.diplo.de/blob/1797650/d6489ef72feb7a717324f9ab06460540/kulturabkommen-data.pdf**.** Erişim tarihi: 21.04.2020.

FINEFROCK, Michael M. 1980. "Atatürk, Lloyd George and The Megali Idea: Cause and Consequence of the Greek Plan to Seize Constantinople from the Allies, June-August 1922", *The Journal of Modern History*, Vol. 52, No. 1, s. D1047-D1066. http://www.jstor.com/stable/1881129. Erişim tarihi: 02.08.2020.

"Folk Music/Folk Music Expedition in Middle and the Far East", The World of Music, No. 3 January 1958, s.12.

GAZİMİHAL, Mahmut R. (2006). *Anadolu Türküleri ve Musiki İstikbalimiz*. Çev. M. S. Ergan & A. Ş. Ak. Ankara: Ötüken.

…….. (1929). *Şarkî Anadolu Türküleri ve Oyunları.* İstanbul: Evkaf Matbaası.

GENÇOĞLAN Divin & ÖZCAN İdil (2020). "Erken Dönem Karşılaştırmalı Müzikoloji Çalışmalarında Viyana ve berlin Ekolleri", *Fonograf Alanda-Erken Dönem Karşılaştırmalı Müzikoloji Çalışmaları ve Türkiye.* Yay. Haz. E.D. Yavuz, N. Tahtaişleyen, E. Önder. s. 99-120. İstanbul: Berceste Yayınevi.

GIESE, Friedrich. (1907). *Erzählungen und Lieder aus dem Vilajet Qonjah.* Halle & NY: Verlag von Rudolf Haupt. http://menadoc.bibliothek.uni-halle.de/inhouse/content/structure/5726670**.** Erişim tarihi: 15.02.2021.

HALE, Christopher (2003). *Himmler's Crusade: The Nazi Expedition to Find the Origins of the Aryan Race.* Hoboken, N.J.: John Wiley and Sons.

HAMZAÇEBİ, Ezgi (2019, 29 Eylül). "*Edebiyat çalışmalarını Latour'un Ağ Modeli'ne göre yeniden konumlandırabilir miyiz?"* https://ozgurdenizli.com/edebiyat-calismalarini-latourun-ag-modeline-gore-yeniden-konumlandirabilir-miyiz-ezgi-hamzacebi/. Erişim tarihi: 04.02.2020.

HASLUCK, M. (1927). "The Basil-Cake of the Greek New Year", *Folklore*. 38(2), 143-177. Retrieved February 15, 2021. http://www.jstor.org/stable/ 1256522. Erişim tarihi: 15.02.2021.

HİRA, İsmail (2000). "Max Weber'in Yöntem Anlayışı", *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*. 2, s. 45-58.

HORNBOSTEL, Erik Moritz von (2000a). "On the Current of Comparative Musicology", *The Berlin Phonogramm-Archiv 1900-2000: Collection of*

Traditional Music of the World. Ed. Artur Simon. Çev.: Rosee Riggs. s. 85-89. Berlin: Staatliche Museen zu Berlin.

…….. (2000b). "Phonogramm-Archiv of the Psycological Institute of University, berlin C.2, Schloß (Castle)", *The Berlin Phonogramm-Archiv 1900-2000: Collection of Traditional Music of the World.* Ed. Artur Simon. Çev.: Rosee Riggs. s. 97-105. Berlin: Staatliche Museen zu Berlin.

…….. (1930). "Phonographische Methoden", *Handbuch der Biologischen Arbeitsmethoden*, Abt.V, Teil 7, E. Abderhalden (ed.), Berlin-Wien: Urban & Schwarzenberg, s. 419 – 438.

……(1905). "Die Probleme der Vergleichende Musikwissenschaft", *Zeitschrift der Internationalen Musikgesellschaft* 7 (3), s. 85-97.

KAHRAMAN, Kemal (1996), "Giese, Wilhelm Friedrich Carl", *TDV İslâm Ansiklopedisi*. C. 14, s. 67, 68. https://islamansiklopedisi.org.tr/giese-wilhelm-friedrich-carl. Erişim tarihi: 15.02.2021.

KARABUDA, Zeki Hakkı (Mayıs-Haziran 1959). "Yunus Emre'nin Tercümesi Münasebetiyle", *T.T.O.K. Belleteni.* s. 9. https://core.ac. uk/reader/80956630. Erişim tarihi: 21.04.2020.

KASALI, Başak Katrancı (2015). "Menderes Dönemi Hükümet Programlarında sanatın Yeri: 1950-1960 Arası Kısa Dönem Analizi", *Sanat Tarihi Dergisi.* Cilt 24, S. 2, S. 161-174. https://dergipark.org.tr/tr/pub/std/issue/25851/273894. Erişim tarihi: 22.04.2020.

KAYA, Celal V. (2014). *Ankara Devlet Konservatuvarı'nın Halk Müziği Alan Araştırmaları Kataloğu*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Danışman: Süleyman Şenel. İstanbul: İTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.

KOCH, Lars-Christian (Ed. 2011). *Music! The Berlin Phonogramm-Archiv 1900-2011 in 111 Recordings*. Berlin Museum Collection CD 27. Ethnologisches Museum Staaliche Museum zu Berlin.

KOCH, L. & WIEDMANN A. & ZIEGLER S. (2004). "The Berlin Phonogramm-Archiv: A treasury of sound recordings", *Acoustic Science & Technic* 25 (4), s. 227-231.

KUNST, Jaap (1974). *Ethnomusicology: A Study of Its Nature, Its Problems, methodes and representative personalities to which is added a bibliography*. Netherlands: Springer Publisher.

LATOUR, Bruno. 2005. *Reassembling the Social: An Introduction to Actor-Network-Theory.* Great Britan: Oxford University Press.

LATOUR, B. & WOOLGAR, S. (1986). *Laboratory Life: The Construction of Scientific Facts*. United Kingdam: Princeton University Press.

LINGAS, Alexander (2017). "(Review of) Greek Orthodox Music in Ottoman Istanbul: Nation and Community in the Era of Reform", *Music and Letters*, 98(2), pp. 299-300. doi: 10.1093/ml/gcx036.

LUSCHAN, Felix v. (1904). "Einige türkische Volkslieder aus Nordsyrien und die Bedeutung phonographischer Aufnahmen für die Völkerkunde", *Zeitschrift für Ethnologie*. s. 177-202. Germany: Sonderabdruck.

…….. (2020). “Kuzey Suriye’de Birkaç Türk Halk Şarkısı ve Fonograf Kayıtlarının Halkbilimi Açısından Anlamı”, *Fonograf Alanda-Erken Dönem Karşılaştırmalı Müzikoloji Çalışmaları ve Türkiye.* Çev. Elif Damla Yavuz. Yay. Haz. E.D. Yavuz, N. Tahtaişleyen, E. Önder. s. 143-167. İstanbul: Berceste Yayınevi.

…….. (2020). “Afrika ve Okyanısya’daki Etnografik Gözlemve Derlemeler için Kılavuz: ‘Müzik’”. *Fonograf Alanda - Erken Dönem Karşılaştırmalı Müzikoloji Çalışmaları ve Türkiye.* Çev. Elif Damla Yavuz. Yay. Haz. E.D. Yavuz, N. Tahtaişleyen, E. Önder. s. 209-218. İstanbul: Berceste Yayınevi.

MEYER Andreas (2000). “The Berlin Phonogram-Archiv’s Collection of Musical Instruments”, *The Berlin Phonogramm-Archiv 1900-2000: Collection of Traditional Music of the World.* Ed. Artur Simon. Çev.: Michael Wells. s. 151-160. Berlin: Staatliche Museen zu Berlin.

NETTL, Bruno (1964). “Demonstration Collection of E. M. Von Hornbostel and the Berlin Phonogramm-Archiv, Book Review”, *Ethnomusicology*. Vol. 8, No. 2: 203-205. University of Illinois Press.

…….. (2010). *Nettl’s Elephant: On the History of Ethnomusicology*. University of Illinois Press.

OLGA, Sapkidi (2002). "Pachtikos, Georgios", *Εγκυκλοπαίδεια Μείζονος Ελληνισμού*, M. Ασία. http://www.ehw.gr/l.aspx?id=9160. Erişim tarihi: 15.02.2021.

PACHTIKOS (1905). *“The Turkish sang Greek songs”. 260 demode hellenika asmata apo tou stomatos tou hellenikou laou, tes Mikras Asias, Thrakes, Makedonias, Epeirou kai Albanias, Hellados, Kretes, Nison tou Aigaiou, Kyprou kai ton paralion tes Propontidos*. Syllegenta kai papasemanthenta (1888- 1904). Almanca adıyla *260 Griechische Volkslieder*, Athen, 1905.

PARISOT Jean (1899). “Rapport sur une mission scientifique en Turquie et Syrie”, *Archives des missions scientifiques et littéraires*. V. 10, pp. 178-205. https://www.jewish-music.huji.ac.il/content/rapport-sur-une-mission-scientifique-en-turquie-et-syrie. Erişim tarihi: 17.02.2021.

…….. (1902). “Rapport sur une mission scientifique en Turquie et Syrie”. Paris: impr. Nationale. https://www.nli.org.il/en/books/NNL_ALEPH990031258950205171/NLI. Erişim tarihi: 17.02.2021.

Παχτίκος, Γ. (1905). 260 δημώδη άσματα από του στόματος του ελληνικού λαού της Μικράς Ασίας, Μακεδονίας, Ηπείρου και Αλβανίας, Ελλάδος, Κρήτης, Νησών του Αιγαίου, Κύπρου και των παραλίων της Προποντίδος συλλεγέντα και παρασημανθέντα [1888-1904] Α΄ (Βιβλιοθήκη Μαρασλή, Αθήνα).

PERNOT, Hubert (1903a). *En Pays Turc: L’île de Chio*. Paris: J. Maisonneuve, Libraire-Éditeur

…….. (1903b). “Rapport Sur Une Mission Scientifiques En Turquie”, *Nouvelles Archives des Missions Scientifiques et Littéraires*. Paris: Imprimerie Nationale.

…….. (1907). “Phonétique des Parlers de Chio”, Doktora tezi. La Faculté des Lettre de l’Université de Paris, Paris.

POLADIAN, S. (1972). “Komitas Vardapet and His Contribution to Ethnomusicology”. *Ethnomusicology*, 16(1), 82-97. doi:10.2307/850444.

PRIOR, Nick. 2008. “Putting a Glitch in the Field: Bourdieu, Actor network Theory and Contemporary Music”, *Cultural Sociology*, Vol. 2 (3): 301-319.

PSICHARIS, J. (1907). “Revue Des Études Grecques”, 20(88), 288-293. Retrieved March 17, 2021, from http://www.jstor.org/stable/44267941. Erişim tarihi: 17.02.2021.

REGAMEY, Constantin (1967). “A Musical Anthology of the Orient, Unesco Collection 19, Turkey I: The Music of the Mevlevi”, *The World of Music*. Vol. IX, No.3, s. 57-59.

REINHARD, Kurt (1962). “The Berlin Phonogramm-Archiv”, *Archivist: The Folklore and Folk Music*. Vol. V, No. 2. Bloomington: Indiana University.

…….. (1962). *Türkische Musik*. Berlin [-Dahlem]: Museum für Völkerkunde.

…….. (1968). “Konya”, *The World of Music*. Vol. X, No. 2, s. 45-47.

…….. (1974). “Güney Türk Ağıtlarının Biçimleri”, *I. Uluslararası Tük Folklor Semineri Bildirileri*. s. 201. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

…….. (1980). “Turkey”, *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*. 6. Stanley Sadie (ed.), Vol. 19, 268-278. London: Macmillan Publishers Limited.

…….. (2000). “Twenty Years of Rebuilding the Berlin Phonogram-Archiv”, *The Berlin Phonogramm-Archiv 1900-2000: Collection of Traditional Music of the World.* Ed. Artur Simon. Çev.: Michael Wells. s. 134-140. Berlin: Staatliche Museen zu Berlin.

REINHARD, Kurt & Ursula (1983). “Volksmusikelemente in der Türkischen Kunstmusik”. *II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri. s.* 225-241. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

…….. (2007). *Türkiye’nin Müziği*. Cilt 1-2. Çev. Sinemus Sun. Ankara: Sun Yayınevi.

REINHARD, Ursula (1998). “Türkei [Abschnitt I–VIII und X]”, *MGG: Die Musik in Geschichte und Gegenwart: Allgemeine Enzyklopädie der Musik,* begründet von Friedrich Blume, 2. neubearb. Ausg., hrsg. von Ludwig Finscher. Sachteil, Bd. 9, Sp. 1049–1070 u. 1076–1079. Kassel: Bärenreiter-Verlag; Stuttgart: Metzler.

REINHARD, Kurt & Ursula, Martin Stokes (2001). “Turkey”, *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*. Stanley Sadie (ed.), 2nd edition, Vol. 25, 909-921. London: Macmillan Publishers Limited.

REINHARD, Ursula & Tiago de Oliviera Pinto (2019). *Türk Âşık ve Ozanları*. Çev. Elif Damla Yavuz. İstanbul: YKY.

ROMANOU, Katy (2001). “Pachtikos, Georgios”, *Grove Music Online*. https://doi.org/10.1093/gmo/9781561592630.article.2274220. Erişim tarihi: 14.02.2021.

SAYGUN, A. Adnan (1938). *İstanbul Konservatuvarı Folklor Külliyâtı On Beşinci Defter Arşiv Neşriyatı 1-Halk Türküleri-Yedi Karadeniz Türküsü ve Bir Horon.* İstanbul: Hüsnü Onaran Basımevi.

…….. (1976). *Béla Bartók's Folk Music Research in Turkey.* Budapest: Akadémiai Kiadó.

"Sieben Berliner fahren nach Afghanistan", *Neue Zeitung*, 23.10.1953.

SEÇİLMİŞLER, T. & YENEN, Z. 2011. "Koruma Sorunsalına İlişkin Kuramsal Bir Değerlendirme: Kurumsalcı (Alan Yönetimi) ve Çoğulcu (Aktör Ağ Teorisi) Yaklaşımların Karşılaştırılması", *Sigma,* 3: s. 375-384. İstanbul: YTÜ.

SIMON, Arthur (Ed. 2000). *The Berlin Phonogramm-Archiv 1900-2000: Collections of Traditional Music of the World*. Berlin: Verlag für Wissenshaft und Bildung.

…… (2000). "The Musical Traditions of Mankind in the Berlin Phonogram-Archiv 1900-2000: Collecting, Preserving, Researching and Communicating", *The Berlin Phonogramm-Archiv 1900-2000: Collection of Traditional Music of the World.* Ed. Artur Simon. Çev.: Michael Wells. s. 47-64. Berlin: Staatliche Museen zu Berlin.

SIPOS, Janós (2009). *Anadolu'da Bartók'un İzinde.* Yay. Haz.: Bülent Aksoy. İstanbul: Pan Yayıncılık.

STUMPF, Carl (2000). "The Berlin Phonogramm-Archiv", *The Berlin Phonogramm-Archiv 1900-2000: Collection of Traditional Music of the World.* Ed. Artur Simon. Çev.: Rosee Riggs. 65-84. Berlin: Staatliche Museen zu Berlin.

SUPPAN, Wolfgang (1976). "Research on Folk Music in Austria since 1800", *Yearbook of the International Folk Music Council*. Vol. 8: 117-129. England: Cambridge University Press. (DOI: 10.2307/767387). https://www.jstor.org/stable/pdf/767387.pdf?ab_segments=0%252Fbasic_search%252Fcontrol&refreqid=excelsior%3Af38ac8bd40af087d953e9bb98e0b6762**.** Erişim tarihi: 26.05.2020.

ŞENEL, Süleyman (Ed. 2000). *Béla Bartók: Panel Bildirileri/10 Aralık 1996*. İstanbul: Pan Yayıncılık.

…….. (2011). *İstanbul Çevresi Alan Araştırmaları.* Birinci Cilt. İstanbul: İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Ajansı.

TAHTAİŞLEYEN, Nihan (2013). *Anadolu Ağıt Geleneğinin Özellikleri ve Kültürel Süreklilikteki Rolü.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Danışman: Prof. G. Refiğ. MSGSÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.

…….. & ALPMAN, Ela (2020). "Hubert Pernot'nun *Türk Diyârı*: Sakız Adası Fonograf Kayıtları", *Fonograf Alanda-Erken Dönem Karşılaştırmalı Müzikoloji Çalışmaları ve Türkiye.* Yay. Haz. E.D. Yavuz, N. Tahtaişleyen, E. Önder. s. 19-79. İstanbul: Berceste Yayınevi.

TEKE, Selcan GÜRÇAYIR (2013). "Türk Folkloruna Dışarıdan Bakmak: Türk Folklor Tarihinde Yabancı Folklor Araştırmacıları", *Millî Folklor*. S. 99: s. 63-76. Ankara. https://www.millifolklor.com/PdfViewer.aspx?Sayi=99&Sayfa=60. Erişim tarihi: 01.03. 2021.

TEMİZTÜRK, Halil (2019). "Kitab-ı Mukaddes Arkeolojisinin Ortaya Çıkışı ve Metodolojik Tartışmalar", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 19 (2) , 395-423 . DOI: 10.33415/daad.559227.

TUNCEL, Bedrettin (15 Ocak 1954). "Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO)", *Kültür Dünyası*. Sayı 1, s. 27-28: Ankara. http://www.unesco.org.tr/Content_Files/Content/kulturdunyasidergisi/sayi1.pdf. Erişim tarihi: 20.04.2020.

"Türk Halk Müziğini incelemek için yedinci defa Türkiye'ye geldi", *Demokrat İzmir*. 20.01.1967. s. 1, 6.

ÜNGÖR, Ethem Ruhi (1969). "Reinhard'ların Türk Musıkisi Çalışmaları", *Musıki Mecmuası*. 21(253): 19-25.

ÜSTEL, Füsun (2010). *İmparatorluktan Ulus Devlete Türk Milliyetçiliği: Türk Ocakları (1912-1931)*. İstanbul: İletişim Yayınları.

VÁSÁRY, István (2017). "Bilim Adamı Ármin Vámbéry", *Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*. Çev.: Alev Duran. 2 (1) , 112-123 . https://dergipark.org.tr/tr/pub/turktarars/issue/29930/322440. Erişim tarihi: 01.03.2021.

WALLASCHEK, Richard (2009). *Primitive Music*. NY: Cambridge University Press.

YAZGAN, İlhami (2013). *19. Yüzyılda Alman Şarkiyatçıların Bektaşilik Serüveni: Bektaşiler Tahtacılar Kızılbaşlar*. Ankara: La Kitap.

YAVUZ, E. D. & TAHTAİŞLEYEN, N & ÖNDER, E. (Yay. Haz. 2020). *Fonograf Alanda-Erken Dönem Karşılaştırmalı Müzikoloji Çalışmaları ve Türkiye.* İstanbul: Berceste Yayınevi.

YAVUZ, Elif D. (2020). "Felix von Luschan ve 1902 Zincirli Kayıtları", *Fonograf Alanda-Erken Dönem Karşılaştırmalı Müzikoloji Çalışmaları ve Türkiye.* Yay. Haz. E.D. Yavuz, N. Tahtaişleyen, E. Önder. s. 81-97. İstanbul: Berceste Yayınevi.

YEKTA, Rauf (1926a). "Mukaddime", *Dârü'l-Elhân Külliyatı Anadolu Halk Şarkıları I. Defter.* s. 3-8. İstanbul: Evkâf-ı İslânyye Matbaası.

…….. (1926b). "Mukaddime", *Dârü'l-Elhân Külliyatı Anadolu Halk Şarkıları II. Defter.* s. 3-8. İstanbul: Evkâf-ı İslânyye Matbaası.

Yerkaran-Gomidas Vartabed'in Ermenice Kürtçe ve Türkçe Derlemelerinden Düzenlemeler [CD]. (2019). Haz. Ari Hergel & Burcu Yıldız. İstanbul: Kalan Müzik.

YETİŞKİN, Ebru B. (2008). *(B)ağsal Düşünce: Toplumbilimin Gündelik Pratikler Üzerinden Sorunsallaştırılması.* Yayınlanmamış Doktora Tezi. Danışman: Doç. Dr. Emre Işık. MSGSÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Genel Sosyoloji ve Metodoloji Programı.

YILDIZ, Burcu (2013). "Etnomüzikoloji'de Tarihsel Yaklaşımlar ve Yöntem Tartışmaları: 'Yeni' Alan Araştırmaları ve 'Yeni' (Etno)Müzikoloji Deneyimleri", *Müzik, Dans, Gösterim: Tarihsel ve Kuramsal Tartışmalar*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.

YÖRÜKAN, Yusuf Z. (2002). *Anadolu'da Aleviler ve Tahtacılar*. Haz. Turhan Yörükan. Ankara: TC. Kültür Bakanlığı Yayınları.

ZIA-EBRAHIMI, Reza (2016). *The Emergence of Iranian Nationalism-Race and the Politics of Dislocation.* NY: Columbia University Press.

ZIEGLER, Susanne (2019). "Historical Sources of Turkish Music in Berlin: Kurt Reinhard Colletion in the Berlin Phonogramm-Archiv", *Musicologist*. Vol. 3, Issue 1: 58-76.

…….. (2021). "Etnomüzikolojide Tarihsel Kaynaklar – Eleştirel Bir İnceleme", *Fonograf Alanda – Erken Dönem Karşılaştırmalı Müzikoloji Çalışmaları ve Türkiye*. Çev. Divin Gençoğlan & İdil Özcan. s. 1- 18. İstanbul: Berceste Yayınevi.

https://clickamericana.com/topics/discoveries-inventions/the-joys-of-the-phonograph-1907. Erişim tarihi: 20.06.2020.

https://www.smb.museum/en/museums-institutions/ethnologisches-museum/about-us/profile.html. Erişim tarihi: 12.11.2019.

https://www.smb.museum/en/museums-institutions/ethnologisches-museum/collection-research/about-the-collection/. Erişim tarihi: 10.06.2020

https://en.unesco.org/countries/turkey. Erişim tarihi: 20.04.2020.

T.C. Resmî Gazete. 03.06.1950, S. 7523, s. 18582. https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/7523.pdf

T.C. Resmî Gazete. 21.07.1953, S. 8463. https://www.kanunum.com/files/6162-1-1.pdf**.** Erişim tarihi 21.04.2020.

T.C. Resmî Gazete. 17.06.1957, Sayı 9635, s.17317-17320 https://www.Resmîgazete.gov.tr/arsiv/9635.pdf**.** Erişim tarihi: 21.04.2020.

https://tuerkei.diplo.de/blob/1797650/d6489ef72feb7a717324f9ab06460540/kulturabkommen-data.pdf. Erişim tarihi: 21.04.2020.

T.C. Resmî Gazete. 30 Mart 1949, S. 7169. https://www.Resmîgazete.gov.tr/arsiv/7169.pdf**.** Erişim tarihi: 21.04.2020.

http://www.imc-cim.org/about-imc-separator/who-we-are.html. Erişim tarihi: 22.04.2020.

https://www.jstor.org/journal/worldofmusic. Erişim tarihi: 22.04.2020.

http://www.journaltheworldofmusic.com/history-of-the-journal/. Erişim tarihi: 22.04.2020.

"List of Members of the International Music Council" (1961), The World of Music, Vol. 4, No.1-6, s. 2. https://www.jstor.org/journal/worldofmusic. Erişim tarihi: 22.04.2020.

https://www.jstor.org/stable/i24316649. Erişim tarihi: 22.04.2020.

https://www.jstor.org/stable/24316851?seq=1#metadata_info_tab_contents. Erişim tarihi: 22.04.2020.

https://www.youtube.com/watch?v=TAr_kGL7pTQ. Erişim tarihi: 01.05.2020

https://www.ebuyshop.com.ua/eBay/Item/162487546324. Erişim tarihi: 30.04.2020

http://www.arkeolojidunyasi.com/bolgeler/lykia.html. Erişim tarihi: 04.05.2020

http://www.orient-gesellschaft.de/forschungen/. Erişim tarihi: 26.06.2020.

https://ipfs.io/ipfs/QmQP99yW82xNKPxXLroxj1rMYMGF6Grwjj2o4svsdmGh7S/out/A/III._Aleksandros.html. Erişim tarihi: 15.11.2018.

https://www.youtube.com/watch?v=y-hvkaX4t_U. Erişim tarihi: 14.02.2021.

http://www.orient-gesellschaft.de/forschungen/, Erişim tarihi: 26.06.2020.

ÖZGEÇMİŞ

Ad-Soyad:

Doğum Yeri ve Tarihi:

E-Mail:

Lisans: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi (MSGSÜ) İstanbul Devlet Konservatuvarı, Müzikoloji Bölümü Genel Müzikoloji Anabilim Dalı.

Yüksek Lisans: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi (MSGSÜ), Sosyal Bilimler Enstitüsü Müzikoloji Anabilim Dalı Etnomüzikoloji ve Folklor Programı.

İş Deneyimi: Araştırma Görevlisi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi (MSGSÜ) İstanbul Devlet Konservatuvarı, Müzikoloji Bölümü (2014'ten beri)